אלע ווערק פון שלום־עליכם

יונענד־ראמאנען

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

יוגענד־ראַמאַנען

שלום-עליכם פאַלקספאַנד אויסגאַבע—ניו־יאָרק, 1920

יונעגנ־ראמאנש

Copyright 1920, by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

אינהאלט

טייבעלע 7
קינדער־שפיעל 59

טייבעלע

געשריבען אין יאהר 1884.

טייבעלע

עס איז איינע אלטע נעשיכטע,
דאָך בליבט זי אימטער נייַ;
אונד וועם זי יוסט פאסיערטע,
דעם בריכט דאס הערץ ענטצווייַ...
(הייַנריך הייַנע).

I

אין א קליין ליכטיג צימער, ביי א קליין אָפּען פענסטער, איז געזעסען טייבעלע, א יונג מיידעל פון א יאָהר אכצעהן, מיט איין אַרבייט אין די הענד. איהר שען ליכטיג פנים האָט בעוויזען, אז זי איז צופריעדען; איהרע טונקעלע, גלענצענדיגע אויגען האָבען געברענט ווי פייער, איהרע שווארצע געקרייזעלטע קורצאונטערגעשוירענע האָר האָבען פערשטעלט פון ביידע זייטען איהרע פערפלאמטע באקען, און אויף איהר קליין מיילכען האָט געשפיעלט א צופריערענער שמייכעל; מיט איהרע קליינע ווייסע הענטלעך האָט זי אוועקגעלענט די ארבייט אָן א זייט, האָט א וואַרף געטהאָן מיט דעם קאָפּ, פערשארט די האָר, צונויפגענלעגט ביידע הענד אויף דעם הארצען, און האָט נעוואַרפען איהרע שענע שווארצע אויגען אויף דעם יונגען מאַן, וואָס איז געזעסען אקעגען איהר און האָט גענלעזען א בריעף. דאָס איז געווען א הויכער שענער מאַן פון א יאָהר צוואַנציג, מיט א וויים קייליגיג נעזיכט, מיט בלויע אויגען

— טהייערער, טהייערער מאריץ, דו ביזט מיין פרייַנד! טהייערער מאריץ! זיי מיר מוחל, איך בין א שלעכטע; בעשטראף מיך, איך בין דיך ניט ווערטה: איך קלער אויף דיר שלעכטס... אז דו געהסט אוועק און איך זעה דיך ניט, ווערסט דו ביי מיר אן דעם גאנצען גלאנץ; דו ווייזט מיר אויס קליין, ארעם, נידעריג, פאלש, נאר ערגער פון פאלש — שוואך, שוואך!! מאריץ! איך האב פיינט א שוואכען מענשען אהן א כאראקטער, — ערגער, הונדערט מאל ערגער פון א פאלשען, פון א מערדער; דער מערדער איז א שלעכטער מענש, נאר א מענש; אבער דער „בעזכאראקטערנע" איז נאר קיין מענש ניט ביי מיר — א פליעג, א וואנץ...

ביי די ווערטער האט טייבעלע ארויסגעלאזט מאריצען פון איהרע ארעמס און איז ווידער געבליבען זיצען שטיל און האט נאר געקוקט אויף איהם. מאריץ איז געוועזען פערוואונדערט איבער איהר היינטיגער אויפיהרונג; ער האט געזעהן, אז זי איז היינט צערודערט: אט ווערד זי לעבעדיג און מונטער, און אט ווערד זי פערטראכט און עפּעס אזוי אומעטיג, אז דאס הארץ קאן צעריסען ווערען קוקענדיג אויף איהר בלאס געזיכט; עס איז עפּעס ניט כדרך הטבע.

— טייבעלע! מיין טהייערע! דו ביזט היינט ניט מיט אלעמען. זאג דעם אמת, וואס איז מיט דיר? וואס קלערסט דו איצט? וואס זענען דיינע שענע אויגען אזוי פערטראכט? וואס בעדייט דער וואלקען, וואס ווערד פלוצים איבערגעצויגען אויף דיין שען געזיכט? איך קען דיך ניט פון נעכטען, דאכט זיך, — זאג, וואס איז מיט דיר? דו צווייפעלסט אין מיר? אין דיין מאריצען? דו ווייסט, ווי אזוי איך האב דיך ליעב, איך דארף דאס דיר ניט דערצעהלען...

— איהר דארפט דאס מיר ניט דערצעהלען — האט טייבעלע איבערגעזאגט זיינע ווערטער פערטראכט ווי פריהער.

און בלאָנדע האָר. נעקלײדט איז ער געווען זעהר עלעגאַנט, אײַרא־פּאַאיש, ווי אונזערע האַלב־אַריסטאָקראַטישע גביר'ישע קינדער; א שווערע מאַסיווע גאָלדענע קייט מיט זעהר א טהייערען שטיין איינגעזעצט אין דעם רינג, וואָס ער האָט געטראָגען, און דערצו זיין ריין ווייס געזיכט מיט זייַנע אויסגעגלעטע וווייסע הענד האָבען גע־וויזען, אז ער איז געוואָכסען ביי רייכע עלטערען און האָט נאָך ניט געווואוסט וואָס הייסט אַרבייטען אין דער וועלט און פון וואַנען רייכקייט נעמט זיך. דאָס איז געווים א אידישער פינאַנ־פּרינץ — איינער פון די, וואָס נלויבען ניט דעם, וואָס בעקלאָגט זיך אויף דער שלעכטער צייט, און מיינט, אז ע ר ד א ר ף אזוי לעבען, און דער אַנדערער — דער אַנדערער לאָז זיך לעבען, ווי ער פערשטעהט... נאָר מיר וועלען זיך נאָך בעקענען נאָנץ נאָהענט מיט אונזער העלד.

— מאַריץ! וואָס קלערט איהר צו ענטפערען דער מוטער אויף דעם בריעף? — האָט איהם דאָס מיידעל פלוצים א פרעג ge־טהאָן. מאַריץ איז רויט געוואָרען און האָט איהר ניט באַלד ge־קאָנט ענטפערען; ער איז אויפגעשטאַנען פון דעם בענקעל און איז זיך א פּאָר מאָל דורכגענאַנגען הין און צוריק; דערנאָך האָט ער זיך נעזעצט נעבען דעם מיידעל און האָט נענומען איהר האַנד אין זייַנע הענד און האָט לאַנג נעקוקט איהר אין די אויגען. ער האָט נעזאָגט צו איהר:

— וואָס פרענט איהר מיך עפּים הייַנט, וואָס איך קלער איהר צו ענטפערען אויף איהר בריעף? דאָס זעלבע וואָס אויף אַלע איהרע בריעף...

דאָס מיידעל האָט אַביסעל נאָכגעטראַכט און האָט שטיל אַרויסגעצויגען איהר האַנד פון זייַנע הענד און האָט אַראָפּגעלאָזט די אויגען. מאַריץ האָט זיך אַיינגעבויגען און האָט איהר ge־וואָלט א קוק טהון אין פּנים; זי האָט איהם מיט ביידע הענד אַרומגעהאַפּט דעם האַלז און האָט איהם לאַנג נעקושט אין קאָפּ און אין די אויגען.

געפיהל, מיט דעם גאנצען האַרצען, מיט דעם רעכטען אמת... טייבעלע אָבער איז לאנגזאם צוגענאנגען צו איהם און האָט איהם אָנגעריהרט ביי דער האנד.

— מאָריץ, געוונ! אויל דאָך ניט אזוי: מע דארף ניט טעלעגראפירען קיין קארלסבאד; אייער מוטער דארף גיך קומען אהיים; מיר וועלען נאָך האָבען צייט איהר צו זאָגען...

מאָריץ איז א ביסעל געשטילט געוואָרען און האָט נעזאָגט:

— נו, וועל איך איהר חאָטש א בריעף שרייבען, אז איך בין אזוי גליקליך...

— מאָריץ! מע דארף דאָס אויך ניט! זי וועט ניט פערשטעהן אייער גליק; זי קאָן דאָס ניט פערשטעהן... אָבער אז זי וועט קומען און איהר וועט מיט איהר פערזענליך רעדען, וועט דאָס אנדערש זיין... איצט נעהט אהיים: עס איז שוין זיינער צוויי. קומט ניט היינט, קומט מאָרגען פריה; איך בין היינט פערנומען א גאנצען טאָג — אדיע!

מאָריץ האָט אויף זיך ארויפגעוואָרפען דעם אויבערראָק, ער האָט אָפגעזוכט דעם הוט מיט דעם שטעקען און האָט זיך געקליבען אוועקצוגעהן; ער איז צוגענאנגען צו טייבעלען און האָט איהר גענעבען די האנד.

— דו גלויבסט מיר? טהייערע!...

— מאָריץ! — האָט זי איהם געענטפערט, און איהרע אויגען האָבען זיך וויעדער אָנגעצונדען. — מאָריץ! איך גלויב דיר! טהייערער, טהייערער מאָריץ! זיי מיר מוחל מיינע נארישע גedאנקען... איך גלויב דיר, מאָריץ, דו ביזט מיין לעבען...

מאָריץ איז שוין געשטאנען ביי דער טהיר; טייבעלע האָט איהם צוריק צוגערופען און האָט איהם נעזאָגט:

— מאָריץ! איך בין אינגאנצען דיינע... דו ביזט ביי מיר אלץ... אָהן דיר בין איך נארנישט, מאָריץ! אז דו נעהסט נאָך ארויס פון דער טהיר, ווייזט זיך מיר אוים, אז איך וועל דיך שוין מעהר ניט זעהען... וואָס וועל איך טהון? — זיי מיר מוחל,

— וואָס זשע דען? וואָס זשע דען זאָל איך קלערען? מיר וועלען דאָך באַלד — דו ווייסט? — מיר וועלען דאָך באַלד גליק־ליך זיין: מיין מוטער וועט נאָר פון קאַלסבאַד קומען, זאָג איך איהר באַלד מיינע פּלאַנען; זי וועט זיך דאָס דערפרייען; זי וועט דיך אַרומנעמען ווי א קינד...

— אַך, מאַריץ, מאַריץ! איהר זענט יאָ א קינד. און דערצו נאָך א פערצערטעלט קינד! איהר רעדט זיך אַליין אַיין נאָט ווייסט וואָס פאַר נאַרישקייטען, און ווילט נישט קוקען אויף דער אַנדערער זייט פון דער מטבע... איהר האָט דאָך ערשט אַליין גע־לייענט איהר בריעף! איהר פערשטעהט דען ניט, צוליעב וואָס זי דולט אייך א קאָפּ מיט דער פאַמיליע נאָטקין און מיט די זעל־טענע מעלות פון דער מאַמזעל נאָטקין, וועלכע האָט זיך, נאָך די ווערטער פון אייער מוטער, כמעט פערליעבט אין אייער פּאַר־טרעט?...

— נו, ווער הערט זי! — האָט מאַריץ געענטפערט, ארומ־געהענדיג איבער דעם צימער. — איך לעב ניט מיט דער מאַמע'ס שכל, איך בין ניט דער „מאַמע'ס קינד"... זי וועט ניט וועלען? וואָס הייסט? פאַר וואָס זאָל זי ניט וועלען? ווייל מיין כלה האָט קיין געלט ניט? נאַרישקייט! איך האָב אַליין געלט און דאַרף נאָר ניט קיין געלט! יחום? וואָס טויג מיר יחום? זי וועט מורא האָבען פאַר אידישע מיילער: מע וועט זאָגען, אז מא־ריץ, גאָלדע זילבערמאַנ'ס בן־יחיד, האָט חתונה געהאַט פאַר אייך אָרעם מיידעל, וואָס קיינער ווייסט זי ניט? וועט הערט זיי? וואָס בין איך — א קינד? איך בין א מאַנספערזאָן! איך קאָן בעשטעהן פאַר זיך! איך בין פריי: קיינער סמעיעט ניט מיר צו שטעהרען מיין גליק, אפילו מיין מוטער! איך גיה באַלד אהיים און שרייב איהר א בריעף... און שיק איהר היינט א דע־פּעש... איך גיה שוין, די רגע...

וואָס ווייטער מאַריץ האָט נערעדט, איז ער אַלץ מעהר פער־פּלאַמט געוואָרען. מע האָט געזעהן, אז ער רעדט דאָס ערנסט, מיט

פּריץ איז „מת" געוואָרען און האָט קיין קינדער ניט איבערגעלאָזט, איז ער געוואָרען ביי דער פּריצה א „בן־בית", און האָט מיט איהר אזוי לאַנג געהאַנדעלט, ביז רב מאיר איז געוואָרען דער פּריץ, און די פּריצה האָט געמוסען ביי איהם פּענסיע. רב מאיר איז געוואָרען גרויס, האָט בעקומען א נאָמען, האָט אָנגענהויבען פּאָהרען צום רבין... אויף דער עלטער איז רב מאיר ארויסגעפּאָהרען קיין נ., האָט אָנגענהויבען פּראָווען שלש־סעודות'ען, און „חברה" האָבען איהם געמאכט דעם נאָמען אזוי גרויס, ביז ער האָט זיך משדך געווען מיט דעם רבינ'ס א שוועסטער און האָט געקויפט פּאר הונ־דערט טויזענד רובל איין איידעם א צאצקע פּאר זיין בת־יחידה, גאָלדעניו, און איז בערוהט געשטאָרבען. דער איידעם, די צאצקע, רב מאָטעלע, איז טאקי געווען א גילדערנער יונגערמאן, א תכשיט, און האָט ניט געוואוסט קיין צורת מטבע. ער איז אָבער געווען א קראנקער, האָט ער זיך אָפּגעמוטשעט עטליכע יאָהר און איז גע־שטאָרבען און איבערגעלאָזט גאָלדען א יונגע אלמנה פון דריי און צוואַנציג יאָהר, מיט א קליין קינד פון צוויי יאָהר. גאָלדע האָט שוין דאָס צווייטע מאָל ניט געוואָלט חתונה האָבען (דאָס איז ביי אונז אפילו זעלטען), כדי איהר מאיר'ע זאָל ניט דאַרפען אָנקומען צו א שטיפפאָטער. זי האָט איהר נאָכץ לעבען אוועקגעשענקט מאירל'ען, וועלכער איז אויפגעצויגען געוואָרען אויף זייד מיט אלערליי פערגענינגעגעבען. ביז צעהן יאָהר האָט מען איהם נעהאלטען מלמדים, און מאיר'ע האָט זהר גוט געלערנט. גאָלדע האָט אָבער געוואָלט, ער זאָל קענען אלץ אויף דער וועלט. קיין געלד האָט זי ניט געקאַרגט. זי האָט געזעהן, ווי אַנדערע גבירים לאָזען לערנען זייערע קינדער, האָט זי איהם אויך צוגענומען א פּראָ־צויז אין שטוב אריין, מיט א לעהרער אויף רוסיש און דייטש; מע האָט איהם געלעהרענט פּיאָנא שפּיעלען, טאַנצען, רייטען אויף א פערד און „עטיקעטע" (דרך־ארץ) — ווי אזוי צו נעהן, צו רע־דען און זיך צו בענעמען צווישען מענשען. גאָלדע האָט אָבער געוואָלט, ער זאָל דערצו זיין איין עהרליכער איד אויך. צו דער

טהייערער פרוינד מיינער! דיין טייבעלע איז א נאריש קינד, א קאפריזנע מיידעל, תא־חא־חא!

מאריץ איז אוועקגענאנגען פערטיעפט אין געדאנקען: ער האט גאר ניט געקאנט פערשטעהן איהרע ווערטער, איהר געלעכטער... ער וואלט זיך אבער נאך מעהר פערוואונדערט, ווען ער זאל זיך נעווען אומקעהרען צוריק: ער וואלט נעטראפען שייבעלען אין בעט, בענאסען מיט הייסע ביטערע טרערען...

II

מאריץ זילבערמאן האט אמאל, מיט א יאהר צעהן פריהער, געהייסען „מאיר", און זיין מוטער, גאלדע רב מאיר'ס, רופט איהם נאך היינט אויך „מאיר'ל". נאר זינט די ציוויליזאציע האט אנגעהויבען אריינקוקען צו אונזערע בריידער אויך, האבען מיר זיך דערשראקען פאר איהר, און האבען זיך באלד געהאפט צו די קליידער מיט די נעמען: די אטלעסענע זשופעצע מיט דעם קיילעכיגען שטריימעל איז פערביטען נעווארען אויף א קורצען פראק מיט א צילינדערהוט, און דער נעכטיגער מאיר בערל'ס, זרח נפתלי'ס און קלמן רב וועלוועל'ס זענען פלוצים געווארען מאריץ באריסאוויטש, זאחאר פאנטעלעמאנאוויטש און קלימענטי וולאדימיראוויטש... מאיר'ל, וועלכען מיר מוזען אנרופען ווי ער ווייל — „מאריץ", איז געוואכסען א יתום ביי זיין רייכער מוטער, גאלדע זילבערמאן, אדער גאלדע רב מאיר'ס, — איהר פאטער רב מאיר איז געווען זעהר איין „אדם חשוב"; אין די יונגע יאהרען איז ער געווען א פשוט'ער ארענדאר, נאר דער פריץ האט איהם זעהר ליעב געהאט, און האט איהם געמאכט פאר דעם ערשטען פאקטאר אין הויף. רב מאיר האט בעקומען עטליכע קערבלעך, און אז דער

III

מיכאיל פעלדמאן איז געווען איינער פון די, וואס האבען זיך געשלאגען פאר דער „השכלה" און זענען מיט גוואלד געווארען „משכילים". זיי זענען געווען א גאנצע קאמפאניע יונגע לייט, וואס זענען געזעסען אויף קעסט און האבען געשטודירט אין קלויז, אלע אויף אייז פאקולטעט: גערסען די גמרא, געבאקען קארטאפלעס, ג'גנב'עט ליכט פון די יאהרצייטען, געשמיסען דעם שמש און געטהאן נאך אזעלכע וויכטיגע זאכען... דאס איז געווען אין דער צייט, וואס אידען האבען נאך פון קיין גימנאזיעס ניט געהערט — וואר שמועסט אין די קליינע שטעדטלעך, וואו מע האט מאפו'ס מיט שולמאנ'ס ביכלעך געברענט, און וואר עס האט בגנבה געלייענט דעם „המגיד", „המליץ", „קול מבשר", דער האט געהייסען „אפיקורס"... פעלדמאן האט ערגיץ געקראגען דעם „תעודה" מיט דעם „זרובבל" און האט זיי געלייענט פאר די חברים, ביז רב פייביש דער לאנגער, וואס פלעגט אויך לערנען אין קלויז, האט זיי ג'מסר'ט צו דעם גביר פון דער שטאדט, רב נחמן פליאסק, און עס איז געווארען א ווילדער כעס אין שטאדט. רב נחמן איז געווען זעהר א פרומער איד; ער האט געלעבט פון פראצענט און פלעגט עסען ארעמע לייט מיט די ביינער, און אפ־שרייבען איין ארעמאן די בעבעכעם פאר צעהן רובל פראצענט איז ביי איהם קיין נאווינע ניט געווען, נאר קיין עולות האט ער ניט געקאנט ליידען — ער האט די אלע ביכלעך געהייסען פער־ברענען, און דעם „אפס דמים" האט ער פריהער אליין צעריסען אויף פיץ־פיצלעך און דערנאך ערשט פערברענט. די יונגע לייט האט ער צעטריבען פון דער קלויז: אייניגע פון זיי האט מען אפגעשיקט צום רבין אויף תיקון, און פעלדמאנען, דעם רעכטען סם, האט מען געגויט, ער זאל גט'ען דאס ווייב און פאהרען „וואו

„בר־מצוה" האָט מאיר'ע׳ל געזאָגט פאַר איין עולם זעהר א פיינע דרשה, וועלכע האָט געקאָסט גענוג געלד און אויף וועלכער ער האָט נעבאַך גענוג געהאַרעוועט, חאָטש ער האָט זי אליין ווינציג־וואָס פערשטאַנען, און אז ער איז געקומען סאַמע צום רעכטען שפּיץ, וואו מע דאַרף אויסבויגען דעם גראָבען פינגער, האָט איהם ליפּא־קנאָבע׳ל (אַזוי האָט געהייסען דער גמרא־מלמד) שיער איינגע־שלונגען, און רב געצע׳ל דער דיין איז געזעסען אויף אזא שטיי־נער, ווי קופּערניק אין דער מינוט, וועו ער איז געפאַ׳לען אויף דער המצאה, אז די ערד דרעהט זיך. און גאָ׳לדע? גאָ׳לדע האָט געווויינט מיט זיסע גליקליכע טרערען און האָט נאָכדעם דריי טאָג כסדר אַ׳ע רגע געשיקט נאָך ליפּשע די גראָבע, זי זאָ׳ל אָפּשפּרע־כען מאיר'ל׳ען א גוט אויג... אזוי איז ער געוואָכסען דאָס, וואָס ביי אונז האַ׳לט מען פּאַר איין אידעא׳ל — „א ביסע׳ל אַהין, א ביסע׳ל אַהער", פון יעדער זאַך דאָס אויבערשטע, נאָר אין אמת אריין — אָהן תורה, אָהן חכמה, אָהן וויסענשאַפט, ניט אויסגעסוויסטשעט, ניט אויסגעבי׳לדעט דעם שכל... אַ׳ז איז בערעכענט צו גלאַנצען פון אויבען, כדי מע זאָ׳ל קאָנען טהון א שענעם שידוך. דער שדכן שרייבט אויף דעם חתן, אז ער איז א „מושלם", א „גאַנצער מענש", „צו גאָט און צו לייט", מע גיט איהם א סך נדן מיט א כלה, און אזוי געהט פאַרביי זיין יוגענד, און אז ער וועט ערד עלטער און געהט־ארוים אויף דער וועלט, זעהט מען ערשט דעמאָ׳לט ארוים, ווי די ערציהונג האָט אויף איהם געווירקט... מאיר'ע׳ל האָט געהאַט אזא ערציהונג ביז זיעבעצעהן יאָהר, ביז די גע׳לעגענהייט האָט איהם צוזאַמענגעבראַכט מיט פּע׳לדמאַנען, מיט וועלכען מיר וועלען אונ־זער ל׳עזער באַ׳לד בעקאַנט מאַכען.

— מאיר'ע! איך וויל דיר דינגען אט דעם נייעם לעהרער, ער לעהרענט מיט אונזער גראם'ס קינדער.

מאיר'ע האט אפילו קיין קוק ניט געטהאן אויף איהם און האט נאר א פרעג געטהאן די מוטער, צי זי האט זיך שוין מיט איהם בעדונגען. פעלדמאן האט זיך אויפגעחאפט פון דעם שטוהל און איז צוגעגאנגען צו גאלדען און האט געזאגט:

— איך האב אייך פריהער געזאגט, אז איך רעד ניט פון קיין געלד, ביז איך וועל זיך נישט בעסענען מיט דעם תלמיד פערזענליך. אייער זוהן דארף נאך ניט קיין לעהרער: ער איז נאך צו יונג און דארף זיך נאך אביסעל צו־לערנען, ווי אזוי זיך צו בעגעהן מיט מענשען. — מיט די ווערטער איז ער אוועק פון זילבערמאן'ס הויז. גאלדע האט זיך געפונען שרעקליך בעלעדיגט און האט איהם בעשיט מיט קללות, און מאיר'ע איז אריינגע־גאנגען צו זיך אין קאבינעט און האט אנגעהויבען בעקלערען פעלד־מאן'ס וועדטער: ער האט צום ערשטען מאל אויף זיין לעבען געהערט אזא מיינונג אויף זיך פון א פרעמדען מענשען. דאם ער־שטע מאל אויף זיין לעבען האט ער זיך געפרענט, וואס איז ער אליין פאר א מענש און ווער איז דער נראבער לעהרער? צוויי מאל האט ער זיך מיט איהם בעגעגענט אין גארטען, און האט קיין אויג ניט אראפגעלאזט פון פעלדמאנען, וועלכער האט אויף איהם אפילו קיין קוק ניט געטהאן. דאם האט איהם נאך ערגער געקרענקט, און ער האט זיך ענטשלאסען איין מאל פאר אלע מאל בעקאנטשאפט צו שליסען מיט איהם און אין עטליכע טעג ארום איז ער צוגעפאהרען אין זעהר א שענער קארעטע מיט גרויס קוראזש צו א קליין ארעם שטיבעל, און האט נעטראפען פעלד־מאנען ביי'ם טיש פערוואלטען מיט ביכער און מיט פאפיערען, אז מע האט קוים ארויסגעזעהען זיין הויכען שטערן, די גרויע אויגען מיט זיין אויסגעטריקענט אויסגעדארט געזיכט. אז פעלדמאן האט דערזעהן דעם גאסט, האט זיך בעוויזען אויף זייער ליפען אזא זיסער ליעבליכער שמייכעל, אז מאיר'ע האט זיך פערוואונדערט. ער

דער שווארצער פעפער וואכסט"... פעלדמאן איז צוועקנעפאהרען זיין זשיטאמיר אין דער ראבינער־שולע; ער האָט דאָרט נעענדיגט און איז צוועק זיין פעטערבורג אין דער אוניווערזיטעט. נאָר די לעבענסמיטל מיט דעם פעטערבורגער קלימאט האָבען איהם ניט ערלויבט צו לערנען ווייטער, איז ער נעקומען זיין נ., ווּאו עס קומט־פאָר אונזער געשיכטע. ער האָט דאָ נעהאט אייניגע פרייַנד, גאַנץ רייכע לייט, נאָר ער האָט אָבער ביי זיי ניט נעווּאָלט זיין, און האָט געלעבט פון שטונדען. זיין געזונד, וועלכעם איז אָפּגעשוואכט געווארען אין זשיטאמיר פּאר די צכט יאָהר, וואָס ער האָט דאָרט געליטען הונגער און קעלט, האָט זיך אין נ. אָנגעהויבען צו פערבעסערען, נאָר זיין פעטערבורג האָבען איהם די דאָקטוירים נאָך ניט געהייסען פאָהרען, ביז ער וועט ניט אינגאנצען נעזונד ווערען, און אזוי זענען צוועקנענגען דריי יאָהר. אין דער צייט האָט ער נעהאט א שטונדע ביי דעם נרצף וו., וועלכער פלענט לייהען נעלט ביי גאָלדע זילבערמאן. איינמאָל האָט דער נרצף זעהר אָפּגעלויבט זיין אידישען לעהרער פאר גאָלדען. גאָלדע האָט געווּאָלט, אז איהר מאיר'ל זאָל ביי איהם אויך לערנען, האָט זי נעשיקט נאָך איהם די קצרעטע, נאָר פעלדמאן האָט נעענטפערט, אז ער קאָן קומען צו־פוס. און אז ער איז נעקומען, האָט ער מאיר'לען נישט נעטראָפען. גאָלדע האָט איהם נעבעטען זיצען.

— וויפיל וועט איהר נעמען ביי מיר פאר מיין זוהן? — האָט איהם גאָלדע נעפרענט.

— איך ווייל פריהער זעהן צייער זוהן און איהם קענען.

— וואָס הייסט? איהר קענט נים מיין מאיר'לען?...

ביי די וועדטער איז מאיר'ל צרייַנגעקומען, האָט א קוש נעטהאָן דער מוטער די האַנד, אויף פעלדמאנען האָט ער א וואָרף נעטהאָן איין אויג און קוים א שאָקעל נעטהאָן מיט דעם קאָפּ. פעלדמאן איז נעזעסען, ווי אויף הייסע קויהלען.

זיינע לעהרער, און צי איז ער צופריעדען. מאיר'ל האָט איהם איבערגענעבען וואָס ער האָט נעוואוסט, און פעלדמאן האָט איהם אויסגעהערט מיט דעם זעלבען לייבליכען שמייכעלע, ערטערווייז האָט ער איהם איבערגעשלאָגען מיט זיינע פראָגען, און טייבעלע האָט דערווייל אָנגענאָסען טיי. זי האָט זיך געזעצט אקעגען דעם גאסט און האָט זיך אויף איהם לאנג פערטראכט. פעלדמאן האָט איהם אויסגעהערט ביז'ן סוף, און נאָך דער טיי האָט ער איהם אזוי געזאָגט:

— אויב איהר ווילט מיט מיר בעקאנט זיין, בעט איך אייך מיר מוחל זיין, וואָס איך רער מיט אייך אויפריכטיג; איהר זענט געוואָהנט נעווארען, אז אייערע לעהרערס, וואָס האָבען גע־לעבט פון אייך, זאָלען אייך חנפ'ענען. זיי האָבען אייך געזאָגט, אז איהר ווייסט שוין און קענט שוין אלץ, חאָטש אין אמת'ען זענט איהר נאָך א קינד. אייער מוטער וויל, איהר זאָלט זיין א אידישער „מושלם", דאָס הייסט, א אידישער ענציקלאָפּעדיסט, מיט פיעל רוסישע, דייטשע, פראנצויזישע ווערטער, נאָר אָהן וויסענשאפט. נעלייענט האָט איהר נאָך נאָר ניט. אויסנעוואכ־סען זענט איהר אויף נרויס ראָסקאָש, און אויף אייערע ערציהער האָט איהר נעקוקט ווי אויף ניאנקעס, משרתים. די אלע מענשען, מיט וועלכע איהר זענט אויפגעוואכסען, נעמען־אראָפּ פאר אייך דאָס היטעל, און יעדער ווייזט אויף אייך מיט די פינגער: „אָט נעהט רער יונגער מיליאָנער!" איהר זענט אויפנעוואכסען, ווי א נעבלאָזענער פרינץ, נאָך רעם פאלשען אריסטאקראטישען סים־טעם, און איהר האָט נעמיינט, אז די אלע מענשען, וואָס איהר זעהט, דרעהען זיך ארום אויף רער וועלט נאָר צוליעב אייך...

מאריצען איז פעלדמאנ'ס רעדע אפילו ניט נעפעלען, נאָר ער האָט זיך ניט ווילענדיג צונעהערט צו זיינע ווערטער, וועלכע האָ־בען זיך ווי נענאָסען און זענען נעווען אין אזא טאָן, אז ער האָט זיך ניט נעקאָנט בעלעדיגען פון זיי. פעלדמאן האָט פיינט נע־האָט אין זיין רעדען אריינצומישען הויכע ווערטער. זיין לשון איז

האָט זיך אָפגערעקאָמאנדירט. פעלדמאן איז אַרויסגענאַנגען פון דעם טיש און האָט איהם מיט דעם זעלבען פרייַנדליכען שמייכעל געזאָגט:

— אך, זעהר אַנגענעהם! איך נעדענק אייער נאָמען, עס פרייעט מיך זעהר, וואָס איך האָב די עהרע אייך צו זעהען ביי זיך אין מיין נאָרע; זיצט, איך בעט אייך, זיצט ביי אונז... טייבעלע, קום נאָר אַהער!...

ביי רער זייט האָט זיך אויפגעעפענט א קליין וויים טהירעל, און אויף דער שוועל האָט זיך בעוויזען א קליין מיידעל פון א יאָהר פופצעהן און האָט א קוק געטהאָן אויף פעלדמאַנען, דערנאָך אויף דעם נאַסט, און איז צוגענאַנגען צום טיש.

— עס וועט באלד זיין טיי? — האָט זי פעלדמאן א פרעג געטהאָן.

— די רגע! — האָט טייבעלע א וואָרף נעטהאָן מיט איהרע שענע האָר און איז אוועקגעלאָפען צוריק אין דעם אנדערען צימער. פעלדמאן האָט זיך געזעצט נעבען דעם נאַסט און האָט איהם געפרעגט: מיט וואָס קאָן ער איהם דיענען? מאיר'ל האָט איהם דערצעהלט אלץ, וואָס ביי איהם אוים'ן הארצען האָט זיך אַנגענקליבען, זינט ער האָט איהם געזעהען ביי זיך. מאיר'ל האָט זיך געפיהלט היימיש מיט פעלדמאַנען, און האָט איהם דערצעהלט, וואָס פאר א שנאה ער האָט אויף איהם געטראָגען ביי זיך אין הארצען ביז היינטיגען טאָג. פעלדמאן האָט זיך צעלאכט און האָט איהם געזאָגט:

— איהר זענט נאָך נאָר ווילד, מיין ליעבער נאַסט. איך וואָלט נעהרען געזעהען די חיות, מיט וועלכע איהר זענט ערצויגען נעוואָרען!...

טייבעלע האָט דערווייל ארויסגעטראָגען נלעזער מיט דעם סאמאָוואר און האָט פערקאָכט טיי. פעלדמאן האָט אויסגעפרעגט ביי מאיר'לען, ווי אזוי ער לעבט, וואָס ער לערענט, ווער עס זענען

געלעגען, און האָט איהם מיט גרויס נעטרייישאפט צוגעלעגט קאל־
טע קאמפרעסען צום קאָפּ.

טייבעלע איז אויך געזעסען און האָט זיך געביטען מיט מא־
ריצען. גאָלדע האָט זיך ניט געקאָנט איינהאלטען און איז ג׳ע־
קומען זייגער צוועלף בייגאבט זעהען, וואָס טהוט דאָ מאיר׳ל
אזוי שפעט. זי האָט געטראָפען מאריצען מיט טייבעלען זיצען
ביי׳ם בעטל, אין וועלכען פעלדמאן איז געלעגען אין גרויס היץ.
זי איז אריינגעקומען מיט א לייארעם, ווי זי איז געוואהנט ג׳ע־
ווארען. זיי ביידע האָבען איהר נעוויזען מיט דעם פינגער, אז
זי זאָל הויך ניט רעדען. זי איז צוגענאנגען צום בעט און האָט
זיך אייגנעבויגען צום קראנקען. דאָס הארץ האָט זיך איהר א
וואַרף געטהאָן פאר רחמנות: ער איז געווען בלאָס, געלבליך, מיט
דארע געלע הענד, ווי ביי א טוידטען, נאָר אויף זייגע ליפען האָט
געשפיעלט א שוואך שמייכעל. גאָלדע האָט בעטראכט דאָס
קלייגע שטיבעל מיט דעם ארעמען מעבעל, וועלכעם איז אפילו
נאָך ריין געווען; זי האָט א קוק געטהאָן, ווי די קינדער (מאריץ
מיט טייבעלע) זיצען אזוי ערנסט נעבען דעם חולה, איז זי צו־
גענאנגען צו טייבעלען, האָט זי ארומגענומען און האָט איהר א
קוש געטהאָן אין קאָפּ. דער חולה האָט זיך איבערגעוואָרפען,
האָט אויפגעעפענט די אויגען און האָט דערזעהען א פרעמדע פרוי
ביי זיך, איז ער אביסעל צעמישט געוואָרען. מאריץ האָט דאָס
פערשטאנען, האָט זיך צו איהם אנגעבויגען און האָט געזאָגט, אז
דאָס איז זיין מוטער.

— אפשר וואָלט איך געשיקט צו מיין דאקטאָר? ער וועט
באלד קומען. — האָט איהם גאָלדע געזאָגט פערזאָרגט.

— א דאנק. — האָט איהר פעלדמאן געענטפערט. — א בי־
סעל בין איך אליין א דאקטאָר, און אביסעל פערלאָז איך זיך
אויף דער נאטור: זי דארף אליין איבעראַרבייטען.

גאָלדע איז פאר׳ן אוועקגאנג צוגענאנגען צו טייבעלען און
האָט איהר נאָך א מאָל א קוש געטהאָן. מאריצ׳ס מיט טייבעלע׳ס

געווען איינפאך, נאר נעגאנגען גלייך אין הארצען, מיט א זעלטע־
נער הארמאניע; אז פעלדמאן האט נאר אנגעהויבען צו רעדען,
האט זיך געגלוסט הערען און הערען אהן א שיעור... אז מאריע
איז ארויסגעגאנגען פון פעלדמאנען, האט ער נעפיהלט אין הער־
צען עפעס א נייע אומבעקאנטע ליכטינקייט און ווארעמקייט, און ער
איז געקומען אהיים אזוי פרייליך, לעבעדיג, אז נאלדע האט איהם
ארומגעהאפט קושען, און זיין לאקיי האט אויף איהם פערוואונ־
דערט נעקוקט, וואס ער נעהט ארום ביי זיך אין קאבינעט און
זינגט... אויף מארגען איז ער וויעדער אוועקגענאנגען צו פעלד־
מאנען, און פון דעמאלט אן האט מען שוין נעזעהען מאריצען אלע
טאג נעהן פון דארט מיט א בוך; אפטמאל האט מען איהם צור־
זאמען מיט פעלדמאנען נעזעהען שפאציערען אין גארטען. נאלדע
איז ניט צופריעדען נעווען פון דעם, וואס ער האט זיך אזוי פלייסיג
נענומען „צו די ביכלעך", ביי וועלכע ער פלעגט אויסזיצען נאנצע
נעכט, און פון דעם, וואס ער פלעגט נאנצע טעג פערברענגען מיט
דעם ארעמען לעהרער... איינמאל איז ער נעפאלען נאלדען אויף
דעם האלז:

— מאמוניו! איך ווייל ברענגען פעלדמאנען! אט וועסט
דו אליין זעהען, וואס דאס איז פאר א מענש...

עס פערשטעהט זיך, אז נאלדע האט אויף איהם נארניט
ארויסגעזעהען „קיין פיינעלעך", ווי זי האט נאכדעם געזאגט.
דאס האט אבער מאריצען ניט געשטעהרט, ער זאל זיין ביי פעלד־
מאנען טאג ווי נאכט. פעלדמאן האט איהם ליעב געקריגען פאר
זיין פעהיגקייט און פאר זיין וווייכען גוטען כאראקטער, און האט
איהם אזוי צוגעבונדען צו זיך, אז מאריע האט איהם אלסדינג
פערטרויעט, און האט קיין זאך ניט געטהאן און ניט נעקלעהרט,
ביז ער האט פריהער איהם ניט דערצעהלט. איינמאל איז פעלד־
מאן שלאף געווארען; מאריע האט נעשיקט זאגען דער מוטער,
אז מע זאל אויף איהם ניט ווארטען, ער וועט נעכטינען ביי דעם
לעהרער, און האט זיך נעזעצט ביי דעם בעט, וואו מיכאיל איז

האָט געהאָרעוועט ווי אַיין אייזעל טאָג ווי נאכט, און זי האָט געלעבט ווי נאָט אין אָדעם: נענעסען און געטרונקען, און איהם פלענט זי פערשטאָפען דאָם מויל מיט א שטיקעל ברויט און מיט א שיסעלע קוליש פון פאסאָלעס. זיינע ארבייטער פלענען איהר טראָגען שטילערהייד ניט מיט קאנפעקטען, און די נאָהענטע שכנות האָבען אויף איהר אונטערגערעדט... דעם מאן פלענט זי רופען „קרומער הונט", און קיין קללות האָבען זיך ביי איהר קיינמאָל ניט אויסגעלאָזט; יאָסעל פלענט איהר אָבער ניט ענטפערען. אז זי פלענט זיך גוט צעשעלטען, פלענט ער זיננען שטיקלעך פון „כתר", פון „הלל", פון „ויאתיו", מיט זעהר א טרויעריג קול, וועלכעם טייבעלע האָט ליעב געהאָט צו הערען. די נאָדעל פלענט דעמאָלט פליהען נאָענט הויך, און אין זיינע שווארצע נרויסע אויגען פלענט גלאנצען א טרער... עס איז נעווען שווער איהם אין כעם ארויצוברענגען. נאָר איין מאָל אויף איהר לעבען נעדענקט טייבעלע אזא סצענע: עס איז נעווען „וויבאָרעס" אין דער „צעחאָווי אופראָווע", יאָסעל האָט זיך עפּים פערזאָמט און איז נעקומען אהיים א ביסעל פערשמאכט...

— שיכור'ניק!! — איז אויף איהם אָנגעפאלען יענטעל (אזוי האָט מען נערופען טייבעלע'ס מוטער). — א שיכור דארפסט דו נאָך זיין?! אָך און וועה איז מיינע יונגע יאָהר און טעג!...

זי האָט איהם לאנג נעשאָלטען און האָט איהם געוואָרפען די זיפּ מיט קלייען אין קאָפּ אַריין. יאָסעל האָט נעהאט שווארצע געקרייזעלטע האָר. די קלייען האָבען איהם נעמאכט ווי א שד. יענטעל האָט זיך צעלאכט און האָט צונויפגערופען די ארבייטער און טייבעלען, זי זאָל אָנשפייען דעם מאָטען אין פּנים. טייבעלע האָט נאָך ניט אוספּעיעט צו־לויפען צום טיש, איז שוין יאָסעל געשטאנען מיט אויפּגעהויבענע קולאָסעס; זיינע אויגען זענען נעווען אָנגענאָסען מיט בלוט, זיין פּנים איז נעווען שרעקליך; ער וואָלט נעקאָנט צעריסען יענטעלען אויף שטיקלעך, וועו טייבעלע זאָל ניט נעווען אונטערפאלען אונטער זיינע פים מיט א נעוויין.

אויגען האָבען זיך בענגענט, און זיי זענען ביידע רויט נעוואָרען. אז מיכאיל'ען איז גרינגער געוואָרען, זענען זיי זיך צענאַנגען — מאַריע איז אוועק אהיים, און טייבעלע צו זיך אין איהר צימער — יעדער מיט זיינע נעפיהל'ען אין האַרצען... מאַריע איז נעקומען אהיים, און האָט זיך באַלד נעלעגט שלאָפען. עס האָט זיך איהם נעחלומ'ט, אז ער ליגט אין בעט, און טייבעלע האָט זיך איינגעקוינען צו איהם, און מיט איהרע שוואַרצע נעקרייזעלטע האָר האָט זי אָננעריהרט זיין געזיכט, און איהרע שענע שוואַרצע אויגען קוקען אויף איהם אזוי טרויעריג, אז עס נלוסט זיך צו ווייגען... טייבעלען האָט זיך אויך נע'חלום'ט, נאָר אויף איין אַנדערען אופן: עס האָט זיך איהר אויסגעוויזען, אז מאַריע האלט זי שטאַרק מיט זיינע ווייכע ווייסע הענד, און זיי דרעהען זיך ביידע אין א נרויסען זאל אהן א שיעור. זי ווי איהם חאפען ביי דעם קאָפּ און געבען א קוש אין זיין שענעם ליכטיגען שטערן, רייסט ער זיך אוים און ליפט אוועק ווייט־ווייט! און קומט ווידער, און נעמט זי ארום אין זיינע אַרעמס און רייסט זיך ווידער אוים און ליפט אוועק...

IV

ווער איז געווען טייבעלע?

נעבוירען פון אַרעמע, אַרעמע עלטערען. איהר פאָטער איז געווען א בעל־מלאכה, א שניידער. איין עהרליכער. נאָר איין אַרעמער. אז טייבעלע איז אלט געווען פינף יאָהר, פלעגט זי זיין איין עדות פון נאַנץ פיינע סצענעס: איהר מוטער איז נעווען נאָר א יונגע און זעהר א שען ווייבל פון א יאָהר פיער און צוואַנציג; זי איז געווען ביי „יאָסעל דעם קרומען" (אזוי האָט מען גערופען טייבעלע'ס פאָטער) דאָס צווייטע ווייב. זי האָט איהם ניט ליעב נעהאט און נעטריבען אין דער ערד אריין; ער

V

טייבעלע איז געבליבען עלענד ווי א שטיין. זי איז אלט גע־ווען נייען יאָהר, און האָט זיך ארומגעוואלגערט איבער דער שטאָדט, ביז פעסי די מעקלערין האָט איהר נעפונען איין אָרט ביי צירעלע דער פאריסמאכערין. צירעלע איז געווען זעהר א פיין ווייבעל, א גרושה, אָהן קינדער, און האָט זיך פערדיענט איהר שטיקעל ברויט, גיט אזוי פון דער ארבייט, ווי פון אנדערע ספעקולאציעס... אונ־זערע לעזער מיינען, אז צירעלע איז געווען א סוחר, אָדער זי פלענט פערלייהען געלד אויף משכונות? חלילה! צירעלע איז געווען א ווייבעל א גאנץ סאָלידנע. ביי איהר האָבען זיך שטענדיג נעפונען עטליכע יונגע מיידלעך יתומות. זי פלענט זיי אויסהאלטען און זעהר שען קליידען, און אז זיי פלענגן אלט ווערען פופציגהן־זעכ־צעהן יאָהר פלענט זי אָנהויבען מיט זיי שפאציערען אין גאָרטען און ווייזען זיי דער וועלט... צירעלע איז בעקאנט געווען מיט פיעל יונגע לייט פון דער שטאָדט און אויך מיט אלע פריצים. אונזערע לעזער מיינען, אז צירעלע איז געווען א הולטייקע — חס ושלום! איהר ראָונען, איהר ראש־חודש בענשען, איהר קניטלעך לעגען, איהר תחינות זאָגען האָבען נעהאט א שם! פערקעהרט, זי פלענט נאָך זאָגען, אז א י ה ר מעג טאקי גאָט־ברוך־הוא העלפען פאר איהר חסד, וואָס זי טהוט מיט די אָרעמע יתומות... טייבעלע איז אָפגעווען פיער יאָהר ביי צירעלען. זי האָט זיך אָנגעזעהען גאנץ שענע זאכען, וואָס האָבען זיך אָפגעטהאָן מיט איהרע עלטערע חברת'עס, פון וועלכע מיר וועלען אונזערע לעזער בעפריען... זי איז אלט געווארען דרייציגהן יאָהר און איז געווען שען, ווי דער זומער־טאָג. צירעלע האָט זיך נעשפיגעלט אין איהר. זי האָט זי גיט אָפגעלאָזט פון די אויגען און פלענט זי רופען „טאָכטער", און האָט זי אויסגעקליידט ווי א גרעפין. טייבעלע איז געווען צו־פריעדען מיט צירעלע'ס בעהאנדלונג. נאָר איין זאך האָט זי גיט

יאָסעל איז געבליבען שטעהן אויף א מינוט שטיל. נאָכדעם האָט ער זיך געחאפט מיט ביידע הענד פאר די פּאות מיט דער בּאָרד און האָט זיך אויסגעריסען צוויי זשמענים האָר... שפּעטער מיט א פערטעל שעה איז טייבעלע געלעגען אין בעט פערחליפּעט, יענטעל איז געזעסען אין אווינקעלע, אָנגעשפּאַרט אויף צוויי פינגער פון דער לינקער האַנד, און האָט געשאָלטען אויף דעם אלטען שטייגער, און יאָסעל איז געשטאַנען אייגנעבויגען איבער'ן קינד'ס קאָפּ. אין די אויגען זענען איהם געוועזען טרערען.

פונקט אין אזא פּאָזע געדענקט טייבעלע איהר אָרעמען פּאָטער, וועו איהר מוטער איז געווען געפּעהרליך שלאָפֿ, א האלבע שעה פאר דעם טוידט. עס איז געווען א קאלטער ווינטער־טאָג; יאָסעל האָט נאָר־וואָס אַריינגעטראָגען צוויי שייטלעך האָלץ און האָט געזומען אייניהייצען דעם אויוון; זיין נעקרייזעלטע בּאָרד און פּאות זענען געווען אָנגעפּילט מיט פערערען; דאָס פּנים איז איהם געווען אויסגעצויגען, די אויגען רויט; ער איז ארומגעלאָפען אהין און אהער מיט דעם פינגערהוט אויף דעם אויסגעבויגענעם פינגער און האָט געשלונגען די טרערען. טייבעלע איז געזעסען אויף דעם אויוון און האָט געקוקט אראָפּ, ווי ער איז צוגעגאַנגען צו דער מוטער און האָט זיך אָנגעבויגען צו איהר. יענטעל האָט קוים אויפגעהויבען די האַנד און האָט א מאָך געטהאָן ארויף. יאָסעל איז אָפּגעטרעטען אביסעל ווייטער. זי האָט איהם עטליכע מאָל געווויזען מיט דער האַנד ארויף... זי האָט אפּנים, געוואָלט, ער זאָל איהר צוטראָגען דאָס קינד פאר איהר טוידט. יאָסעל האָט ניט פערשטאַנען וואָס זי מיינט. יענטעל האָט א מאָך געטהאָן מיט דער האַנד, האָט נאָך א מאָל א קוס געטהאָן ארויף, האָט זיך איבערגעקהרט אויף דער אַנדערער זייט, און איז... אויסגענאַנגען. יאָסעל האָט זיך לאַנג ניט געמוטשעט אויף דער וועלט: ער האָט פאר צרות אָנגעהויבען טרינקען, האָט אָפּגעלעבט צוויי יאָהר, און איז געשטאָרבען.

— פֿאר וואָס נעהט איהר קיינמאָל ניט אַריין צו אונז, ווי יענע יונגע לייט? — טייבעלע האָט זיך אויסגעדרעהט צו צירעלען הויז און האָט איהם נעוויזען מיט דעם פינגער אויף דעם פענסטער, וואָס איז נעווען שטאַרק בעלייכט.

— איהר ווילט, איך זאָל אויך נעהן אַהין? — האָט זי פעלדמאַן נעפרעגט האַלב לאַכענדיג.

— הא? ניין! איך פרעג, פאַר וואָס איהר נעהט ניט אַהין?

— פאַר וואָס איך נעה ניט? קיין רעכטער מענש נעהט ניט צו צירעלען... — פעלדמאַן האָט זיך פערחאַפּט. — איך בין זעהר א פערנומענער מענש און האָב קיין צייט ניט.

טייבעלע האָט זיך אביסעל פערטראַכט.

— פאַר וואָס־זשע זענען י ע נ ע ניט פערנומען? פאַר וואָס האָבען זיי יא צייט? זיי זענען דען ניט קיין רעכטע מענשען?...

פעלדמאַן האָט ניט באַלד נעענטפערט.

— זיי האָבען ניט וואָס צו טהון, זיי זענען לעריגגעהער, פוסטע לייט, נידעריגע מענשען, זיי האָבען נעלד און האַרעווען ניט דערויף, זיי מוזען ערגיץ פערברענגען די צייט, כדי זיי זאָלען ניט משוגע ווערען פאַר רַאָסקאָש.

— איך האָב אויך נעטראַכט דאָס זעלבע, — האָט טייבעלע נעזאָגט און איז צונעגאַנגען נעהענטער צו פעלדמאַנען, — נאָר צירעלע זאָגט, אז דאָס זענען די פיינסטע יונגע לייט אין שטאָדט, און לויבט זיי נאָר אַהן א שיעור... אָט פון אייך לאַכט זי דוקא: איהר זענט איהר ניט נעפעלען...

זיי האָבען זיך ביידע צעלאַכט.

— איהר זענט שוין לאַנג ביי איהר? — האָט פעלדמאַן וויעדער נעפרעגט.

— שוין פיער יאָהר.

— איהר זענט צופריעדען?

נעקאַנט איבערטראַגען: אויסהערען די קאַמפּלימענטען פון די פרעמדע יונגע לייט, וואָס פלענען זיך צונויפקלויבען בייַ צירעלען אלע טאָג.

וואָר זענען די יונגע לייט, וואָס פערברענגען בייַ איהר די צייט?... און וואָר איז דער יונגערמאַן, וואָס וואָהנט דאָ אויף דעם הויף, אין דעם קלייַנעם שטיבעל, און נעהט אלע טאָג אַוועק אויף עטלעכע שעה און קומט צוריק צו א נעוויסער צייט אהיים, און זיצט אַמאל אָפּ א גאַנצע נאַכט איבער ביכער? פאַר וואָס נעהט ער אויך ניט צו צירעלען צו־נאַכט, גלייך מיט יענע יונגע לייט? מע דאַרף פרענען בייַ צירעלען. צירעלע האָט איהר געזאָגט, אז דאָס איז עפּעס א שלים־מזל, איין אַרעמער לעהרער. ער הייסט פעלדמאַן. זי האלט ניט פון אזעלכע יונגע לייט: זי האָט ליעב שענע, רייכע, פרייליכע, קלוגע...

פעלדמאַן האָט עטלעכע מאל בעמערקט טייבעלען ארומגעהן איבער דעם הויף איינע אליין. פעלדמאַן האָט געוואוסט, וואָר צי־רעלע איז, און וואָס פאַר מענשען עס נעהען צו איהר... איינמאל איז פעלדמאַן אהיימגעקומען שפּעט פון די שטונדען און האָט גע־טראַפען טייבעלען אריינקוקען צו איהם אין פענסטער. טייבעלע האָט זיך אביסל דערשראַקען, וואָס ער האָט זי אזוי געטראַפען. עם האָט זיך צווישען זיי אנגעהויבען אזא געשפּרעך:

— איהר האָט אריינגעקוקט צו מיר אין מיין חדר?

— יאָ... איהר זענט היינט אזוי שפּעט אהיים געקומען...

זיי זענען עטלעכע מינוט געשטאַנען שטיל און נאָר געקוקט איינער אויף דעם אנדערען און זיך נעמאַסטען מיט די אויגען. ענדליך האָט זי פעלדמאַן א פרעג געטאָן:

— איהר זענט שוין לאַנג ביי צירעלען?

— איהר קענט זי? — האָט איהם טייבעלע פערוואונדערט נעפרעגט.

— איך האָב נעהערט פון איהר.

א קליין קינד, וואָס האָט זיך אַרײַנגענאַפּט אין קעמערעל, וואו די עפּעל מיט די בּאַרגן ליגען, און פּלוצים איז אָננעקומען די מוטער...

— איך האָב געווארט אויף אייך א פּאָר שעה, — האָט זיך טייבעלע פערענטפערט — און האָב געזעהען, אז איהר קומט ניט, האָב איך געגומען דעם שליסעל (איך האָב געזעהען וואו איהר בעהאלט איהם) און בין אַרײַנגענאַנגען צו אייך און זיץ שוין דאָ לאַנג. איך האָב דערווייל געזעהען אייערע ביכער; מיין עלטערע חברת'טע, פון וועלכער איך האָב אייך דערצעהלט, האָט מיך אויס־געלאַהרענט לייענען רוסיש. איך בעט אייך, איהר זאָלט זיך אויף מיר ניט בייזערגן. איך בין נעקומען צו אייך פרעגען אַיין עצה...

פעלדמאַן איז געשטאַנען און האָט בעטראַכט דאָס יונגע אומ־גליקליכע מיידעל; איהרע שענע אויגען זענען נעוועז רויטליך, ווי ביי א מענשען, וואָס דערשלאָפּט ניט א נאַכט, פון איהר שען וויים נעזיכט איז געווען צו זעהען, אז עס איז איהר ביטער אויפ'ן האַרצען. פעלדמאַן האָט איהר צונעטראָגען א בענקעל און האָט זי נע־בעטען זיצען.

— זאָגט, איך וועל אייך העלפען מיט וואָס און וויפיעל איך קאָן.

טייבעלע האָט זיך געזעצט און האָט אָננעשפּאַרט איהר קאָפּ אויף דער רעכטער האַנד, מיט דער לינקער האָט זי געבלעטערט דאָס בוך, וואָס זי האָט פריהער אַוועקגעלעגט, די אויגען מיט די לאַנגע ברעמען האָט זי אַראָפּגעלאָזט, און אויף איהרע קלייגע רוי־טע ליפּען האָט געשפּיעלט א ביטער שמייכעלע.

— איך קאָן מעהר ניט זיי ביי צירעלען... איך...

— איהר קאָנט דען ניט אַוועקגעהן פון איהר? — האָט זי פעלדמאַן איבערגעשלאָגען. — זי האָט אייך דען נעקוויפט? זאָגט איהר, אז איהר ווילט מעהר ניט זיין ביי איהר — און געגוג.

טייבעלע האָט אויפגעהויבען די אויגען אויף פעלדמאַנען.

— איך בין אַרויסגענאַנגען היינט פון צירעלע'ס הויז, און מיין פוס וועט שוין דאָרט ניט זיין אזוי לאַנג ווי איך וועל לעבען!...

טייבעלע האָט ניט געענטפערט אויף זיין פראַגע און האָט נאָר א ווינק געטהאָן מיט איהרע שווארצע געקרייזעלטע האָר, און איהר גרויסע שווארצע אויגען זענען נעבלויבען פערטראַכט.

— איהר קלערט דאָרט לאַנג צו בלייבען? — האָט זי פעלדמאַן ווייטער געפרעגט.

טייבעלע איז געשטאַנען אין דער זעלבינער פּאָזע און האָט איהם שטיל נעענטפערט:

— איך קלער שוין אליין נאָנץ לאַנג דעריבער און קאָן נאָך ניט צו־קלערען... קיין עלטערען האָב איך ניט, קיין פרייַנד אויך ניט — און אז איך דערמאָן זיך, וואָס מיט מיין עלטערער חברת'ע האָט זיך אויסגעלאָזט!... זי איז ניט לאַנג געקומען צו אונז א צע'הרג'עטע, א פערשוואָלענע, הונגעריג ווי א הונד... מיר האָבען זי קוים דערקענט!... צירעלע האָט זי צוריק ניט געוואָלט צוגעמען. איך האָב זי געבעטען, מיר האָבען ביידע געוויינט פאַר איהר, און זי ווייל ניט און ווייל ניט!... מיר האָט זי שטילערהייד געזאָגט, איך זאָל אוועק פון דאָנען, וואָרום עס קאָן מיט מיר אויך זיין אזא סוף, ווי מיט איהר... זי האָט זיך מיט מיר געזעגענט און האָט אזוי געווויינט...

פון טייבעלע'ס שענע אויגען האָבען זיך מיט א מאָל א נאָס געטהאָן טרערען. פעלדמאַן איז צוגענאַנגען צו איהר און האָט זי אָננגענומען ביי דער האַנד. טייבעלע האָט זיך אויסגעריסען און איז אַנטלאָפען.

פון יענעם טאָג אָן האָט זי פעלדמאַן ניט געזעהען א וואָך צוויי. ער האָט גערעכענט, אז זי איז אַנטלאָפען פון צירעלען; נאָר ווי גרויס איז געווען זיין פערוואונדערונג, אז ער איז איינמאָל געקומען אהיים און האָט געטראָפען די טהיר פון זיין שטיבעל אָפּגעשלאָסען און טייבעלע איז געזעסען בייַם טיש און האָט געקוקט אין א בוך! אז זי האָט איהם דערזעהן, האָט זי געשווינד צוגעמאַכט דאָס בוך, איז אויפגעשטאַנען און איז נעבלויבען פערשעמט, ווי

מיט א פערווײנטער אלמנה, וועלכע האָט איהם געבראכט, א חוץ דעם זילבער, וואָס איז שוין לאנג געלעגען פערזעצט ביי איהם פאר צוואנציג רובל, א זיידען קלייד, וואָס זי האָט געמאכט איהר טאכטער צו דער חתונה און האָט עס פערזעצט ביי איהם פאר צעהן רובל, דערצו האָט זי זיך אונטערגענומען פערצעהן וואכען אויסצוצאָהלען צו צוויי רובל מיט א פערטעל יעדע וואָך, נאָך דער פרשה, און אז עס וועט געהען חוקת מיט בלק און מטות ומסעי צוזאמען, דאַרף זי יענע וואכען צאָהלען דאָפעלט צו 4.50, און די וואכען דארפען זיך אלץ רעכענען איינציגע. פון די צעהן רובל האָט ער דערווייל אראָפגענומען פראָצענט פאר „יענער" וואָך, א חוץ פופציג קאָפיקעס אויף „לחם־אביונים". די וויסטע אלמנה איז ארויסגענאנגען ווילד צופריעדען, און רב נחמן האָט זיך געזעצט עסען אלײן, און פעלדמאן איז אלץ געשטאנען ביי דער טהיר, און האָט גהערט, ווי רב נחמן האָט געשאָלטען די קעכין, פאר וואָס דאָס טייגעכץ איז אויסגעקומען אזוי לויז, און די פאָלקע פון דעם עוף איז געווען א ביסעל איבערגעבראָטען... נאָכדעם האָט ער געבענשט אויפ'ן קול, און צו „ובנה ירושלים" האָט ער זיך צעוויינט, ווי א קליין קינד. נאָך דעם בענשען האָט איהם דאָס ווייב אריינגעטראָגען צוויי גלעזלעך בארען מיט א פלאָם־פייעריגען ארבוז אָהן קערלעך; ער האָט איהם אויפגעגעסען אינגאנצען, און האָט זיך צוגעלעגט אָפרוהען וויעדער אויף א שעה צוויי. אז ער איז אויפגעשטאנען, האָט ער זיך געוואשען די הענד און אריינגערופען פעלדמאנען צו זיך, און האָט איהם גענומען זאָגען מוסר, אז דער גיהנום מיט אלע זיינע שטראָפ איז קארג פאר אזא שיגעץ, וואָס האָט א העזה צו לייענען איטשע־בער'ס ביכלעך אין א מקום־קדוש, און האָט נעוויזען מיט ראיות ברורות, אז געבען אזא הולטאי א נדבה איז די גרעסטע עבירה, א סך ערגער ווי צו הרג'ענען א מענשען. דערמיט האָט ער איהם אָפגעלאזט אויף אלע פיער זייטען. נאָר אז פעלדמאן איז פערביטערט ארויסגענאנגען פון שטוב, האָט רב נחמן א קרעכץ געטהאן און האָט פערשריבען מיט רש"י־

ביי די ווערטער האָט איהר די אויבערשטע ליפּ א ציטער נע־
טהאָן און איהר געזיכט האָט אויסגעוויזען בייז. פּעלדמאן האָט
פון איהר ניט אראָפּגעלאָזט קיין אויג: אין איהרע ווערטער האָט
ער געהערט א קול פון א מענשען, ניט ווי פון א קינד. ער האָט זיך
בעטראַכט, אז עס איז גלייכער זי ניט צו פרעגען די אורזאַכע פון
איהר בעשלום. ער האָט איהר פּאַרגעלעגט אלערליי פּלאַנען: אויב
זי וויל, וועט ער איהר אָפּזוכען איין אָרט אויף צו לערנען זיך
נעהען און ארבייטען, און אויב זי וויל, וועט ער זי לעהרנען לייענען
און שרייבען, און אויב ער וועט זעהען, אז זי האָט דערצו א טא־
לאַנט, וועט ער זי אלץ לעהרנען וואָס מע דאַרף און וואָס ער קאָן.
ער האָט איהר געגעבען צו פערשטעהן, אז דאָס איז נאָר ניט אזוי
שווער, ווי זי מיינט; מע דאַרף נאָר האָבען געניג געדולד. ער
האָט איהר געזאָגט, אז אויב זי וויל, קאָן זי אפילו היינטיגען טאָג
איבערלייבען ביי איהם אין דעם צווייטען צימער בעזונדער, ביז
זי וועט קאָנען אליין האַרעווען און זיך פערדינען צום לעבען און
וועט ניט דארפען אָנקומען צו קיינעם. פּעלדמאן האָט געקאָנט
רעדען: ער האָט איהר געוויזען א ביישפּיעל פון זיך אליין, און
האָט איהר דערצעהלט, ווי עלענד און אומגליקליך ער איז געווען,
אז מע האָט איהם ארויסגעטריבען פון זיין שטאָדט, ווי אזוי ער
האָט בעדארפט געהן דאָס לעצטע מאל צו רב נחמן פליאסק בעטען
ביי איהם אויף הוצאות, און ווי אזוי רב נחמן האָט איהם אויפגענע־
מען: פריהער איז ער ארויסגענאַנגען אויף צווויי שעה, נאָכדעם
איז ער אריינגענאַנגען אין שטוב, האָט אָפּגעשוועגט די הענד,
האָט פערגלאָצט די אויגען און מיט גרויס כוונה געזאָגט „אשר
יצר"... ער האָט געהייסען פּעלדמאנען שטעהן אין הויז ביי דער
טהיר, ביז ער וועט זיך איננאנצען אָפּפּאַרטיגען, און ער האָט זיך
געשטעלט דאוונען, וועלכעם האָט אויך געדויערט צוויי שעה. נאָך
דעם דאוונען האָט ער געזאָגט א ביסל זוהר, האָט געמאכט א
כוסה און האָט פערביסען מיט צוויי אָפּגעשייטע אייער, גוט
איינגעקאָטשעט אין זאלץ. נאָכדעם האָט ער געהאָט א חשבון

ווייזען, אם ירצה השם, אז משיח וועט קומען, וואָרום איצט איז ער שטאַרק פערנומען מיט זיינע אייגענע געשעפטען...

חאָטש רב גרשון איז נעווען אַזוי עס־האַרץ און האָט קוים געקענט דאַווענען, נאָר „משכילים" האָט ער פיינט געהאַט בתכלית השנאה, און פלעגט זיי רופען „זשולִיקעס", און „השכלה" האָט ביי אים געהאַט א נאָמען — „קראַנצעפאָליע" *...

זיין בן־זקונים פייטעל וואָלט בעראַרפט געבאָרען ווערען נאָר א גרויסער חכם, האָט אים דער מלאך נעגעבען צו א שטאַרקע שנאָ אונטער דער נאָז, אין ער געוואָרען א טיפש... ער איז אַלט געווען אַכצעהן יאָהר און האָט זיך געריבען צווישען די „משכילים", און דער גמרא־מלמד פלעגט אים א מאָל פאַרשרייבען א קאָר־רעספּאָנדענציע אין א לשון־קודש־צייטונג, אויף וועלכער ער פלענט שטעלען זיין נאָמען. אז פעלדמאַן איז אָנגעקומען צו אים פאר א לעהרער, האָט ער זיך געפרובט מיט אים אויך מאכען די זעלבע שווינדלעריין, האָט ער אים אָפּגעזאָגט. פייטעל איז ברוגז געוואָרען און האָט אים געזידעלט, געמאכט מיט דער בלאָטע. פעלדמאַן האָט אים מיט זיינע דאָרע הענד, אזוי ווי מיט א צוואַנג, אָנגענומען ביי'ם נאָרגעל און האָט אים אַרויס־געוואָרפען דורך דעם פענסטער... דערפאר איז ער אָפּגעזעסען צוויי וואָכען אין פאָליציי און איז קוים מיט דעם לעבען אנטלאָפען פון דער שטאָדט „בלאָטע".

טייבעלע האָט מיט גרויס אינטערעס אויסגעהערט זיין בייאָ־גראַפיע, וועלכע פעלדמאַן האָט געקאָנט דערצעהלען און בעשענען מיט אנעקדאָטען און משלים. ער האָט זי אויפגעקלערט, אז א מענש קאָן פון זיך מאכען וואָס ער וויל, און קיין שום שלעכטע

---

* מיר האָבען נעזוכט דאָס וואָרט „קראַנצעפאָליע" אין אַלע נייע אוז אַלטע ווערטערביכער אוז האָבען אזא וואָרט נישט נעפונען; לכן בעטען מיר אונזערע לעזער, זיי זאָלען איינ'חזר'ען דאָס וואָרט „קראַנצעפאָליע", וועט דאָס אונז בלייבען לדור דור...

כתב אין „צעטעל של הוצאה והכנסה": אז דעם שיינעץ, ימח שמו, וואָס מע האָט ביי איהם געפונען דעם „אפס דמים", איז ארויסגעגעבען געוואָרען פון לחם אביונים נעלר 5 רו"כ על הוצאות הדרך...

פעלדמאן האָט איהר דערצעהלט זיין נאנצע ביאָגראפיע פון יענער צייט אָן ביז ער איז אריין אין פינפטען קלאָס ראבינער־שולע. ער האָט ניט פערגעסען צו דערצעהלען די מעשה, וואָס האָט זיך מיט איהם געטראָפען אין דער שטאָדט „בלאָטע". ער האָט נעהאָט א רעקאָמענדאציע צו דעם גביר פון דער שטאָדט „בלאָטע" — רב גרשון שפרינגער, וועלכער האָט איהם צוגענומען לעהרנען מיט זיין בן־זקנים פייטעל. רב גרשון שפרינגער איז רייך נעוואָרען פון א קלייניגקייט: ער האָט אויסגערוננען עטלי־כע אידישע פאמיליעס די מיהלען, וואָס דער גראָף האָט נעהאָט אין דער שטאָדט, און זיי געהען נאָך ער היום אין די הייזער, און אלייז איז ער נעוואָרען א גביר, האָט געטהאָן שארפע שידוכים און איז נעוואָרען מיט חסידים א חסיד און מיט אריסטאָקראָטען איין אריסטאָקראָט — דאָס וואָס הייסט ביי אונז א מעורב עם הבריות. ער האָט נעקאָנט אויסקומען מיט דער נאנצער וועלט, דאָס הייסט, יעדען בעזונדער אָפנארען. ער האָט נעוואָלט בעקו־מען א נאָמען אויף דער וועלט, פלענט ער אריינשיקען פון דער אימעניע צעהן וועגען שטרוי אין „הקדש" אריין, און זיין „אייגע־נער" קאָרעספאָנדענט האָט צעבלאָזען אויף אלע נאזעטען, אז הגביר רב גרשון שפרינגער בעהייצט ווינטער אלע אָרעמע לייט אין דער שטאָדט „בלאָטע". און אז דער אנדערער גביר אין דער זעל־ביגער שטאָדט האָט בעדארפט שטארבען, און עס האָט זיך איהם פארנלוסט דוקא אין גן־עדן אריין, האָט ער איבערגעלאָזט זיין נאנצען קאפיטאל אויף עולמות מיט גמילות־חסדים מיט תלמוד־תורה, און האָט נעמאכט פאר אין אָפעקון, פערשטעהט זיך, רב גרשון שפרינגער, וועלכער האָט דאָס נעלד פערטהאָן וואו אהין ער האָט נעוואָלט, און א „חשבון", האָט ער נעזאָנט, וועט ער

עס האָט אָבער לאַנג נישט געדויערט: אין א האַלב יאָהר אַרום איז טייבעלע צו איהם צוגעבונדען געוואָרען, ווי א שוועסטער; זי האָט אַליין אליץ געטהאָן אין שטוב: געקאָכט, געוויסט, גרעט געוואַשען, און נאָך אזעלכע ארבייט. אין לערנען האָט טייבעלע בעוויזען אזא פעהיגקייט, אז פעלדמאַן האָט זיך געוואונדערט. ער האָט מיט איהר געלעהרענט עטליכע שעה אין טאָג; די איבעריגע צייט האָט זי געלעזען ביכער. פעלדמאַנען האָט זי ניט געלאָזט אָטהעמען: זי האָט אליץ געוואָלט וויסען. עס איז פערגאַנגען נאָך א יאָהר. עס האָט זיך געמאַכט אזוי, אז מע האָט פעלדמאַנען גערופען צו א רייכען מאַן און מע האָט איהם פאָרגעלאָגט א שטונדע געבען א קליין מיידעלע פון א יאָהר צעהן; פעלדמאַן איז אָבער געווען זעהר פערנומען, און האָט רעקאָמענדירט טייבעלען. טייבעלע האָט דאָרט אָנגענומען די לעקציע פאָר צוואַנציג רובל א חודש און איז פאָר פרייד שיער ניט אַרויפגענפאַלען פעלדמאַנען אויף דעם האַלז:

— נו, מיכאיל, היינט בין איך כמעט אזוי רייך ווי איהר; איך האָב שוין קיין מורא ניט, טאָמער וועט איהר מיך אַרויסטרייבען...

יענעם אָבענד האָבען זיי לאַנג געפלוידערט צוזאַמען. טייבעלע האָט זיך געמאַכט נאַריש, ווי א קליין קינד, און פעלדמאַן האָט אָנגעקוואָלען פון איהר, ווי א גליקליכער פאָטער. זיי האָבען אזוי לאַנג גערעדט, ביז עס איז געקומען צו גאַנץ וויכטיגע זאַכען. טייבעלע האָט אויפגעהערט צו לאַכען און האָט פערטראַכט געהערט פעלדמאַנען, וועלכער האָט אין דעם אָבענד אויסגעגאָסען פאָר איהר אלע זיינע געפיהלען. טייבעלע האָט איהם ניט רעכט פערשטאַנען און געבעטען, ער זאל איהר זאָגען וואָס ער מיינט. פעלדמאַן האָט איהר צום ערשטען מאל אין די צוויי יאָהר אויסגעזאָגט, אז ער ליעבט זי מעהר פון אלץ אויף דער וועלט!... טייבעלע איז רויט געוואָרען ווי א רויז; זי איז צוגעגאַנגען צו איהם, האָט געזומען זיין האַנד צו זיך אין די הענד,

אומשטענדען קאָנען איהם ניט שטעהרען צו זיין דער אָרענטלִיכ־סטער מאן אויף דער וועלט, אבי ער קוקט נאָר אויף יעדער זאָך מיט אָפענע אויגען און מיט זיין אייגענעם שכל, מיט זיין אייגען געפיהל. ער מוז האָרעווען צו ווערען זעלבסטשטענדיג, צוליעב זיך און צוליעב דעם כלל מענשען.

טייבעלע האָט איהם אויך דערצעהלט אלץ, וואָס איהר יונגער שכל האָט געקאָנט בעמערקען אין איהר לעבען. זי האָט איהם פערשיט מיט פראָגען: פאר וואָס איז דאָס אָדער יענעם אזוי און ניט אנדערש? און אז עס איז שוין נאָנץ שפעט געווָארען און מע האָט שוין בעדארפט גהען שלאָפען, האָט זי פעלדמאן אריינגעפיהרט אין דעם צווייטען צימער און האָט שוין געוואָלט אוועקגהען צו זיך אין צימער, האָט איהם טייבעלע אָפגעשטעלט און האָט איהם געגעבען איהר האנד מיט די ווערטער:

— איהר זענט ניט אזוי, ווי יענע יונגע לייט?... איהר זענט באמת איין אָרענטליכער מאן?

פעלדמאן האָט א קוק געטהאָן איהר אין די אויגען מיט א שמייכעל און האָט גאָרניט געענטפערט. טייבעלע האָט איהם די האנד ניט ארויסגעלאָזט און האָט איהם וויערער געפרעגט:

— איהר שווערט מיר ביי אייער לעבען?

— איך שווער ביי מיין לעבען!...

VI

די ערשטע צייט האָט טייבעלע געקוקט אויף פעלדמאנען מיט צווייפעל: זי האָט ניט געוואוסט, צי זאָל זי איהם גלויבען, צי ניין. פעלדמאן האָט דאָס פערשטאנען, און טייבעלע האָט איהם אמאָל אלץ געזאָגט, וואָס עס מוטשעט זי. פעלדמאן האָט איהר דערויף געענטפערט, זי זאָל דאָס איבערגעבען דער צייט, וואָס קאָן אלץ איבערמאכען און אויסזאָגען דעם רעכטען אמת.

ווי זי וואלט געווינט א גאנצע נאכט. ער האט זי געוואלט פרעגען, וואס דאס בעדייט, נאר ער האט זי ניט געפרעגט. פון דעמאלט אן פלעגט טייבעלע זיין פערטראכט און ווי פערזאגט, און פעלדמאן האט ניט געהאט קיין געלעגנהייט אויפמישען דאס אלטע געשפרעך. אזוי איז איבערגעלאפען נאך א האלב יאהר. טייבעלע איז שוין אלט געוואָרען פופציקהן־זעכציקהן יאהר און איז געווען ווי א בלום, וואס הויבט נאר אן צו בליהען.

אונזערע לעזער דערפען געדענקען, ווי אזוי עס איז געשלאָסען געוואָרען די ערשטע בעקאנטשאפט צווישען מיכאל פעלדמאן און מאריע זילבערמאן. אויף דעם צווייטען טאג האט איהם פעלדמאן פאָרגעשטעלט פאר זיין שוילערין טייבעלע זאנענשיין, און אזוי זענען די יונגע מענשען בעקאנט געוואָרען. זיי פלעגען זיך זעהען אלע טאג, צוזאמען לערנען, ביכער לייענען, אפטמאל זיך קריגען איבער א בוך און נעהן שפאציערען. עס איז איבערגענאנגען עטליכע מאנאט ביז דער צייט, וואס פעלדמאן איז שלאף געלעגען און נאלדע זילבערמאן איז ביי איהם געוועזען. ער איז אפגעלעגען נאך פינף טעג און איז אינגאנצען געזונד געוואָרען. מאריע מיט טייבעלען זענען אזוי פרייליך געווען דערפון, אז זיי האבען בעשלאסען צו מאכען מיכאילען א סורפריז (איבערראשונג). עס איז געווען חודש מאי. זיי האבען אנגעקויפט פיעל בלומען און האבען בהאנגען די וועגד פון זיין צימער. אז פעלדמאן איז אריינגעקומען, האט ער זיי געדריקט די הענד און האט זיי נעראנקט פאר זייער געטריישאפט. דא האבען זיך מאריע מיט טייבעלען וויערער בענעגענט מיט די אויגען און זענען ווי רויט געוואָרען. פעלדמאן האט דאס בעמערקט און האט זיך א ביסעל פערקלערט דערויף. דעם גאנצען טאג האט ער ווינציג גערערט און איז געווען פערטראכט. טייבעלע האט זיך צו איהם געטשעפעט, וואס איז מיט איהם; ער האט איהר געזאגט, אז דער קאפ טהוט איהם א ביסעל וועה, און איז אוועקגענאנגען צו זיך אין צימער. מאריע האט טייבעלען

האָט זיך אײַנגעבויגען צו איהם און האָט איהם לאַנג געקוקט אין די אויגען. פעלדמאַן האָט געפיהלט די וואַרימקייט פון איהרע קלייניע גלאַטע הענטלעך, מיט דעם ריח פון איהרע האָר, וועלכע האָבען אָנגעריהרט זיין נעזיכט. זיי האָבען ביידע קיין וואָרט ניט אויסגערעדט, און אַזוי זענען זיי זיך צעגאַנגען אין זייערע צימער, ווי אַלע נאַכט. איבער טייבעלע'ס בעט איז נעהאַנגען פעלדמאַן'ס פּאָרטרעט; זי האָט איהם אַראָפּגענומען, האָט צוגעשלאָסען די טהיר און האָט געקוקט אויף דעם בילד:

— אָ, טהייערער מיכאיל, דו ביזט זעהר אומעהרליך!...

אין דער נאַכט האָט טייבעלע נעזעהען אַזא חלום:

א גרויסער, ברייטער, טיעפער גרוב, אָהן א גרונד; עס פליהען ארום אין דער לופטען קליינע מענשעלעך, וואָס האָבען א פּנים פון שלאַנגען און יאָגען זיך אייניע נאָך די אַנדערע. זי האָט דאָרט דערקענט צירעלען, וועלכע האָט זיך מיט צעשפּרייטע אָרעמס און מיט א שמייכעלע נעקאָטשעט און נעדרעהט אָהין און אָהער; ארום איהר האָבען זיך ארומגעדרעהט נאָך קלענערע מענשעלעך מיט פערשיעדענע פיזיאָנאָמיען. זי האָט צוויששען זיי דערקענט אייניגע יונגע לייט, וואָס פלענען זיין פון צירעלע'ס נעסט. אָן א זייט האָט זי דערזעהען איהר עלטערע חברת'ע, וועלכע האָט אויף איהר גריסען די קלייידער און נעווייגט, גיאָמערט מיט א משונה קול. זי האָט אויפּנעהויבען די אויגען, האָט זי דערזעהען פעלדמאַנען אזוי גרויס און שען, אז זי האָט שוין נאָר פערגעסען אָן די אַלע קליינע מענשעלעך; נאָר זיין נעזיכט איז נעווען אזוי ווי מיט א וואַלקען בערעקט; זיינע אויגען האָבען נעקוקט אויף איהר מיט א נעבעט, מיט רחמנות. זי האָט זיך נעוואַלט אויפהויבען א ביסעל העכער, נאָר זי האָט ניט נעקאָנט, נלייך ווי עמיצער וואַלט זי צוגעהאַלטען. זי האָט געפיהלט, אז זי פאַלט אַלץ נידעריגער און נידעריגער...

אויף מאָרגען, אז פעלדמאַן האָט זי דערזעהען, האָט זיך איהם אויסגעוויזען, אז ביי טייבעלען זענען רויט די אויגען, נלייך

צוגעזעצט אויף דער באנק. די זון האָט דורכגעשלאָגען איהרע שטראהלען דורך די געדיכטע צווייגען פון די בוימער, דער סאָלאָווי האָט געזונגען. טייבעלע האָט אַרויפגעקוקט אויף דעם בוים און האָט בעמערקט, ווי צוויי פייגעלעך האָבען זיך געשלאָגען; זייער מלחמה האָט זי אזוי שטאַרק פאראינטערעסירט, אז זי האָט ניט געהערט, ווי מאַריץ איז צוגענאַנגען צו איהר. ער איז געבליבען שטעהן און האָט געקוקט אויף איהרע שוואַרצע געקרייזעלטע האָר, וואָס דאָס ווינטעלע האָט געשאָקעלט; איהר האַרץ האָט זיך געהויבען אַרויף און אַראָפּ, און איהר מיט א ווייס זעקעל בעדעקט קלײן פיסעל האָט אַרויסגעשטאַרט פון דעם שוואַרצען קלייד און איז אַראָפּגעהאָנגען פון דער באנק. מאַריץ האָט מורא געהאַט חאָפּען דעם אָטהעם, ער זאָל זי ניט אויפוועקען. עס איז אוועקגענאַנגען נאָך צוויי מינוט. מאַריץ האָט שטילער־הייד געזאָגט:

— טייבעלע...

— אך! מאַריץ?!... — האָט זי זיך אויפגעחאָפּט און אין איין אויגענבליק איז זי שוין געשטאַנען אויף די פיס. ווי אזוי דאָס איז געוואָרען — געדענקען זיי ניט, נאָר מאַריץ האָט געהאַלטען טייבעלען אין זיינע אַרעמס און האָט איהר ווי פערטומעלט געזאָגט:

— טהייערע, טהייערע טייבעלע! איך האָב דיר שוין לאַנג געוואָלט זאָגען, נאָר איך האָב מורא געהאַט פאר דיינע שוואַרצע בייזע אויגען!...

און מיט די וועלטער האָט ער צוגעדעקט מיט זיינע הייסע קושען איהרע אויגען, די ברעמען, דעם קאָפּ, די הענד... טייבעלע האָט זיך ניט געפּרובט אויסרייסען פון זיינע הענד; זי האָט נאָר געזאָגט:

— שוין לאַנג, טהייערער מאַריץ?... זאָג: שוין לאַנג, שוין לאַנג?...

נאָך קיין אײַנציג וואָרט נעזאָגט פון זיינע געפיהלען צו איהר. איינמאָל זענען זיי געזעסען אַזאַמען ביי׳ם טיש און האָבען גע־ווארט אויף פעלדמאַנען און האָבען ביידע נעשוויגען. מאָריץ האָט עפּים יאָ געוואָלט זאָגען, נאָר ער האָט זיך גיך פערחאַפּט און האָט א הוסט געטהאָן. פעלדמאַן איז נעקומען, און זיי זענען לעבעדיגער געוואָרען. נאָך דער לעקציע האָט זיך מאָריץ גע־קליבען אַוועקצוגעהן און ביי׳ם נעזעגנענען האָט טייבעלע דער־פיהלט אין דער האַנד א שטיקעל פּאַפּיער. מאָריץ איז אַוועק־געגאַנגען, און טייבעלע איז געוואָרען בלאַס, דאָס הארץ האָט איהר געקלאָפּט, ווי מיט א האַמער, די הענד האָבען איהר נעציטערט. זי האָט דאָס צעטעלע אַריינגעלענט אין קעשענע און האָט גע־רעדט מיט פעלדמאַנען. פעלדמאַן האָט אָבער בעמערקט, אז טייבעלע ענטפערט ניט צו דער זאַך, האָט ער אויף איהר פער־וואונדערט א קוק געטהאָן. דאָס געזיכט האָט איהר געפלאַמט, ווי פייער. ער האָט איהר צוגעלענט די האַנד צום שטערן: דער קאָפּ איז איהר געווען היים.

— טייבעלע! וואָס איז מיט דיר?!

— גאָרניט, כלעבען, גאָרניט... — האָט איהם טייבעלע גע־ענטפערט און איז אַרויסגענאַנגען צו זיך אין צימער, האָט אַרוים־גענומען דאָס צעטעלע, וואָס מאָריץ האָט איהר איבערגעלאָזט, און האָט איבערגעלייענט די וועדטער:

„היינט, זייגער פינף, וועט איהר זיין אין שטאַדט־גאָרטען אונטער דעם עפּעלבוים. איך דאַרף אייך זאָגען זעהר א נויטיגע זאַך".

זייגער פיער, אז פעלדמאַן איז נאָך געווען אויף די שטונדען, האָט זיך טייבעלע אָנגעטהאָן, האָט פערשלאָסען די שטוב און איז געשווינד אַרויסגעגאַנגען. אויף דער גאַס האָט זי זיך אַנידער־געשטעלט און האָט זיך א חאַפּ געטהאָן ביי׳ם הארץ, וועלכעס האָט ניט אויפגעהערט צו קלאָפּען... אז זי איז אַריינגעקומען אין גאָרטען, איז זי באלד צוגעגאַנגען צו דעם עפּעלבוים און האָט זיך

פעלדמאן איז געוואָרען בלאַס, ווי די וואַנד, און האָט זיך נעריבען איין האַנד אָן דער אַנדערער. ער האָט נעוואָלט עפּעס זאָגען און האָט ניט נעקאָנט... טייבעלע האָט דאָס נעזעהען און האָט ווייטער נערעדט:

— איך ווייס, אז דאָס זעהט ביי אייך אויס קרום... מאָריץ איז ניט מיין גלייכען: ער איז א פרינץ... נאָר וואָס זאָל איך אָבער טהון מיט מיין הארץ? קאָן איך דען זאָגען: „שא, שווייג שטיל"? ניין, איך בין ניט שולדיג. איך האָב איהם ליעב אזוי פיעל, אז מעהר קאָן מען שוין קיין מענשען ניט ליעבען!...

— קינד, קינד! — האָט איהר פעלדמאן געענטפערט. — דו פערענטפערסט זיך אומזיסט: איך האָב שוין לאַנג ארויס־נעזעהען, אז עס דארף ניך קומען די צייט, וועו דיין הארץ וועט אויך אָנהויבען צו רעדען. אמת, איך האָב ניט נעוואוסט אויף וועמען דיינע אויגען קוקען... (דאָ האָט זיך פעלדמאן א ביסעל פערהוסט). איך האָב ניט נעוואוסט, אז דו האָסט פאַר דיינע אויגען אזא מענשען, וואָס זיין שען נעזיכט מיט זיין נעשטאַלט קאָן הארמאָנירען מיט אזא פרייליך, ווי דו...

טייבעלען זענען די ווערטער ניט נעפעלען. זי האָט איהם איבערגעשלאָגען:

— האָט קיין פאַראיבעל ניט, מיכאיל, איהר ווילט מיר פאַר־וואורף מאכען, אז איך האָב ליעב געקרינגען א שען פנים...

— טייבעלע! דו קענסט מיך ניט פון נעכטינגען טאָג; דו ווייסט, אז מיר איז אויך ליכטיגער צו זעהען פון דער ווייטענס, אז די ליעבענדע זענען ביידע שען און יונג; עס איז אנגענעהם צו זעהן אזא פיין פאַר, ווי דו מיט מאָריץ זילבערמאן... נאָר זאָג מיר, טייבעלע, וואָס איך וועל ביי דיר פרענגען, און זאָלסט זיך ניט געפינען בעלעדיגט, וואָס איך מיש זיך אריין אין אייערע נעשעפטען: צי קענסט דו איהם שוין גוט? צי האָט איהר שוין נערעדט וואָס ווייטער וועט זיין? צי האָט איהר זיך נעפרענט, וואוהין דאָס וואַסער טראָגט אייך?...

VII

דריי טאָג איז טייבעלע נאָכדעם ארומגענאַנגען צעטראָגען. זי האָט געשיקט צו מאָריצען אזא צעטעלע:

„מיין טהייערער! וואָרט נאָך א טאָג און געה ניט צו אונז: איך וויל ניט, איך קאָן ניט! איך וועל פערברענט ווערען פאר שאנד, וואָס איך האָב געגארט אונזער איינציגען פרייַנד מיכאיל און האָב איהם נאָך ביז היינט ניט אויסגעזאָגט מיין גליק. היינט — מאָרגען וועל איך איהם דערצעהלען. וואָרט נאָך א טאָג, נאָך א טאָג, ביז איך וועל דיר שרייבען, דו זאָלסט קומען צו אונז. איך וויל דיך שוין זעהען!"...

אין יענעם אָבענד, זייגער צוועלף, אז פעלדמאָן האָט זיך שוין געקליבען לענגן שלאָפען, האָט איהם טייבעלע א קלאַפ געטהאָן אין דער טהיר. ער האָט זיך שטארק פערוואונדערט אויף איהר שפעטיגען וויזיט. טייבעלע האָט זיך צוגעזעצט אקעגען פעלדמאָנען מיט די ווערטער:

— מיכאיל, איך האָב אייך איצט א וויכטיגע זאך צו זאָגען: מיין הארץ, וואָס איז ביז אהער פריי געווען, איז ניט לאַנג געוואָהר געווארען פון א נייעס...

פעלדמאָן האָט בריוט אויפגעעפענט די אויגען, און טייבעלע האָט וויטער געהערט, גלייך און ריין:

— איך האָב ביז אהער ניט געוואוסט, אז ליעבע איז אזוי שטארק, אז זי וויסט ניט קיין גרענץ, קיין שעמעווידיגקייט.

פעלדמאָן האָט געהערט נייע ווערטער פון איהר, און האָט זיך געקלערט: „דאָס איז זי געקומען אויפדרעקען איהר הארץ פאר מיר און אויסזאָגען, אז זי ליעבט מיך אויך, ווי איך זי, שוין אזוי לאַנג"...

— מיין בעסטער פרייַנד מיכאיל! איך מוז אייך אלץ דערצעהלען, וואָס מיט מיר האָט פאַסירט די לעצטע טעג: איך האָב ליעב מאָריץ זילבערמאָן...

ווערען בעלייכט אלע פערבאָרגענע ווינקעלעך פון זיין האַרצען, וואָס דערוועקט אונזערע מענשליכע געפיהלען, וואָס קאָן אונז איבעראַרבייטען אינגאַנצען. — ליעבע לעזער! איהר ווייסט, וואָס הייסט צוויי יאָהר גליק?... אין די צוויי יאָהר האָט עס מאַריצען ווייט געבראַכט: פעלדמאַן האָט איהם פאַרבעריטעט אייגנטרעטען אין דער אוניווערזיטעט; טייבעלע האָט נאָך בעסער געלערנט און האָט גערעכענט אין א יאָהר ארום אויך פאָהרען לערנען אין דער שטאָדט, וואו מאַריץ וועט זיין. וועלכע שענע לופטשלעסער האָבען זיך די גליקליכע געבויעט! דאָס קינפטיגע גליק איז ביי זיי שוין געווען בעשטימט. אויף דעם ערשטען בלאָט פון אונזער ערצעהלונג האָבען מיר איבערגעלאָזט טייבעלען ליגען אין בעט בענאָסען מיט טרערען. אונזערע לעזער ווילען שוין וויסען די אורזאַכע, וואָס די איבערגליקליכע טייבעלע האָט געוויינט. מיר וועלען זיי באַלד ערקלערען:

גאָלדע זילבערמאַן איז קראַנק געוואָרען. די דאָקטוירים האָבען איהר געהייסען פאָהרען קיין קאַרלסבאַד. גאָלדע האָט געוואָלט מיטנעמען מאַריצען אויך קיין אוסלאַנד, נאָר ער האָט בשום אופן ניט געוואָלט פאָהרען. פון קאַרלסבאַד האָט איהם גאָלדע געשיקט אלע טאָג בריעף, אז עס איז איהר זעהר שווער צו זיין אליין אין א פרעמד לאַנד, און ווען ניט די פאַמיליע נאָטקיין, מיט וועלכער זי האָט זיך בעסענט, וואָלט זי שוין לאַנג געקומען צוריק אהיים. ישראל נאָטקין איז געווען א רוסישער איד, זעהר א רייכער, און איז געקומען מיט דער גאַנצער פאַמיליע קיין קאַרלסבאַד אויף דעם גאַנצען סעזאָן. גאָלדע האָט זיך גאָרניט געקאָנט אָפּלויבען פון דער פאַמיליע, בעזונדערס פון רב ישראל'ס טאָכטער, א מאַמזעל פון א יאָהר צוואַנציג, זעהר א פיינע, א געבילדעטע און מיט אלע מעלות. גאָלדע'ס בריעף זענען געווען פול מיט קאָמפּלימענטען אויף דער מאַמזעל נאָטקין, וועלכע האָט נאָך פופציג טויזענד רובל נדן... זי האָט זיך געוואונשען, אז גאָט זאָל איהר צושיקען אזא שנור... מאַריץ האָט זיך אויסגע-

פעלדמאן האָט נאָך לאַנג גערעדט איבער דעם ענין. טייבע־לע האָט איהם ניט געענטפערט; זי איז געזעסען אַנגעשפּאַרט אויף בויידע הענד און האָט ניט אַראָפּגעלאָזט קיין אויג פון פעלד־מאַנען, וועלכער איז ארומגענאַנגען אהין און צוריק שטאַרק צע־טראָגען איבער א האַלבע שעה, אין וועלכער ניט פעלדמאן ניט טייבעלע האָבען קיין וואָרט ניט גערעדט. ענדליך איז פעלדמאן צוגענאַנגען צו איהר, האָט ארויפגעלעגט בויידע הענד אויף איהרע אכסלען און האָט איהר געזאָגט מיט א שטיל קול:

— טייבעלע! דו ווייסט, אז דו ביזט ביי מיר טהייער... ווי א שוועסטער, ווי א קינד... פערלאָז זיך אויף מיר, איך וועל אייך בויידע ניצליך זיין. נאָר דאָס בעט איך פון דיר: אויב, בעהיט גאָט, אונזערע פלאַנען וועלען ניט אויסגעפיהרט ווערען און עס וועט זיך ניט גוט אויסלאָזען — זאָלסט דו זיך דערמאָנען אָן דיין איינציגען בעסטען פרויינד, מיכאיל פעלדמאן...

VIII

די גרעסטע שרייבער, פאָעטען, פסיכאָלאָגען האָבען לאַנג גע־האַרעוועט איבערצוגעבען אויף דעם פאַפיער די בעסטע מאָמענטען פון דער אמת'ער ליעבע, נאָר דאָס קאָזן נאָר פערשטעהן דער, וואָס האָט אַליין ליעב געהאַט און איז געווען גליקליעבט. נאָר ניט אַלע גליקליכע ליעבענדע טרינקען אַלע גלייך פון דעם זעלטענעם טהייערען וויין: אייניער פערזוכט דאָס פערגעניגען א מינוט, איין אויגענבליק; דער אַנדערער געניסט עס זיין גאַנץ לעבען. מאַריץ מיט טייבעלען האָבען זיך געבאָדעט אין דעם ליכטיגען רייגעם וואַסער צוויי יאָהר. צוויי יאָהר גליק! צוויי יאָהר כסדר זעהען אַלע טאָג דעם מענשען, וואָס מיט איין קוק, מיט איין וואונק

טייבעלע האָט זיך וויערער בענאָסען מיט טרערען. פעלד־מאן האָט זי איינגעשטילט, איינגענומען, ווי א קליין קינד; ער האָט זי ארומגענומען און צוגעצויגען צו זיך. טייבעלע האָט אָנ־געהויבען שטילער וועריען, און אין עטליכע מינוט ארום איז זי שוין ווייטער געווען מונטער, ווי אלע מאל. זי האָט זיך אָפּגע־וואשען, אָנגעטאָן, נערעדט, געשפּעט און געלאכט. אויף דעם קאָפּ האָט זי אָנגעטאָן א קרענצעל פון רויזען, וואָס מאריץ האָט איהר געשענקט פון זיין נאָרטען; די אויגען האָבען איהר גע־כרענט, ווי צוויי בריליאַנטען ביי׳ם ליכט. פעלדמאן האָט אָנגע־קוועלט פון איהר. ער האָט איהר עפּים געוואלט זאָגען, נאָר אין מיטען האָט זיך אויפגעעפענט די טהיר און עס איז אַריינגע־קומען מאריץ. ער איז געווען אָנגעטאָן רייזע־פערטיג... טיי־בעלע האָט געפיהלט, אז עס האָט זיך איהר אָפּגעריסען דאָס האַרץ; זי איז געבליבען שטעהן אויף איין אָרט, בלאָס ווי דער טוירט, און האָט ניט געקאָנט אויסרעדען קיין וואָרט. מאריץ איז צוגע־נאָנגען צו איהר. פעלדמאן האָט איהם געבעטען זיצען. ער האָט זיך נעהאָפט און האָט געזאָגט:

— טייבעלע, מיכאיל, זייט נעזונד: איך פאָהר קיין קאַרלס־באד... אָט ערשט האָב איך דערהאלטען א דעפעש: די מאמע איז שטאַרק שלאָף; מע רופט מיך אהין... איך וועל אייך אלע טאָג שרייבען בריעף... איך וועל נעך קומען צוריק... טייבעלע! איך וועל רעדען מיט איהר וועגען אונז... זייט נעזונד, מיינע טהייערע...

פעלדמאן האָט נעזעהען, אז טייבעלע שטעהט קוים אויף די פיס. ער איז צוגענאנגען צו איהר און האָט איהר שטיל געזאָגט:

— טייבעלע! וואָס איז מיט דיר?...

— הא? איך? נאָרניט!... דו פאָהרסט?... איהר פאָהרט?... — האָט טייבעלע געזאָגט און האָט ארויפגעצויגען א פרייליכע מאסקע אויפ׳ן פנים.

— נו, פאָהרט געזונד! — האָט איהם פעלדמאן געזאָגט. — און פערגעסט אונז ניט — פאר צרות, אָדער פאר פרייד...

לאכט אויף אלע איהרע בריאף, און האָט זיי געוויזען טייבעלען און פעלדמאנען. ענדליך האָט ער דערהאלטען פון דער מוטער א בריאף, אין וועלכען זי מיט דער נאנצער פאמיליע נאָטקין בעטען איהם, ער זאל זיך דורכפאָהרען קיין קארלסבאד. אָט דאָס איז געווען דער בריאף, וואָס מאריץ האָט געוויזען טייבעלען, און דורך דעם האָט זיך ביי זיי פערבונדען דער שמועס, וואָס איז שוין בעקאנט אונזערע לעזער, פון דעם ערשטען קאפיטעל פון אונזער ערצעהלונג. אז מאריץ איז אוועקגענאנגען, איז פעלדמאן געקומען און האָט געטראָפען טייבעלען אין טרערען. האָט ער באלד פערשטאנען, אז עס איז שוין עפּעס א נייעס נעשעהן ביי די ליעבענדע. ער האָט זיך צוגעזעצט צו איהר און האָט נעווארט, וואָס וועט זי זאָגען.

— מיכאיל, איהר ווילט וויסען, וואָס איך ווייס? גלויבט מיר, מיין פריינד, אז איך ווייס אליין ניט, צי איז דאָס פאר פרייד, צי פאר צרות?... מאריץ איז דאָ ערשט געווען... אך, מיכאיל, איהר זאלט געווען זעהן, הערען, ווי ער האָט גערעדט!... ער האָט געוואלט שיקען א דעפעש קיין קארלסבאד, אז די מוטער זאל קומען...

— וואָס דאַרף ער די מאמע? — האָט זי פעלדמאן מיט א שטאָך געפרעגט.

טייבעלע איז פאר כעס אונטערגעשפרונגען אויף דעם בעט:

— וואָס דאַרף ער די מאמע?... מיכאיל, איהר זענט צו מאריצען צו שטרענג: זי איז דאָך פאָרט א מוטער! זי דאַרף דאָך וויסען, וואָס איהר אייניגער זוהן טהוט! זי איז א מוטער!...

— קינד מיינס! — האָט איהר פעלדמאן שטיל געענטפערט. — דו ביזט איצט צעטראָגען, ווייסט דו נישט ווער עס זאָגט גלייך — איך, צי דו...

טייבעלע האָט זיך נאָך ערגער צעריצט.

— איך בין צעטראָגען? רעכט!... נו, זאָגט־זשע איהר בעסער, אז איהר קאָנט און ווייסט!

שלאף? עס איז א ליגען! מע רופט אייך צו דער מאמזעל נאָט־קין: איהר זענט א בן־יחיד, אייער מוטער איז רייך, איהר זענט א ווינאָדנער חתן... געלד נעהט צו נעלד...

— מיכאיל! וואָס רעדט איהר! איהר מיינט, איך בין דערזעלבער מאָריץ, וואָס פריהער מיט דריי יאָהר?

— אָ!... איך וויים, איך וויים!... איך קען אָבער אייער ווייך האַרץ, אייער שוואכען כאראקטער... אייער מוטער'ס טרעַרען וועלען אויף אייך ווירקען... מיר זענען ווייט, און וואר וויסט, וואָס פאר א פאניבריה די מאמזעל נאָטקין איז דאָרט! איהר זענט נאָך צו יונג...

— פאר וועמען רעכענט איהר מיך? איך וועל פערבייטען טייבעלען אויף... מיכאיל! איהר בעלעדיגט מיך... איהר וויסט מיין ציעל...

— מאָריץ! אויב איהר נעפינט זיך בעלעדיגט פון מיינע וואָרטער, בעט איך אייך מיר מוחל זיין. נאָר איהר דארפט פערשטעהן מיט וועמען איהר רעדט: איהר רעדט מיט אַיין עלענדען מענשען, וואָס זיין אומגליקליך מזל האָט איהם אָפּגעריסען פון דער פאמיליע, פון פרייַנד, פון בעקאַנטע, כמעט פון אונזער גאַנצער נאציע, און ער האָט ארויסגעצויגען, נאָט וויסט פון וועלכע הענד, א פרעמד עלענד קינד און האָט זי צוגעבונדען צו זיך, און איז אליין צו איהר צוגעבונדען געוואָרען... מיין לעבען איז שוין צוזאמענגעוואכסען מיט איהר לעבען... אייך ליעבט זי נאָר אָהן א ברענ!... אז מיט אייך וועט חלילה עפּעס פאסירען, הרג'עט איהר זי אוועק, און מיך דעסגלייכען... איהר וויסט? איהר וויסט? איך האָב אמאל געהאפט, אז מיין ליעבע צו איהר (צו וואָס זאל איך לייקענען?) וועט אפשר דערוועקען אין איהר האַרץ אזא געפיהל, ווי צו אייך איצט... נאָר איך האָב שלעכט געראבענט... ווי קומט דאָס צו מיר?!... איך בין דערמיט געווען צופריעדען, וואָס זי איז ביז אהער אזוי גליקליך געווען מיט אייך.

ער האָט אָפּגעווכט דאָס היטעל און איז ארויסגענאנגען פון שטוב, בכדי די לײַבענדע זאָלען זיך קאָנען נעזעגענען אָהן אַ דריטען. אַז מאָריץ איז איבערגעבליבען אַליין מיט טייבעלען, האָט ער איהר געוואָלט פּאַלען אויפֿן האַלז; זי האָט איהם אָבער אָפּגעהאַלטען.

— מאָריץ... דאָס ניט, דאָס דאַרף מען ניט... טהייערער, איך וועל דיך מאָרגען ניט זעהן? און איבערמאָרגען אויך ניט? און אפשר קיינמאָל ניט?...

— טייבעלע! וואָס רעדסט דו? איך וועל דיך גיך, גיך זעהען...

— מאָריץ! דו ווייסט: איך בין דיינע, דיינע, מאָריץ!...

— דו ביזט מיינע, מיינע אויף אייביג! טייבעלע, איך וועל דיך ניט פערגעסען אויף אַ מינוט!...

ער האָט זיך געצויגען צו איהר און האָט זי געוואָלט ארומ־נעמען; זי האָט איהם לײַכט אָפּגעשטויסען פון זיך.

— ניין, מאָריץ, ניט דאָס, ניט דאָס... גיב מיר דיין האַנד, אָט אזוי, און שוואָר מיר ביי מיין נאָמען, דו הערסט? ביי מ י י ן נאָמען, אז וואָס עס זאָל זיך ניט מאַכען מיט דיר, זאָלסט דו מיר שרייבען... רעכט?

— רעכט!...

פּעלדמאַן איז אַריינגעקומען מיט אַ פּרײַליכער מינע:

— נו, שוין? געגנג אָנגעראַטן זיך? הא? היינט לאָזט מיך אויך אַביסעל רעדען מיט אייך, ברומענדיגע טייבעלעך, אויס־לענדישע פּייגעלעך! טייבעלע! שטעל אויף דעם סאַמאָווער: עס איז נאָך פריה צום פּאָיעזד, און מיר וועלען דערווייל אַביסעל שמועסען פון אונזערע אינטערעסען...

מיט די וועלטער האָט ער אַריינגעפיהרט מאָריצען צו זיך אין צימער און האָט זיך מיט איהם פערשלאָסען.

— נו, מאָריץ, היינט מוזען מיר רעדען אַביסעל אָפּענער... מע רופט אייך אַרוים אָהין מיט אַ דעפּעש, אַז אייער מוטער איז

נעלאָזט, ווי אין וואסער אריין... שטיל און לעדינ איז נעווארען ביי פעלדמאנען אין שטוב. שטיל און לעדינ ביי טייבעלען אין הארצען...

IX

לייבע לעזער! מיר וועלען אייך ניט פיהרען קיין קארלסבאד זעהען, וואָס טהוט דאָרט אונזער העלד, מאָריץ זילבערמאן. ער איז דאָס ערשטע מאָל אויף זיין לעבען ארויסגעפאָהרען אויף דער וועלט. פון יעדער סטאנציע, פון יעדען וואָקזאל זענען געגאנגען פון איהם הייסע בריעף צו טייבעלען. אז ער איז אריבער די גרעניץ, האָט זיך פאר איהם געעפענט א נייע וועלט. ער האָט זיי צוגעזאָגט אלסדינג צו שרייבען, און ער האָט זיין וואָרט געהאלטען. נאָר פלוצים איז זיין קאָרעספאָנדענציע איבערגעריסען געוואָרען. מיר דארפען ניט דערצעהלען, וואָס פאר שמערצען דאָס האָט צוגעטהיילט דער ארעמער טייבעלע. איהר קאָפ האָט נענוג איבערגעטראכט! פעלדמאן האָט מורא געהאט צו רעדען דערפון מיט איהר: ער האָט געזעהען, אז זי צאנגט, ווי א ליכט. און אזוי זענען איבערגענאנגען צוויי חדשים, וועלכע האָבען זיך איהר אויסגעוויזען ווי צוויי יאָהר, ביז דער פאָסטטרעגער האָט איהר איינמאָל געבראכט א נרויסען בריעף. דער שטעמפעל איז געווען פון קארלסבאד. זי האָט באלד דערקענט זיין האנדשריפט אויף דעם קאָנווערט. די הענד האָבען איהר געציטערט: זי האָט קוים אויפגעריסען דעם קאָנווערט. פיער מאָל האָט זי אנגעהויבען צו לעזען דעם בריעף, און האָט ניט פערשטאנען קיין וואָרט... אָט דאָס האָט איהר מאָריץ געשריבען:

„טהייערע טייבעלע! איך בין ניט ווערטה, אז דיינע הענד זאָלען האָלטען מיין בריעף און דיינע שענע אויגען זאָלען קוקען אויף מיין שריפט, וועלכע גיט דיר איבער מיינע ווערטער ניט

איהר לאָזט זי מיר הײַנט איבער אין א נעפּעהרליכער לאַנג... נערענקט, מאַריע, אײַער טײַבעלע — זי איז איננאנצען א ײַ ע־ ר ע: א י ה ר זענט דער אויסגעקליבענער...

מאַריע האָט נעווײַנט, ווי א קליין קינד. דאָס הארץ איז איהם שיער צעריסען געוואָרען אויף שטיקער. ער האָט נישט געקאָנט אויסרעדען קיין אײַנציג וואָרט. ער האָט נעחאפט פעלד־ מאַנען ביי ביידע הענד און האָט זיי נעקושט... פעלדמאַן האָט נעפּינטלט מיט זײַנע גרויע אויגען און האָט גע־ריבען צינד־ העלצלעך, וועלכע האָבען זיך אלץ פערלאָשען... ער האָט פער־ רויכערט א ציגאַר און האָט נעזאָגט:

— נו, נענוג, נענוג שוין, זילבערמאַן! ווישט זיך אָפּ דאָס פּנים און זייט א מאַנספּערזאָן!

דאָס טיי־טרינקען איז איבערנענאַנגען נישקשה. פעלדמאַן האָט נעזאָגט וועדטלעך, דערצעהלט אַנעקדאָטען. אלע האָבען נעלאַכט. ער האָט מורא נעהאט, אז טייבעלע זאָל ניט מאַכען קיין סצענע אין די לעצטע מינוטען, פאר מאַריצ'ס אָפּרייזע. ווי פערוואונדערט איז ער אָבער נעווען, אז בשעת מאַריע איז אויפנעשטאַנען צו פאָהרען, איז טייבעלע זעהר פרייליך נעווען! איהר נעלעכטער האָט נאָך קיינמאָל אזוי ניט נעקלונגען, ווי אין די מינוטען; זי האָט שוין צופיעל נעלאַכט און נערעדט... פעלד־ מאַן האָט פערשטאַנען, וואָס דאָס נעלעכטער האָט זי נעקאָסט; דאָס הארץ האָט זיך איהם צוזאַמענגעצויגען פאר וועהטיג... נאָך א מאָל אדיע, נאָך א מאָל אדיע... אָט זענען שוין די פערד... ער זיצט שוין אין וואָגען... דער קוטשער האָט א קנאַק נעטהאָן מיט דער לאַנגער בייטש. די פערד האָבען א ריס נעטהאָן דעם וואָגען, און ער איז פערפאלען נעוואָרען אין דעם נעריכטען שטויב פון די נאַסען, וואָס פיהרען צום וואָקזאל. נאָר א וויים טיכעלע האָט זיך נעזעהען אין דער הויך. דאָס פאָסטגלעקעל האָט נאָך נע־ קלונגען עטליכע מינוט אלע מאָל שטילער, ביז עס האָט זיך נאָר פערלאָרען אין דער ווייטער לופט, וואו די זון האָט זיך צראָפּ־

און קלאָרא האָט מיר אַקאָמפּאַנירט. דער רעזאָנאַנס פון דעם זאַל איז געווען גרויס און בריַיט, און עס האָבען זיך א גאָס געטהאָן אַזעלכע פערשיעדענע, ווייכע, קלינגענדיגע, ווארעמע טעגער, אזא זעלטענע הארמאָניע!!... איך האָב אויפגעהויבען אויף איהר די אויגען, איז זי ווי אויסגעוואכסען אויף א גאנצען ארשין, און זי האָט מיר אויסגעוויזען אזוי שען און ריין, ווי א מלאך... אין מיין הארץ האָט זיך אָנגעצונדען א פייער, וואָס האָט אין מיר געברענט, און איך האָב מורא געהאָט צו צוגעהן צו איהר. אזא פרוב האָב איך געליטען אלע טאָג! זי האָט מיך געמוטשעט מיט איהר קול, און עס איז מיר ליעב געווען צו מוטשען זיך, אבי נאָר און נאָך הערען איהר געזאנג... עס ווייזט אוים, אז זי האָט געוואוסט וואָס מיט מיר טהוט זיך, חאָטש איך האָב מיט איהר דערפון ניט גערעדט. איינמאָל איז זי געווען ביי אונז. מיין מוטער איז געווען אין גאָרטען, און קלאָרא איז געזעסען מיט מיר. איך בין געווען שטארק פערזאָרגט און פערטראַכט. זי האָט מיך געפרעגט די אורזאכע. איך האָב איהר ניט געוואָלט ענטפערען, איז זי אויפגעשטאנען און אָנגעהויבען זינגען א מעלאָדיע, בין איך ווי בעטויבט געוואָרען... מיין פאנטאזיע האָט מיך פערטראָגען ווייט! איך האָב זי גערעכענט העכער פון א מענשען — איך בין אנידערגעפאַלען פאר איהר!... איך געדענק ניט, ווען און ווי אזוי איך בין געשטאנען מיט קלאָרא'ן אונטער דער חופה... דער פרעדיגער האָט א רעדע געהאַלטען, זיינע ווערטער האָבען מיר לאנג געקלונגען אין די אויהערען, און עס האָט זיך מיר אויסגעוויזען, אז ער זאָגט מיר: „נעדענק וואָס דו טהוסט!"... מיין מוטער האָט געווויינט פאר פרייד, און קלאָרא האָט מיך געפרעגט, וואָס קלאָפט ביי מיר דאָס הארץ... טייבעלע! איך בין אומגליקליך: דיך האָב איך אָנגעוואָרען, פערלאָרען אויף אייביג; זיך האָב איך פערקויפט א פרעמדער... זי איז ווייט פון מיר, ווי דער הימעל פון דער ערד... מיין ציעל קאָן איך שוין יעצט ניט דערגרייכען: איך געהער היינט ניט זיך אליין; איך בין א

מיט טינט אויף פאפיער, נאר מיט מיין בלוט אויף מיין אייגענער פעל. פערענטפערען זיך פאר דיר — וואלט געווען די גרעסטע מערדעריי מיט דער גרעסטער נידעריגקייט פון מיין זייט, נאר איך בעט דיך (דאס לעצטע מאל) אויסהערען דיין מאריצען, וואס איז ביי דיר אמאל געווען אזוי טהייער! וויים, טהייערע טייבעלע, אז מאריץ איז געפאלען, אז מאריץ איז איצט דער אומגליקליכסטער אויף דער גאנצער וועלט! וואס האט איהר מיך נעלאזט אליין אויף דעם וואסער? איך זאג דאס דיר און אונזער טהייערען מיכאיל. וואס האט איהר מיך מפקיר געווען? איהר האט דען ניט געוואוסט, אז שווימען אין דעם טיעפען ים איז זעהר א נעפעהרליכע זאך פאר דעם מענשען, וואס איז ניט געוואהנט צו די נרויסע חוואלים? צום אנפאנג, אז איך בין נאך ביי דעם ברעג געשוואומען, איז מיר זעהר אנגענעהם געווען צו קוקען, ווי די בייזע ווינדען פלעסקען דעם ים. זיי האבען מיך געטראגען ווייטער און ווייטער... איך האב געפרובט א מאל ארומקוקען זיך אויף דעם שטיק וועג, וואס איך האב שוין אפגעשוואומען, האב איך שוין ניט נעקאנט אפזוכען מיט די אויגען דאס, וואס איך האב געוואלט: איהר האט אויסגעוויזען ווי צוויי ליכטיגע פינטעלעך, ווי צוויי גלאנצענדיגע שטערען אויף דעם דונקעלען ווייטען הימעל, און נאכדעם זענען די צוויי פינטעלעך אויך פערשוואונדען געוואָרען... איך זוך איצט ביי זיך אין קאפ און קאן נאר זיך ניט דערמאנען, וואו און וועז בין איך געפאלען... איך געדענק נאך דער מוטער'ס טרערען, די ערשטע בעקאנטשאפט מיט דער פאמיליע נאטקין, מיט זייער טאכטער, און נאכדעם זייערע ווייזיטען צו אונז, און מיינע ווייזיטען צו זיי, אונזערע שפאציער־גענג אין דעם שענעם נארטען, אונזער פאהרען אויף דעם שיף, קלאראס (אזוי רופט מען זייער טאכטער) בלאנדע האר, בלויע אויגען, הויכע געשטאלט, און איהר שטארקע שטימע... צו דעם צווייטען ווייזיט ביי זיי האט מען מיך נעבעטען שפיעלען פיאנא. איך האב נעשפיעלט שובערט'ס א מעלאדיע,

געצוינען נעווארען. נאכדעם איז זי אריינגענגאנגען צו פעלדמאנען אין צימער, האט זיך אנגעבוינען צו זיין בעטעל און האט א קוש געטהאן דאס קישעלע... זי האט צונעשלאסען די שטוב, אויפגעמאנגען דעם שליסעל און איז מיט דעם רייזע־זעקעל אין די הענד אוועקגענאנגען אויף דער פאסט־סטאנציע. אין א האלבע שעה ארום איז זי שוין געזעסען אין א וועגעלע, וועלכעם האט זי געטראגען צום וואקזאל, און דא האבען מיר זי שוין פערלארען אין דער מאסע פאסאזשירען, וואס האבען געווארט אויף דעם פאיעזד פון אדעסער ליניע.

דאס איז דער בריעף, וואס טייבעלע האט נעשריבען פעלדמאנען:

„אז איהר וועט דערהאלטען מיין בריעף, וועל איך שוין זיין אין וועג. איך בעט אייך, איהר זאלט מיך ניט נאכיאגען. איך וואלט נאר ניט בעדארפט אנטלויפען און וואלט געקאנט אזוי אווועקפאהרען: איך בין פריי, און קיינער קאן מיר מיין פרייהייט ניט שטעהרען! נאר איך האב ניט געוואלט זעהען, ווי מיין טהייערער, עהרליכער, גוטער מיכאיל וועט בענליטען זיין נארישע טייבעלע, וועלכע ער האט ערשט ניט לאנג אויפגעהויבען פון דער גאס פון מיסט... לייענט איבער זיין בריעף, וועט איהר זעהען, אז קיין אנדער פלאן איז פאר מיר ניטא. זיך אליין דאס לעבען נעמען איז די גרעסטע נארישקייט; דאס דארף נאר טהון דער מענש, וואס פערשטעהט ניט, צו וואס ער לעבט אויף דער וועלט, אדער דער גרויסער ענאאיסט, אז עס נעהט איהם ניט אזוי ווי ער וויל, וועדר ער ברוגז און שיסט זיך. איך וויים, אז איך בין א מענש (א פרוי — אלץ איינס), קאן איך ניצליך זיין און עפּעס געבען דער וועלט א חוץ לעבע. — איך וויים, איך וועל אייך פיעל שמערצען מאכען מיט מיין אנטלויפען פון אייך: איך גהדענק אייערע וועהרטער, וואס איהר האט מיר געזאגט פריהער מיט צוויי יאהר... איך וויים, אז איך וואלט נעקאנט אייער לעבען גליקליך מאכען אויף אייביג, און אפשר (ווער וויסט?) זיך

קנעכט... איך האָב שוין מיין ראָלע אָפּגעשפּיעלט נאָנץ קאָמיש! דער גרויסער זינדיגער קאָן מיט חרטה און מיט נוטע ווערק ניי נעבאָרען ווערען, אָבער ניט אזא „ווארעם" ווי איך... טייבעלע! מיכאיל! פערגעסט אָן מיר: איך בין ניט ווערטה, איהר זאָלט מיך נעדענקען! זייט גליקליך, ביידע צוזאמען!..."

X

פעלדמאן איז נאָר־וואָס אוועקגענאַנגען אויף זיינע שטונדען בעת טייבעלע האָט דערהאלטען דעם שענעם בריף פון קארלם־באד. אז זי האָט געענדיגט דעם בריף צו לעזען, איז זי געבליבען זיצען א קליינע צייט ווי א פערשטיינערטע. איהרע אויגען האָבען א וויילע אָנגעוואָרען דעם גלאַנץ. נאָכדעם איז זי אויפגעשטאַנען, האָט א וואָרף געטהאָן מיט דעם קאָפּ און האָט אָנגעהויבען ארומצוגעהן איבער דער שטוב פון איין ווינקעלע צום אנדערען, צונויפגעלעגט די הענד אויף דעם הארצען; די אויגען האָבען אָנגעהויבען צו בעקומען זייער פריהערינגען גלאַנץ, איהר נעזיכט איז ליכטיגער געוואָרען, דאָס הארץ האָט איהר שטארק נעקלאָפּט, דער קאָפּ האָט ביי איהר געארבייט. זי האָט אָפּגעזוכט א בויגעלע פאָסט־פאפיער און האָט זיך נעזעצט שרייבען. עס האָט געדויערט א האלבע שעה. זי האָט צונויפגעלעגט דאָס בויגעלע פאפיער מיט מאָריצ'ס בריף און האָט זיי אין א קאָנ־ווערט אנידערגעלעגט אויף דעם טיש. זי האָט אויפגעעפענט איהר קעסטעל, האָט ארויסגענומען פון דארטען אלע איהרע זאַכען און האָט זיי איינגעפאקט אין א קליין רייזע־זעקעל, האָט אהין ארייננגעלעגט פעלדמאנ'ס פּאַרטרעט און האָט איבערגעצאהלט איהר געלד, וואָס זי האָט צונויפגעקליבען פון איהרע שטונדען, — דארט איז געווען הונדערט און צוואנציג רובל. זי האָט זיך אביסעל צוגעזעצט און האָט בעטראכט די שטוב, וואו זי איז אויפ־

מאן, געאַרעמט מיט א הויבער יונגער פרוי. זיי זענען אַרויס־געגאַנגען פון דעם שענסטען גאַסטהויז — „גראַנד האָטעל".

דאָס איז געווען מאָריץ זילבערמאַן מיט זיין פרוי קלאַרא.

— מיכאיל! — האָט מאָריץ אויסגעשריגען און האָט זיך אויסגעריסען פון דער דאָמע. פּעלדמאַן איז צוגענאַנגען און האָט אויפגעהויבען זיינע גרויע אויגען אויף מאָריצען: ער האָט איהם ניט דערקענט.

— מיכאיל!... וואָס מאַכט איהר? שוין פינף יאָהר!... וואו איז טייבעלע?...

פּעלדמאַן האָט א זאָג געטהאָן: „א־א־א!"... ער האָט זיך גאַנץ העפּליך געוויטעט מיט מאָריצען, האָט א קוק געטהאָן אויף קלאַרא'ן און איז אוועקגענאַנגען ווייטער. קלאַרא האָט מיט א גרימאַסע געפרעגט מאָריצען אויף פראַנצויזיש:

— Qui est ce mal-appris?*

מאָריץ האָט איהר גאָרניט געענטפערט; ער איז געשטאַנען מיט א פערפינסטערט געזיכט און האָט נאָכגעקוקט פּעלדמאַנ'ס טריט... קלאַרא האָט זיך אָנגעבלאָזען אויף איהם, און אז זיי זענען געקומען אהיים, האָט זי איהם נעמאכט א סצענע.

גאָלדע איז געשטאַרבען און האָט איבערגעלאָזט מאָריצען א היבש קאַפּיטאַל. ער האָט געעפענט א קאַנטאָר און אויף דער טאַבעלע איז אויפגעצייכענט: „זילבערמאַן, נאָטאַר עט קאָמ־פּאַניע". — צי איז ער גליקליך? — דאָס איז אזא פראַגע, וואָס מיר נעמען זיך ניט אונטער צו ענטפערען אויף איהר.

און טייבעלע? — מיר בעטען אונזערע לעזער ניט צו זאָר־גען פאר איהר: אזעלכע ווי זי ווערען ניט פערפאַלען אויף דער וועלט. עס קאָן זיין, אונזערע לעזער וועלען זיך בעגעגענען מיט

* ווער איז דער נראַציאָן?

זעלבסט... נאָר איך רעכען אייך דערויף צו הויך און זיך צו קליין, אז איך האָב געקאָנט האַלטען פאר א גאָט אזא קליין מענשעלע, ווי מאָריץ זילבערמאַן... איך זאָג ניט, אז איך קאָן צו אייך ניט גרייכען. איך פיהל אָבער אין זיך פיעל קראפט צו דערגרייכען עטוואָס וויכטיגערס, גרעסערס און מעהר ניצליכעס פאר דער וועלט — און איך וועל דאָס געווים דערגרייכען, ווייל איך וויל דאָס!... איהר מיינט, אז מיין בעשלום איז אין איין רגע געוואָרען? ניין, טהייערער מיכאיל! זינט ער איז אוועקגעפאָהרען פון אונז (געדענקט איהר?) האָב איך געפיהלט, אז מיין הארץ ברעקעלט זיך אויף שטיקלעך, און עס ווערד דאָרטען ווי לעריג... וואָס מיין קאָפּ האָט איבערגעארבייט אין די לעצטע צוויי מאָנאָטען — בין איך ניט אים שטאַנד אייך איבערצוגעבען, און דאָס, וואָס איך האָב בעקלערט, איז בעשטימט, און אזוי דאַרף זיין — ניט אַנדערש! אפשר וועלען מיר זיך נאָך אמאל זעהען ביי אַנדערע אומשטענדען, וואר וויסט? דערווייל בעט איך אייך, טהייערער מיכאיל, מיך ניט צו זוכען און ניט נאָכצופרעגען זיך אויף מיר. מיין ליעבע האָב מיר געגעבען א גוטע לעקציע!... אייך וועל איך געדענקען, ווי א מלאך, וואָס האָט מיך פון דער בלאָטע ארויסגעשלעפט און האָט מיך צו מיין מענשליכקייט אומ־געקעהרט און מיר די פרייהייט געגעבען... איך בעט, מיך צום שלעכטען ניט צו דערמאָנען, און די גרעסטע מתנה פון אייך וועט ביי מיר זיין, אז איהר וועט דאָס צום הארצען ניט נעמען און ניט וויינען אויף דעם אומגליק פון אייער טייבעלע, וואָס גלויבט אין זיך און האָפט אויף זיך אליין... מיר דארפען זיך צענעהן שטיל, אזוי ווי מיר האָבען זיך בעקאַנט שטיל..."

פעלדמאן איז היינט אין ח., אין דער אוניווערזיטעט, אויף דעם פערטען קורס. ניט לאַנג איז ער געווען אין קיעוו און האָט זיך בעגעגענט אויף קרעשטשאַטיק מיט א רייך געקליידטען יונגען־

קינדער־שפיעל

א מערקווירדיגע לידבע־געשיכטע פון א נעפעסטעטען, נעבאלעוועטען רייכען אידישען בויאיר.

נעשריבען אין יאהר 1886.

איהר אין ניכען; נאָר דערווייל נעהט טייבעלע שטיל אראָפּ פון דער סצענע, אזוי ווי זי איז ארויפגענאנגען אויף איהר. עס מאכט זיך אָפּטמאָל, א שטערן גלאנצט ליכטיגער און שענער פון אלע שטערען אין הימעל; ער לייכט אלע מאָל גלייך: אי אין אבענד, ווען ער בעווייזט זיך נאָר אויף דעם הימעל, אי צום פריה־מארגען, ווען ער דארף זיך בעהאלטען...

ענדע.

קינדער־שפּיעל

דאָס ערשטע קאַפּיטעל.

איז חדר.

אין די יונגע יאָהרען זענען זיי געווען די בעסטע גוטע ברי־דער: אין איין חדר געלערנט, געאַט גלייכע פּעהיגקייטען, גלייכע יאָהרען, און האָבען ביידע ניט געוואָלט לערנען. דער חילוק צווישען זיי, וואָס איינער איז געווען גראָב און קיילעכיג ווי אייז ארבוז, שרעקליך פויל, תמיד פערזאָרגט, תמיד פערווויינט און א גרויסער פרעסער, א נאַשער, — דערפאר האָט מען איהם אין חדר א נאָמען געגעבען „קוואַשע"; דער אנדערער איז געווען פונקט דער היפּך: א לאַנגער און א דאַרער, א לעבעדיגער און א פרייליכער, א פליהער און א טענצער, א סמיעליאָק און א חיטרע יונגאַטש, א ריהרעוודיגער און א קרעפּטיגער, אזוי אז קיינער האָט איהם נישט געקאָנט בייקומען, און דער נאַנצער חדר האָט פּאר איהם דרך־ארץ געהאַט: וואָס ער האָט געזאָגט, איז געווען געזאָגט, און וואָס ער האָט גלוואָלט, האָט ער געטהאָן. געראָפּען האָט מען איהם „מאָטעל־מוזיק".

מאיר־קוואַשע און מאָטעל־מוזיק זענען געווען די ערגסטע תלמידים ביי רב יוסי דעמבענער אין חדר. רב יוסי פלענט זיי הרג'ענען צעהן מאָל א טאָג, ברעכען די ביינער מיט א שטעקען,

פֿליסטע בערדעל, גלעט דאָס מיט ישוב־הדעת און קוקט אַראָפּ צו זיך אויף די פּאַנטאָפּעל... אלע ווערען פערשטאָרבען. זיי פיהלען, ווי עס ווארגט זיי עפּיס אין האלז און זיי קאָנען דאָס ניט אַראָפּ־שלינגען. א שרעקליך שטילשווייגעניש! נאָנץ שטיל טהוט זיך דער רבי א פּרעג:

— זאָג־זשע, מאיר־סערדצע, וואָס לאָזט מיך דאָ רב פּפּא הערען?... זאָג, זאָג! שעם זיך ניט!

ביי מאיר־קוואשע קייקלען זיך שוין טרערען פון די אויגען, גלייך — גלייך אויף דער נמרא אַראָפּ. דער רבי קוקט אלץ אונ־טען, צו זיך אויף די פּאַנטאָפּעל, און רעדט זיך ווייטער אזוי גלאַט, אזוי בנעימות'דיג:

— זאָג, סערדצע, זאָג, מאיר'ל, שעם זיך ניט, וואָס אהרט דיך?...

ביי מאיר־קוואשע זענען די באקען שטאַרק פערפלאַמט און די נאָז גלאַנצט, ווי איין עפּעלע. ער ווייסט שוין זיין פּסק; ער ווייסט, אז אָט באלד וועט מען איהם הייסען ארויסגעהן פונ'ם טיש, אליין אראָפּנעמען די ריטער פון דעם באלקען, אליין אראָפּציהען זיך, מחילה, די תחתונים'לעך, אליין אויסציהען זיך מיט'ן פּנים אראָפּ אויף דער באנק, און נאָכדעם — נאָכדעם ווייסט ער שוין וואָס!...

א רויטער, א געשוואָלענער, א צע'הרג'עטער, זעצט זיך מאיר־קוואשע צוריק אויף זיין אָרט און קוקט אין דער גמרא אריין טיפּ־טיעף, און זעהט נישט קיין אות פאַר די אויגען, וואָס זענען שוין געשוואָלען פון נעווויין. נאָר, דאנקען גאָט, אבי ער איז שוין זיינס איבערגעקומען!

איצט איז מאָטעל אויפ'ן צעטל.

— אנו, מאָטעלע! — זאָגט צו איהם דער רבי א ביסעל פרייליכער. — אנו, מאָטעלע, זאָג נאָר דו, סערדצע, וואָס וויל דאָ רב פּפּא האָבען? זאָג, מאָטעלע, זאָג!...

אדער קאטעווען מיט א פאדעשווע, נאר וויפיעל מע האט זיי ניט געשלאגען אין קאפ ארײן, האט זיך צו זיי די נמרא געקלעפט, ווי איין ארבעם צו דער וואנד! נעקומען דער „דאנערשטאג", האבען זיי זיך שוין נעריכט אויף א מפלה: אט נעהט רב יוסי דעמבענער פון קלויז מיט דעם טלית־תפילין אונטער'ן ארעם... זיין גראבע נאז מיט די גריבלעך, זיין אויסגעפליקטע בארד, זיין בעלמעוואטע אויג מיט זיין גאנצער „אסאבע" ווארפען אויף אלעמען א שרעק־ליכע מרה־שחורה: עם ווערד פערקיהלט אינוועניג. דער נרעם־טער חריף קאן פערגעסען, ווי מע רופט איהם, בשעת עם טהוט אויף איהם א קוק רב יוסי דעמבענער'ס בעלמעוואטע אויג.

— נעמט די גמראס!

די סינדער נעמען די גמראס, דאס הארץ קלאפט און די קניהעם ציטערען. זיי מישען־אויף. דער רבי צעשאקעלט זיך און זאגט:

— נא־א!

זיי הוסטען זיך אויס, ווי די סאלדאטען אויף דער אוטשעניע. דער רבי צעשאקעלט זיך נאך שטארקער און זאגט נאך א מאל:

— נא־א! אמר רב פפא, האט רב פפא געזאגט! רעדט!!!...

חברה טהוען אלע א קלאפ אין איין קול:

— אמר רב פפא, האט רב פפא געזאגט!

און עם ווערד א שרעקליכער ליארעם פון דרייצהען מיילער. אלע שרייען, אלע קלינגען און אלעמען איז פרייליך אויפ'ן האר־צען, מחמת אלע ווייסען די נמרא, אלע זאגען ווי א וואסער, איינער חאפט פאר'ן אנדערען, קוקט מיט איין אויג אין דער נמרא און מיט דעם אנדערען אויף דעם רבינ'ס בעלמעוואטע אויג; אפילו מאיר־קוואשע און מאטעל־מזיק שרייען אויך, שאקלען זיך אזוי ערנסט און דרעהען מיט'ן גראבען פינגער אזוי נעטרייי, גלייך ווי קיינער פערשטעהט ניט אזוי, ווי זיי פערשטעהען. און פלוצים...

— שא! ששששא! שא!...

אזוי זאגט דער רבי און טהוט א פאטש מיט דער האנד איבער'ן טיש; ער נעמט מיט דער אנדערער האנד דאס אויסגע־

מיט'ן שטעקעל א פּינטעל מיט די אויגען — און נענוג. ניין, רב יוסי דעמבענער קאָן דאָס שוין מעהר ניט איבערטראָגען! מיט אויגען אָנגעגאָסענע מיט בלוט טהוט ער זיך א לאָז צו מאָטלען; ער חאָפּט איהם אָן ביי דער האַנד און טהוט זי איהם א דרעהאויס הינטער די פּלייצעס. מע הערט א קנאַק... נאָר מאָטעל שווייגט. ער קריצט נאָר מיט די צייהן — און מעהר נישט. דער רבי שלאָמט איהם מיט ביידע הענד אין הארצען אזוי לאַנג, ביז ער טהוט אויף איהם א שפּיי און גיט א פּאל־אום אליין אויף דער סאָפע. עס גערויערט לאַנג, ביז דער רבי סאָפּעט זיך אָפּ...

די תלמידים, צעהן־יאָהריגע חברה, זעהען דאָס אלע דאָנערשטאָג; און וואָר איז דאָס אים שטאַנד ארויסצוגעבען, וואָס עס פיהלט דעמאָלט זייער קינדערש הארץ און וואָס עס טראַכט דעמאָלט זייער קינדערשער קאָפּ!...

מאטעל־מזיק איז אבער ניט מאיר־קוואשע: מאטעל־מזיק
ווי׳ל אפנארען דעם רבי׳ן, אפנארען אלעמען און זיך אליין אויך;
ער צעשאקעלט זיך און טהוט א קלונג טאקי נאר ווי א מזיק:
— הניחא למאן דאית ליה כרב פפא; אלא למאן דלית ליה
כרב פפא — מאי איכא למימר? תיקו — בלייבט א קשיא!...
דער רבי הויבט אויף דעם קאפ, שטעלט אנידער דאס בעלמע־
וואטע אויג גלייך אויף מאטלען און פרענט איהם איבער נאך א
מאל קאלטבלוטיג:
— וואס לאזט מיך דא רב פפא הערען?...
מאטעל־מזיק פאלט ביי זיך אלץ נישט ארא און זאגט זיך
ווייטער זעהר רוהיג, קוועטשענדיג מיט דעם גראבען פינגער:
— ווארום זעלטאם אנדערש זיין, אז עם זאל זיין ווי רב פפא
זאגט, וואלט דאך געווען א ווייערארנאנד אקענען טאקי אויף
רב פפא׳ן אליין; אלא וואס דען? — מוז איך דאך שוין אנקומען
דערצו, אז עם איז אויף רב פפא׳ן קיין קשיא ניט — פאר וואס?
מחמת קרבנות? היינט וואס לאזט ער מיך דא הערען? איז דער
תירוץ: תיקו!...
דער רבי געהט־ארויס פון די כלים; ער חאפט זיך אויף און
לאזט ארא מאטלען עטליכע קלינגענדיגע פעטש, אזוי אז מאטעל
פאלט־ארא פונ׳ם בענקעל און פערלירט דאס היטעל. מאטעל
קוקט זיך ארום פערוואונדערט: וואס טהוט זיך דא מיט איהם?
דאכט זיך, ער וויסט אזוי גוט און זאגט אזוי גלייך?!...
דער רבי הייסט איהם זיך אנידערלעגען אויפ׳ן בענקעל און
ער שמייסט איהם און קאטעווועט איהם, וויפיעל עס געהט אין
איהם אריין. און מאטעל? מאטעל שווייגט, גלייך ווי ניט איהם
מיינט מען. ער זאל דאס לאזען א טרער, ארויסלאזען חאטש א
פיפס פונ׳ם מויל — ניין! דער רבי איז אויסער זיך פאר כעס,
עס ווערט איהם נמאס שמייסענדיג, חאפט ער א שטעקעל, א „יאמ־
שאווע" שטעקעל, און ברעכט איהם די ביינער. מאטעל שרייט
ניט, ווייגט ניט, קרעכצט ניט; ער טהוט נאר ביי יעדען שנייד

די הייזער. די שטאָרט שארט זיי צו יענע ברעקלעך, וואָס דאָרפען ממילא אַראָפפאלען; מע פרעגט ביי זיי אמאל איין עצה און מע פערלאָזט זיך אויף זיי מיט א בוררות, ווייל מע האלט זיי פאר קלוגע לייט, פאר קאָפּ־מענשען. מיט איינעם וואָרט, זיי זענען אָט דאָס. וואָס ווערד אָנגערופען: „די פינפטע ראָד צום וואָגען"... אָט אזעלכער איז געווען מאָטעל'ס פאָטער אויך. און זיין מוטער האָט געהאט א חוץ א פרנסה: א קלייטל א צעלניק, וואָס נאָר איין גאָט וויייסט דעם אמת, וואָס פאר א סחורה דאָרט האָט זיך געקאָנט נעפינען און ווי גרוים איז געווען דער פדיון ביי איהר, מחמת דער מארק געדענקט שוין ניט די צייט, ווען עס זאל אהין אַריינשמעקען א קונה. דאָך פלעגט זי פון קלייטל ניט ארויסטרעטען, און האָט אזוי א צייט מיט יאָהרען פערבראכט אָט דאָ אויפ'ן ברעט־בענקל, ארויסקוקענדיג אויף א קונה, ביז די אויגען זענען איהר אויסגעטריקענט געוואָרען און איהר אמאליג שען געזיכט איז אייננעקנייטשט און איינגעשרומפען געוואָרען אזוי, אז צו פערציג יאָהר איז זי שוין נעווען אין אלטע אידינע.

נעלעבט האָבען זיי אין גרוים דחקות, און אָפטמאל איז נישט געווען אפילו אויף א פוד מעהל. נאָר מאָטעל געדענקט ניט, אז זיין פאָטער זאל זיין אמאל פערזאָרגט, אדער ער זאל אָנקומען און קרעכצען אויף דער ביטערער צייט, ווי אנדערע קבצנים; אדרבה, דאָס איז נעווען א פרייליכער קבצן, אן אָפּגעפוצטער און א רייגער, אז וועו איהר גיט אויף איהם א קוק, וואלט איהר זיכער געמיינט, אז עס ליגען ביי איהם שווערע טויזענדער אין קאסטען. מאָטעל געדענקט, ווי די מוטער פלעגט יא אמאל דעקוטשען דעם טאטען וועגען דעם, וואָס מע זעהט נישט קיין קונה אין די אויגען; פלעגט זי דער פאָטער אָפּשטופען מיט א ווערטל. די מוטער אָבער האָט נישט געהאלטען פון קיין ווערטלעך, פלעגט זי איהם זאָגען:

— אודאי, ביי דיר איז אלץ ווערטלעך, און מיר ווערען פאַרקויהלט אלע נעבליטען, אז איך נעם אויפ'ן קאָפּ און טהו א טראכט,

דאָס צווייטע קאַפּיטעל.

נע'פּטר'ס דעם חדר.

אין יענער צייט האָט שוין אָבער מאָטעל נישט געהייסען „מאָטעל־מזיק" און מאיר האָט שוין מעהר נישט געהייסען „מאיר־קוואַשע". דעם ערשטען האָט מען גערופען „מאָטעל בערצי'ס", און דעם אַנדערען — „מאיר לייבצי'ס".

זיי האָבען חתונה געהאַט ביידע אין איין חודש און פון איין שטאָדט.

בערצי בערעשעם (אַזוי האָט מען גערופען מאָטעל'ס שוועהר) האָט געהאַט א טאַכטער א בת־יחידה, זעהר א שען מיידעל. האָט ער איהר געגעבען א פּאָר טויזענד רובל נדן מיט א ציקאַווע חתן פון א שען אָרט, אפילו נישט קיין גרויסער לְמדן, דערפאַר איז ער אָבער אַליין א מענש, א קלוגער יונגאַטש, א יונג מיט בייגער, א מענש מיט א פּיסק.

מאָטעל'ס עלטערען זענען געווען געמיינע לייט און האָבען זיך קוים־קוים דורכגעשלאָגען דערמיט, וואָס דער פאָטער איז געווען... עם איז שווער צו זאָגען, וואָס ער איז געווען! ער איז געווען אייגער פון די געפאַלענע נגידים און מיוחסים, וואָס פערנעמען תמיד דעם אויבענאָן סאי אין קלויז, סאי אויף א שמחה, און וואָס אַלע געדענקען, אז זיי זענען אמאָל געווען נגידים, מיוחסים. מע לאָזט זיי נישט אינגאַנצען פאַלען, זיי זאַלען דאַרפען חלילה געהן איבער

געווהנליך, האָבען מיר איהם שטאַרק מקנא געווען און פּלענען זיך אָן איהם נוקם זיין וואו מיר האָבען נאָר געקאָנט, און שטענדיג אַנפּגעווארפען איהם „דעם טאַטען דעם בעל־ענלה".

מע זאָגט, אז אמאל, שוין גאנץ לאנג, איז זיין פאָטער געוען א בעל־ענלה. גאָט האָט איהם בענליקט, איז ער געוואָרען פון א בעל־ענלה א ליוועראנט (א פערד־העגדלער), און פון דעמאָלט אָן איז ער „אַנגעשטאָפּט מיט געלד ווי א גוי"... אז ער האָט בעקומען געלד, האָט ער זיך אַנגעהויבען „איידלען", דהייגו: געקויפט זיך איין אָרט אין „מזרח", שבת — „שלישי" אָדער „שישי", ניט אַנדערש; בעקליידט זיך און דאָס ווייב און קינדער ווי עם דאַרף צו זיין; אַרײַנגענעבען דריי „רייניגקייטען" אין די בתי־מדרשים אַריין און, וואו עס פּאַסט, געשענקט די שענסטע נדבה. און כאָטש דער בעל־ענלה איז איהם שטענדיג געלענען אויפ'ן פּנים, דאָך איז דאָס וואָרט „בעל־ענלה" געווען פּאַר איהם ערגער ווי ע'שמד'ט; זאָגען איהם הונדערט מאל „גנב" איז איהם א סך אַנגענעהמער געווען, ווי מע זאָל איהם אויפוואַרפען, אז ער איז געווען אמאל א בעל־ענלה, — חיות ניט זיכער!... און וואר שמועסט זיין ווייב — די האָט זיך נאָך מעהר „געאיידעלט" פון איהם; זיין ווייב האָט געשאָטען מיט גאָלד צוליעב כבוד, בכדי זי זאָל זיין לייטען גלייך; איהרע קינדער האָט זי אָפּגענעבען צו די גרעסטע מלמדים פון שטאָדט; אויף שבת האָט זי נענומען צוהן אָרעמע לייט מיט א מאל; אלע גבאי'טעם זענען געווען איהרע איבערגענעבענע אויף תמיד און האָבען זי געהויבען אויף דריקעם; שידוכים האָט זי געוואָלט טהון נאָר מיט די גרעסטע מיוחסים, און האָט נעצאָהלט א סך געלד פּאַר שניר מיט איידעמס, ניט אזוי צוליעב די שניר מיט די איידעמס, ווי צוליעב די מחותנים מיט די מחותנת'טעס. אז זי האָט חתונה געמאַכט א קינד, האָט זיך די חתונה געלאָזט הערען גאנץ ווייט!

איצט קאָנט איהר אייך שוין פאָרשטעלען, ווי גליקליך זי איז געווען, אז זי האָט א שידוך געטהאָן מיט רב לייבצי רב פּנחס'ל'ס!

וואָם וועט זיין מיט אונזער מאָטעלען? עס וואַכסט, אָהן עין־הרע, א בחור...

— עט, שטות'ערייַ! — שלאָגט זי איבער דער פּאָטער. — נאָרישקייטען, כלעבען! מיט אונזער מאָטעלע וועט זיין א גביר, דו הערסט צי ניין? אָט וועסט דו זהען, אז ער וועט זיין, אם ירצה שם, א גביר!... איצ, מאָטעל? הא? וואָם זאָגסט דו עפּים מכח דעם? דו ווילסט זיין א גביר?

ניט אזוי איז דערצויגען געוואָרען מאיר־קוואשע; ער איז אויסגעוואַכסען דוקא אויף ראָסקאָש מיט פערגעניגען. די נאָטור האָט איהם אַרויסגעלאָזט אויף דער וועלט א היבשען, א געפּאָק־טען, מיט א געזונטען מאָגען און מיט גראָבע ליפּען, גלייך ווי זי האָט געוואוסט פּאָראויס, אז איהם וועט די מוטער פון קינדוויז אָן כסדר שטאָפּען מיט פעטע קנישעס און קאָנפעקטען, פייגען, נים און באָקסערען. אז מע האָט איהם א חאָפּ געטהאָן אין חדר, האָט מען ביי איהם שטענדיג געפונען אָנגעשטאָפּטע קעשענעס מיט עסענוואָרג, און מיר, זיינע חברים, פלעגען ארום איהם אָפּלעקען א ביינדעל, חאָטש פון דער נאָטור איז ער ניט געווען קיין גוטער, — אדרבה, געווען איז ער דוקא א קאַרגער, ניט קיין פערגינגער, נאָר מיר האָבען ביי איהם תמיד געגומען מיט גוואַלד, און דערצו נאָך געשענקט איהם אמאָל עטליכע בוכענצים, אזוי אז ער פלעגט זיך בעוואשען מיט טרערען. וויפיעל מאָל פלעגט אריינלויפען אין חדר אריין זיין מוטער, א גראָבע, א שוואַרצע אידינע, און צושטעלען אונז א בענקעלע צום רבי'ן, ווי אזוי „דאָם קינד" (מאיר־קוואשע) קלאָגט זיך נעבאָך, אז מע „אָביזשאיעט" איהם, אז מע רייסט אויס ביי'ם קינד דעם לעצטען ביסען פון מויל, אז דאָם קינד איז נע־באָך שטענדיג הונגעריג, וועה און ווינד איז איהר! און אַוועק־געהענדיג פלעגט זי איהם איבערלאָזען א נאָנצע טאָרבע מיט גע־בראָטענע פופקעס, העלזלעך, דאָרע קישקעס, קאָרענע לעקאָך, צו־קערקעס. טאָרט, צוקערלעקאָך, וועלישע ניסלעך, באָקסערען וכדומה.

דאָס דריטע קאפּיטעל.

חתונה געהאט.

מאָטעל בערצי׳ס איז שוין געווען א סך גליקליכער פון זיין חבר מאיר רב לייבצי׳ס.

בערצי וויינשענקער איז נעווען א פּראָסטער איד, נאָר א וועלטמענש, איין אויסגעריבענער, וואָס איז דורכגענאַנגען, ווי מע זאָגט, דורך פייער און דורך וואסער און דורך מעשענע רעהרען. אין דער יוגענד איז ער געוואכסען אין א קליין שטעדטעל, און אז ער איז געבליבען א יתום, האָט ער זיך אוועקגעלאָזט קיין אדעס, געשטעלט זיך אין א ווינקעלער פאר א משרת, אָפּגעדיענט א סך יאָהרען, צונויפּגעשלאָגען א היבשען קאפּיטאל, חתונה געהאט און אַרויס אין דער דאָזיגער שטאָדט, וואו עס קומט־פאָר אונזער אמת׳ע געשיכטע, און האָט זיך איינגעפּירט דאָס געשעפט שטיל, נישט געפּלויגען, בעל־הבתיש. אויף די עלטערע יאָהרען, אז זיין ווייב איז געשטאָרבען און אליין האָט ער זיך שוין געוואָלט א ביסעל אָפּרוהען, האָט ער געזוכט פאר זיין אייניגער טאָכטער אזא חתן, וואָס זאל קאָנען פערטרעטען זיין אָרט און איבערנעמען דאָס געשעפט; דאָס זעלבע האָט אויך געמיינט זיין טאָכטער.

מלכה בערצי׳ס (אזוי האָט נעהייסען זיין טאָכטער) איז ניט געווען אזא פּארשוין, ווי טייבעלע רב לייבצי׳ס; דערפאר איז זי געווען פונדאָמענטאַלער פון טייבעלע רב לייבצי׳ס. טייבעלע האָט

ווי גליקליך איז זי געווען, אז איהר מאיר'ע איז רב לייבצי רב פינחס'ע'ס איין איידעם, און רב לייבצי רב פינחס'ע'ס טאכטער איז איהר שנור, און רב לייבצי רב פנחס'ע'ס אליין א׳ איהר מחותן, און רב לייבצי רב פנחס'ע'ס ווייב איז איהר מחותנ ז'טע!

רב לייבצי רב פינחס'ע'ס איז געווען כל ימיו איין עני ואביון, נאר ווייל ער קומט ארויס פון „גוטע אידען" און האט געהאט עטליכע שענע טעכטער, האט ער שוין קיין דאגות פרנסה נישט בעדארפט האבען: מע פלעגט איהם צוצאהלען אין בייטעל ארויף. אז מאיר־קוואשע איז געווארען זיין איידעם, האט מען איהם אפגענאהלט אחת ואחת טויזענד רענדלעך, און דערפאר ווען ער האט געהאלטען דאס פארפאלק אויף קעסט, האט מען איהם אחוץ געצאהלט חודש־געלד. זכות־אבות, דארפט איהר וויסען, איז נישט פון די קליינע זאכען!

זיין איידעם אבער, מאיר־קוואשע, אדער מאיר רב לייבצי'ס, האט זיך נישט געפיהלט אזוי גליקליך: איהם האט דעם שוועהר'ס יחוס נישט אזוי שטארק געווארעמט; ער האט פשוט געליטען הונגער און האט נישט געקאנט סובל זיין די חסידישע תנועות פון'ם שוועהר, ווען פלעגט איהם שטארק דעקוטשען, ער זאל נעמען א אידיש ספר אין האנד ארײן... אונזער מאיר־קוואשע איז קוים פטור געווארען פון'ם פינסטערען וויסטען חדר, און דא דערמאנט מען איהם וויעדער וועגען א „אידישען ספר"!

זעלבסטפערשטענדליך, אז ביי אט אזעלכע אומשטענדען האט דער איידעם נישט געקאנט הויזען מיט'ן שוועהר; זיי האבען זיך צעקריגט, צעפאטשט — און מאיר איז ארויס פון רב לייבצי פינחס'ע'ס הויז אויף תמיד.

מאיר איז ניט אנטלאפען אהיים צו זיינע עלטערען, וועלכע האבען זיך אזוי גע'יחוס'ט מיט'ן טייערען מחותן, — ניין; ער האט זיך בעזעצט אויף א קליינער צייט ביי זיין אלטען חבר, ביי מאטעל־מוזיק, וואס היסט שוין היינט מאטעל בערצי'ס.

פּעלט איהם די מתנה? אָ! ער פיהלט, אז זי שטעהט נעבען איהם... ער ריהרט זי אָן אומגעהרען ביי דער האַנד... זי קוקט אויף איהם און שמייכעלט... ער נעמט זי אָן שטאַרקער ביי דער האַנד — זי לאָזט זיך... ער חאפט איהר האַנד און ווי׳ל זי אַ קוש טהון — קומט אָן די מאַמע!...

דעם זעלבען שבועות איז אויך מאיר־קוואשע׳ס כלה, טייבעלע רב לייבצי׳ס, געקומען אויף יום־טוב צו זיינע עלטערען. ניין, ניט רב לייבצי רב פּינחס׳ע׳ל׳ס טאָכטער איז נעקומען — דאָס איז געקומען עפּיס אַ פּרינצעסין, עפּיס אַ בת־מלכה פון טויזענד־און־איין נאַכט: אייד׳ל און לופּטיג, איינגעטונקען אין זיידענס און אין גאָלד, קוים־קוים וואָס זי ריהרט אָן מיט׳ן פיסע׳ל די ערד, אַ רוחניות, וואָס עסען עסט דאָס ווי אַ פייגע׳ל און פישטשען פיש־טשעט דאָס ווי אַ שוועלבע׳ל... מאַהלט אייך וויפיע׳ל זילבער, וויפיע׳ל גוטס האָט מאיר׳ס מוטער ארויסגענומען פון די קאַס־טענס! וויפיע׳ל האָט זי אָנגעקאָכט און אָנגעבאקען לכבוד דעם דאָזיגען טייערען און ליעבען גאַסט, וואָס אין הארצען פיהלט זי, אז זי איז ניט ווערטה צו זיצען מיט איהר ביי איין טיש! מאיר׳ס פאָטער — דער האָט מורא אפילו אַ קוק צו טהון אויף דער כלה: ער ציטערט, טאָמער חלילה חאפט ער זיך ארויס מיט אַ גראָב וואָרט... און מאיר? מאיר איז רויט, ווי אַ צוויק. זיינע גראָבע באקען זענען נאָך מעהר אָנגעבלאָזען, און דער שטערן שוויצט איהם מיט סכנת־נפשות! עס מאַהלט זיך איהם רק אוים, אז ער זיצט נישט אקוראַט. ער רוקט אלע מאָל אָן דאָס היטע׳ל שטאַר־קער און שטאַרקער. ער באַראַבאַניעט מיט די קורצע גראָבע פינ־גער איבער׳ן טעלער. דער פאָטער וואַרפט אויף איהם איין אויג און טרעט איהם אָן אויפ׳ן פוס. נאָר דאַנקען גאָט, אָט טראָגט מען שוין דעם פאָלומעסיק מיט פיש. מאיר וועדט לעבעדיגער. מאיר האָט ליעב פיש פון תמיד אָן. ער עסט נעשמאַק מיט אפעטיט און פאַטשט מיט די ליפּען. דער פאָטער איז אויסער זיך. ער לַענט אוועק לעפּע׳ל און גאָפּע׳ל, וועדט רויט, ווי אַ צוויק, און קוקט

מאקי געהאט שווארצע אויגעלעך, רויטע בעקעלעך, לאנגע ברעמען, שענע געקרייזעלטע האר, איין אויסגעטאקט נעזעל, אויסגעשניצטע ליפעלעך — זי איז אבער געווען אט דאס, וואס מע רופט אן א „רוחניות", זעהר־זעהר איין איידעל בעשעפעניש, גרינג ווי א פעדער און לופטיג ווי א מלאך. מלכה דאנגעגן האט געהאט גרויסע גרויע אויגען, לאנגע ליכטיגע הער, א ביסעל א גראבליכע נאז, פולע ליפען, און אליין הויך און גרויס, מיט לאנגע גראבע הענד — און פון דעסטוועגען נישט קיין מיאוסע. מאטלען איז זי פון דער ערשטער מינוט אן אזוי שטארק נעפעלען געווארען, אז ער האט קוים דערלעבט די מינוט, די רגע, וועו זיינע עלטערען האבען זי גענומען צו זיך אויף שבועות. אך, אין די דאזיגע צווי טעג האט נעבאך אונזער מאטעל־מזיק איבערגעטראגען אלע שמערצען פון דער ערשטער ליעבע!

שטעלט אייך פאר: אט זעהט מאטעל מיט זיינע אויגען די דאזיגע, מיט וועלכער ער דארף אפלעבען א וועלט. אט קוקט זי אויף איהם מיט איהרע קלוגע גרויע אויגען. אט שמייכעלט זי, און דאס פנים פלאמט איהר פאר פרייד. אט הערט ער איהר קול. זי רעדט, נאר ניט צו איהם. זי לאכט, נאר ניט צו איהם. ער איז „א חתן", און דארף זיך שעמען... אט פערקאטשעט זי די ארבעל, און איהרע ווייסע דיקע הענד בלייבען נאקעט — און ער. מאטעל נעבאך, איהר אייגענער חתן, טאר זי אפילו נישט קיין קוש טהון!... די מאמע מעג שטעהן און צעפלעכטען איהר די לאנגע, ווייכע, שמעקענדיגע צעפ, און ער, מאטעל, טאר ניט! און וואס פאר א פשוט'ע זיין כלה איז: זי קאכט אליין און באקט אליין און מאכט אזעלכע בלינצים, וואס צעגעהען זיך אין יעדען אבר! חאטש א וואכט איהר זאגען, חאטש א האלב וואכט, חאטש אנריהרען זיך אן איהר האנד, אן איהר קלייד! נאר — שא! אט געהט זי גליידיג צו איהם, צו מאטלען... זי נעמט ביי איהם ארוים דעם גילדענעם זייגער פון דער קעשענע (דעם זייגער האט איהם דער מחותן געשיקט א מתנה) און פרעגט ביי איהם, צי עס גע־

אם ירצה שם... הא? וואָס זאָגסט דו, מאָטע? איאָ, איך בין נערעכט?... קוק ניט, וואָס דיין טאַטע איז א קבצן. עס איז דרינען פֿארהאַן א סך צו רעדען!... אָבער דו דארפסט זיין א נגיד. דו מוזט זיין א נגיד מיט גאָט'ס הילף... דו הערסט צי ניין? אָט וועסט דו געדענקען מיין וואָרט: זאָלסט מיך אָנרופען ליגנער, אז אין צעהן יאָהר אָרום, נישט מעהר ווי צעהן יאָהר, וועט אונזער מאָטע אַרויסשיקען נאָך אונז א קארעטע מיט פיער בערד־נעגדיגע שקאָפּעס — אַנדערש וויל איך ניט, דו הערסט צי ניין? און מע וועט אונז ברענגען אין א דרייגאַרענדיגען מויער, דו הערסט צי ניין? מיט גלעזערנע פֿאָדלאָגעס, מיט לאַנגע שפּיענלען, דו הערסט צי ניין? מיט טייערע פּאָטעלען, דו הערסט צי ניין? אָט דער עיקר איז, מאָטע, דו פּארשטעהסט צי ניין, — דער עיקר איז היטען דאָס קערבעל דאָרט וואו מע דארף, דו פּארשטעהסט צי ניין? און דאָרט וואו מע דארף א וויזיט טהון, א גלאַנץ טהון, עס זאָל יענעם א צופּ טהון ביי'ם הארצען און א בלענד אין די אויגען, — דאָרט טאָר מען ניט זיין קיין פֿארך, דו פּארשטעהסט צי ניין? און פיהרען זיך מיט א שוועהר, מיט א ווייב — דאָס דארף איך דיך ניט לעהרנען; דערווייל ביזט דו ניט מאיר־קוואַשע און דיינע עלטערען זענען ניט קיין בעלי־עגלות, דו פּארשטעהסט צי ניין?

אויפ'ן זוהן מיט אזא רציחה, ווי ער וואלט איהם וועלען דורם זיין.

פון דעסטוועגען, אז ס'איז געקומען צו דער התונה, איז אויך דער פאטער נכשל נעוואָרען, געהאפט איין איבעריגע כוסה, און די צונג האט זיך איהם אויפגעבונדען. ער איז צוגענאנגען צום מחותן, צו רב לייבצי רב פינחס'ען'ס, ארומגענומען איהם אויפ'ן בעל־ענלה'שען אופן און האט איהם געפרעגט, אויף קאטאוועס, צי ווייסט ער דעם חילוק פון א פערד ביז א שקאפע און ביז א זשערעבץ... א סקאנדאל! א סקאנדאל! דאס זאל נעווען זיין פאר דער חופה, וואלט רב לייבצי רב פינחס'ען'ס נעווייס געפאהרען צוריק אהיים. אצינד איז שוין נעווען פארפאלען. א סקאנדאל! א סקאנדאל!...

אויף מארגען, אז מאיר'ס פאטער האט זיך אויסגעניכטערט, האט ער דעם מחותן מפצה נעווען פאר דעם בזיון מיט מזומנס, און נעזעגענענדיג זיך מיט'ן זוהן, מיט מאיר'ען, האט ער איהם אויג אויף אויג אזוי נעזאגט:

— פארגעס ניט, זוהנא, דאס... אז דו האסט זיך פאפארויעט צווישען מיוחסים, איידעלע לייט, וואס דו ביזט ניט ווערטה זייער דאס... זייער פאדעשווע. צווישען איידעלע לייט וועסט דו זיך אויך אמאל אויסאיידלען, מחמת דו ביזט נאך דערווייל א דאס... עס איז ניטא קיין ערגערס אויף דער וועלט פון א דאס... און מכת נעלט, פרנסה, האסט דו ניט וואס צו זארגען, מחמת דו האסט נאך א דאס... א געזונטען טאטען. אמת, נעכטען האב איך זיך אביסעל דאס... צעשאקעלט, נאר מען איז דאך א דאס... א מענטש. א גוי זאגט א גלייכווערטעל... עס איז פארהאן, דאכט זיך, אויך א דאס... א פסוק אזא. הכלל, ברודער, שמיר און דאס... איך מיין, פאהר געזונטערהייר!...

אין דעם זעלבען טאג האט מאטעל'ס פאטער אויך געהאלטען א רערע פאר זיין זוהן, נאר אויף איין אנדער אופן:

— נו, מיין ווייב, האב איך דיר ניט נעזאגט, אז מיט מאטעלען האבען מיר קיין דאגה ניט, אז מאטעל דארף זיין א גביר,

אָט וואָס מאָטע׳ שרייבט צו זיינע עלטערן:

„טייערע עלטערן! איהר שרייבט מיר, אז איך האָב אייך געשיקט א קורצען בריעף, איז דאָס דערפאר, ווײל איך בין שטאַרק פערנומען און קאָן זיך ניט אָפּריסען קיין צייט אפילו צו אייך א גרעסערען בריעף אמאָל אָנשרייבען! איהר ווייסט דאָך, אז מיין שוועהר האָט מיר איבערגעגעבען אינגאַנצען זיין געשעפט, וואָס האָט איצט אָנגעהויבען נאָך בעסער געהן ווי פריהער, אזוי, אז איך מיט מלכה'ן האָבען שוין קיין הענד ניט. צום מיינסטען געהט אָפּטאָוועט פערקויף פון רוסישע ווײנען, און ביי אונז קויפט מען פון עטלעכע שטעדט. וועג מיר זאָלען האָבען נאָך א צוואַנציג טויזענד רובעל, וואָלטען מיר אויסגעשריבען אויך אויסלענדישע ווײנען, און דערפון וואָלטען מיר גאָר גלייקליך געווואָרען. נאָר וואו נעמט מען אזוי פיעל קלינגערם? א דאַנק גאָט דערפאר אויך; קיין גביר בין איך ניט, נאָר א נגיד יאָ. דער שוועהר האָט שוין איבערגעשריבען זיין גאַנצען הויף מיט אלע קלייטען אויף מיין נאָמען. איך האָב היינטיגם יאָהר אריינגעטראָגען קאפיטאל און בין שוין, דאַנקען גאָט, לייטען גלייך — א קופיע׳ע... מלכה וואָלט אייך אלין צוגעשריבען א גרים, לאָזט זי ניט דאָס קינד. זהר א וואויל־ער יונגאַטש, נאָר א גרויסער שרייער. שרייבט מיר, וואָס איז די מעשה מיט מאיר׳ס פאָטער, וואָס ער ווײל זיין אייגענעם זוהן נישט העלפען אפילו מיט קיין גוט וואָרט? דער דאָזיגער בעל־עגלה טראַכט, אפּנים, אין קבר אריין מיטנעמען דאָס געלד? א ביטערער רחמנות אויף מאיר׳ען נעבאַך מיט׳ן ווייב: זיי בלאָנקען זיך דאָ ארום, און מיט׳ן שוועהר, מיט רב לייבצי רב פינחס׳ל׳ס, קאָן ער ניט הויזען, און פאָהרען אהיים צום בעל־עגלה האָט ער מורא — א גאָט׳ס רחמנות!"...

די זעלבע פאָסט טראָגט נאָך א בריעף, פון מאיר׳ען צו זיין מוטער (צום פאָטער האָט ער מורא צו שרייבען):

„ליעבע מוטער! איך האָב מיט גרוים דאַנק מקבל געווען די הונדערט רובעל, וואָס דו האָסט מיר צוגעשיקט, און בין דיר מודיע,

דאָס פיערטע קאפיטעל.

אראפ פון קעסט.

„דו פארשטעהסט צי ניין? דו פארשטעהסט צי ניין?" — אָט די דאָזיגע ווערטער האָבען אונזער מאָטלען געקלונגען א גאנצען ווען אין די אויהערען, נאָר ער האָט זיי אין זינען געהאט, ווי דעם פאר־א־יאָהריגען שניי.

מאָטל האָט פאר זיך איצט א גאנצע וועלט!

וועמען הערט ער אצינד, אז זיין טייערע מלכה זיצט אָט דאָ ביי דער זייט, און ער פיהלט זי נעבען זיך, און עס מאָהלט זיך איהם אוים, אז נאָך אזא, ווי מלכה, איז שוין נאָר אויף דער וועלט נישטאָ!

און ווירקליך, נאָך אזא מלכה איז אויף דער גאנצער וועלט נישטאָ! קיינער קאָן אזוי ניט ארומדרעהען זיך א גאנצען טאָג אין שטוב, ווי מלכה, אז עס זאָל זיין אי פרייליך, אי אלע ארבייט אָפגעטהאָן; קיינער קאָן אזוי ניט קאָכען און באקען אליין און געהן ארום זיך ריין, ציכטיג, ווי מלכה; קיינער קאָן אזוי ניט פיהרען דאָס גאנצע ווייבנגעשעפט און דערצו אין זינען האָבען דעם מאָן, אז ער זאָל עסען צו דער צייט, שלאָפען צו דער צייט און זאָל אויך ניט זיצען צונויפגעלעגט די הענד; קיינער קאָן אזוי ניט צושטעלען אזוי פיעל פערגענוגען דעם מאָן מיט'ן פאָטער און אוועקגעבען אזוי פיעל ליעבע, אזוי פיעל טריישאפט, ווי מלכה!

פון דעסטוועגען האָט ער זיך שטאַרק „אויסגעאיידעלט", אַווי, אַז עס איז שווער גענוגן צו דערקענען, צי איז מאיר א איד פון לער־נען, צי א גראָבער יונג? היינט האָט ער שטאַרק ליעב געקריגען בענוצען לשון־קודש־ווערטער, וואו מע דאַרף און וואו מע דאַרף ניט. דערפאַר אָבער האָט ער ביי זיך אין שטוב אויפגעפיהרט זיך גאָר נישט מעשה למדן און אריסטאָקראַט, דהיינו: אַז ס'איז נעקומען צו דער טיי, האָט ער געמוזט אראָפּווארפען פון זיך די קאַפּאָטע מיט די שטיוועל, און אַווי, האַלב־נאַקעט און באַרוועס, זיצען און שוויצען איבערן סאַמאָוואר... אַך, וויפיעל טרערען האָט דערוויף טייבעלע פערגאָסען! וויפיעל טעג און נעכט האָט מאיר אַליין איבער דעם צוגעקרענקט! נאָר פּאַרפּאַלען! איהר וועט שוין מאיר־קוואשע ניט איבערמאכען. אַזא איז ער געבוירען געוואָרען ביי זיין טאַטען און אַזא וועט ער שוין שטאַרבען!

ווי לאַנג האָט מאיר געקלאָגט נאָך זיין פּאָטער — דאָס קאָנען מיר ניט וויסען; מיר וויסען נאָר, אַז וויבאַלד ער האָט נאָר בע־קומען די ירושה אין דער האַנד אריין, האָט מאיר נישט געוואוסט, וואָס טהוט מען מיט אַזא סומע געלד? און וואר וויסט, וואָס מיט מאיר'ס געלד וואָלט געוואָרען, וועו זיין אַלטער חבר מאָטעל וואָלט איהם ניט געקומען צו הילף און בייגעשטאַנען אין זיינע נויטען!...

מיר קאָנען נישט אָפּלייקענען, אַז מאָטעל פלעגט ניט איין מאָל מיטהעלפען זיין אַלטען חבר ביי דער נויט, און טייבעלע איז איהם געווען זעהר דאַנקבאַר און האָט תמיד געשעצט מאָטלען פיעל העכער פון מאיר'ען, און האָט שטענדיג מקנא געווען מלכה'ן, וואָס זי האָט אַזא מאַן, ווי מאָטעל. זאָל אָבער דער לעזער קיין טעות ניט האָבען און ניט מיינען חלילה, אַז טייבעלע האָט ליעב געהאַט מאָטלען און פיינט געהאַט מאיר'ען; חס ושלום! מיר זענען דאָך עפּיס אידען, ניט קיין גויים! טייבעלע האָט מקנא געווען מלכה'ן אויפ'ן מאַן, גלייך ווי זי האָט איהר מקנא געווען אויפ'ן זיידענעם מענטעלע, אויף די פּערעל, אויף דער שטוב, אויף די קינדער.

אז עס איז שוין פון זיי נישטאָ קיין גראָשען. דיינע טרערען זענען ארויסגעוואָרפען: איך קאָן ביי׳ם שוועהר אויף קעסט ניט זיצען. טהו א קוק, ליעבע מוטער, אויף מיין חבר מאָטעלען — ער איז דאָס נליקליך! מע זאָגט, אז ער שוין א גביר, — און איך בין געבליבען ביי׳ם יחום! איך בין א גרויסער בעל־הוצאה, וואָרום מיין טייבעלע איז ניט גלייך צו מלכה בערצי׳ס, וואָס לויפט אליין אין קעלער אריין נאָך ווייַן און שטעהט ביי׳ם אויוון! מיין טייבעלע איז דערצו נישט געווען גענוואָרען; זי זאָגט, אז זי איז א גביר׳ס א שנור, קאָן זי זיך פערגינען האלטען צוויי דינגס־טען, וואָרום וועו ניט דאָס, וואָס מע זאָגט, אז מיין טאָטע האָט א סך געלד, וואָלט זי מיך נאָר ניט געווען גענומען... זי איז דען ניט נערעכט? היינט האָבען מיר דאָך שוין א קינד אויך, דאנקען נאָט. אפילו זעהר א שען מיידעלע, ווי צוויי טראָפען וואסער טייבעלע, נאָר מע דארף איין אס... לכן בעט איך דיך, ליעבע מוטער, האָב רחמנות אויף דיין קינד און לאָז מיך ניט פאלען! זאָג דעם טאטען, דעקוטשע איהם — ביז וואנען איז דער שיעור?"...

פון די דאָזיגע צוויי בריוולעך זעהט דער לעזער ארוים, אז איינער פון אונזערע העלדען הויבט ערשט אָן צו לעבען אויף דער וועלט, און דער צווייטער ליגט טיף־טיף אין דער ערד און באקט בייגעל! און אפילו שפעטער, אז מאיר האָט נאָך זיין פאָטער׳ס טוידט בעקומען ירושה הונדערט טויזענד רובל, איז זיין לעבען דערפון נישט בעסער, נישט זיסער געווארען.

א קוק טהון אויף מאיר׳ען, וואָלט מען געקאָנט מיינען, אז ער לעבט זיך נאנץ צופריעדען: די זעלבע אנגעבלאזענע באקען מיט׳ן גלאנצענדיגען שטערן; די זעלבע פולע רויטע ליפען, וואס פריהער; דערצו האָט ביי איהם נאָך אנגעהויבען וואכסען א בייכעל מיט א שענער קיילעכיגער שווארצער באָרד, אזוי אז ער האָט בעקומען א פנים פון א פיינעם נגיד. און חאָטש אפילו אין איהם זענען פערבליבען אייניגע אפשניצלעך פון דעם פאָטער, ווי דאָס וואָרט „דאָס" נאָך יעדער פראזע וכדומה אזעלכע מאניערען,

דאָס פינפטע קאפיטעל.

„דעפּאַ פּרידמאַן עט פּוהרמאַן".

אָט וואָס פּאַר אַ שילד מיט גאַנץ גרויסע גילדענע בוכשטאַבען עם הענגט אויף דעם ווין־סקלאַד פון מאָטעל־מזיק און מאיר־קוואשע.

אַמאָל, נאָר אמאָל, מיט אַ יאָהר פופציג צוריק, איז געווען אויף דער וואַנד אָנגעשריבען מיט שוואַרצע אותיות אויף אידיש: „בכאן מוכרים יין גפן כשר לפסח". וואַר האָט זיך עס געקאָנט ריכטען דעמאָלט, אז פון יענעם אָרעמען צניעות'דיגען לשון־קודש־ברעטעל וועט אמאָל אויסוואַכסען א גרויסע ליכטיגע שרייענדיגע שילד מיט גאָלדענע אותיות!

און דער סקלאַד גופא? דאָס איז שוין נישט יענער קעלער, וואָס איז געווען אמאָל פאַר בערצי וויינשענקער — ניין! דאָס איז שוין א גרויסער שענער מויער מיט עטליכע אָפּטיילונגען, און אויף יעדער אָפּטיילונג הענגט איין אנדער בהעטל: דאָ פער־קויפט מען אויסלענדישע וויינען און ליקערען; דאָ — באַקאַליינע סחורה; דאָ — געזאַלצענע זאכען. עם פליהען ארום פּריקאַז־טשיקעס מיט וויסע פּאַרטיכער און מע רעדט אויף רוסיש. ביי דער זייט, אַקעגען דער טיר, ביי א קאַנטאָרקע, שטעהט א קאַסיר מיט א פּערד, פּערשטעקט הינטער'ן אויהער, און קלאַפּט א גאַנצען טאָג אויף די ביינדלעך. זעלטען־זעלטען זעהט מען דורכ־

טייבעלע האָט דאָס גאָר ניט געלייקענט פאר מאיר'ן אליין און פלעגט איהם גאנץ אָפטלעך ארויסזאָגען דעם אמת, אז ער קומט ניט צו מאָטלען, ווי היימעל צו דער ערד; אז מאָטעל איז טאקי פּאָרט א מענש, און ער, מאיר, איז נעווען א קוואשע און וועט בלייבען א קוואשע! אפילו אצינד, אז מאיר האָט בעקומען די ירושה, האָט איהם טייבעלע ניט אויפגעהערט צו טאָטשען:

— דאַרפסט נעווים דאנקען מאָטלען, וואָס ער ווילּ דיך צו־נעמען פאר א שותּף, אזא באבע אין פּאָסטעלעם, ווי דו ביזט! מענסט זיין זיכער, אז מאָטעל וועט שוין האָרעווען פאר דיר אויך, און דו וועסט זיך וויטער גלעטען דאָס בייכעל און ארומגעהן, ווי א לעהמענער גולם, פון שמוני'ן צו בוני'ן, און רעדען פון פּאָלי־טיקע, גלייך ווי דו וויסט אפילו, ווער עס האָט דיך געשלייערט!...

— נו, טייבעלע, נענוג שוין, כלעבען! נענוג שוין דיר דאָס... ביזט אפשר טאקי דאָס... געראטן, אָבער ניט אזוי דאָס... ניט אינגאנצען!

— צי איך בין געראטן? אודאי בין איך געראטן! איך פרעג דען ביי דיר, צי איך בין יאָ געראטן, צי ניט געראטן? געפעלט דיר א ביסעל איין אויסשמועס פון א לאנד־חכם?!...

— ניין, טייבעלע, איך מיין ניט דאָס! איך מיין דאָס! איך זאָג דאָך אלייין דאָס!...

— דאָס־דאָס, דאָס־דאָס! מעהר הערט מען פון דיר ניט אז „דאָס"! דיין „דאָס" לויגט מיר שוין אָט־אָ־דאָ! געה שוין, געה אוועק פון מיר, לאָמיך דיך חאָטש ניט אָנקוקען!...

שטיל, אָהן וועהטער, געהט מאיר אוועק פון טייבעלען, ציהט זיך אויס אויף דער קאנאפּע מיט'ן פּנים ארויף צו דער סטעלי און שוויצט, און דאָס פּנים איז איהם רויט, ווי א צוויק.

— דער דאָזיגער וויין איז א ביסעל צו דאָס... מע דאַרף אויסשרייבן אַנדערע הערינג, מחמת זיי זענען שוין געוואָרען דאָס... איהר זאָלט מיר אויף ביינאכט צוגרייטן א חשבון פון אַלע דאָס...

און חאָטש אַלע האָבען גאָנץ גוט געוואוסט, אז דער הערר פּוהרמאַן פערשטעהט אזוי וואָס אין חשבון טהוט זיך, פונקט ווי דער האָהן פערשטעהט אין „בני־אדם", דאָך האָט מען איהם דעם חשבון געמוזט ברענגען, און ער האָט אויף מאָרגען געגעבען דעם קאָסיר א מיאוסען פּסק:

— וואָס פאר א דאָס האָט איהר מיר נעכטען געגעבען? איך האָב פיינט אזעלכע דאָס!...

און קוים איז ער אַרויסגעטרעטען פון קאַנטאָר, אזוי האָט זיך יוסעלע דער משרת תיכף ומיד צעלעגט אויפ'ן שטוהל מיט'ן בויך אַרויסגעשטעלט, פונקט ווי דער הערר פוהרמאַן, און בלאָזענדיג און פּעכקענדיג, האָט ער איהם איבערגעקרימט:

— וואָס איז דאָס פאר א דאָס? איהר זאָלט מיר דאָס!...

צווישען חברה פריקאָזטשיקעס ווערד א געלעכטער. עס איז דערגאַנגען דערצו, אז איינמאָל איז דערפון פרידמאַן געוואָרען, האָט ער יוסעלע דעם משרת דורכגעטריבען. פריד־מאַן האָט נישט געוואָלט, מע זאָל לאָכען פון זיין שותף! פריד־מאַן האָט געלעבט זעהר גוט מיט פוהרמאַנען! אין יענער צייט איז פוהרמאַן געווען דער „געלד־שידוך"; זיין גאָנצע ירושה, די הונדערט טויזענד רובל, האָט ער אַריינגעבראָקט אין געשעפט אריין, און אויף אַלע פאָפיערען איז געווען געשריבען „חתם'עט פוהרמאַן גלייך מיט פרידמאַנען. חתם'ענען זיך האָט פוהרמאַן זעהר ליעב געהאט; אז עס איז געקומען צום חתם'ענען זיך, האָט ער פער־קאָטשעט די אַרבעל, אַוועקגעזעצט זיך מעשה מיניסטער און א שנייד געטהאָן דעם נאָמען „מאיר פוהרמאַן" מיט אזא קוראָזש און מיט אזוי פיעל דרייד־עלעך און פלעכטעלעך, אז עס איז אויסגעקו־

לויפען פרידמאנען (אונזער אלטער בעקאנטער — „מאטעל־מויך") מיט א פאק חשבונות אין דער האנד. אונזער מאטעל האט זיך ניט שטארק פערענדערט פון יענער צייט, וואס מיר האבען איהם אוועקגעוואנדרפען ביי זיין שוועהר אויף קעסט: דער זעלבער פרייליכער לעבעדיגער מאטעל, וואס אמאל, נאר בענייט מיט א קליין בערדעל, אייראפעאיש געקלייידט, מיט א קאפעליש אויפ'ן קאפ, און, ווי אמאל, גיך־גיך נערעדט, געלאפען, ניט געגאנגען, ווארפענדיג מיט די לאנגע הענד, ווי א ווינדמיהל מיט די פליגעל, און אויפ'ן פנים א שמייכעלע פון א פערנומענעם מענשען, וועלכער האט פערגעניגען דערפון, וואס ער איז אזוי פערנומען.

נאך זעלטענער זעהט מען אריינגעהן אין קאנטאר אריין דעם העררן פוהרמאן (אונזער בעליעבטער „מאיר־קוואשע"). זעהט איהר, דער הערר פוהרמאן האט שוין דוקא א פנים פון איין עושר: סאליד און גראב, געהט א ביסעל שווערליך ביי דער ערד, מיט א שענער קייליעכיגער שווארצער בארד, די באקען תמיד מיט א פארב, די ליפען גראב און רויט, און אז ער גענהט, שטעלט ער זיך אפט אפ אויפ'ן וועג און בלאזט זיך אפ א ביסעל, די פאליעס צענומען, און א שענע ווייסע מאנישקע מיט א שווארצען ברייטען זשילעט נעמען־ארום גאנץ פעסט זיין קייליעביג בייכעל, וועלכס האט א השגה צו וועלען מיט דער צייט נאך קייליעכיגער. ער גענהט אריין צו זיך אין „קאנטאר" אריין (אזוי רופט מען די קליט, וואו דער קאסיר שטעהט ביי'ם טישעל און קלאפט אויף די ביינדלעך) זעהר שטרענג, מיט גרויס קוראזש, און פיהרט זיך מיט די מענשען זעהר שטרענג; „ער בלאזט פון זיך", ווי מע רופט דאס. און מע האט טאקי פאר איהם דרך־ארץ, בעת ער קומט אריין, הגם מע לאכט פון איהם און מע קרימט איהם איבער צווישען חברה פריקאזטשיקעס, בעת ער נעהט אוועק. ער האט זיך זיין אייגענעם שטוהל אין „קאנטאר", אויף וועלכען ער צעלענט זיך מיט גרויס גדלות, ווי ביי'ם טאטען אין ווייגנארטען. און יעדעס מאל, וואס ער געהט אריין, מוז ער עפעס זאגען א דעה:

אלטע שטוב מיט א זמען — און נישט מעהר! דאָס ביסעל קאַפּיטאַל, וואָס מאַטעל פרידמאַן האָט צונויפגעשלאָגען, האָט ער אריינגעבראַקט אין דער דירה, וואָס ער האָט זיך אויסגעבויט, מיט'ן קעלער, וואָס ער האָט צורעכט גענאַכט, און וויל ער האָט שוין געהאַט א נאָמען, האָט ער אראָפּגעבראַכט א טראַנספּאָרט וויין אויף קרעדיט, און זיצענדיג אזוי אייגנאַל אין א ווינטערנאַכט איז בער די חשבונות, האָט ער שטיל א רוף געטהאָן זיין ווייב:

— מלכה, קום נאָר אהער אויף א ווילע!

— וואָס איז, מאַטעל?

— מלכה, מיר שטעהען שמאָל, מלכה! דו זעהסט? אָט איז דער חשבון אינגאַנצען פאַר די אויגען: עס גיעהט אונז אָפּ, טרעף וויפיעל?

— וויפיעל? וויפיעל?

— פינף טויזענד זענען מיר שולדיג, און צעהן טויזענד דאַר־פען מיר האָבען צום מאַרק. מיר מוזען דאָס האָבען! פופצעהן טויזענד מוזען מיר האָבען, דו פאַרשטעהסט צי ניין?...

נו, איז דען א חידוש, וואָס מאַטעל האָט צוגענומען מאיר'ען פאַר א שותף, און וואָס פרידמאַן און פוהרמאַן זענען געוואָרען פערבונדען מיט פריינדשאפט און מיט ליעבשאפט נאָך מעהר, ווי אמאָל, ווי אין די יונגע יאָהרען?

נאָר ווי זייער פריינדשאפט און זייער ליעבשאפט איז גרוים געווען, אזוי איז די פריינדשאפט מיט דער ליעבשאפט צוויישען זייערע וויבער געווען הונדערט מאָל אזוי גרוים און אזוי שטאַרק. דאָס איז געווען א ברענענדיגע ליעבע צוויישען צוויי ליבליכע שוועסטער, וואָס זענען איבערגעבליבען איינע דער אַנדערער מיט'ן לעבען, מיט'ן גוף און מיט דער נשמה!

דער דאָזיגער שענער געשיכטע פון דער ריהרענדיגער פריינד־שאפט צוויישען די צוויי יונגע פרויען שענקען מיר אין אונזער ער־צעהלונג נאָר א בעזונדער קאפּיטעל.

מען א קויפעטש פון אויבען, א קויפעטש פון אונטען, צוויי בייגעל ביי די זייטען און אין מיטען עטליכע שטעקעלעך מיט פינטעלעך.

מע קאָן זאָגען, אז די דאָזיגע חתימה איז קיינעם ניט אזוי שטאַרק געפעלען געווען, ווי איהם אליין, און טאקי דעריבער האָט ער קיינמאָל ניט געקוקט, אויף וואָס ער חתמ׳עט זיך; אבי די חתימה זאָל אויסקומען מעהר פערדרעהט און פערפלאָכטען. הלואי וואָלט פוהרמאַן מעהר אריינגעקוקט אין דעם, וואָס פרידמאַן הייסט איהם זיך חתמ׳ענען, וואָלט אפשר געווען פיעל נוצליכער און גע־זינטער פאַר איהם!...

פוהרמאַן האָט אָבער נישט געהאַט קיין שום סבה ניט צו גלויבען און ניט צו פערלאָזען זיך אויף זיין חבר, אויף זיין שותף פרידמאַן. ערשטענס, קען ער דאָך מאָטלען פון קינדוויז אָן פאַר איין עהרליכען; צווייטענס, האָט פרידמאַן פון זיינטוועגען גע־טהאַן אזוי פיעל, וואָס מע טהוט ניט אפילו אַיין אייגענעם ברו־דער; דריטענס, איז פרידמאַן אליין איין עושר; און ועל כולם, ווען ער זאָל זיך ניט פערלאָזען אויף פרידמאַנען, מוז ער דאָך אליין זיין אומעטום, אכטונג געבען אויפ׳ן געשעפט, אריינקו־קען אין די חשבונות — און דאָס איז שוין א צו שווערע הלכה פאַר מאיר־קוואשע! גענוג פאַר איהם, וואָס ער מישט זיך צווי־שען די פריקאָזטשיקעס, זאָגט זיי דעות שטענדיג, רייסט זיי אויס פאַר איין איבעריגען גראָשען, זשאָלעווט עסען די משרתים, הויבט־אויף א גוואָלד פאַר א ביסעל וויין, וואָס מע האָט אום־געהרען פערגאָסען, רייסט־אַראָפּ שכירות ביי׳ם סטאַראָזש און פיהרט זיך אויף בכלל, ווי עס דאַרף זיך אויפפיהרען א שטרענגער בעל־הבית, וואָס היט אָפּ דאָס געשעפט...

פרידמאַן האָט דאָס נעזעהן און איז געווען פון דעם זעהר צו־פריעדען: געווים, געווים, אזוי דאַרף זיך טאקי פיהרען א בעל־הבית! — און אליין האָט ער זיך געמומען צום חשבון...

פריהער, אז זיין שוועהר בערצי וויינשענקער איז געשטאַרבען, האָט ער איהם איבערגעלאָזט איין אייגענפאָלענעם וויינקעלער, איין

געשיקט, און טייבעלע האָט שיער ניט געפּלאַצט, קוקענדיג אויף מלכה'ס סאמעטענעם בורנאָם מיט שליאמעס, וואָס בערצי ווייניקער שענקער האָט איהר געמאכט צו דער חתונה.

ערשט נאָך דער חתונה, אז זיי זענען זיך צונויפגעקומען צוזאמען מיט זייערע מאנען, וועלכע האָבען זיך געמאכט גאנץ אפּטע וויזיטען, ווי אלטע חברים, ערשט דעמאָלט האָבען זיך די דאָזיגע צוויי יונגע ווייבלעך בעקענט פּערזענליך, און אך! ווי ליעבליך, ווי פריינדליך זיי האָבען זיך צערעדט צווישען זיך, קנאַקענדיג די ניסלעך און פּערטרינקענדיג מיט קאלט וואסער און מיט אלערליי איינגעמאכטסען, ווי עס פּיהרט זיך ביי אונז. עס האָט זיך זיי אויסגעוויזען, אז זיי קענען זיך שוין פון הונדערט יאָהר, און פון וואָס האָבען זיי נישט איבערגעשמועסט אין דעם ערשטען מאל? די קאסטענס מיט די שאפּעס האָבען זיך געעפענט, אלע מלבושים זענען אָנגעמאָסטען געוואָרען, אפילו די ציכלעך פון די קישענס, אפילו דאָס גרעט איז ארויס אויף דער סצענע, און דאָס אָנקוועלען מיט דער שמחה איז גאָר ניט צום בעשרייבען!

און זייערע מאנען, מאָטעל מיט מאיר'ען, זענען, געוועהנליך, געזעסען אין א בעזונדערען חדר און האָבען זיך, ווי דער שטיינער איז ביי יונגע איידעמס, געשפּיעלט אין שאָך ביז זיינער צוועלף אין דער נאכט, און אז זיי האָבען זיך שוין אָפּגעזעגענט און געקליבען זיך געהן אהיים, זענען זייערע וויבלעך נאָך אלץ געזעסען אייגנעלעבט אייגע אין דער אנדערער און האָבען געהאלטען פונקט אין מיטען א אינטערעסאנטען שמועס, ווי אזוי זי, מלכה, האָט דאָס ערשטע מאל גערעדט מיט איהר חתן, און ווי אזוי זי, טייבעלע, האָט זיך געפּיהרט מיט איהר מיין באלד נאָך דער חתונה.

— אהיים! אהיים! שוין צייט אהיים! — האָבען די מאנען זיי אָנגעהויבען אונטערצוטרייבען.

— אָט באלד! אָט באלד! — האָבען די ווייבער געענטפערט, נאָרניט נעקאָנט זיך אָפּרייסען אייגע פון דער צווייטער.

דאָס זעכסטע קאפּיטעל.

א זעלטענע לייבע צוויישען צוויי פרויען.

פריהער, מיידעלווייז, האָבען זיי זיך נאָר נישט געקענט. דאָס היימ, וויסען האָבען זיי דוקא געוואוסט איינע פון דער אנדערער: טייבעלע רב לייבצי׳ס האָט געוואוסט, אז ביי בערצי וויינשענקער איז דאָ א טאָכטער, א גראָבע מויד, וואָס קען זיך מיט אלע שכורים פון איהר פאָטער׳ס וויינשענק, און נעמט־צו געלד אום שבת, און גיט אויסגאָב אום שבת, און איז שוין אָנגעשטאָפט מיט יאָהרען, און איז שען „ווי מיינע צרות" און נאָך, און נאָך... און מלכה בערצי׳ס האָט געהערט, אז ביי רב לייבצי רב פינחס׳עלי׳ס איז דאָ א טעכטערעלע, א קליינס און א גרינס, קוים וואָס עס רערט, בייז ווי א יאשטשערקע, קוקט נישט גלייך אויף קיין מאנסביל און געהט־אוים נאָך אלע שניידעריונגלעך, און נאָך, און נאָך... ערשט דעמאָלט האָבען זיי זיך אָנגעקוקט רעכט, בשעת זיי זענען געוואָרען כלות פון איין שטאָדט — דעמאָלט האָבען זיי זיך גוט בעטראכט פון קאָפּ ביז די פים; איינע האָט געוואוסט, וויפיעל קליידלעך און וואָס פאר א שאלעכעל די אנדערע האָט, און וויפיעל ארשין בלאָנדען זי האָט זיך געקויפט, און וואָס פאר א מתנות דער חתן האָט איהר געשיקט, — און ביידע האָבען זיי געטראָגען גלייכע שמערצען: מלכה האָט מקנא געווען טייבעלען אויף דעם טיערען בראָש מיט די אויהערינגלעך, וואָס איהר רייכער מחותן האָט איהר

דאָס זיעבעטע קאַפּיטעל.

אויס שותפות — צעשלאָגען די קאַמפּאַניע.

אין דער צייט, בעת די פירמע „פרידמאַן עט פוהרמאַן" האָט ארויסגעשטעלט די בעקאַנטע גילדענע שילד אויף דעם סקלאַד פון ווייַן מיט די קלייטען, האָבען די שותפים זיך בעזעצט ביידע אויף דעם אויבערשטען שטאָק פונ׳ם מויער, אין וועלכען די סקלאַדען האָבען זיך געפונען, און אזוי האָבען זיי געקאָנט, קוקענדיג אין פענסטער, קלויבען נחת פונ׳ם גרויסען געשעפט, וואָס איז אלע מאָל געגאַנגען בעסער און בעסער, חאָטש זייערע שונאים האָבען געזאָגט, אז דאָס קאָן ניט אויסגעהאַלטען ווערען, און פרידמאַן און פוהרמאַן וועלען מוזען אין גיכען אָנזעצען. פרידמאַן און פוהרמאַן האָבען געהערט, וואָס די וועלט רעדט פון זיי, און האָבען זיך אין הארצען אויסגעלאַכט פון די דאָזיגע „לייטישע מיילער", און האָבען זיך געטהאָן זייערס: פרידמאַן איז געזעסען איבער די ביכער און האָט געהיט דעם חשבון, ווי א הונד די שוועל, און פוהרמאַן האָט פערריסען די נאָז אזוי הויך און ארויסגעשטעלט דעם בויך מיט אזא גדלות, ווי עס וואָלט שוין נאָר ניט זיין קיין גלייכען צו איהם אויף דער גאַנצער וועלט. ווער וואָלט געזאָגט, אז אָט דעם זעלבען פוהרמאַן קאָנט איהר טרעפען צו יעדער צייט אין דער היים איבער א טאָפ קאַרטאָפּלעס און הערען, ווי ער רייסט אויס די דיענסט פאַר איין איבעריגען צעהנדליג אייער, וואָס זי האָט געקויפט?

— לאָזט שוין איבער אויף נאָך א מאָל! — האָבען די מאַנען געזאָגט מיט א געלעכטער.

— זעה נאָר, ווי זיי זעצען די נשמה! — האָבען די ווייבער געענטפערט אויך מיט א געלעכטער און האָבען זיך ביי'ם געזונ־ געננען אזוי שטאַרק געקושט, גלייך ווי זיי וואָלטען זיך אָפּגעזעגענט אויף אייביג.

קומענדיג אהיים און אריינגענדיג זיך אין בעט אריין, האָט טייבעלע געזאָגט צו מאיר'ען:

— מע זאָגט, אז פון א חזיר'שען עק קאָן מען קיין שטריימעל ניט מאַכען... פּאָרט בערצי'ס א טאַכטער! ביי מיין טאַטען וואָלט שוין א קינד ניט גערעדט אזעלכע מיאוסע, גראָבע וועדטער! און ווי געפעלט דיר א ביסעל, ווי זי האָט זיך עס צעלענט מיט איהרע שמאַטעס? כלומר, מאַטעל איז שוין א סך לייטישער פון איהר, חאָטש ער ציטערט אזוי איבער איהר. איך וויים ניט, וואָס האָט ער אין איהר אזעלכעס דערזעהען, וואָס ער פּאַדקעוועט אזוי ארום איהר?...

אין דער דאָזיגער מינוט האָט זיך מלכה צענאָסען פּאַר גע־ לעכטער, לויגענדיג ביי זיך אין בעט:

— חא־חא־חא! ווי א סאַראָקע אויף א חזיר — חא־חא־חא! און וואָס פּאַר א באָלוואן ער איז! יאַרעמע דער סטאַראָש — חא־חא־חא! פּאָלאָזשים, איך בין איהם ניט מקנא: זי איז אויך גישקשה פון א שלאָק! א סחורה!... איך האָב געהערט פון איהר נאָך מיידעלוויין, אז זי שלעפט די דיענסטען פּאַר די צעפּ. דער־ פּאַר אָבער געהט זי מיט צוויי צוויעקעס אין די אויהערען, און זיי פּאַסען איהר, ווי מיינע וועהטיגען! ביזט עפּיס א מבין, מאַטעל, אויף זיינע לויפען? חא־חא־חא! און זי קוועלט נאָך פון איהם, חא־חא־חא!...

אויף זיך דעם ראָק, ארויסגעלאָפען אין קאנטאָר און אָפּגעזעסען דאָרט ביז שפעט אין דער נאכט. אויף מאָרגען — וויעדער דאָס איינגענע; אזוי לאנג, ביז דער קרוב האָט א שפיי נעטהאָן און איז אוועקגעפאָהרען מיט לעדינע הענד.

נאָר ניט אלע קרובים זענען נלייך; עס ניט זיך אוים אמאל אזא סמעליאק, פון וועמענ׳ס הענד עס איז שווער אזוי גיך זיך ארויסצודרעהען! אזעלכער איז נעווען דער „פעטער דן", וועלכער פערדיענט, אז מע זאל זאנען וועגען איהם עטליכע ווערטער. דער „פעטער דן", מאיר׳ס א לייבליכער פעטער פון דער מאמע׳ס צד, איז תמיד נעווען א קבצן און האָט תמיד נעצוינגען ביי דער שווע־ טער די קליי, בעת זי, מאיר׳ס מוטער, איז נעוואָרען א נגידית׳טע. אליין האָט ער נישט נעטהאָן קיין האנד אין קאלטע וואסער, האָט זיך נערעכענט פאר איין אידעלען אידען, וואָס קוקט־אריין אין א אידישען ספר; דערפאר האָט ער נעפאָדערט פונ׳ם שוואָגער, פונ׳ם „בעל־עגלה", ער זאל איהם ביישטעהן אין זיינע נויטען, און וויפיעל מע האָט איהם נעגעבען, איז איהם קארג נעווען. א טויבער, מיט שמיקלעך וואָטע אין די אויהערען, איז ער תמיד ארומנעגאנגען אוּן האָט נעווּאָרטשעט: ער האָט נעהאלטען. אז נאָר פאר זיין אידעלקייט אליין האָט שוין דער שוואָגער, דער בעל־עגלה. זיך בעדארפט טיילען מיט איהם אויף דער העלפט... צום סוף האָט ער איהם א שעה פאר׳ן טוידט אפילו פערגעסען ארייננושטעלען אין דער צוואה אריין!... דער „פעטער דן" האָט דעמאָלט נעשוואוירען ביי באָרד און פאות, אז צייט ער וועט לעבען וועט ער ניט אָנ־ קוקען ניט די שוועסטער, ניט איהרע קינדער!... נאָר וואָס א מענש נעמט אויף זיך, איז נאָך אלץ וועניג. אין א צייט ארום. אז דער „פעטער דן" האָט דערהערט, אז זיין פלימעניק „מאיר־קוואשע׳ איז נעוואָרען נאָר א גאנצער גביר, א מיליאָנער, האָט ער זיך מיישב נעווען און איז זיך דורכנעפאָהרען צום פלימעניק, צום העררן פוהרמאן, א קוק טהון, וואָס טהוט זיך דאָרט אזעלכעם? פאָרט א פלימעניק, בלוט און פלייש!...

אז זיין נאָמען האָט אָננעהויבען זיך הערשן אויף דער וועלט, האָבען זיך צו איהם א לאָז געטהאָן קרובים פון אַלע זייטען: אַלערליי פעטערס, מוהמעס, שוועסטערקינדער, מחותנים, אזוי נוטע בעקאַנטע, חברים. לכתחילה איז פוהרמאָן געווען שטאַרק צופריע־דען, וואָס דער אָדער יענער קרוב איז געקומען צו איהם צו־נאַסט; ער האָט איהם געמאַכט אזא ברייטען „ברוך־הבא", אז דעם קרוב האָבען זיך געשטעלט טרערען אין די אויגען פאַר פרייד און פאַר דאַנקבארקייט.

— אָבער איך האָב געוואוסט, מאיר, דאָס הארץ האָט מיר נעזאָגט, אז דו האָסט מיך ניט פארגעסען!...

מאיר האָט איהם נענומען אונטער דער האַנד און האָט איהם אויסנעפיהרט איבער אַלע חדרים, געוויזען דאָס מעבעל, דעם גאַנצען הויף, די קלייטען, דעם קעלער — אַלץ, אַלץ! דער קרוב האָט געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ און נאָר געזאָגט: „ס ס ס ס ס!..." נאָכדעם האָט איהם מאיר געוועצט ביי'ם טיש אויבענאָן, געלעגט איהם אין טעלער אַריין דאָס שענסטע און דאָס בעסטע און האָט געקאָמאַנדעוועט מיט'ן משרת:

— אליק, א פלאַש דאָס... באָרדאָ! אליק, פון דעם בעסטען דאָס...

אָננעגאַסען דעם קרוב דאָס ערשטע גלאָז וויין, האָט ער איהם דערצעהלט, וואָס פאַר א וויין דאָס איז, וויפיעל ער קאָסט און וועלכע פריצים טרינקען דאָ אזא וויין.

נאָר וויבאַלד דער קרוב האָט נאָר אָננעהויבען פערהיקען זיך און דערצעהלען, וואָס פאַר א ביטערע צייט היינט איז, וויי אזוי די פרנסה איז געשלאָגען, וויי אזוי מע וועדט אויסגעריסען, וויי אזוי ער האָט נעבאַך געהאַט איין אומגליק אויף זיך, עפּיס א שרפה, א פראָצעס, — אזוי האָט זיך ביי פוהרמאַנען א רים געטהאָן אין האַרצען: ער האָט באַלד דערפיהלט, אז דאָ איז עפּיס ניט גלאַט, אז דאָס שמעקט מיט געלד. האָט ער אָננעהויבען פינטלען מיט די אויגען, שאָקלען מיט'ן קאָפּ און קרעכצען, און אויף גיך געחאַפּט

ניט רעדען, ניט עסען, ניט שלאָפען, דאָס גאנצע הויז איז פול מיט'ן „פעטער דן" !... מאיר מאכט שוין אליין א רעדע מיט'ן פעטער מכח זיין קומען. ער פרעגט ביי איהם הויך, אויף קולי־קולות: וואָס ווי? ער, וואָס בענעהרט ער, וואָס פערלאָנגט ער פון איהם?... דער „פעטער דן" האָט אָבער צייט. ער זאָגט:

— חאַפּ נישט, מיין קינד, חאָב צייט א ביסעל! מיר וועלען נאָך שמועסען וועגען דעם אויך, אם ירצה שם! דערווייל זאָג מיר בעסער, מאיר־סערדצע, אָט וואָס איך וועל דיך פרעגען...

ניט אזוי אָבער איז זיך בעגאנגען טייבעלע מיט איהרע קרובים. די מאַדאָם פוהרמאן האָט זיך געשעמט מיט איהר אָרעמער פאַמיליע און נישט געקאָנט ליידען, אז עס איז צו איהר אריינגעקומען איין אָרעמער קרוב אין א צעריסענער קאַפּאָטע, וועז די מאַדאָם פרידמאן איז געווען ביי איהר צו־גאסט; דעריבער האָט זי געטיילט מיט דער בריטער האנד, נאטירליך, אז מאיר זאָל נישט וויסען, נישט דערפאר וויל? זי האָט מורא געהאט פאר'ן מאן — ניין! זי האָט שוין לאנג געהאלטען מאיר'ען שטארק אין די הענד — נאָר וויל? עס איז איהר ניט אָנגענעהמען, אז איהרע פריינד, איהר גילדענע משפּחה, זאָל דארפען אָנקומען צו איהר מאן.

די מאַדאָם פרידמאן איז געווען גליקליכער פון איהר. א געזונדע און א פרייליכע, האָט זי געלעבט א גוטען טאָג, געוואוסט פון א וועלט צו זאָגען, שטארק ליעב געהאט דעם מאן, וועלכער איז אויסגעגאנגען נאָך איהרע טריט, געפיהרט זיך א סך פרייער פון טייבעלען, דהיינו: דעם פאריק שוין לאנג אראָפּגעווארפען, געגאנגען אין טהעאטער, געשלאָסען בעקאנטשאפט מיט יונגע לייט. עס קאָן זעהר זיין, אז די מאַדאָם פוהרמאן וואָלט זיך אויך דערלויבט אזוי צו לעבען, וועז איהר פאָטער זאָל ניט הייסען רב לייבצי רב פינחס'ען'ס און זי זאָל ניט הייסען נאָך ער היום „טייבעלע לייבצי'ס". אי, האָט זיך איהר נעבאך געגלוסט אראָפּווארפען דעם פאריק און ארויסשטעלען חאטש א ביסעלע איהרע שענע שווארצע האָר! ביי איהר איז דאָך שענערע האָר, ווי ביי דער „געלערי"

דער „פעטער דן" איז ניט געקומען צו הערדן פוהרמאן, ווי עס קומט א גאסט — ניין! דער „פעטער דן" איז צו איהם גע־קומען, ווי מע קומט צו זיך אהיים פון א ווייטער נסיעה. פריהער האָט מען אריינגעוואָרפען גלייך אין זאל אריין א פערשמירטען, א פערשטונקענעם זאק מיט חפצים, א גרויסען קישען, פון וועלכען עס זענען געפלויגען פערערען א סך, א גרויסען בלעכענעם טשייניק, א פלאש פון בראַנפען, א טלית־ותפילין. און אליין איז דער „פע־טער דן" אריין מיט'ן וואלפענעם פעלץ (עס איז געווען ווינטער־צייט), מיט א גרינער שאל, מיט שטיוועל און מיט אזא ליאדעם, אז אלע זענען טוידט געבליבען פאר שרעק. וואָס איז דאָס פאר א שלאק? וואר איז דאָס?...

— דאָס בין איך! איך בין עס! דו האָסט מיך ניט דער־קענט? האר אוים א ביסעלע — אָט וועל איך זיך אויסטהון און א ביסעל זיך אָנווואַרעמען. אי, א קעלטע, א ביטערע קעלט!... אזוי? דו זיצט זיך טאקי קיין מעשה ניט! הערסט דו!... און דאָס איז דיין ווייבעל?... קום נאָר אהערצו, מאיר'על, נא דיר אָפּ שלום־עליכם! א־א־א! מחיה־נפשות אָט דאָ ביי דער הרובע!... א ביסעל בראַנפען וועט מסתמא זיין? הא? ווי מיינסט דו, אשטייגער? אָט וואש איך די הענט און דאוועז־אָפּ מעריב, וועלען מיר א קאפּ שמועסען...

מאיר ציטערט פאר כעס און קריצט מיט די צייהן: ער גע־דענקט נאָך דעם „פעטער דן" פון יונגעלווייז, ווי אזוי דער טאטע האָט געליטען פון איהם! נאָר וואָס טהוט מען מיט א פעטער? ארויסטרייבען קאָן מען איהם ניט! מע דארף איהם עפּעס געבען, עס העלפט זיך נישט — אבי גיכער פּטור ווערען!

נאָר פון דעם „פעטער דן" ווערד מען ניט אזוי גיך פּטור: ער הערט ניט וואָס מע רעדט צו איהם... מאיר שרייט צו איהם אויף א קול — ענטפערט ער נאָר בויבעריק! ער שטופּט וואטע אין די אויהערען און צעלענט זיך אין זאל, ווי ביי זיין טאטען אין ווייננאַרטען. ער פּראָומערט אלעמען דאָס לעבען. ער לאָזט

קוקענדיג אראָפּ אויף די שפּיץ שטיוועל מיט פערפלאָמטע בצקען און מיט א צעבלאָזענער נאָז, און די הענד ציטערען ביי איהם, און דער שטערן שוויצט.

א שווערע צייט איז דאָס געווען פאר דעם הערר מיט דער מאדאם פוהרמאן; א שווערע צייט פאר די דיענסטען אין שטוב; נאָר שווערער פון אלעמען איז דאָס פאר מאטעל פרידמאן! ער פיהלט, ווי נידעריג, ווי ניט־עהרליך ער בענעהט זיך מיט זיין חבר, וואָס האָט איהם כמעט ביי זיין לעבען דערהאלטען מיט דער ירושה! נאָר די מאדאם פרידמאן נעמט אויף זיך די עבירה. זי איז ערב פאר אלץ. זי האָט א סך אורזאכען, אז דעם שותף, דעם גראָבען פוהרמאן, קומט מעהר ניט ווי פופציג טויזענד רובל. דאָס איז אויך צופיעל: ער האָט קיינמאל נישט געארבייט, און, פערקעהרט, אלץ געגעסען פונ׳ם גרייטען, און זי, די יאשטשערקע, האָט אויסגעהאלטען א גאנצע משפּחה מיט טונעיאדצעס, לעדיגגעהערם...

די מלחמה האָט זיך געצויגען א פאָר חדשים. טייבעלע טרייבט דעם מאן, ער זאל לויפען, ווייגען, שרייען, זיך פערלאָזען אויף מענשען. פרידמאן איז מרוצה זיך פערלאָזען אויף מענשען.

— אויף מענשען?! — שרייט מלכה פרידמאן. — אויף מענשען? מיין טאטע׳ס ווינקעלער? מיין מאנ׳ס הארעוואניע? איך ווילל ניט קיין מענשען! איך דארף ניט קיין מענשען!...

איין עק — א סוף! שוין צעטיילט. דאנקען גאָט — ג׳עפטר׳ט!

ביי די פרידמאנס איז גאנץ לוכטיג און פרייליך. דער הערר פרידמאן זיצט ביי זיך אין קאבינעט, ווי תמיד, איבער זיינע חשבונות. ער איז שטארק פערטראכט, און ווי א קליין וואלקענדעל פליהט־דורך איבער זיין געזיכט און לעגט א קנייטש אויף זיין הויכען וויסען שטערן. נאָר אָט עפענט זיך די טיר און עם גיהט אריין די מאדאם פרידמאן, געזונד און שען, פרייליך און צופריעדען. איצט איז זי די איינציגע בעל־הבית׳טע איבער׳ן גאנצען רייכטום, שוין פטור געווארען פון די שותפים! זי גיהט־צו

מאדאם פרידמאן !... ניט קאנענדיג דערגרייכען איהר ווילען, האָט זי אלץ שטארקער און שטארקער פיינט געקריגען איהר פריינדין — די מאדאם פרידמאן; איהר געלעכטער, איהרע „געלע" ניט־צוגעדעקטע האָר האָבען איהר געברענט די אויגען און געשטאָבען אין הארצען! די מאדאם פרידמאן האָט דאָס נאָך גוט געוואוסט, און האָט שוין לאנג געפיקט מאטלען אין קאָפ אריין, אז עס וואלט שוין צייט געווען אָפטיילען זיך פונ׳ם שותף און אָנהויבען זעלבסטשטענדיג צו לעבען אויף דער וועלט...

— אודאי, זאָג איך דיר, וועסט דו זי אוועקקויילען! — האָט איהר מאָטל דערויף געענטפערט. — דו וועסט איהר נאָר מאכען דעם טויבט! דו ווייסט, מלכה, וויפיעל, אשטייגער, עס קאָן איהם ארויסקומען אויף זיין חלק? אנו, טרעף! וועסט טרעפען, צי ניין? — וויפיעל?

— כמעט דריי הונדערט טויזענד קערבלעך! דו פארשטעהסט צי ניין?...

— אָט דעם סטאראָזש?!... אָט דער יאשטשערקע?!...

און מלכה׳ן איז אריין א שלעכטער געדאנק אין קאָפ אריין... דער דאָזיגער געדאנק האָט זי לאנג־לאנג נישט געלאָזט רוהען, ביז זי האָט אָנגעהויבען מוטשען דעם מאן, וואָס האָט זי תמיד געפאָלגט, אזוי אז ער האָט צולעצט אויך מסכים געווען דערויף.

אויף וואָס האָט ער מסכים געווען? דאָס האָבען זיי ביידע צוויישען זיך קיינמאל ניט גערעדט, נאָר זיי האָבען ביידע פערשטאנען איינער דעם אנדערען אָהן וועדטער.

און אָט זיצען זיי ביידע: פרידמאן און פוהרמאן. פרידמאן רעדט און מאכט מיט דער האנד; ער ווייזט דעם שותף פאפיערען, חשבונות; ער וואַרפט אויף די ביינדלעך; ער שוויצט און פערענטפערט זיך און רעדט מיט גרויס היץ:

— פארשטעהסט צי ניין? פארשטעהסט צי ניין?...

— יאָ! איך פארשטעה, ווי אזוי דאָס... פון וואנען אָבער קומט עס, אז עס זאל זיין אזוי דאָס?... — פרענט איהם פוהרמאן,

דאָס אכטע קאפיטעל.

א פלחמה צווישען דעם אייזערנעם באלקאָן און די רויטע לאדען.

אלץ איז געווען ווי פריהער: אי דער שענער מויער, אי די סקלאדען, אי די קלייטען, אי די פּריקאזטשיקעס מיט די ווייסע פּארטיכער, אי דער קאסיר מיט דאָר פּען הינטער'ן אויהער — אלץ, אלץ ווי פריהער. נאָר די גרויסע שילד מיט די גרויסע גילדענע אותיות „פּרידמאן עט פּוהרמאן" איז ניטאָ. אויף איהר אָרט העננט שוין אַיין אַנדער שילד, א גרעסערע און א שענערע, מיט שרעקליך גרויסע בוכשטאבען: „פּרידמאן". אויבען, אויפ'ן אייזערנעם באלקאָן, זיצט די מאדאם פּרידמאן, און ארום איהר זיצען יונגע לייט, פּרויען, בעקאנטע — און מע טרינקט טיי. עס איז נאנץ פּרייליך; אלע רעדען און לאכען. די מאדאם פּרידמאן קוקט אראָפּ פּונ'ם הויכען באלקאָן אקעגען, אויף א קליין ווייס שטיבעל מיט רויטע לאדען ביי די פענסטער. זי לאָזט נישט אראָפּ קיין אויג פּונ'ם דאָזיגען שטיבעל. זי זהט, זי פיהלט, ווי א פּאָר שווארצע אויגען קוקען דאָרט דורכ'ן פענסטער גלייך אויף איהר מיט קנאה און מיט שנאה. די מאדאם פּרידמאן גההט אין א לייכט ווייס קלייד. איהר האנד ליגט אויף דער פּארענטשע פּונ'ם באלקאָן, און א גרינג ווינטעלע פער'גנב'עט זיך צו איהר אין ארבעל אריין און דעקט אָפּ איהר האנד, איהר ווייסע פעטע האנד. די צווייי שווארצע אויגען, וואָס קוקען אויף איהר דורכ'ן פענס-

צום מאן, לענט־אנידער איהר פעטע האנד אויף זיין דארע פלייצע. ער טהוט זיך א וואַרף און דערזעהט מלכה'ן. א, מלכה?... ער האָט גאָר ניט געהערט, ווי זי איז אריינגענאנגען! זי ווי! וויסען, וואָס איז ער אזוי פערטראכט, פערזאָרגט? גאָרניט! גאָרניט! ער פערענטפערט זיך און חאפט ארויס א שטיקעל פאפיער פונ'ם שופלאָד און ווייזט איהר מיט'ן פינגער, אָהן ווערטער. זי קוקט לאנג־לאנג, און א רויט צוויקעל בעדעקט איהר געזיכט. אויפ'ן שטיקעל פאפיער שטעהט א 5 מיט פינף נאָלען, אָט אזוי: 500,000.

— דו פארשטעהסט צי ניין? — זאָגט צו איהר מאָטעל פרידמאן. — דו פארשטעהסט צי ניין?...

א! זי פערשטעהט שוין זעהר גוט! דאָס הייסט אזוי גרויס, ווי פינף הונדערט טויזענד רובל! א האלבער מיליאָן!...

דע האָר, מיט נרויע אויגען און מיט א ווייס געזיכט, קלעַרַען זיי זיך:

„אָט איז ער שוין, איהר „קדיש"! א לאַנגער, א ווייסער נאַלאַנסקער האָהן... זי מיינט, אז איהר באַריס וועט זיין א דאָקטאָר... עס וועט איהר נאָך פריהער די אויגען ארויסקריכען, ביז ער וועט אמאָל עפּים ווערען! אזוי לאַנג קרענקט זי, ווי לאַנג מיין ראָזע וועט אפילו וועלען קוקען אויף איהר באַריסען מיט די לאַנגע פּיס! אָ! אָט געהט מיין ראָזעטשקע! טראָגט מיט זיך ביכער, נאָטען. עס קעהר איהר גוט שטעכען, דער „גראָבער"! איך ווייס — זי פערגינט מיר ניט מיט'ן נאַנצען האַרצען!"...

* * *

„אָ! אָט געהט זי, די „קאַרלעטשקע"!" — קלערט זיך אין דער דאָזיגער מינוט די מאַדאָם פרידמאַן אויפ'ן באַלקאָן. — „פונקט אזוי נרויס ווי די מאַמע איהרע, און נרין אויך אזוי ווי די מאַמע, און מיינט אויך, אז יעדער קוקט אויף איהר און איז זי מקנא. שא! זי טראָגט, דאָכט זיך, עפּים א ביכעל? א נאַנצע מלומדת, א קאָטאָווסע א ביסעל? זי שפּיעלט אויפ'ן טאָפּטשאַן, חא־חא־חא!"...

און א בייזער געלעכטער, פול מיט סם־המות, גיסט זיך פונ'ם הויכען אייזערנעם באַלקאָן אראָפּ אויפ'ן נידעריגען ווייסען שטיי־בעל מיט די רויטע לאָדען. און צוויי שווארצע אוינען ווארפען פון זיך פייער צוריק ארויף אויפ'ן אייזערנעם באַלקאָן.

די דאָזיגע צוויי שווארצע אוינען געהערען צו דער מאַדאָם פוהרמאַן, און דער שענער אייזערנער באַלקאָן — צו דער מאַדאָם פרידמאַן.

נישט מעהר ווי זעכצעהן־זיבעצעהן יאָהר צוריק זענען די דאָ־זיגע צוויי ווייבלעך געזעסען ביידע אויף איין קאַנאָפּע, געקנאַקט צוואַמען ניסלעך, גענעסען אייננעמאַכטס, געלאַכט און געשפּעט

טער פונ׳ם ווייסען שטיבעל מיט די רויטע לאָדען, טרעטען־אַפּ פון זייער אָרט, טהוען א שפּיי און קעהרען זיך אום צוריק צום פענסטער אוּן קוקען ווייטער ארויף אויפ׳ן באלקאָן. וויפיעל שמערצען, וויפיעל קנאה, וויפיעל שנאה נעהען־ארויס פון די דאָ־זיגע שווארצע אויגען צום באלקאָן, און וויפיעל שלעכטיגקייט, וויפיעל נקמה גיסט זיך פונ׳ם באלקאָן אראָפּ אויף דעם דאָזיגען ווייסען שטיבעל מיט די רויטע לאָדען, מיט די שווארצע אויגען, וואָס טרעטען קיינמאָל ניט אַפּ פונ׳ם פענסטער.

אלע טאָג זעהען די שווארצע אויגען, ווי עס פאָהרט־צו צום טויער א גלענצענדער פאַעטאָן, און די „נעלע", די גראָבע מאדאם פרידמאָן, זעצט זיך קוים אריין, און א פּאָר טייערע פערדלעך טראָגען זי אוועק צום טייך זיך באָדען. א גאנצען טאָג זעהען די שווארצע אויגען, ווי אונטען, אין די סקלאַדען, קאָכט ווי אין א קעסעל, דער עולם שטופט זיך, מע לייזט נעלד, און גרויסע שווערע פעק מיט סחורה קאטשעט מען אריין און ארויס. און אויבען, אויפ׳ן באלקאָן, לעבט מען א גוטען טאָג. מע פרעסט און מע זויפט און מע טהוט זיך אָן אלע פערגעניגענם! די רייכסטע לייט פאָהרען־צו אהין מיט ווייזיטען, אפטמאָל טאנצט מען דאָרט און מע הוליעט־אַפּ א גאנצע נאכט ביז׳ן ווייסען טאָג אריין, און בעת דאָ עפענט מען נאָר אויף די רויטע לאָדען, שטעהט שוין דאָרט דער לאָקיי אָדער דאָס שטוב־מיידעל און טרייסעלט־אַפּ דעם שטויב פון די טייערע דיוואנעס מיט די סאמעטענע קלייד־ער, און דער שטויב פליהט און לענט זיך דאָ אויף די רויטע לאָדען, ווי בכיון, ווי אויף צו־להכעיס... אז צום באלקאָן פאָהרט־צו די מאדאם שפּיגעל־גלאָז, די מאדאם רעגענבויגען אָדער די מאדאם שטעכענהאלץ, ווייסען שוין די שווארצע אויגען, וואָס מע רעדט דאָרטען: זיי טרעפען, זיי פיהלען, וואָס זאָגט די מאדאם שפּיגעלגלאָז, וואָס דערצעהלט די מאדאם רעגענבויגען און פון וועמען לאכט די מאדאם שטעכענהאלץ. און אז די שווארצע אויגען דערזעהען ארויסגעהן אויפ׳ן באלקאָן א הויבען יונגען מאן מיט לאַנגע בלאָנ־

גלײכלײך ווערען; אזוי האָבען איהם געזאָגט זיינע ארוואָקאַטען. נאָר דער סוף האָט בעוויזען, אז דאָס וואָס פוהרמאן פלעגט זיך אזוי גרינג, אומבעטראכט חתמ׳ענען אויף יעדען פאפּיער, וואָס פרידמאן האָט איהם אונטערגערוקט, האָט איהם געקוילעט ביז גאָר, און דער פראָצעס האָט איהם אויך אפּגענאָמען א שענע קאָפּיקע. דעמאָלט האָט פוהרמאן דערזעהען, אז קיין אנדער געשעפט איז ניטא, אויסער ווי געבען געלד אויף פראָצענט, זיין א מלוה אדער א „באנקיר" — איז ער געווארען א באנקיר.

דער גרעסנק, אז דער, וואָס דארף דאָס געלד, וועט מוזען צו איהם אָנקומען, איהם בעטען, האָט איהם דערהאלטען ביי׳ם לעבען, און די ערשטע עטליכע יאָהר האָבען די פוהרמאנס דערזעהען, אז נאָך אין צעהן יאָהר ארום קאָנען זיי ווערען גבירים, און זייער שכן פרידמאן, פליהענדיג און טראסקענדיג, קאָן פלאָצען און בלייבען באנקראָט, און אפשר נאָך אָנקומען צו זיי, צו די פוהרמאנס, ווי אמאל... די דאָזיגע זיסע האָפענונג האָט זיי געצוואונגען צו פער־געסען אָן דעם אומגליק, וואָס זיי האָבען געהאט, און זיי האָבען געמוזען שיכדען די פעל פון זייערע בעלי־חובות, רייסען פראָצענט פון פראָצענט אויף וואָס די וועלט שטעהט!

פוהרמאן איז שוין קליגער געוואָרען און האָט שוין אָנגע־הויבען היטען חשבון: זיין פריהעריגער שותף האָט איהם גע־קאָסט גענוג רבי־געלד. און ווי גלייקליך זענען זיי געווען דעם טאָג, ווען זיי האָבען דערהערט, אז מע רעדט אויף פרידמאנען עפּים ניט פרייליך, גאָר ניט פרייליך, זעהר־זעהר ניט פרייליך! פוהרמאן האָט נאָך א מאל איבערגערעכענט דאָס „וואכצעטעל" און האָט דערזעהען, אז איבעראיאָהר קאָן געמאָלט זיין, ער זאָל האָבען א הונדערט טויזענד רובל! דאָס יאָהר איז אוועקגע־גאנגען; פרידמאן האָט אָנגעהויבען נאָך מעהר גלאָנצען, נאָך מעהר קליגען אויף דער וועלט, און זיי, די פוהרמאנס, האָט איין פריץ אָנגעזעצט פופציג טויזענד רובל. וויעדער א פראָ־צעס, וויעדער אדוואָקאַטען, וויעדער אומזיסטיגע הוצאות מיט

פון דער גאנצער וועלט, געלעבט ווי צוויי שוועסטער, ווי צוויי טרייע ליבענדע שוועסטער — און אציגנ?

נאָר ווי טרויעריג די לאַנע איז געווען צוויישען אָט די צוויי פרויען, איז זי צוויישען זייערע מאַנען נאָך טרויעריגער געווען; דער חילוק איז נאָר, וואָס די ווייבער האָבען געפיהרט איין עפענט־ליכען קריעג צוויישען דעם אייזערנעם באַלקאָן און די רויטע לאַדען, און זייערע מאַנען האָבען מלחמה געהאַלטען צוויישען זיך פער־שטעלט, בעהאַלטען, טיעף־טיעף אין זייערע הערצער. קיינער האָט נישט געקאָנט פערשטעהן, פאַר וואָס האָט זיך דער הערר פוהר־מאַן, זינט ער האָט זיך אָפּגעטיילט פון׳ם הערר פרידמאַן, פער־שלאָסען ביי זיך אין שטיבעל מיט די רויטע לאַדען, אזוי אז מע האָט איהם שוין מעהר נישט געזעהן, ווי ער שפּאַציערט־ארום אי־בער דער שטאַדט מיט א פערריסענער נאָז, מיט א גרויסען בויך און מיט די הענד אין די קעשענעס, ווי פריהער. ער האָט זיך פערשלאָסען אין דעם דאָזיגען ווייסען שטיבעל, וועלכם ער האָט זיך געקויפט באַלד נאָך דער „חלוקה", און האָט צוגעשלאָגען אויף די פענסטער שטאַרקע אייזערנע לאַדען, וואָס איהם איז אויסגעקו־מען אָפּצופּאַרבען מיט רויטען, און האָט שוין מעהר ניט געוואָלט ארויסטרעטען פון שטוב, וואו ער האָט פערבראַכט א סך יאָהרען, ליגענדיג אויסגעצויגען אויף א האַרטער סיראַטענער סאָפע, אָדער זיצענדיג אין א סיראַטענער קרעסלע און ציהענדיג א פּאַסקודנעם פּאַפּיראָס. ניטא שוין אמאָליגע וווייכע פּאָטעלען! ניטא די סא־מעטענע דיוואַנעס! ניטא יענע שמעקענדיגע ציגאַרען!...

תחילת, אז פּוהרמאַן האָט זיך צעטיילט מיט פרידמאַנען, האָט ער געוואָלט אויפּברעכען אקעגען איהם א קאַנקורענציע. איז ער אוועקגעפאָהרען און האָט געבראַכט א גרויסען טראַנספּאָרט וויין און האָט אין א פערלויף פון א האַלב יאָהר נע׳פּטר׳ט שענע עטליכע קערבלעך. האָט ער דערזעהען, אז ער קאָן זיך מיט פרידמאַנען ניט שפּיעלען. אין יענער צייט האָט ער א חוץ דעם געפיהרט קעגען דעם שותף א גרויסען פּראָצעס, פון וועלכען ער האָט בעדאַרפט

לעבט, וואָס זיי טראָגט־איבער — זי האָט איהר אָבער נישט געקאָנט העלפען מיט גאָרניט: ערשטענס, איז זי אויך געווען דאָס זעלבע שוואכע בעשעפענעש, ווי איהר מוטער, און, צווייטענס... נאָר דאָס וועהר ביי אונז דערצעהלט אין פאָלגענדען קאפיטעל.

אומזיסטינער מיה. ניין! מע דארף זיין גאָך מעהר נעהיט אוּן מע דארף רייסען די הויט!... מע דארף לעבען מיט חשבון אוּן מע דארף היטען דאָס קערבעל! וואָס וועט זאָגען דער אייזערנער באלקאָן, אז די רויטע לאָדען וועלען בלייבען אָהן א גראָשען געלט?... אוּן די פוהרמאנס זענען געוואָרען אזוי קאָרג, אז קיין אָרעמאן האָט נישט אריבערגעטרעטען זייער שוועל; קיין אָרעמער קרוב איז שוין מעהר צו זיי נישט נעקומען; דעם „פעטער דן" האָט פוהרמאן אָהן צערעמאָניעס ארויסגעטריבען אוּן זיין גאנץ ביטער האָרץ האָט אויסגעלאָזט צו איהם. אפילו די גילדענע משפחה פון רב לייבצי רב פינחס'ע'ס פאמיליע האָט שוין אויך מורא נעהאט בעווייזען זיך צו די פוהרמאנס. טייבעלע האָט דאָס אפילו נישט געוואָלט ליידען, נאָר פון דער צייט אָן, וואָס זיי האָט אָנגעהויבען דאָס גליק נעהן צוריק, איז מאיר געוואָרען אזוי צערייצט אוּן צעבייזערט, אז טייבעלע האָט אָנגעהויבען פאר איהם דרך־ארץ האָבען, מורא האָבען, אזוי לאנג אזוי בריוט, ביז פוהרמאן איז געוואָרען א דעספאָט ביי זיך אין הויז, א טיראן, וואָס יעדער האָט נעציטערט פאר זיין פּאָרע, פאר זיין קוק. א שטילער פון שטענדיג אָן, האָט פוהרמאן נאָך מעהר פיינט געהאט אצינד צו רעדען, פערבראנגען, ווי דער שטייגער איז, מיט'ן ווייב, מיט'ן קינד, אוּן האָט זיי שטרענג פערבאָטען, אז דער נאָמען „פרידמאן" זאָל ניט דערמאנט ווערען ביי איהם אין שטוב!... אויף טייבעלען איז געקומען א שווערע צייט, דאָס לעבען איז איהר קיין לעבען נישט געווען: פון איין זייט דער מאן דער דעספאָט, אוּן פון דער אנדערער זייט דער אייזערנער באלקאָן. אוּן גאָט ווייסט, צו וואָס זי וואָלט געקומען, וועז ניט איהר אייניגער טרייסט אויף דער וועלט, איהר טייערסטער חיות, איהר אייניגיג טאָכטער, איהר קינד — ראָזעטשקע, מיט וועלכער זי האָט פערבראכט איהרע נאנצע יאָהרען אוּן טעג, אוּן פאר וועלכער איהר האָרץ איז געווען תמיד אָפען. נאָר דאָס דאָזיגע קינד האָט געזעהען אוּן געפיהלט, ווי אזוי איהר מוטער

פֿאר איהר ווייגען, פֿאר איהר בלאָזען זיך, פֿאר איהר נדלות און אלע איהרע אנדערע מעלות, וואָס זי האָט געהאט בירושה פון איהר טאטען. באַרים, פערקעהרט, איז געווען א פרייליכער, א לעבעדיגער, א געזונטער יונגאטש און האָט נישט געקאָנט סובל זיין ראָזעטשקע׳ס קוויטשענדיג קול׳כעל און האָט נישט געקאָנט אָנקוקען איהרע שטענדיגע פערווייגטע שווארצע אויגלעך. ביז ער האָט זיך גאָר אויפגעהערט מיט איהר צו בעגענענען. און אזוי איז אוועקגעגאנגען א צייט מיט יאָהרען.

אין דער דאָזיגער צייט איז ראָזע געוואָכסען אלץ, אָהן חבר׳טעס, אָהן בעקאנטע, און איהרע יונגע קינדערשע יאָהרען זענען געגאנגען זהר אומעטיג, איינפאך, טרויעריג: די מוטער איז געווען פערנומען פריהער מיט פליאטקעס, נאָכדעם מיט׳ן פראָצעס, און צולעצט מיט׳ן אייזערנעם באלקאָן, פון וועלכען זי האָט קיין אויג נישט אראָפגעלאָזט. און דער פאָטער האָט איהר פון קינדווייז אָן בעוויזען, אז ער איז א פאָטער און פאר איהם דארף זי דרך־ארץ האָבען. זעלטען האָט זי זיך געזעהען מיט׳ן פאָטער: קומענדיג פונ׳ם שרייבער, האָט זי אלץ אָפּגעגעסען און גענומען זיך צום ביכל; צום פאָטער אין קאבינעט אריין האָט זי מורא געהאט אריינטרעטען, סיידען אמאל פער׳גנב׳ענען זיך, דורך א שפּאָרינקעלע חאפּען א קוק — און אנטלויפען. מיט דער מוטער האָט זי יא ליעב געהאט צו זיצען און דער־צעהלען איהר מעשיות, נאָר מייסטענטייל האָט די מוטער פער־בראכט ביי׳ם פענסטער, קוקענדיג ארויף אויפ׳ן באלקאָן, — און אין יענער צייט האָט מען זי ניט געטאָרט אנריהרען און איבער־שלאָגען איהר די געדאנקען, און ניט איין מאל האָט ראָזעטשקע געהאפט פעטש פון דער מוטער דערפאר, וואָס זי איז געקראָכען צו איהר דעמאָלט, בעת זי איז געזעסען ביי׳ם פענסטער און גע־קוקט ארויף אויפ׳ן באלקאָן. פון דעמאָלט אָן האָט שוין דאָס קינד געוואוסט, אז וועו די מוטער זיצט ביי׳ם פענסטער און קוקט א ה י ן, טאָר מען צו איהר ניט צוגעהן...

דאָס נייענטע קאפיטעל.

א פלאַם־פייעריגע ליעבע צווישען דעם אייזערנעם באַלקאָן און די רויטע לאָדעז.

דער אייזערנער באַלקאָן און די רויטע לאָדען זענען געווען פערבונדען צווישען זיך ניט נאָר מיט קריעג אַליין, ניט נאָר מיט קנאה, מיט שנאה, מיט נקמה און מיט שלעכטיגקייט; דעם אייזערנעם באַלקאָן מיט די רויטע לאָדען האָבען, אחוץ דעם, פערבונדען צוויי יונגע הערצער מיט די שטאַרקסטע קייטען פון דער ערשטער, זיסער און צויבערליכער ליעבע! ניט איין מאָל האָט דער אייזערנער באַלקאָן געשיקט צו די רויטע לאָדען הייסע, פלאַמפייעריגע בריוועלעך, און די רויטע לאָדען האָבען געענטפערט דעם אייזערנעם באַלקאָן מיט זודיגע ווערטער, מיט ברענדיגע אויגען, מיט קלינגענדיגע קושען. דער אייזערנעם באַלקאָן האָט נישט געקאָנט לעבען אָהן די רויטע לאָדען, און די רויטע לאָדען האָבען פערגאָסען הייסע טרערען, ווען זיי האָבען נישט געזעהען פאַר זיך דעם אייזערנעם באַלקאָן.

באָרים פרידמאַן און ראָזע פוהרמאַן, וואָס זענען פון קינדווייז געוואַכסען אונטער איין דאַך, דערצויגען געוואָרען גלייך, געלערנט ביי איין לעהרער, האָבען זיך די ערשטע יאָהרען פיינט געהאַט אזוי שטאַרק, אז ניט איין מאָל האָבען זיך איבער זיי די מוטערס צווישען זיך געקריעגט און געריסען. באָרים האָט תמיד בייגעקומען די קלייַנע ראָזעטשקע און האָט זי אָפטמאָל געשלאָגען

די מוטער לינט מיט'ן פנים אין קישען, און די טאכטער זיצט נאהענט נעבען איהר און ציטערט, ווי א שעפעלע. זי האט מורא אויפהויבען די אויגען, און איז זיך מחיה, ווען „ער" איז שוין אנשוויגען געוואָרען. דער פאטער הייסט ביי די דאזיגע צוויי פרויען „ער"; קיין אנדער נאמען האט ער ביי זיי ניט.

— שטעה אויף, מאמע, „ער" איז שוין אנשוויגען געוואָרען און ליגט שוין אויף דער סיראטענער סאפע...

טייבעלע שטעהט אויף מיט רויטע אויגען, און צווישען דער מוטער מיט דער טאכטער פערבינדט זיך א לאנגער שמועס, נאר שטיל, קוים וואס מע הערט. פון אלץ, פון אלץ ווערד דא איבערגערעדט: ווי אזוי זי, טייבעלע, איז אמאל געווען גליקליך. ווי אזוי זיי זענען אמאל געווען רייך. אמת, זיי זענען אצינד אויך ניט ארעם; עס קאן זיין, אז זיי זענען אצינד רייכער ווי אמאל, נאר זי ווייסט עס ניט. דאס ווייסט „ער"... „ער" האלט דאס געלד אין קאסטען, אין דעם אייזערנעם קאסטען. דארט ליגען א סך פאפיערען, וועכסלען, דאקומענטען, באנקאווע בילעטען, משכונות, געלד, און נאר „ער" אליין נעהט צום קאסטען. „ער" האלט ביי זיך די שליסעלעך, און זי האט מורא צו זיי זיך צוצוריהרען. זי ווייל איהם ניט פרענען: זי איז געהרען, אז „ער" טשעפעט זי ניט. און אלץ איבער זיי, איבער אט די מערדער, וואס אויפ'ן אייזערנעם באלקאן!...

— וואס איז דארט ביי אייך פאר סודות? — שרייט פוהרמאן, ליגענדיג אויף דער סיראטענער סאפע.

פוהרמאן ציטערט פאר א שארך... ער האט מורא פאר גנבים, פאר גזלנים, מע זאל איהם חלילה ניט בעפאלען. ער פערלאזט זיך אויף קיינעם ניט. אליין פערמאכט ער אלע נאכט די רויטע לאדען, פערשליסט די טיר און חאפט זיך אויף עטליכע מאל אין דער נאכט און טאפט דעם אייזערנעם קאסטען, די שליסעל. אויף יעדען בעזונדער קוקט ער מיט מורא, מיט חשד. יעדער איז איהם עפים ווי פערדעכטיג. אפילו דאס ווייב, דאס קינד ווארפען אויך

ערשט דעמאָלט, אז ראָזע איז אלט געוואָרען דרייצעהן יאָהר און איז שוין געגאַנגען אין פּאַנסיאָן, איז זי געוואָהר געוואָרען, וואָס בעטייט אָט דער דאָזיגער אייזערנער באַלקאָן און פּאַר וואָס קוסט אהין די מוטער מיט אזא פייער. וויפיעל שרעקליכע זאַכען האָט ראָזע זיך דעמאָלט אָנגעהערט פון דער מוטער! פון וויפיעל שלעכטיגקייט, פערדאָרבענהייט און אומדאַנקבארקייט איז זי געוואָהר געוואָרען צו דרייצעהן יאָהר!

— מאַמעניו! טייערע מאַמע! קוק נאָר ניט אהין!...

און אליין פלעגט זי זיך פער'גנב'ענען און חאַפּען א קוק ארויף, אויפ'ן באַלקאָן, און לאַנג־לאַנג קוקען אויף דער גראָבער מאַראָם פרידמאַן, ווי אזוי זי וואַרפט זיך אריין אין דער קאַרעטע אריין און פליהט־ארום צווישען די קלייטען און ברעננט צו פיהרען אהיים פּעק מיט סחורה, מיט עסענווארג, און ווי אזוי נעסט פאָהרען־צו און פאָהרען־אָפּ — און זיי, די פוהרמאַנס, קוקען ניט אָן כמעט די ליכטיגע שיין, קיינער פאָהרט צו זיי ניט, און זיי קענען זיך מיט קיינעם ניט, און אין שטוב פיהרט מען זיך ווי ביי דעם ערגסטען קבצן: דער פאָטער טיילט אליין ארוים אין מארק אריין, און נעמט־אָפּ חשבון ביי דער אידינע פון פלייש, פון זאלץ און פון ציבעלעס, און אמאל צעבייזערט ער זיך אזוי אויף דער מוטער, אז זי פאלט אריין אין בעט אריין און בעוואַשט זיך מיט טרערען.

— דו פארגעסט זיך? — שרייט אויף איהר דער פאָטער. — דו ווילסט מיך בדלות שטעלען, איך זאל דארפען נעהן איבער די הייזער איבער דיר, דו אויסברענגערין? אלע טאָג א האלב פונט ליכט? וואר פארמאַנט דאָס אלע טאָג צוויי פונט פלייש? נענוג איין מאל אין טאָג עסען פלייש ביי אָט אזא יקרות! עס איז נאָך קארג, וואָס די קעכין באַ'גנב'עט מיך אלע טאָג, אלע שעה, אלע מינוט, אלע רגע, און מע צעטראַנט מיר די ביינער פון אלע זייטען? מע ראבעוועט, מע גזל'ט, מע רייסט פון די הענט, און קיינער זאָגט ניט א וואָרט!...

טייבעלע פּערגעסט זיך: זי מיינט, אז דאָס איז אמאָליגע יאָהרען, בעת זי האָט געקאָנט א געשריי טהון אויף מאיר'ען, אזוי אז ער זאָל צוביסען די צונג. זי שטעלט־אָן איהרע שווארצע אויגען אויף איהר מאן און הויבט־אָן צו טענה'ן פּאר איהר קינד:

— איך פּארשטעה ניט, וואָס איז דאָ פּאָרהאַן מורא צו האָבען פּאר איין אייגען קינד? ובפרט...

— שא־שא! — הויבט אויף איהר אָן מאיר צו שרייען, מאכענדיג מיט די הענד. — זעה נאָר, ווי מע האָט איהר דאָ אָנגעריהרט דעם דאָס... דעם האָנאָר! איך זאָל דיך וועלען פּאָלגען, וואָלטען מיר שוין לאָנג באַדארפט געהן אין די דאָס... אין די הייזער! דו קעהרסט מיינען, אז ביי מיר איז פּולע קאָסטענס מיט דאָס?...

די מאדאם פּוהרמאן (עהט־אוועק פּונ'ם מאן מיט א ביטער האַרץ, — און עם געהען ווייטער פּינסטערע, ווייסטע, טרויעריגע טעג, לאָנג־לאָנג, אָהן א סוף, אָהן איין עק! די מוטער זוכט איהר טרייסט ביי איהר קינד, ביי איהר אייניציגער טאָכטער, ביי איהר טייערער געטרייער ראָזעטשקע, און איהר טייערע געטרייע ראָזעטשקע זוכט איהר טרייסט אין א בויגעלע פּאָסט־פּאפּיער, וועלכס איז בעשריבען געדיכט פון אלע פיער זייטען, מיט א סך פּאסקעלעך און מיט א סך פּינטעלעך. אין דעם ראָזיגען בויגעלע פּאָסט־פּאפּיער, וועלכס ראָזע טראָגט ביי זיך אויפ'ן האַרצען און לייענט דאָס נאָר בייאכט, ביי א צווייגראָשענדיג ליכטעל, בעת די גאנצע שטוב שלאָפט שוין לאָנג, שטעהט געשריבען דאָס ראָזיגע:

„מיין נשמה, מיין לעבען, מיין מלאך — ראָזע!... דאָס ליעבסטע וואָרט, דער גרעסטער טיטעל וועט זיין נאָר א בעלעדיגונג פּאר מיין ליעבע צו דיר. מיין טייער לעבען! אך, פּאר וואָס בין איך אזוי געשטראָפט, אז איך מוז מיט דיר רעדען אויף פּאפּיער? וואָס האָבען מיר אזעלכס פּערזינדיגט? מיר דאכט, אז אין די דרייי יאָהר, וואָס אונזערע הערצער זענען צונויפּגעקניפּט געוואָרען מיט דער זיסער אייביגער ליעבע, האָבען מיר אויסער שמערצען

אויף איהם אָן אַ מרה־שחורה, בעת זיי זיצען אין שלאָפציימער און שושקען זיך שטיל־ערהייד... וועד ווייסט? אפשר רעדען זיי זיך עפּיס אָן צוויישען זיך? אפשר פערטראכטען זיי אַ שלעכטע מחשבה קעגען איהם?...

— ראָזעלע! ראָזעלע! קום נאָר אהער, ראָזעלע!

מיט אראָפגעלאָזטע אויגען, אַ בלאסע, אַ דערשראָקענע, געהט זי צו צום פאָטער.

— קום אהער! קום אהער נעהענטער! קוק נאָר אָן אַ ביסעל, ווי זי האָט עס מורא... איך וועל דיך ניט אויפעסען! איך בין ניט קיין דאָם!... זאָג נאָר, טאָכטער, וואָם איז דאָרטען געווען ביי אייך פאר אַ דאָם? וואָם האָט דיר די מאמע עפּיס געזאָגט אזעלכס? זאָג נאָר דעם דאָם... דעם אמת! זאָג אויס, האָב קיין מורא ניט פאר דאָם!...

נאָר אמאָל, זעהר זעלטען, טרעפט זיך ביי איהם אויך אַ גוטע שעה. ער וועדט עפּיס ווי לעבעריגער, מונטערער און ווייכער. ער קוקט דעם ווייב אין די אויגען אריין, ווי אייגער, וואָם פיהלט זיך, אז ער איז שולדיג. ער מאכט מיט איהר אַ רעד וועגען דער טאָכטער, וועגען זייער אייניציגער טאָכטער:

— הערסט, טייבעלע, דאָם... איך'מיין אפּעגען דעם... ראָזעלע איז שוין, קיין עין־הרע, אַ דאָם... אַ פיין מיידעל. מע וואָלט שוין באַדאַרפט אַ טראכט טהון מכח אַ דאָם... דאנקען גאָט, אַ ביסעל דאָם איז פאַרהאַן... נישט קיין סך — אזוי, קיין מעשה ניט (ער טהוט זיך אַ טאָפּ אין קעשענע ביי די שליסעלעך)... פאַרשטעהט זיך, אויב מע וועט אונז אָפּגעבען אלע דאָם... אויב עס וועט ניט זיין חלילה קיין אנזעצען ביי היינטיגע דאָם... פון ראָזעלע'ס וועגען האָב איך אָפּגעלאָזט באַזונדער אַ ביסעל דאָם (ער קוקט זיך פרום אויף אלע זייטען)... זאָלסט איהר נאָר ניט זאָגען, טייבעלע! אַ קינד, וואָם טויג דאָם איהר צו וויסען? אז עס וועט קומען די דאָם... די צייט, וועט זי אליין וויסען...

דאָס צעהנטע קאַפּיטעל.

וואו עס ווערד בעשריבען, ווי אזוי א אידישער פרינץ, פון וועלכען עס דארף ערווים א פראָפעסאר, אדער, לכל הפחות, א דאקטאר, ניט־אפ גלענצענד דעם עקזאמען און מאהרט מצנצענדיג מון זיננענדיג אהיים.

אונזער העלד, באָרים פרידמאַן, געהט־אום מיט בריטע שפּאַן איבער'ן צימער, און רייבענדיג זיך דעם שטערן, חאָפּט ער זיך א סך מאָל צום ביכעל און לענט דאָס וויעדער אוועק, אזוי לאַנג, ביז ער טהוט א שמיץ די ביכער אָן דער ערד און חאָפּט א בויגעלע פּאָסט־פּאַפּיער און שרייבט־אָן איינע פון די דאָזיגע בריפֿ, וואָס מיר האָבען שוין נעהאט די מעגליכקייט פּאַרצושטעלען פּאַר אונזערע לעזער אין דעם פּאַריגען קאַפּיטעל. ער טראָגט אליין אָפּ דאָס בריוועל אויף דער פּאָסט, און געהט פון דאָרטען גלייך אין טהעאַטער אַריין. אויף מאָרגען שטעהט ער אויף מיט א קאָפּוועהטיג און קאָן נישט געהן אין גימנאזיע צום עקזאמען. נאָכדעם קומט צו איהם דער רעפּעטיטאָר און זאָגט איהם מוסר און דערמאָנט איהם, אז ער קאָן בלייבען אויפ'ן צווייטען יאָהר אין לעצטען קלאַס, און דער פּאָטער וועט זיין דערפּאַר שטארק ברוגז. אונזער העלד וויינט אזוי לאַנג, ביז ער פּאלט־ארויף דעם לעהרער אויפ'ן האלז און דערצעהלט איהם מיט טרערען פון זיין ליעבע, פון זיין ראָזע, פון זיין טייערער, טייערער ראָזע! דער לעהרער איז אויך נישט מעהר ווי א יונגער מענש מיט א ווייב וואַרעם הארץ, קוקט ער אויפ'ן שילער און שאָקעלט מיט'ן קאָפּ און פּינטעלט מיט די

קיין נוטע שעה נישט פערזוכט? נאָר, דאנקען גאָט, איך קאָן דיך פערזיכערן, אז דאָס איז שוין דאָס לעצטע יאָהר, דער לעצטער חורש, די לעצטע וואָך, דו הערסט? — די לעצטע וואָך פון אונזער ארעסט! נישט מעהר ווי אין פינף טעג ארום ענדיגט זיך ביי מיר דער עקזאמען, און איך פאָהר... ניין! איך פליה צו מיין טייערער, טייערער, טייערער ראָזע אויף תמיד, אויף אייביג־אייביג, מיין ראָזע, מיין שמעקענדיגע, מיין בליהענדיגע ראָזע, מיין אייביגער און מיין אינציגער פרייַנד אויף דער גאנצער וועלט!...

„פון מיר דיין פרייַנד, דיין ברודער און דיין אויסלייזער,
וואָס ערווארטעט שוין די מינוט די רגע צו זעהן דיך,
וואָס קושט די ערד וואו דיין פוס טרעט,
וואָס לעבט אינגאנצען נאָר צוליעב דיר,
וואָס טראָגט דיין פאָרטרעט ביי זיך אויפ'ן הארצען,
וואָס בעט גאָט פאר דיר שטענדיג,
וואָס בוקט זיך דיר פון ווייטען,
„באָריס פרידמאן".

ביינעלמאן שאָקעלט מיט'ן קאָפּ, קוקענדיג אויפ'ן זייגער, און מיט א ביטער שמייכעלע געהט ער אוועק צו זיינע איבעריגע שיילער. און באָרים, דער קינפּטיגער האָלצהאקער, ערדגראָבער און זעקעלטרעגער, עסט דערווייל א שענעם אָנבייסען, פּערטרינקט מיט א גוט גלאָז ווײן און פּערדויבערט א טייערען ציגאר. דער זעקעלטרעגער געהט זיך דורך א ביסעל אין מארק, צווישען די קליי־טען, וואו די קרעמער פרעהען זיך, אז זיי דערזעהען איהם פון ווייטען, און ברענגט אהיים א נייע פּאָר הענטשקעס, צווויי פּלעשע־לעך פּארפיומען, גליצערין־זייף, א שפּאָגעל־נייעם שניפּס, וואָס פערשפּיליעט זיך פון בײדע זייטען, א האָלב טוץ ניי־מאָדישע העמ־דער, א גוטען טשעמאָדאן, א פּאָר מעשענע לייכטער מיט א טוץ מעסער און גאָפּלען, מיט נאָך א סך זאכען, וואָס ער דארף זיי אויף כפּרות האָבען; נאָר דאָס איז שוין ביי איהם אזא חולאת, אזא שלאָפקייט פון שטענדיג — אויסגעבען געלד און קויפען אלץ, וואָס דאָס אויג דערזעהט.

די טעג פונ'ם עקזאמען האָבען זיך שוין געענדיגט, און אָט איז שוין דער לעצטער טאָג אין גימנאזיע — דער אקט. אָט פליהט מיט רויטע פערפלאָמטע באקען גאָלדענשטאדט אהיים מיט דער ערשטער „נאָגראדע" אונטער'ן אָרעם. ער וועט קומען אהיים ווי א העלד, וואָס האָט איינגענומען די מלחמה און פאָהרט אצינד מיט טריאומף, און אלע מענשען, אלע בוימער, אלע ווינקעלעך שרייען איהם „הורא!"

א בלאָסער, א גאלער פאָר כעס, פאָר קנאה, שטעהט זיל־בערשטאדט אָן א זייט און איז גרייט צעריסען די לעהרערם דער־פאָר, וואָס גאָלדענשטאדטען האָט מען געשענקט די ערשטע „נא־גראדע", און איהם, זילבערשטאדטען, וואָס האָט א גאנץ יאָהר אזוי ערנסט, אזוי געטריי געהאָרעוועט, — האָט מען געגעבען א פייג, ניט קיין „נאָגראדע"...

א טויזדטער שטעהט אייזענשטאדט אין א ווינקעלע — ער, אייזענשטאדט, האָט ניט אויסגעהאלטען דעם עקזאמען! ווי אזוי

אויגען. ער דערמאנט זיך אצינד, ווי אזוי ער האָט אליין אמאל געהאט א שען מיידעל מיט א זים קול און מיט ברענענדיגע אויגען. ווי אזוי ער האָט אהן איהר ניט געקאָנט לעבען. ווי אזוי זי האָט געקוקט אויף איהם און האָט צו איהם געזאָגט: „אך! דיינע האָר! דיינע האָר!"... פערשטעהט זיך, אז בייגעלמאן (אזוי הייסט דער לעהרער) איז אין זיין ליעבע נישט גליקליך געווען און האָט שוין לאנג פערגעסען דאָס שענע מיידעל מיט די פיי־ערינע אויגען. דאָך איז ביי איהם אין הארצען געבליבען א פונק, וואָס צאנקט נאָך ערגיץ טיעף־טיעף אין דער נשמה, און א קליין ווינטעלע קאָן דאָס נאָך אמאל צעבלאָזען, עס זאָל דערפון ווערען א פייערל. בייגעלמאן פערשטעהט דעם שילער: נאָר וויל בייגעלמאן איז שוין ניט קיין יונגעל און האָט שוין אויף זיין לעבען ניט איין מאל זיך געלעגט שלאָפען א הונגעריגער, דעריבער פרעגט ער דעם שילער א קלאָץ־קשיא:

— יאָ, באָרים, אלץ איז רעכט! וואָס זשע וועט אָבער זיין דער תכלית? דו דאַרפסט דאָך אָפגעבען דעם עקזאמען! מע וועט דאָך דיך אַרויסטרייבען פון גימנאזיע! דיין פאָטער וועט דיך אויף דער שוועל צו זיך ניט אַרויפלאָזען. ער ווי־ל דיך זעהען נאָר א פראָפעסאָר, אָדער, לכל הפחות, א דאָקטאָר... דו קאָסט איהם שוין אָפ אזוי פיעל גאָלד! דו דארפסט...

באָרים פערשטעלט איהם דאָס מויל מיט דער האַנד און לאָזט איהם נאָר ניט רעדען וויי־טער. וואָס מיר געלד? וואָס מיר פראָ־פעסאָר? ראָזע, ראָזע איז מיין פראָפעסאָר!...

— יאָ, ביזט טאקי געראַטן: ראָזע איז דיין פראָפעסאָר. וואָס וועסט דו אָבער טהון, אז דו וועסט שוין מיט איהר אַנטלוי־פען און חתונה האָבען? וואו וועסט דו נעמען מיטלען צום לע־בען? עסען, טרינקען?...

— בייגעלמאן! וואָס רעדט איהר? ווי קומט דאָס נאָר צו אייך, אז איהר זאָלט נאָר אזעלכס פרעגען? און מיינע הענט? און האָלץ האקען? און ערד גראָבען? און זעקלעך טראָגען?...

און אייזענשטאדט עפענט־אויף דאָס מויל, פערקרימט זיך אזוי זויער און לאָזט ארויס אזא משונה־נאריש קול, אז חברה ווערען שיער ניט צעזעצט פאר געלעכטער.

אין יעדער קרעטשמע שטעלט מען זיך אָפּ. מע נעמט צו קאפּעלעך. מען דאַרף בעווייזען, אז מען איז שוין „גרויסע"... מע פאָלט פון די פּיס. מע לאָכט פון אייזענשטאדטען. אייזענשטאדט אליין לאָכט שוין אויך — און מע פאָהרט ווייטער.

אויפ'ן צווייטען טאָג קומט מען אהיים, צו פרידמאַנען. פּיער יונגאַטשעס שפּרינגען־ארויס פונ'ם וואָגען, און דער העכערער פון אלע, מיט לאַנגע בלאָנדע האָר, מיט רויטע בעקלעך, עלעגאַנט געקליידט, מיט א רייזעטאש איבער די פּלייצעס, מיט א גילדענער פּענע, פּליהט דער ערשטער אויפ'ן באַלקאָן, אויפ'ן בעקאַנטען אייזערנעם באַלקאָן, און פאָלט־ארויף דעם פּאָטער און דער מוטער אויפ'ן האַלז, און מע קושט זיך איין מאָל, און צוויי מאָל, און דריי מאָל, און נאָך א מאָל, און וויעדער א מאָל. מאָטעל און מלכה ווייסען שוין גאַנץ גוט פונ'ם אומגליק, וואָס זייער זוהן האָט געטראָפען: ווי אזוי מע האָט איהם נעבאַך אויפ'ן עקזאַמען געמאַטשעט, ווי אזוי איינער פון די לעהרערס האָט איהם נעבאַך אומזיסט־אומנישט „געשניטען". דערפון האָט זיי שוין באָרים לאַנג געשריבען, און דער לעהרער, בייגעלמאַן, האָט אויך געשריבען, אז די מעשה איז לויטער אמת...

— אָט זענען מיינע חברים: גאָלדענשטאדט, זילבערשטאדט און אייזענשטאדט, מיט וועלכע איך בין געקומען אהער פערבראַנגען די וואַקאַצי איהר קאָנט זיי פרעגען; זיי וויסען דעם אמת. אָט דער דאָזיגער אייזענשטאדט האָט אויך דעם זעלבען אומגליק, וואָס איך. איצט, אייזענשטאדט? איך זאָג אמת, צי ניין?...

אייזענשטאדט, וואָס איז דאָס ערשטע מאָל אין אזא רייבער שטוב, שטעהט און פינטעלט מיט די אויגען.

וועט ער קומען אהיים צום אַרעמען פאַטער, צום שניידער, וועלכער האָט פון זיך די קליי נעצוינען און זיך אויסגעבראכט אויפ'ן זוהן? די מאשינע פערזעצט, געהאַרעוועט ביז איין אויג איז איהם אויס־געגרונען — און צום סוף!...

און אונזער פרינץ, באַרים פרידמאַן, דרעהט זיך אויך דאָ ארום אינ'ם טייערען גארניטור, אויסגעזייפט, אויסגעשמירט מיט שמעקענדינע טראָפענס און פערקעמט ווי א מיידעלע, מיט א ווייסען שרונט איבער'ן גאַנצען קאָפּ. ער ווייסט, אז אין זיין בילעט שטעהט: увольняется, נאָר ער דרעהט זיך דאָ ארום א פערטראכטער, א וואַשנער, גלייך ווי ער איז אריינגענאַנגען אהער פון דער גאס א קוק געבען, וואָס טהוט זיך דאָ. און דאַרטען, אין ווינקעל, שטעהט אייזענשטאַדט, דער בידנע אייזענשטאַדט מיט די גרויסע אויגען, אויף איין אָרט, פונקט ווי א פערגליווערטער.

פון דעסטוועגען, זאָרגט ניט: באַרים פרידמאַן פאַהרט אהיים מיט א גאַנצער קאַמפּאַניע חברים, וועלכע ער פיהרט צו זיך אויף זיינע הוצאות. א פרייליכער וועג! זומער. די פעלדער זענען גרין. די זון באַקט. די שטיינער פונ'ם שאַסיי גליהען, און די פערד טראָגען דעם עקיפאַזש כמעט אין דער לופטען. איין ווערסט נאָכ'ן אנדערען פליהען פאַרבי די אויגען, און „חברה" עפענען אויף די געמבעם און מע זינגט צוזאַמען, אלע מאָל איין אַנדער ליעדעל. שטאַרקער פון אלע שרייט גאַלדענשטאַדט. אין דעם דאָזיגען יונגען מענשען זינגט די ערשטע „נאגראַדע". איהם ציהט נאָך זיל־בערשטאַדט מיט א שרעקליכען באַס, וואָס בייזערט זיך אויף דער וועלט פאַר דעם אומרעכט, וואָס עקזיסטירט נאָך אויף דער ערד. נאָר אין אייזענשטאַדט זיצט איינגעהויקערט און טראַכט וועגען זיין אַרעמען פאָטער, דעם שניידער, וואָס האָט גע'פטר'ט איין אויג איבער'ן זוהן... נאָר פרידמאַן, גאַלדענשטאַדט און זיל־בערשטאַדט לאָזען איהם לאַנג נישט טראַכטען: זיי שטורכען איהם אונטער פון אלע זייטען, ער זאָל אויך זינגען מיט זיי.

דאָס עלפטע קאפיטעל.

ווי אזוי דער „סטודענט" באַרים פרידמאַן מיט זיינע דריי חברים פערברענגען נוצליך די צייט.

מיט וועמען קעהר זיך דאָס, אשטייגער, אָן, וואָס סע שטעהט אָנגעשריבען ביי באַרים פרידמאַן אויפ'ן ווייסען בויגען פאַפּיער, וועלכען ער האָט געבראַכט אהיים פון דער גימנאַזיע? וועמע'ס עסק איז דאָס? דער בויגען פאַפּיער ליגט בעהאַלטען ביי דער מאַראַם פרידמאַן אין א קאַמאָד, און זי רופט איהם „דער אטעם־טאט", און איהר זוהן הייסט ביי איהר „דער סטודענט".

ווי צופריעדען, ווי גליקליך איז די מאַראַם פרידמאַן מיט איהר זוהן, מיט'ן פרישען, געזונטען, שענעם סטודענט! זי האָט איהם אָפּגעגעבען בעזונדערע צוויי חדרים פון זיינטוועגען מיט זיי־נע חברים, וועלכע זענען דאָ גיך געווארען היימיש, חוץ איין אייי־זענשטאַדט, וואָס קאָן נאָך אלץ נישט פערגעסען דעם פאַטער, דעם בלינדען שניידער, און זיצט דעריבער בעזונדער אין א ווינ־קעלע, בלעטערט א בוך און וויל זיך גאָר ניט אַריינמישען צו זיינע חברים, וואָס קלייבען זיך פאָהרען הינטער'ן שטאַדט אויף א גאַנ־צען טאָג שיפען זיך איבער'ן טייך. אליק דער משרת פאַקט אין טשעמאָדאַן אריין צידה לדרך: געבראָטענע קאַטשקעס, וואורשט, ווייַן, נים, קאָנפעקטען. דער עקיפאַזש שטעהט שוין ביי'ם באַל־קאָן. עס געהען ארויס דריי יונגע לייט און זעצען זיך אין איהם

— גרגו, באַרים! מע גלויבט דיר, מע גלויבט דיר! — זאָגט איהם די מיטער, די מאַראָם פרידמאַן, אין חשפט איהם נאָך א מאָל ארום קושען.

— דו פּאַרשטעהסט צי ניין? דו פּאַרשטעהסט צי ניין?... — זאָגט דער הערר פרידמאַן יוי צו זיך אַליין, קיקענדיג אויפֿ זיין אין אויסרעכענדיג אויפֿן קאָפּ, וויפֿיל כאָטש ער איהם שוין אין דער ציים פֿון די דאָזיגע אכט יאָהר, וואָס ער האָט איהם אומזיסט אָפּגעהאַלטען אין דער גימנאַזיע.

— מזליטיב! איהר „קריש" איז שוין נעזיכטי!... — זאָגט טייבעלע פוהרמאַן צו זיך אַליין, קיקענדיג פוג'ם בעגכמער מים די רויטע לאַרען ארויפֿ, אויפֿן באַלקאָן.

— טייערער, טייערער! — זאָגט צו זיך רעוע פרידמאַן, קיקענדיג פוג'ם אנדערן פענסטער אויפֿ איהר טייערעז באַרים פֿייד מאַן, און קוועטשט זיך מיט בייזע הענד שמאַרקשמאַרק צים הארצען, גלייך ווי „ער" איז שוין רא, אין איהרע אַרעמס.

די מאַמע פּרידמאַן הערט־אויס די דאָזיגע טרויעריגע געשיכטע מיט רחמנות, און אין קאָפּ פֿליהט איהר דורך אזא מחשבה: „וואָס וואָלט זי געטהאָן, וועז איהר באָריס זאָל זיין ביי דער לאַנע פּונ׳ם דאָזיגען אַרעמען אייזענשטאַדט?"... און זי דאַנקט און לויבט גאָט, וואָס ער האָט זי געבענשט מיט אזא רייכטום, און וואָס איהר באָריס האָט נישט די דאגות מיט די שמערצען, וואָס אייזענשטאַדט האָט.

איהר באָריס האָט טאַקי באמת ניט אזעלכע דאגות מיט אזעלכע שמערצען, ווי אייזענשטאַדט האָט. איהר באָריס זיצט אַצינד מיט זיינע חברים — גאָלדענשטאַדט און זילבערשטאַדט — אויף דעם שיף, וועלכס דאָס וואַסער טראָגט אלץ ווייטער און ווייטער, און לאַכט, און זינגט, און עסט. און טרינקט. נאָר אזוי ווי קיין צופֿריעדענער מענש איז נאָר אויף דער ערד ניטאָ, דעריבער איז קיין וואונדער ניט, וואָס אָט דער גליקליכער פֿרינץ, אויף וועלכען עס הארעוועז א סך הענד, א סך פּיס, א סך פֿלייצעס, א סך קעפּ, — אָט דער געבאַלעוועטער באָריס פרידמאַן איז אויך ניט צופֿריעדען מיט זיין דאָליע: איהם געהט אויך אָפּ א סך צום אמת׳ען גליק; איהם געהט אָפּ אָט דאָ, ביי דער זייט, אויפ׳ן שיפּעל, דאָס קליינע שווארצע מיידעל פון דער ווייסער שטוב מיט די רויטע לאַדען...

לינענדיג אויפ׳ן גראָז אויסגעצוינגען מיט׳ן פּנים ארויף, דערצעהלט באָריס פרידמאַן זיינע חברים די גאנצע געשיכטע פון זיין לעבען. די געשיכטע איז א קורצע, נאָר זעהר א ריהרענדע, פון וועלכער יעדער יונגער מענש מיט א ווייך וואַרעם האַרץ קאָן זיך אראָפּנעמען א מוסר...

„ער" איז אלט נעווען זעכצעהן יאָהר און האָט געלערנט אין פּיערטען קלאַס, און „זי" איז אלט נעווען פיערצעהן יאָהר און האָט געענדיגט דעם פּאַנסיאָן. ער איז נעווען אין א מונדיר מיט גילדערנע קנעפּ, און זי האָט געהאַט א פּאָר שווארצע פייערינג אויגען מיט נעטליכע געקרייזעלטע האָר. ער איז געגאַנגען אין שטאַדט

אריין אליך זעצט זיך אקענען. דער קוטשער טהוט א שמייס די פערד — און חברה סטודענטן פאהרען צוועק. די מאדאם פרידמאן זאגט:

— א נאנץ יאהר האדעווען נעבאך די סטודענטן, ווי די פערד, דאדפען זיי זיך אציגר אפרוהען. יעדער מענטש דארף האבען רוה, ובפרט נאך א יוננער מענטש, א סטודענט!...

אפנים, זי איז צופריערען דערמיט, וואס זי קאן זיך אליין אפנארען. זי געהט־אריין אין שטוב און דערזעהט דאדט זיצען אייזענשטאדטען איבער א בוך.

— וואס איז דאס? פאר וואס זענט איהר אויך ניט נע־פאהרען מיט די סטודענטן? זיי האבען אייך פארגעסען מיט־נעמען? מיין באדים האט מיר דערצעהלט, אז איהר האט אויך געהאט דעם זעלבען אומגליק — איהר זענט נישט אריבער... מסתמא האט צו אייך אויך דער לעהרער זיך נעטשעפעט אומ־זיסט?...

— ניין, ניט דערפאר! — ענטפערט איהר אייזענשטאדט בתמימות. — ניט איבער'ן לעהרער; איך בין אליין שולדיג. קיי־נער איז דערין ניט שולדיג, נאר איך אליין!...

און אייזענשטאדט דערצעהלט איהר א נאנצע געשיכטע, א טרויעריגע געשיכטע, ווי אזוי ער האט געמוזט אונטערהאלטען אין ארעמע שוועסטער מיט א גאנצער פאמיליע, וואס שטארבט פון הונגער, און אויסהאלטען א קלענערען ברודער אין גימנאזיע, צולייב וועלכע ער האט געמוזט געבען שטונדען, צעהן שטונדען א טאג, אזוי, אז עס איז איהם כמעט קיין צייט ניט געבליבען צו לערנען. פון דעסטוועגען וואלט ער בעדארפט צום עקזאמען א בסעל צוהערוועון, א בסעל איבער'ן כח, א בסעל ווינציגער שלאפען... האט ער אבער אזוי ניט געטהאן און האט דעם עק־זאמען ניט אויסגעהאלטען. עס אהרט איהם שוין ניט אזוי פאר זיך, ווי פאר זיין ארעמען פאטער, דעם בלינדען שנייידער, וואס האט צוליעב איהם די מאשינע פערזעצט...

אום אויפֿן בלויען הימעל און האָבען א פּנים אין דער דאָזיגער שטילער זומער־צייט ווי שטיקער וואָטע, וועלכע מע צעלאָזט און מע צעבלאָזט, — אלץ, אלץ רעדט אין איין קול: „אמת! אמת! אמת!"... און די וואַרעמע הערצער פון די יונגע לייט ווערען נאָך מעהר דערוואַרעמט פון דער שענער ליעבע־נעשיכטע, וואָס זייער חבר האָט זיי אָט ערשט דערצעהלט. זיי חאָפען זיך אויף ביידע מיט א מאָל און וועגדען זיך צו באָריסען מיט דער דאָזיגער פראָגע:

— נו, באָריס, און דו וועסט האַלטען וואָרט?...

באָריס געפינט זיך שטאַרק בעלעדיגט פון אזא פראָגע. ער ענטפֿערט זיי מיט גדלות:

— באָריס פרידמאַן וועט האַלטען וואָרט! וואָס באָריס פרידמאַן זאָגט, איז הייליג!... נאָר, ברידער, עס איז דאָ דערין אזוי פיעל שטעהרונגען, אזוי פיעל בערג און טאָלען, פייערען און וואַסערען!...

— דהיינו?

— דהיינו, דהיינו... ערשטענס, איז איהר פאָטער א פּראָצענטניק, א דעספּאָט, א טיראַן, וואָס וועט זי פריהער א לעבעדיגע אין דער ערד אַרייגלעגען, אויידער אָפּגעבען זי מיר. צוויי־טענס, זענען מיינע עלטערען מיט איהרע עלטערען צעריסען, אויף מעספערשטעך. דרייטענס, וועט מיין מוטער שטאַרבען אויפֿן אָרט, אז זי וועט נאָר דערהערען דעם נאָמען פון מיין כלה. און, פיער־טענס, ווייס איך ניט, ווי אָרום און ווי אזוי קאָן איך זי אַרויסרייסען פון דאָרטען, פון די דאָזיגע מערדער?...

די חברים האָבען זיך א ביסעל פערטראַכט. אין עטליכע מינוט אָרום האָט זיך גאָלדענשטאַדט אָנגערופען:

— נו, ברודער, מיר וועלען זיך איין עצה נעבען!

— מיר וועלען דיר העלפען! — האָט זיך אָנגערופען זילבערשטאַדט מיט זיין באַסאָווע שטימע.

— מיר זענען דיינע!

גאָרטען מיט זיין מוטער שפּאַציערען, און זי איז געגאַנגען מיט איהר מוטער אויך אין שטאָדט־גאָרטען שפּאַציערען. זייערע אויגען האָבען זיך בעגעגנט, און פון דעמאָלט אָן האָט זי אריינגעוואָרפען א פונק אין זיין הארצען. דער פונק האָט זיך מיט דער צייט צעברענט און איז געוואָרען א שרעקליך תּייער, א פלאָם־פייער אין זיין הארצען... וויפיעל נעכט האָט ער פערברענט, וואָ־כענדיג און טראָכטענדיג, ווי אזוי קומט מען צו איהר? צום אומגליק, שטעהט זי איין ביי אזעלכע עלטערען, צו וועלכע ער טאָר זיך ניט וויזען פאר די אויגען. ביז גאָט האָט איהם געהאָלפען, אין א יאָהר ארום האָט ער שוין געהאט די געלעגענהייט צו זעהען זי, רעדען מיט איהר, האָלטען איהר טייער העכטעל אין זיין האנד. זי האָט דאָ א קרובה, א גרושה, א יונגע, נאָר זעהר א מיאוסע, וואָס האָט מיטלייד מיט אומגליקליכע לייבענדע, מחמת זיי אליין האָט אמאָל ליעב געהאט און פערשטעהט דאָס וואָרט „ליעבע"... „געלויבט און געבענשט זאָל זיין די דאָזיגע גרושה: זי האָט אונז צונויפגעפיהרט, זי האָט אונז אָננעווויזען, וואו דאָס גליק געפינט זיך. אויף איהר אדרעס שרייבען מיר זיך דורך שוין כמעט דריי יאָהר און אויף איהרע אויגען האָבען מיר זיך געגעבען די הענט און געשוואוירען ביי גאָט, ביי׳ם הימעל, אז מיר זאָלען זיך פאַרבינדען אויף אייביג און קיינמאָל ניט צעשיידען!"...

די דאָזיגע ליעבע־געשיכטע האָרמאָנירט זעהר אין דער דאָזיגער מינוט מיט דער שענער זומערדיגער נאַטור, און אונזערע יונגע לייט, וואָס ליגען דאָ אויסגעצוינגען אויפ׳ן גרינעם גראָז, ווייזט זיך אוים, אז אליץ ארום און ארום זאָגט: „אמת! אמת! אמת!" — אי די גרינע בוימער, אויף וועלכע עס פליהט דורך א גרינג ווינטעלע און מאכט אויף א מינוט א רעש צווישען די בלעטער, אי די פייגעלעך, וואָס זינגען און טאנצען אומרוהיג דאָ און דאָרטען, אי דאָס שמעקענדיגע גראָז, וואָס לעגט זיך אונטער די פים מיט גרויס הכנעה, אי דאָס וואַסער, וואָס פליעסקעט און הורעט, אי די צעריסענע וויסע שטיקער וואָלקענס, וואָס שווימען־

ריאל נישטאָ צום שמועסען, דעריבער מוז מען דערצו האָבען א פּרעמדען. בלייבט מעהר נישט, ווי צו וואַרפען גורל, וועט פון די דריי זאָל זיין דער דיפּלאָמאַט צווישען באָריסען מיט ראָזען? פּערשטעהט זיך, אז דער גורל איז געפּאַלען אויף אייזענשטאַדטען, מחמת גאָלדענשטאַדט איז א חוואַט נאָר אויף צו בעקומען ערשטע „נאַגראַדעס" אין דער גימנאזיע, און זילבערשטאַדט איז א צו הייסער יונג, און צו אזא זאַך דארף מען זיין א ביסעלע קיהלער, בעטראַכט, מיט ישוב־הדעת. קיין בעסערער פון אייזענשטאַדטען איז טאקי ניטאָ. אייזענשטאַדט איז אַיין עהרליכער מאַן און א קאַלטע בריאה, א פּלענמאַטיקער...

— קאַנסט זיך אויף אונז פֿאַרלאָזן!
— ווי אויף אייגענע ברידער!
— אין פייער און אין וואַסער!
— אפילו אונטער דער ערד!
— אפילו צום רוח אליין!
— לאָמיר נעמען צו בית־לעך וויין!
— לחיים, ברידער!
— פֿאַר אלעמע'ס געזונט!
— נידער מיט'ן פאַנאַטיזמוס!
— אין דער ערד ארײַן אלע דעספּאָטן!
— הוררא, באָרים!
— הוררא, ראָזע!
— הוררראַ!!!...

אליק דער משרת האָט זיך נאָר־וואָס אָפּגעבאָדען אין טייך און געהט־צו צו די „סטודענטען" און קוקט אויף זיי פֿערוואונדערט, וואָס האָבען זיי דאָ פֿלוצים אויפֿגעהויבען אזא הויכען „הוררא"? נאָר פֿאַר אליקען איז ניטאָ וואָס מורא צו האָבען: אליק האָט שוין ניט אזוי פיעל האָר אין קאָפּ, וויפיעל בריוועלעך ער האָט אײַבערגעטראָגען פון באָריסען צו בערטע דער גרושה און פון בערטע דער גרושה צו באָריסען. דערײַבער האָט מען ניט וואָס מורא צו האָבען און מע מעג רעדען וואָס מע וויל. און מע רעדט; מע זוכט זיך א וועג, מע גיט עצות, מע בויעט לופטשלעסער. דער זאָגט אזוי, דער אזוי, — נאָר ענדליך בעשטימט מען, אז מע דאַרף זיך זעהען מיט ראָזען ביי בערטע דער גרושה און דאָרט אָפּרעדען פינקטליך, אויף וואָס אופן די ליעבענדע זאָלען קאָנען אנטלויפען פון דער דאָזיגער שטאָדט, און ערגיץ, אין א קליין שטעדטל, א חופּה שטעלען. און וויל באָרים אליין קאָן דאָס דאָזיגע מיט ראָזען ניט איבערדערען, מחמת יעדעס מאָל, וועז זיי זעהען זיך, סטייעט זיי קיין וועדטער ניט, און אחוץ „אך!" און „אך!" מיט פייריגע קוקען און מיט הייסע וועדטער איז ביי זיי קיין מאַטע־

געקאָנט טהון, א שוואכע פרוי, זיין עלענדע אָהן עלטערען? פערשטעהט זיך, וועז איהר פאָטער, שניאור שימשעלביין, זאָל אויפשטעהן אציגר פון קבר און א קוק טהון אויף זיין אייניציגער טאָכטער, אויף זיין בערטע, וואָלט ער זיך צוריק א לעבעדיגער בעגראָבען! שניאור שימשעלביין האָט ליעב געהאָט זיין בערטע און געהיט זי, ווי דאָס שוואַרצאָפּעל פּונ׳ם אויג. שניאור שימשעלביין איז געווען זיין ארענטליכער מאן און האָט זיין ברויט פערדיענט מיט זיינע הענד: ער איז געווען א גאָלדשמיעד און א יובעליר, וואָס האָט ביז׳ן טוידט געהאָרעוועט טאָג און נאכט און האָט איבערגעלאָזט זיין בערטען טאקי גאָר א היבשען קאפיטאל. אז שניאור שימשעלביין האָט דערפיהלט, אז עס איז שוין צייט צו שטאַרבען, איז ער געקומען צו מאיר פוהרמאַנען, וואָס איז געווען זיינער א קרוב, און האָט ביי איהם איינגעלעגט דאָס גאלד אויף א צייט, ביז זיין בערטע וועט דאַרפען חתונה האָבען: שימשעלביין האָט געוואוסט, אז פוהרמאַנ׳ם אייזערנער קאסטען איז גליך ווי די באנק. און כך הוה. אז בערטע איז אין א צייט ארום געקומען צום אָפּעקון, צו מאיר פוהרמאַן, און האָט איהם געזאָגט, אז אין צוויי וואכען ארום האָט זי חתונה, און בעט איהם דעריבער צוגרייטען דאָס גאלד, האָט איהר פוהרמאַן געענטפערט, אז ער וויל פריהער אליין זעהען זיך מיט איהר בעשערטען. ווי פערוואונדערט איז ער אבער געווען, וועז צו זיין שטיבעל מיט די רויטע לאָדען איז צוגעפאָהרען א קארעטע, פון וועלכער עס איז ארויסגעשפרונגען א פראָנט מיט א צילינדערהוט, מיט ווייסע הענטשקעס און מיט א ווייסען שניפס. דער פראָנט האָט זיך פאָרגעשטעלט: „ארטהור פלעכטענטהאל". דער דאָזיגער וויזיט האָט זיך געצויגען א פאָר שעה, און אז ארטהור פלעכטענטהאל האָט זיך אָפּגעזעגענט און איז אוועקגעפאָהרען, האָט זיך פוהרמאַן געטאָפט ביי די קעשענעס, געקוקט אויפ׳ן אייזערנעם קאסטען, געקוועטשט די שליסעלער אין דער האנד, געשיקט רופען בערטען און האָט איהר אזוי געזאָגט:

דאָס צוועלפטע קאפיטעל.

בערטע די גרושה ווערד ביי ראָזע פוהרמאַן א לעהרערין פון ליעבע.

שטעלט אייך פאָר א יונגע פרוי פון א יאָהר עטליכע און צוואַנציג, א נידעריגע און א גראָבליכע, מיט גרויסע שוואַרצע אויגען, מיט געדיכטע ברעמען, מיט א פנים, אויף וועלכען עס זענען אָנגעזעצט אַלערליי פרישטשיקלעך: רויטע, בלויע, גרינע, ווייסע, מיט א ביסעל א פערריסענער נאָז, מיט צוויי קלייַנע שוואַרצע וואָנסילעך אויף דער אויבערשטער גראָבער ליפּ, מיט א הינשער בראָדעוווקע אויף דער לינקער באק, אויף וועלכער עס וואַכסט און בליהט א בוטאָן פון זעקס אָדער זיעבען לאַנגע שוואַרצע האָר, מיט א קורצען האַלז, מיט שוואַרצע בעוואַכסענע הענד און מיט ווייסע פערעלדיגע צייהן — און אָט האָט איהר „בערטע די גרושה".

בערטע די גרושה האָט א פנים פון א מאַנספערזאָן און א האַרץ פון א פרויענצימער, א גוט, ווייך, וואַרעם האַרץ מיט א רייכער פאַנטאַזיע פון א סך פראַנצויזישע ראָמאַנען. א גרושה איז זי געוואָרען נאָכדעם, ווי זי איז אַריינגעפאַלען צו א גראָבען מענשען אין די הענד, וואָס האָט אויסגענארט ביי איהר עטליכע טויזענד רובעל, אַוועקגעוואָרפען זי אויף דער דריטער וואָך נאָך דער חתונה און זיך אזוי נידעריג, אזוי אונמענשליך אויסגעלאַכט פון איהרע טערען, פון איהר צעברָאָכען הארץ! וואָס האָט זי

פון יענער צייט אָן איז צווישען בערטע דער גרושה און ראָזע פּוהרמאַן געווָארען אַ גוט לעבען, אז מען איז געגאַנגען אייגע צו דער אַנדערער יערען טאָג; פּוהרמאַן האָט דערפון גע־וואוסט און איז דערפון געווען צופריעדען: „לאָז זי זיך אויס־לערנען פון איהר, ווי אזוי דאָס"...

און ראָזע פּוהרמאַן האָט זיך אויסגעלערענט פון „בערטע דער גרושה" א סך זאכען.

„בערטע די גרושה", וואָס האָט אַליין טייער בעצאָהלט פאר איהר אייגענער לעבע, האָט זיך געטרייסט מיט דער פרעמדער לעבע און האָט געהאט פערגענינגען פון ראָזע'ס גליק. אז ראָזע האָט איהר איבערגעגעבען אַלץ, וואָס ביי איהר אויפ'ן הארצען איז געווען, האָט איהר בערטע געזאָגט, אז זי מוז פריהער אַליין אָנקוקען דעם, וואָס האָט „געוואונען איהר לעבע". אָ, בערטע איז שוין א געשלאָגענער הונד! זי וועט מען שוין אזוי גיך ניט אָפּנארען — ניין!...

און באָרים פרידמאַן איז איהר פונ'ם ערשטען מאָל געפאַלען: זיין שען געשטאַלט, זיינע לאַנגע בלאָנדע האָר, זיינע ווייסע הענד מיט די אויסגעלע מאניערען זענען אזוי פיעל געווען עהנליך מיט די מאניערען פון א העלד, פון איין אמת'ען העלד, וואָס וועלד בעשריבען אין די ראָמאַנען, אז עס איז גאָר קיין וואונדער ניט, וואָס ראָזע האָט זיך אזוי איינגעליעבט אין איהם! מע דאַרף נאָר אכטונג געבען פון דער זייט, אז עס זאָל דערפון, חלילה, ניט ארויס עפּים איין אומגליק, אז די ליעבענדע זאָלען אויף תמיד זיין גליקליך. ראָזע איז נאָך אזוי יונג!...

און בערטע די גרושה האָט זיך געגומען צו איהר ארבייט ערנסט און געטריי. דריי יאָהר כסדר איז זי געשטאַנען אויף דער וואָך פון דער וויטעגס און האָט געהערט, ווי די ראָזיגע טייבעלעך שושקען זיך און קושען זיך; דריי יאָהר כסדר האָט זי געהיט, ווי א גוטער הונד, ביי דער טיר, אז קיינער זאָל ניט איבער־שלאָגען די גליקליכע ליעבענדע צו רערען, אכקען און זיפצען און

— הער נאָר אויס, בערטע, דיין חתן איז א קעשענע־גנב און א שארלאטאן... מעהר האָב איך דיר ניט וואָס צו זאָגען.

פערשטעהט זיך, אז בערטע האָט זיך געפונען אזוי בעלעדיגט, אז זי האָט דריי טעג מיט דריי נעכט געווויינט אָהן איין אויפהער. מאיר פוהרמאַן האָט אויסגעוויזען אין איהרע אויגען א „פערדאָר־בענער מערדער", פונקט ווי עס וואָרד בעשריבען אין די שענע ראָמאַנען, מיט וועלכע זי האָט זיך אָנגעלייענט ווי א פויק.

ארטהור פלעכטענטהאל האָט זי געטרייסט:

— אויף דעם דאָזיגען בעל־ענלה איז ניטא וואָס פאראיבעל צו האָבען. ער האָט אויף זיין לעבען נאָך ניט נערעדט מיט קיין „ציווילייזירטען" מענטשען. ער איז א פראָצענטניק און א דעם־פאָט!...

בערטע האָט אזוי לאַנג געווויינט איבער פוהרמאַנ'ס קאָפ, ביז ער האָט איינמאל מיט כעס ארויסגעהאפט א פאָק מיט אסיג־נאציעס פונ'ם קאסטען און האָט איהר א שמיץ געטהאָן אין פנים אריין. די הענד האָבען איהם געציטערט בעת מעשה.

— נא! אָט האָסט דו דאָ פינף טויזענד רובל! מעהר גיב איך דיר איצט ניט. לאָזען די איבעריגע פינף טויזענד בלייבען. נישקשה, זיי וועלען דיר צוגוץ קומען אויף שפעטער...

אוי, זענען זיי איהר צוגוץ געקומען! אז ארטהור פלעכטענ־טהאל האָט זי בעראַבעוועט און אוועקגעווארפען, און בערטע האָט קוים־קוים נע'פועל'ט ביי איהם, ער זאל איהר געבען גט, איז זי אריינגעפאלען צו פוהרמאנען אין שטוב אריין מיט א געוויין און האָט איהם געקושט די הענד. זי האָט ביי איהם געבעטען מחילה און האָט איהם נעזאָגט, אז ער איז איהר אויסלייזער, איהר צוויי־טער פאָטער. דאָס האָט איהם שטארק דורכגענומען. ער האָט אריינגערופען דאָס ווייב מיט דער טאָכטער און האָט צו זיי גע־זאָגט מיט גרויס אויפרעגונג:

— נו? זעהט איהר?... אָט ווייניט זי. וואָס האָב איך געזאָגט? האָב איך דען ניט פריהער געזאָגט, אז דאָס?...

דאָס דרייצעהנטע קאַפּיטעל.

ווי אזוי דער עהרליכער אייזענשטאדט ווערט א דיפלאמאט און ווי קונציג ער שפּיעלט זיין ראלע.

א קוק טהון אויף אייזענשטאדטען — האָט ער באמת אויסגעוויזען ווי א מענש „מיט א גלאטען לונג־און־לעבער". צוויי ווייסע גלעזערנע אויגען, ווי די באַנקעס, א לאַנגע נאָז מיט א שארפען שפּיץ, דינע ליפּען, ווייסע שיטערע האָר, און אליין א דארער און א לאַנגער, א ביסעל א געהויקערטער, א קורצזיכטיגער, א פערטראכטער, א צעטראַגענער, — אָט דאָס איז דער פּאָרטרעט פון פינחס אייזענשטאדט, וועמען עס איז בעשערט צו שפּיעלען אין אונזער ערצעהלונג א ראָלע פון א העלד, גאָר נישט ווילענדיג און אומגערעכט, אקוראט ווי ניט ווילענדיג און אומגערעכט ער האָט געלערנט אין דער גימנאזיע... צו וואָס האָט ער גאָר בעראַרפט שטודירען, אז זיין פאָטער, איין אָרעמער, א קראַנקער שניידער, איז ניט אים שטאַנד געווען אויסצוהאַלטען איהם? נאָר זיין פאָטער, דוד דעם שניידער, האָט זיך געגלוסט דוקא, אז זיין זוהן זאל א דאָקטאָר. אמת, פינחס האָט בעוויזען אין גימנאזיע א זעלטענע פעהיגקייט און האָט אָנגעהויבען געהן פון איין קלאַס אין דעם אַנדערען אלץ בעסער און בעסער. דוד דער שניידער פלענט אָנווייזען אויף איהם מיט'ן פערבויגענעם פינגער:

— זעהט איהר? אָט דאָס איז מיין פּאָרפּאָרע אויף דער עלטער. פינחס וועט זיין א לייט!

צו קוקען זיך אין די אויגען אריין; דרויי יאָהר כסדר האָט זי זיך מקריב געווען צוליעב'ן גליק פון צוויי פרעמדע יונגע ליעבענדע נפשות!

און זיי, די יונגע גליקליכע ליעבענדע נפשות, — צי האָבען זיי חאָטש אין זינען געהאַט א מאָל זייער טרייע בעשיצערין, בערטע די גרושה?...

נאטור האָט ניט נעבענטשט מיט א מוח און מיט פּעהיגקייטען. אז עס איז אונטערגעקומען איין עקזאמען, איז אייזענשטאדט געווען פערוואָרפען מיט ארבייט, פונקט ווי זיין פאָטער דוד דער שניידער פאר א יום־טוב; דעם אָנשרייבען א פערפאסונג, מיט דעם צולערנען א פּאָר טעג, דעם אונטערוואָרפען פּאפּיערלעך מיט „נערעשעמע זאדאטשעס", דעם אונטערזאָגען פון אונטער דער באנק... פערשטעהט זיך, אז פאר אזעלכע און אנדערע עבירות איז אָפּגעקומען אייזענשטאדט אליין און ניט קיין אנדערער, און אז ער איז אָפּגעזעסען א מעת־לעת אין קארצער, האָט זיך קיינער נישט דערמאנט צו ברענגען איהם אהין חאָטש א שטיקעל ברויט. נאָך מעהר: מע האָט געלאָכט און געשפּעט פון איהם איבער זיין הילוך, איבער זיינע קלייַדער, וואָס זענען אויף איהם תמיד געלעגען אזוי קאָמיש, אז מע האָט זיך ניט געקאָנט איינהאלטען, מע זאָל ניט לאכען; עס האָט זיך נאָך ניט געטראָפען, אז ביי אייזענשטאדטען זאָל לינען דער קאָלנער אָדער דאָס היטעל אויף איין אָרט, אָדער דער מונדיר זאָל זיין מיט אלע קנעפּלעך, אָדער א הויז זאָל ניט זיין צעשפּאלטען ביז ארויף. שענער פון אלץ זענען געווען זיינע שיטערע האָר אויפ'ן קאָפּ, וואָס זענען תמיד געשטאנען קאָפּויר, ווי ביי א האָהן, וועז ער צעבייזערט זיך; די פּליצעס האָט ער געהאלטען שטענדיג אויפּגעהויבען, און דעם קאָפּ איינגעבויגען אראָפּ, און וויפיעל קלעפּ, וויפיעל קולאָקעס האָט דער דאָזיגער יונגער מענש געהאפט אויף זיין לעבען פון זייגע חברים!...

מע קאָן ניט זאָגען, אז אייזענשטאדט איז שטאַרק געפּעלען געווָאָרען בערטע דער גרושה. זי האָט איהם אויפּגענומען אזוי קאלט, גלייך ווי ער וואָלט געווען א שפּיאָן, וואָס איז נעקומען נאָכשפּירען און אויסטאָפּען און אָנמאכען איין אומגליק. אייזענשטאדט האָט זיך ניט געפּונען בעלעדיגט פון אזא אויפּנעמען. ער האָט איהר איבערגענעבען שטעהענדיג ביי דער טיר, אז איהם

וואר האָט זיך געקאָנט גלייכען צו איהם, וועו זיין פּינחס איז שוין ערריין אין זיעבעטען קלאָס? דוד האָט טאקי פערזעצט די מאשינע; נאָר וואָס מאכט עס אויס? זיין פּינחס איז דאָך שוין אָבער אין זיעבעטען קלאָס, און אָט־אָט, נאָך א יאָהר, נאָך א יאָהר — איז ער א דאָקטאָר! און אז מע וויל שמועסען צוריק, האָט ער די מאשינע פערזעצט ניט צוליעב פּינחס'ען: פּינחס האָט שוין פון לאנג געגעבען שטונדען און זיך פערדיענט זיין שטיקעל ברויט. פערקעהרט, ער האָט נאָך אויסגעהאלטען א ברודערע אין גימנאזיע און אויסגעהאלטען א שוועסטער מיט א גאנצער פאמיליע.

נאָר צי איז דער זוהן אויך געווען אזוי צופריעדען, ווי דער פאָטער, — דאָס קאָנען מיר ניט וויסען. מיר ווייסען נאָר, אז אין די קלענערע קלאָסען איז ער געווען דאָס כּפרה־היהנדעל פאר זיין אָפּגעלאָזטקייט, קורצזיכטיגקייט און תמימות, און אין די העכערע קלאָסען, בשעת ער האָט שוין געגעבען שטונדען, האָט מען איהם עקספּלאָאטירט דערפאר, וואָס ער האָט יערען נעגלויבט אויף נאמנות, און ניט איין מאָל האָט ער אָפּגעהאָרעוועט א קיילעכיג יאָהר אומזיסט אָהן א גראָשען. נאָר מעהר פון אלע האָט איהם עקספּלאָאטירט זיין עלטערע שוועסטער, וואָס האָט געהאט א טוץ קינדער מיט פערשלאָגענע קעפּ, ווי די העלצער, און פון דעסטוועגען האָט זיך איהר געגלוסט, זיי זאָלען זיין דוקא געשטוריערטע.

— וואָס פאר א פּנים וועל איך האָבען מיט מיינע קינדער, — האָט זי ג'טענה'ט — אז זיי וועלען זיין, גאָט זאָל מיר ניט שטראָפען פאר די רעד, שניידערס אָדער שוסטערס, און מיין ברודער פּינחס וועט זיין א דאָקטאָר?...

קיין פרייע מינוט האָט אייזענשטאדט נעבאך ניט געהאט פון דער דאָזיגער שוועסטער!

און ניט נאָר אייגענע אליין מוטשען איהם; אייזענשטאדט איז אין עבד כנעני ביי יעדען אומגליקליכען שילער, וועמען די

ענדליך האָט זי זיך צו איהם געווענדט, ארויסלאָזענדיג א גרינגען זיפֿץ און אויפהויבענדיג די אויגען ארויף:

— אפּנים, אז איהר ווייסט שוין די טרויעריגע געשיכטע פון די דאָזיגע אומגליקליכע ליעבענדע?...

— „אומגליקליכע"? פֿאר וואָס אומגליקליכע?

— איהר ווייסט דען ניט, ווער זייערע עלטערען זענען? דאָס זענען דאָך דעספּאָטען, טיראַנען, פּאַנאַטיקער...

— נו, איז וואָס? — האָט זי אייזנעשטאַדט פערוואונדערט געפֿרעגט.

— וואָס הייסט, נו איז וואָס? איהר פֿרעגט נאָך? סטייטש! אַנדערע עלטערען וואָלטען זיך אליין געסטאַרעט זייערע קינדער גליקליך צו מאַכען. אַנדערע עלטערען וואָלטען פערשטאַנען, אז טאָמער גרייכען זייערע קינדער ניט צו זייער צוועק, וועלען זיי דאָס ניט אויסהאַלטען; זיי וועלען יונגערהייר געהן פון דער וועלט...

בערטע האָט צוגעטראָגען דאָס טיכעלע צו די אויגען, פון וועלכע עס האָבען שוין גערונען טרערען. נאָר ווי פערוואונדערט איז זי געווארען, אז זי האָט דערהערט פונ׳ם דאָזיגען יונגען דיפּלאָמאט אזא מין ענטפער:

— מיר דאַכט, אז איהר האָט א טעות: איך וויים ניט, ווי אזוי זי, ראָזע, — נאָר באָרים וועט זיך שטאַרק ניט נעמען צום הארצען, אויב ער וועט ניט דערנרייכען זיין צוועק... פֿאַרשטעהט זיך, אז דאָס זאָל איך נאָר אייך, ווייל איהר זענט א פרעמדע; ראָזע דארף דאָס ניט וויסען. איהר פֿארשטעהט?...

— איך זעה שוין, וואָס פֿאר א גוטער פריינט איהר זענט באָריסען! איך פֿארשטעה, איך פֿארשטעה! איהר זענט איהם מקנא — איהר זענט ווי אלע מאַנסביליען...

בערטע איז פערפלאַמט געווארען פֿאר כעס. אייזענשטאַדט האָט זיך צעלאַכט:

האבען געשיקט זיינע חברים: גאָלדענשטאדט, זילבערשטאדט און פרידמאן.

— ווער זענען עס גאָלדענשטאדט און זילבערשטאדט? — האָט איהם בערטע געפרעגט. — איך קען זיי ניט!

— איהר קענט זיי ניט? נישקשה, איהר מעגט זיך אויף זיי פֿאַרלאָזען; עס איז א גוטע חברה!

— א „גוטע חברה"? וואָס דאַרפען זיי צו מיר? וואָס קאָהר איך זיך אָן מיט זיי?

— איהר קאָהרט זיך טאַקי מיט זיי גאָר ניט אָן — אמת; נאָר ווייל באָרים און מיר אַלע האָבען באַשטימט, אז היינטיגע וואָך מוז מען אָפּזוכען א מיטעל, ווי אזוי באָרים מיט ראָזען זאָלען...

— שששש! — האָט איהם בערטע איבערגעשלאָגען, ארומ־קוקענדיג זיך אויף אַלע זייטען. — קומט אריין אין זאל אריין!

בערטע האָט זיך בעטראַכט, אז זי האָט זיך שוין צו גראָב בעגאַנגען מיט דעם דאָזיגען יונגען מענשען, האָט זי איהם ג־בעטען זיך זעצען אויף א קרעסלע, און אַליין איז זי אוועקגעלאָפען צו זיך אין צימער און איז באַלד ארויסגעגאַנגען פון דאָרטען אין איין אַנדער קלייד, מיט א שען שאַלעכל אויף די פּלייצעס, וועלכס האָט בעדאַרפט צונעבען חן איהר פּנים. מיר האָבען פּריהער פערגעסטן בעמערקען, אז בערטע שימשעלביין האָט ליעב געהאט שען אָנטהון זיך און גאַנץ אָפּט פערבראַנגען די צייט מיט'ן שפּיגעל. אויף יעדען יונגען מענשען האָט זי געקוקט ניט אַנדערש ווי אויף א העלד, וואָס שפּיעלט א ראָלע אין א ראָמאַן. דאָס גאַנצע לעבען, די גאַנצע וועלט איז ביי איהר געווען א ראָ־מאַן, א טרויעריגער ראָמאַן.

אייניג מינוט איז בערטע די נרושה געוועסען שטיל, אָהן וועדטער, און האָט בעטראַכט דעם דאָזיגען „העלד" פון קאָפּ ביז פּים. אייזענשטאדט האָט אויך בעטראַכט די מאַדאַם בערטע. צייט ער לעבט האָט ער נאָך אזא מיאוסע פּרוי ניט בענגענט!

— אין א שטערטעל?... א חופּה?... אך, וואָס פּאַר א טייערע, וואָס פּאַר א גליקליכע אידעע!...

עס האָט זיך איהר באלד פּאַרגעשטעלט א בילד, פונקט ווי ער ווערד בעשריבען אין די ראָמאַנען: א צויבערליכע זומער־נאכט... די לבנה לייכט... דער סאָלאָווייי זינגט... די ליעבענדע געהען געאַרעמט, שטאַרק צונעדריקט איינער צום אַנדערען... וואָס קאָן נאָך זיין שענער פון דעם?

— זיי ווייסען דען, ווי אזוי, וואוהין צו אנטלויפען? — האָט איהם בערטע א פּרעג נעטהאָן. — און טאָמער נעמט מען זיי איבער?...

— דאָס איז א קליינינקייט. — האָט איהר דער דיפּלאָמאט געענטפערט. — זיי וועלען ניט זיין אליין.

— זיי וועלען ניט זיין אליין? וואר זשע וועט זיין מיט זיי?

— איך וועל זיין; מיר וועלען אלע זיין, אויב מע וועט נאָר דאַרפען. — האָט איהר אייזענשטאדט געענטפערט.

בערטא האָט זיך אויפגעאַטעמט פונ׳ם בענקעל און האָט אַנגע־נומען אייזענשטאדטען ביי דער האנד און האָט זי שטאַרק־שטאַרק געדריקט.

— איהר זענט אַיין אַרענטליכער מאן! איהר זענט א העלד! א העלד!...

אייזענשטאדט האָט איהר דערויף גאָרניט געענטפערט; ער האָט נאָר בעטראכט די דאָזיגע גרושה, וואָס האָט לאַנג־לאַנג געהאלטען זיין האנד אין איהר האנד...

* * *

פּאַרנאכט, אז אונזער דיפּלאָמאט איז געקומען צו בערטע דער גרושה, האָט ער זיי געטראָפען ביידע — בערטע מיט ראָזען; זיי זענען געזעסען ביידע אויף איין קאנאפּע, ביידע פערפלאָמט, ביידע פערווויינט, און דאָך ווי גרויס איז געווען דער קאָנטראסט צווישען די דאָזיגע צוויי פרויען: איינע איז געווען מיאוס ווי

— מקנא? יאָ, אודאי בין איך איהם טאקי מקנא, נאָר איידער איך האָב אָנגעקוקט די טייערע ראָזע...

בערטע איז געוואָרען אויסער זיך פאר כעס. זי איז אויפ־געשטאנען פונ׳ם בענקעל און האָט זיך צו איהם נעוועגדט שוין מיט אזעלכע רעד:

— זאָגט, וואָס דארפט איהר!...

— איך דארף מיט אייך איבערעדען וועגען מיין חבר באָ־רים פרידמאן, וואָס וויל חתונה האָבען פאר ראָזע פוהרמאן ניט שפעטער ווי היינטיגע וואָך.

בערטע האָט זיך צוריק אנידערגעזעצט איבערראשט.

— היינטיגע וואָך?! חתונה האָבען? היינטיגע וואָך?...

בערטען האָט א נאָס געטהאָן דאָס בלוט אין פנים אריין פאר פרייד און פאר פחד. שוין דריי יאָהר, אז די דאָזיגע לעבע ציהט זיך און ציהט זיך, אָהן א עק, אָהן א סוף. אָבער א מאל הייסט בריוולעך און וויעדער א מאל הויבט ווערטער — פון חתונה האָבען האָט נאָך קיינער פון זיי ניט געפרובט שמועסען. בערטע האָט תמיד געטראָגען די דאָזיגע אידעע ביי זיך אין האר־צען, נאָר זי האָט ניט געהאָט די שטארקייט פארצולענען אזא געדאנק פאר די גליקליכע לעבענדע, וועלכע האָבען איבערגע־לעבט א לאנגען און א זיסען חלום. און איצט הערט זי פונ׳ם דאָזיגען יונגען מענשען אזעלכע עפענטליכע פראָסטע ווערטער. איז דאָס מעגליך?...

— וואָס האָט איהר געזאָגט? — פרעגט בערטע נאָך א מאל. — חתונה האָבען? היינטיגע וואָך? קאָן דאָס דען זיין?

— פאר וואָס דען ניט? — האָט זי אונזער דיפלאָמאט איבערגעפרעגט, קוקענדיג איהר גליך אין די אויגען אריין.

— ווי אזוי? ווי ארום? אויף וואָסער אופן?...

— זעהר פשוט; זיי וועלען זיך ארויסחאפען בייגאכט, בעת אלע שלאָפען, און וועלען אוועקפאָהרען ערגיץ אין א שטעדטעל און דארט שטעלען א חופה...

דאָס פּיערצעהנטע קאָפּיטעל.

אלע האַרעוועז צוליעב דעם פּרינץ.

אין דער דאָזיגער צייט וועז אייזענשטאַדט מיט בערטע שימשעלביין האָבען געפֿאַנעווועט, ווי אזוי מיטצוהעלפֿען באָריס פּרידמאַנען מיט ראָזע פוהרמאַן, איז אונזער פּרינץ באָריס נעזע־סען צעלעגט ביי דער מאַדאַם רעגענבויגען אין נאַסט־צימער אויף א פּאָטעל מיט א ציגאַר אין די צייהן, א פוס פערלעגט איבער א פוס, די הענד אין די קעשענעס, אוז האָט דערצעהלט, ווי גלענ־צענד ער האָט אָפּגענעבען דעם לעצטען עקזאַמען, ווי אזוי עס שטעהט איהם פּאָר א שווערע צייט דעם אוניווערזיטעט דורכ־צומאַכען, ווי אזוי ער רעבענט נאָכדעם פּאָהרען קיין אויסלאַנד שטודירערן.

אָקעגען איהם זיצט די מאַדאַם רעגענבויגען, נישט קיין יונגע דאַמע מיט גלעלע האָר אוז מיט עטליכע ברידעווסעם אויפֿ'ן פּנים, אוז ביי דער זייט, מיט ביכלעך אין די הענד, זיצען איהרע צווויי טעכטער, אויך גלעלע, גערעטענע אייגע אין דער אנדערער, פּונקט ווי צווויי טרעפּען וואַסער.

מאַשע אוז פּאַשע (אזוי רופט מען זיי) קענען שוין פוז לאַנג באָריסען. זיי גערענקען איהם נאָך, אז ער איז אַרומגעלאָפּען איבער'ן מאַרק מיט זיינע אָפּגעריסענע חברים אוז בעפּאַלען מענ־שען אין די גאַסען. נאָר פוז יענער צייט איז שוין אַוועק א סך

דער טוידט. און די אַנדערע — שען ווי די וועלט, ליכטיג ווי די זון און פריש ווי דער חודש מאי! ראָזע, וועלכע די מאדאם פרידמאן האָט אָנגערופען „די קארליטשקע", איז טאקי באמת גישט געווען קיין הויכע, נאָר איהר ליכטיג געזיכט, איהרע גע־דיכטע שוואַרצע האָר, איהרע קליינע ווייסע הענטלעך, איהר שען מיילכען און איהרע שוואַרצע טיעפע אויגען האָבען אזוי גוט געהאַרמאָנירט צווישען זיך, אז אונזער דיפלאָמאט, וואָס האָט נאָך ביז אהער קיין צייט ניט געהאט זיך צוצוקוקען צו שענע מיידלעך, איז א ביסעל ווי צעמישט געוואָרען און האָט זיך ניט געקאָנט געפינען קיין אָרט נאָכדעם, ווי די מאדאם שימשעלביין האָט איהם פאַרגעשטעלט פאר איהר.

בערטע איז אוועקגעגאַנגען שטעהן ביי דער טיר, ווי איהר שטייגער איז, אכטונג געבען, טאָמער געהט עמיצער אריין, און אייזענשטאדט איז איבערגעבליבען אויג אויף אויג מיט ראָזע פוהרמאן. אך! וואו איז אהינגעקומען זיין שטארקייט, זיין פראָסטקייט? ער האָט נישט געקאָנט עפענען דאָס מויל צו רעדען א האלב וואָרט, און פאר גרויס חרפה און צעמישטקייט האָט ער אומגעהרען מיט'ן עלענבויגען צעבראָכען דאָס גלאָז פונ'ם שפיגעל, וואָס איז געשטאַנען הינטער זיינע פליצעס... בערטע איז אריינגעלאָפען ניט טוידט ניט לעבעדיג, און צונויפ־קלייבענדיג דאָס צעבראָכענע גלאָז, האָט זי געוואָלט טרייסטען דעם אומגליקליכען דיפלאָמאט. נאָר מעהר זי האָט גערעדט, איז ער אלץ מעהר צעמישט געוואָרען — ביז ער איז ענדליך אויפ־געשטאַנען, געהאפט דאָס היטעל, א נייג געטהאָן זיך צו ביידע דאָמען, עפים א מורקע געטהאָן אונטער דער נאָז, עפים זעהר נאריש, און ארוים פון בערטע דער גרושה'ס הויז.

אָט ווי אזוי עס האָט זיך געענדיגט דער ערשטער דיפלאָ־מאטישער אריינפאָהר פון אונזער יונגען, נאָר זעהר בענאבטען אייזענשטאדט!

איז קיין חילוק ניט. אבי באָרים איז איהר איידעם. זי זאָגט צו זיין מוטער: „איא? וואָס האָב איך אייך געזאָגט?" און די מאַדאָם שפּיענעלגלאָז וועדר אלערליי קאָליערען פּאַר קנאה. און די מאַדאָם שטעכענהאָלץ קוויטשעט מיט איהר קול: „עס קאָן ניט זיין! עס קאָן ניט זיין!"...

נאָר ניט אזוי קלערט די מאַדאָם פרידמאַן. די מאַדאָם פרידמאַן קוקט א סך ווייטער און א סך העכער! זי חלומ'ט איצט, אז איהר באָרים וועט ווערען א מיליאָנער!

ווי אַרום? — זעהר פּשוט! צו וואָס טויג איהם שטודיערען? צו וואָס נוצט דאָס איהר, אז איהר זוהן זאָל זיין א דאָקטאָר אדער איין אַרעמער אדוואָקאַט! וואָס איז? ער קאָן זיך נישט דערשלאָגען צו א גרויסער, א גלענצענדער פּאַרטיע?... עס קאָן אלץ געמאַהלט זיין! ובפרט נאָך אין אויסלאַנד, אז מע וועט זיך נאָר בעקענען מיט איהר באָריסען!

דאָס זעלבע האָט געטראַכט דער פּאַטער אויך, נאָר אויף איין אַנדער אופן:

„מיין ברוך איז נישקשה פון א שארלאַטאַן, כלעבען... אין איין זומער פערלעבט דרייי טויזענד רובעל און א חוץ אַנגע'חתמ'עט וועכסלען אויף א פּאָר טויזענד רובעל! דו פערשטעהסט צי ניין? אז מלכה וועט איהם אזוי נאָכגעבען, קאָן ער וועדרען לייטענגלייך... געלערענט, געלערענט — ביז מע האָט איהם ארויסגעטריבען פון דער גימנאַזיע. איין עק, א סוף — אויס לערנען! גענוג! מע דאַרף איהם נעמען א ביסעל צום געשעפט און ברעכען די ביינער, טאָמער וועט פון איהם וועדרען חאָטש א שטיקעל מענש, דו פערשטעהסט צי ניין?"...

מיט איינעם וואָרט — אלע האָבען נערעדט פון באָריסען, אלע האָבען געבויעט אנדערע פלענער פון זיינטוועגען, אלע האָבען איהם געוואָלט פערזאָרגען: דער פּאַטער, די מוטער, די מאַדאָם רעגענבויגען, די מאַדאָם שטעכענהאָלץ, די מאַדאָם שפּיענגעלגלאָז, גאָלדענשטאַדט, זילבערשטאַדט, אייזענשטאַדט, בערטע שימ־

יאָרען, און באָרים איז שוין ניט יענער באָרים, וואָס אמאָל — ניין! דאָס איז שוין א יונגער מאן מיט שענע מאניערען, א נע־ביל־דעטער, א קלוגער, א פריי־ליכער און — א „סטודענט"!... מאשא און פּאשא — ביידע ווינשען זיך מיט'ן גאנצען הארצען נישט קיין ערגערע חתנים, ווי באָרים פרידמאן. זיי ווייסען אָבער נאָך גוט, אז באָרים פרידמאן וועט ניט נעמען ניט מאשען און ניט פּאשען: באָרים פרידמאן פאָהרט קיין פּעטערבורג, און נאָכדעם קיין אויס־לאנד... נאָר איין מאָדאם רעגענבויגען האָט נאָך א האָפענונג, אז באָרים פרידמאן וועט — ניט היינט איז שפּעטער — נעווים זיין איהר אירדעם. און פּאר וואָס דען ניט? דער הערר רעגענבויגען איז רייכער פון פרידמאנען און קאָן געבען א הונדערט טוויזענד רובל נדן, און די מאָדאם פרידמאן, מיט וועל־כער זי לעבט אזוי צונויפגעל־עגט, האָט איהר ניט איין מאָל געגעבען אָנצוהערען, אז, אדרבה, זי וואָלט נאָך זעהר געווען צו־פריערדען...

— איהר געהט היינט אין טהעאטער אריין? — פרעגט איהם די מאָדאם רעגענבויגען און וואַרפט איין אויג אויף די טעכטער, וואָס וועלען ביידע רויט ווי פייער.

— דאָ אין טהעאטער? — ענטפערט באָרים. — פע! אין פּעטערבורג איז חאָטש כדאי צו געהן אין טהעאטער, אָדער, אשטיי־גער, אין אויס־לאנד... נו, און איהר געהט אין טהעאטער? — האָט זיך באָרים פערחאפּט.

— מיר האָבען שוין אפּי־לו בי־לעטען! — ענטפערען איהם ביידע רויטע מיידלעך און וועלען נאָך רויטער.

— אך, פּארדאָן! — זאָגט צו זיי באָרים. — אויב אזוי, גיי איך אויך מיט אייך.

די מאָדאם רעגענבויגען וועלד צעגאנגען פּאר נחת. אין איהר פּאנטאזיע שטעלט זיך איהר שוין פּאר, ווי אזוי באָרים געהט־צו צו איהר און בעט זי גראָטולירען. זי ווייסט נאָר ניט, וועל פון די ביידע איז די כלה: מאשא, צי פּאשא?... נאָר עס

אבער איצט קיין צייט ניט נעהאט צו גיהן: ער איז געוועסן מיט דער מוטער און מע האט געפיהרט א נויטיגען שמועס. אליק האט דאס איבערגענעבען בערטען, און בערטע האט בעפוילען, אז אייזענשטאדט זאל למען השם, קומען צו נעהן וואס גיכער. אייזענשטאדט האט זיך באלד געמומען צו באריסען, אוועקגעפיהרט איהם ווייט אין גארטען אריין און האט מיט איהם געהאט זעהר א וויכטיגען שמועס.

אט וואס פאר א שמועס זיי האבען געהאט:

באריס פאהרט אוועק אין א חודש ארום מיט דער מוטער קיין אויסלאנד... ער דארף פאהרען; ער מוז פאהרען קיין אויסלאנד: ערשטענס, א ביסעל צעשלאגען זיך די געדאנקען נאך דעם שענעם עקזאמען. צווייטענס, וועט ער זיך א ביסעל אויסרייבען, אנטוויקלען. דריטענס, קאן ער ניט אפוואגען צו מוטער, וועלכע האט איהם אזוי ליעב. פיערטענס, איז דאס טאקי זעהר א נויטיגע זאך: זעהען א נייע וועלט. פינפטענס, איז דאס איהם זעהר נוצליך פשוט פאר'ן געזונד... און וואס קעהר זיך דאס אן מיט דער „אידעע", מיט זיין ראזע, וועלכע וועט איהם לייכטען אומעטום וויי א גלענצענדער שטערן?... וויבאלד ער וועט נאר קומען צוריק, אזוי וועט ער זי מיט גוואלד אויסרייסען פון די הענד פון די דעספאטען און וועט אוועקפאהרען מיט איהר וויייט־וויייט. דערווייל וועט ער זיך מיט איהר איבערשרייבען אפט, אלע טאג, אלע טאג...

די גאנצע צייט האט אייזענשטאדט געהאלטען דעם קאפ אראפגעלאזט און האט ניט געענטפערט דאס צווייטע ווארט. נאר אז באריס האט געענדיגט, האט ער אויפגעהויבען דעם קאפ, אנידערגעשטעלט זיינע גלעזערנע באנקעם אויף באריסען און האט איהם א פרעג געטהאן:

— באריס! זאג מיר דעם רעכטען אמת: דו האסט ליעב ראזען? דו האסט זי שטארק ליעב?...

שעלבּיין און ראָזע פוהרמאן — יעדער נאָך זיין השגה און נאָך זיין פערשטאַנד; נאָר איין מענש האָט וויניציגער פון אַלע געטראַכט וועגען איהם; דער דאָזיגער מענש איז געווען טאַקי ער אַליין.

גאַנץ אויפגעלעגט איז ער זיך געזעסען אין טהעאַטער צווישען מאַשע מיט פּאַשע רעגענבויגען, וואָס זענען געווען אויף דעם זיבעטען הימעל פּאר פּרייד, פּאר גדלות און פּאר פערגעניגען. אָ! וועז די מאַדאַם שטעבנהאָלץ זאָל זיין אַצינד אין טהעאַטער! מיט וואָסערע אויגען וואָלט זי געקוקט אויף זיי!... נאָר די מאַדאַם שטעבנהאָלץ איז אַצינד גראַדע ניט געווען אין טהעאַטער; אויף איהר אָרט איז געזעסען איין אַנדער דאַמע, וואָס האָט ניט אַראָפּגעלאָזט קיין אויג פון מאַשע מיט פּאַשע רעגענבויגען און פונ׳ם קאַוואַליער, וואָס איז געזעסען צווישען זיי, ווי א פערשולדיגטער צווישען זשאַנדאַרמען. די דאָזיגע דאַמע איז געווען נישט מעהר און נישט וועניגער ווי בערטע שימשעלבּיין.

איך ווייס ניט, אויב עס האָט עמיצער אַמאָל, צייט די וועלט שטעהט, געוואָרפען אַזעלכע פייעריגע אויגען אויף זיין ערנסטען שונא, ווי בערטע שימשעלבּיין האָט אין דעם אָבענד געוואָרפען אויף באָרים פרידמאַנען... סטייטש! נאָך א מאָל! אין אזא צייט? אין טהעאַטער? און מיט וועמען?

אויב איהר מיינט אָבער, אז בערטע שימשעלבּיין האָט געמאַכט דערפון א גאַנצען עסק — האָט איהר א טעות. בערטע האָט טאַקי ניט צוגעמאַכט מיט קיין אויג א גאַנצע נאַכט און האָט זיך געקאַטשעט פון איין זייט אויף דער אַנדערער, זיפצענדיג און קרעכצענדיג, נאָר אויף מאָרגען, אז ראָזע איז צו איהר געקומען, האָט איהר בערטע אפילו נישט מזכיר געווען וועגען דעם, וואָס איהרע אויגען האָבען געזעהען אין טהעאַטער. זי האָט נאָר אוועקגעשיקט איהר מענשען צו אליק דעם משרת, וואָס האָט שוין מיט׳ן קוק פערשטאַנען, וואָס מע מיינט, און האָט פון זיין זייט אויך א וואונק געטהאָן צו זיין יונגען פרינציפּאַל. באָרים האָט

דאָס פופצעהנטע קאַפּיטעל.

יעדער האט זיך זייז פּעקעל.

אט וואָס פּאר א בריוועל דאָזע פּוהרמאן האָט יענע טעג בעקומען פון איהר באָריסען:

„טייערע, טייערע דאָזע מיינע! איך קוש דיך פון דער־ווייטענס. צו מיין אומגליק קאָן איך דיך נישט זעהען... אָ! דו פּערשטעהסט וואָס הייסט ביי מיר דיך ניט זעהען?... מע היט מיך... מע קוקט אויף מיר מיט טויזענד אויגען... מיין מוטער האָט מיך אזוי ליעב, אז זי לאָזט מיך ניט אָפּ אויף קיין מינוט. אָ! איך בין איין אומגליקליכער!... איך בעט דיך, דאָזע, נעם־צו מיין חבר אייזענשטאדט גלייך ווי מיך אליין. דאָס איז א זעל־טענער אָרענטליכער, גוטער מענש! פּאר איהם איז ניטאָ קיין סודות — ער מעג אלץ וויסען, ער וויסט אלץ און איז אזוי קלוג, אזוי געטריי און איבערגעבען מיט'ן גאנצען לעבען!"...

יאָ, אמת. אייזענשטאדט איז טאקי א גאנץ אָרענטליכער מאן, א גוטער, א קלוגער. דאָזע האָט אבער א סך בעסער גע־וואָלט זעהען זיך מיט איהר באָריסען. ווי מיט אייזענשטאדטען. זעהען באָריסען איין מינוט. הערען פון איהם איין אייניציג וואָרט איז ביי איהר נעווען א סך טייערער און ליעבער, ווי צו זעהען אייזענשטאדטען דריי שעה כסדר און רעדען מיט איהם א גאנצען טאָג!... אונזער יונגער דיפּלאָמאט האָט דאָס זעהר גוט פּער־

— אייזענשטאדט! דו ביזט משוגע, צי וואָס?... צי האָב איך זי ליעב? וואָס פרעגסט דו?...

אליק האָט געזוכט באָריסען אין גאָרטען און האָט איהם נעזאָגט אז דער פאָטער רופט איהם. באָריס האָט זיך מחיה געווען: די גלעזערנע באַנקעס פון זיין חבר אייזענשטאדט זענען פאר איהם נעווען זעהר שווער איבערצוטראָגען... דעם נאנצען טאָג האָט זיך באָריס אויסבעהאלטען פון איהם.

פארנאכט, אז אייזענשטאדט איז אוועקגענאנגען צו בערטע דער גרושה, איז איהם געוואָרען גרינגער אויפ'ן הארצען...

— ניין, פּאַרקעהרט, ער האָט זי דוקא ליעב. נאָר עס קאָן זיך טרעפֿען, אז ער זאָל אָנטלויפֿן... אויסרייסען זיך — און אָנט־לויפֿען פֿון ראָזען אויף תמיד...

אזעלכע מרה־שחורה'דיגע געדאַנקען האָבען שטאַרק געווירקט אויף דער מאַמען שימשעלבייַן; איהרע טרערען, וואָס האָבען זיך קיינמאָל נאָך נית געלאָזט בעטען, האָבען זיך איצט ווי פֿון א קוואל געגאָסען. אייזענשטאַדט האָט אין דער דאָזיגער צייט אַרייַ־געקוקט אין בוך אַריין, און אז ער האָט דערזעהען, אז די טרערען הויבען אָן וועלען שיטערער און די אויגען טריקענער, האָט ער זיך וויעדער צוגעקוקט צו בערטע דער גרושה און האָט איהר איבער־געגעבען זייַנע געדאַנקען, פּאַר וואָס ער קלערט אזוי, און די מאַמען שימשעלבייַן האָט ענדליך געמוזט אייַנשטימען מיט איהם, אז ער האָט רעכט, — נית אינגאַנצען, נאָר א ביסעל.

— וואָס זשע טהוט מען דערצו? — האָט זי איהם געפֿרעגט.

— מע דאַרף נית שלאָפֿען. מע דאַרף זיך באַקלערען. איך וועל פֿרובען, טאָמער וועט מיר גערָאטען...

— אייזענשטאַדט! איהר זענט דער עהרליכסטער, דער בעס־טער מענטש אויף דער וועלט! איהר זענט א וווירקליכער העלד!...

* * *

וואָס געהט דאָס אָן באַריסען, וואָס זייַנע פֿרייַנד האָרעווען אזוי פֿון זייַנעטוועגען? דער דאָזיגער וואויליגעבוירענער פֿרינץ, דער קינפּטיגער יורש פֿון דער גלענצענדער פֿירמע „פֿרידמאַן", איז פֿון קינדווייז אָן אויפֿגעצויגען געוואָרען דערויף, אז אלע דאַרפֿען האָרעווען אויף איהם, און עס וואָלט איהם גאָר געווען א וואונדער, וועַן עמיצער זאָל פֿרעגען, פּאַר וואָס איז דאָס אזוי? בטבע נית קיין שלעכטער, מיט א ווייך האַרץ, האָט איהם די בריטע ערציהונג נעמאַכט פּאַר א מענשען מיט א שוואַכען, נאָר א גוטען כאַראַקטער. דערפּאַר האָט איהם יעדער ליעב נעהאַט און געשעצט נאָך זייַן ווערטה. אויף זייַן לעבען האָט ער נאָך קיינעם נית אָפּגעזאָגט,

שטאנען, נאָר וואָס האָט ער געוואָלט טהון, אז באָריס האָט פּאָרט ניט געקאָנט קומען אהער? אייזענשטאָדט האָט איהר אויסגע־וויזען מיט אזעלכע ראיות, אז ראָזע האָט ניט געקאָנט קלערען אנדערש. אין א צייט פון צוויי וואָכען האָט אייזענשטאָדט ארויסגעזוכן, אויף וויפיעל ראָזע׳ס ליעבע צו זיין חבר איז שטאַרק, אז אויסער באָריסען האָט פּאַר איהר נישט עקזיסטירט קיין מענש, קיין וועלט, קיין ליעבע, קיין גליק; „באָריס" — אָט דאָס איז געווען איהר גאָט, אויף וועלכען עס איז געהאָנגען איהר גאַנצע האָפענונג אין לעבען. איינם פון די צוויי: אָדער באָריס. אָדער דער טוידט!...

וועגען דעם האָט אייזענשטאָדט געוואָלט נעכט פערבראָכט אין שמועסען מיט בערטע שימשעלבוין.

— שלעכט, בערטע! — האָט ער איהר איינמאָל געזאָגט, בעת זיי זענען געבליבען אליין ביינאכט אין זאל אויף דער קאנאפּע. — שלעכט! מע דאַרף זעהען נעמען אנדערע מיטלען ער זאל ניט פּארשוואונדען ווערען פון אונזערע הענט...

— ווער? ווער זאל ניט פּארשוואונדען ווערען? — האָט איהם בערטע מיט שרעק איבערגעפרעגט.

— אונזער פרינץ, באָריס...

בערטע האָט א פּאטש געטהאָן מיט די הענד און כמעט וויינענדיג ארויסגערעדט:

— אייזענשטאָדט! איהר זענט א שלעכטער! איהר האָט תמיד ליעב צו זאָגען אזעלכע שרעקליכע זאכען, אז עס איז גאָר א מורא מיט אייך צו רעדען!...

אייזענשטאָדט האָט אויף איהר אנידערגעשטעלט זיינע גרויסע אויגען, וועלכע זענען ניט געווען אזוי בייז און מורא׳דיג, ווי די מאדאם שימשעלבוין האָט געמיינט. זי האָט איהם נאָך א מאל איבערגעפרעגט:

— איך פּארשטעה ניט, וואָס איהר מיינט... וואָס ווילט איהר זאָגען?... באָריס האָט ניט ליעב ראָזען?...

וואָס זיי האָבען געזוכט, האָבען זיי דאָ געפונען. דאָס גרינע שמע־קענדיגע גראָז מיט די בלעטערדיגע בוימער האָבען זיי גיך פער־ביטען אויף דעם געלען מויער פון דעם הערר רעגענבויגען, און דעם בלויען זומערדיגען הימעל האָבען זיי פערביטען אויף די געלע, נאָר געזונטע און פרישע טעכטער פון׳ם הערר רעגענבויגען.

מאַשא און פּאַשא רעגענבויגען זענען נישט קיין יונגע, נישט קיין שענע, נישט קיין איבעריג קלוגע, נישט קיין זעהר געבילדעטע — נאָר וואויל מיידלעך, אויסגעציכענטע מיידלעך. עס איז א פער־גניגען צו קוקען, ווי אזוי די דאָזיגע צוויי שוועסטער געהען־ארויס אויפ׳ן שפּאַציר תמיד געאַרעמט, שטענדיג צוזאמען, גלייך גע־קליידט — נאָטירליך, זעהר עלעגאַנט, און נאָך דער לעצטער מאָדע — שטענדיג אין איין צייט, שטיל, פיין, בנעימות, ליעבליך, פרייגדליך — פונקט ווי שוועסטער דארפען געהן. קיינער וועט נאָר ניט וועלען גלויבען, אז ביי זיך אין דער היים זענען זיי צווי־שען זיך די ערגסטע שונאים און רייסען זיך הונדערט מאל אין טאָג, ווי די קעץ. וואָס איז דאָ צו וואונדערען זיך? נאָט האָט זיי אזוי שוין בעשאפען, אז זיי מוזען זיך קריגען צוויישען זיך, וואָרום אז מאשא זאגט „וויים", מוז שוין פּאַשא זאָגען „שווארץ". עס קאָן זעהר געמאָהלט זיין, אז עס איז דערפאר, וויל זיי זענען בוידע גלייך צערייצט, צעבייזערט דערמיט, וואָס זיי האָבען בוידע רויטע האָר מיט לאַנגע שפּיצעכיגע נעזער און גרויסע אויהערען; עס קאָן זיין, אז דערפאר, וויל זיי זענען בוידע א ביסל אריבער־געוואכסען, בוידע פערזעסענע, אָהן חתנים; און עס קאָן זיין, אז דערפאר, וויל מאשא האָט נערעכענט, אז איבער פּאַשא׳ן איז זי אזוי אומגליקליך, און פּאַשא האָט נעדרוננגען פערקעהרט, אז די נאַנצע צרה איז וויל זי האָט איין עלטערע שוועסטער, וועלכע הייסט מאשא... נאָר וויי אזוי די מעשה איז דאָרט געווען, — די דאָזיגע צוויי שוועסטער האָבען געפיהרט צווישען זיך מלחמה א צייט מיט יאָהרען. נישט דער פאָטער, וואָס איז זעלטען אין דער היים געווען, נישט די מוטער, וואָס האָט מורא געהאט אריינ־

וואָס מע האָט ביי איהם געבעטען, און נענעבען און נעטהאָן מיט דער בריייטער האַנד, וויפיעל ער האָט נאָר בכח נעהאַט צו נעבען און צו טהון; און הגם אייזענשטאדט האָט נאָך פון איהם קיין שום טובה נישט נעהאַט און ניט נעפאַדערט, דאָך האָט זיך באָריס ניט נעפרענט, פאר וואָס לויפט דער דאָזיגער דיפלאָמאַט אלע טאָג, ווי א פער׳סמ׳טע מויז, צו בערטע דער גרושה מיט זיינע קוויטלעך צו דאָזען און מיט דאָזע׳ס בריוועלעך צוריק? עס איז א סברה, אז אייזענשטאדט אליין האָט זיך אויך וועניג בעשעפטיגט מיט דער דאָזיגער פראַגע, פאר וואָס עס ציהט אויהם עפּעס אהין? ערשט נאָכדעם, אין א צייט ארום, דעמאָלט וועז דאָזע... נאָר מיר פער־לויפען צו פריה; עס איז ניטאָ קיין ערנערע זאַך ווי דאָס, וואָס דער שרייבער האָט קיין צייט ניט און חאַפּט איינס פאר דאָס אנ־דערע, גלייך ווי עמיצער שלאָנט איהם האַלז און נאָקען... האָב צייט — ס׳וועט ניט אנטלויפען!

גאָלדענשטאדט און זילבערשטאדט האָבען זיך תחילת אפילו יאָ א ביסעל נעווּאונדערט דערויף, וואָס דער דיפלאָמאַט פערברענט טעג מיט נעכט ביי דער „גרושה", נאָר וויטער־וויטער האָבען זיי אויפגעהערט זיך צוקוקען דערצו, ווייל יעדער מענש האָט זיך זיין פּעקל.

גאָלדענשטאדט און זילבערשטאדט זענען געווען אזוי שטאַרק פערנומען מיט זייערע אייגענע פּעקלעך, אז עס איז זיי שוין גאָר אין קאָפּ נישט געקראָכען באָריס פרידמאַן׳ס ליעבע מיט אייזענ־שטאדט׳ס דיפלאָמאַטיע. גאָלדענשטאדט און זילבערשטאדט זע־גען געקומען אהער צו זייער חבר, א ביסעל אָפּרוהען זיך פונ׳ם יאָהר, א ביסעל לעבען, אָנטרינקען זיך מיט דער פרייהייט איין מאָל פאר אלע מאָל, ובפרט אז עס שטעהט נאָך פאר זיי פאר אזא שווערער וועג, איין אונווערזיטעט אויף פיער אָדער פינף יאָהר. מיט וואָס פאר א זיסקייט לינגען זיי אציגנד אויסגעצויגען אויפ׳ן גראָז ערגיץ אונטער א בוים און קוקען ארויף אויפ׳ן בלויען זומער־דיגען הימעל! ווי טייער איז די פרייהייט! נאָר ניין, ניט דאָס,

— נא דיר צוריק!...

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

און עס קומט צווישען זיי פּאָר אַזעלכס, וואָס עס פּאַסט ניט פּאַר קיין פּריילינס, וועלכע שפּיעלען פּיאַנע און האַלטען אַ ביכעל אין דער האַנד. און דעריבער האָבען מיר אויסגעשטעלט דריי שורות מיט פּינטעלעך.

און מערקווירדיג! טאָמער האָט עמיצער געוואָגט אַ שלעכט וואָרט אויף מאשא'ן, האָט פּאשא יענעם געקאָנט אויסרייסען די אויגען, און וויעדער צוריק, וועו פּאשא איז ניט געווען, האָט מאשא ניט צוגעמאכט מיט קיין אויג גאָנצע נעכט און איז אויסגעזעסען נעבען איהר טאקי נאָר ווי אַ שוועסטער קאָן זיצען. עס איז זיי שווער געווען צו נעמען אויף די געדאַנקען, וואָס וועלען זיי טהון, אַז זיי וועלען זיך דאַרפען צעשיידען, צעשיידען אויף תמיד, אויף אייביג? דער דאָזיגער געדאַנק האָט נישט איין מאָל ארויסגערופען טרערען אויף זייערע אויגען, געוועהנליך, בעהאַלטענדיג אייגע פּאַר דער אַנדערער. נאָר גאָט דער האַר האָט זיי אָפּגעהיט פון צעשיידען זיך, און עס איז זיי בעשערט געווען צו פּערבראַנגען אַלע זייערע בעסטע יונגע יאָהרען נאָר צוזאַמען, און דאָס דאָזיגע האָט זיי געמאכט נאָך מעהר בייז, נאָך מעהר צעריצט, ביז זיי זענען גאָר געוואָרען אָפּגעזונדערט פון זייערע אמאָליגע חבר'טעס און בעקאַנטע און פון דער גאַנצער שטאָדט, און דערפאַר האָבען זיי בעקומען אין שטאָדט אַ נאָמען: „די אַלטע מוידען"...

— אָן געהען זיי שוין, די אַלטע מוידען!... וואָס וועלען זיי אויסזיצען, איך בעט אייך? רעגענבויגען איז ניט קראַנק צולענגען נאָך עטליכע צעהנדליג טויזענד רובעל און קריגען זיי חתנים, חאָטש וואָסערע חתנים ס'איז, אבי זיי זאָלען זיך ניט ארומבלאָנקען אזוי ביז צום גרויען צאָפּ!

מישען זיך צווישען זיי, האָבען זיי נישט געשטעהרט צו קריענען זיך, זידלען זיך, שעלטען זיך — און אָפטמאָל — צווישען אונז זאָל עס בלייבען — טאקי פּאטשען זיך...

כעם איז, געוועהנליך, ניט אזא טייערע מעלה; דאָך פערשטעהען מיר, אז יעדער האָט א גאָל און א מענש איז ניט קיין אייזען. ווי אזוי זאָל מאשא ניט זיין אין כעם אויף פּאשא'ן, אז זי פערגינט זיך נאָך שפּארען און זאָגען אויף צו־להכעים, אז זיל־בערשטאדט איז א שוטה?

— ער איז קליגער פון דיר, מאשא!

— פּארשטעהט זיך: פּאשא אליין זאָגט אזוי — דאָרף מען איהר גלויבען! איהר וויסט, ווער עס זאָגט? דאָס זאָגט פּאשא, מיין שוועסטער פּאשא! איהר קענט זי, צי ניין?...

— צי מיך קען מען, צי ניט, — דיך, מאשא, קען מען אודאי! מע קען דיך, דאנקען נאָט, אומעטום, מע קען דיך. מע האָט געהערט פון דיר...

— געלויבט איז נאָט, וואָס מע קען מיך! מע וואָלט מיך נאָך מעהר געקענט, ווען איך זאָל ניט האָבען דיך פּאר א שוועס־טער!...

— ע? איך מאָך דיר קאליע? איך פּארשטעה!...

— דו מאכסט מיר קאליע? דו? דו?... וואָס איז? ווער ביזט דו אזעלכע? ווער ביזט דו? אדרבה, ווער ביזט דו?...

— ווער איך בין? עס איז שוין נענוג פּאר מיר, אז איך בין מיין שוועסטער'ס א שוועסטער!...

— צו פיעל כבוד פּאר דיר! וואָלסט זיך שוין מאקי, כלע־בען, געמאָנט אריבערטראָגען מיט'ן פּעקעל אהין, וואו מע האָט שוין לאנג צוגענרייט פּאר דיר איין אָרט!...

— דו ביזט עלטער, שוועסטער־לעב!...

— ע? דו הויבסט שוין אָן צו שעלטען? נא זשע דיר! נא! נא!...

וואָס לויפט איהר אזוי, נאָלדענשטאדט?... איהר זעהט, נאָלדענ־
שטאדט, איהר זעהט אָט די דאָזיגע מאָזעל?... איהר זעהט זי
נישט? איהר זענט א קורצזיכטיגער? פּאַר וואָס זאָלט איהר
ניט טראָגען קיין ברילען, קיין פּענסנע?... ווי געפעלט אייך עפּים
מיין שוועסטער פּעשא?... איך זעה, איהר קוקט אויף איהר די
גאַנצע צייט!... זי איז יונגער פון מיר... זי איז שענער פון מיר...
אייער חבר איז עהרליכער פון אייך: ער טרעט נישט אָפּ פון
פּאשא'ן אויף קיין מינוט, קיין רגע... איהר קאָנט נאָר קאָמפּלי־
מענטען מאכען! איך וויים! איך וויים!... וואו איז דאָס אייער
דריטער חבר, אייזענשטאדט? פּאַר וואָס ווילט איהר איהם קיינ־
מאָל ניט ברענגען מיט זיך? איהר האָט מורא, טאָמער וועט ער
בעסער געפעלען פון אייך?... מע זאָגט, אז ער איז זעהר איין
אָרענטליכער מאן, א זעלטענער מענטש... וואָס שווייגט איהר?
וואָס וועדר איהר רויט, בעת איהר ווילט עפּים זאָגען?...

אזוי, אָדער כמעט אזוי, בענעהט זיך אויך פּאשא מיט איהר
קאוואָליער, מיט זילבערשטאדטען. די דאָזיגע צוויי צערייצטע
שוועסטער, מיט וועלכע די וועלט בענעהט זיך אזוי אתמענשליך,
ציהען ביי אונזערע בידנע סטודענטען די קליי, רייסען פון זיי פּאַ־
סען, שלעפּען די אָדערען, העננען זיך צו זיי אויפ'ן האלז און מא־
כען פון זיי חוזק מיט לייטישע געלעכטער... אָט גיט מען זיי א
האָפענונג, אז אלץ וועט זיין רעכט, אז זייערע הערצער מיט זייער
פּערמענגן וועלען ניך־גיך איבערגענעבען וועהרען צו זיי; און אָט
טהוט מען זיי א שמיץ פון זיך, און זיי פאלען פוג'ם זיעבעטען הי־
מעל אראָפּ־אראָפּ אויף דער ערד... אלע טאָג, אלע טאָג די זעלבע
נעשיכטע, אָהן איין עק און אָהן א סוף!

איז שוין א וואונדער, וואָס די דאָזיגע צוויי חברים וויסען
ניט און ווילען נישט וויסען, וואָס עס טהוט זיך דאָרט ביי זייער
חבר באָריס מיט זיין ראָזען, און וואָס הערט זיך עפּים מיט אייזענ־
שטאדטען?

יעדער האָט זיך זיין פּעקעל.

און די צייט שטעהט נישט אויף איין אָרט. איין יאָהר יאָגט דאָס אַנדערע. דער הערר רעגענבויגען קומט פון פּעטערבורג און פאָהרט וויעדער אַוועק אויף א נאַנץ יאָהר צו זיינע נעשעפטען. די מאַדאַם רעגענבויגען קוקט אויף די טעכטער מיט רחמנות און זיפצט און קרעכצט, אָדער זי געהט אַוועק צו דער מאַדאַם פריידמאַן און ברענגט פון דאָרטען פּאַק מיט רכילות. און וויעדער די אייגענע בלאָטע פאַר פּסח. וויעדער די שרעקליכע היצען מיט רעם שלעכטען ריח אום תמוז. וויעדער די ברענענדיגע פרעסט אום ווינטער. אַלץ די אייגענע האַלב־אייגענפאַלענע קלייטען מיט די פעריאָמערטע קרעמערקעס אין מארק, וואָס שלעפען פאַר די פּאַלעס. וויעדער די אייגענע פיזיאָנאָמיעס מיט די קאָסטיומען אויף יעדען טריט. וויעדער די אייגענע „אינטעליגענציע", וואָס פערפליצט אַלע שבת די בארדיטשעווער גאַס, איינגעטונקען אין זייד און סאַמעט מיט א סך רויטע, גרינע, בלויע, גאַלע סטענגעלעך אויפ'ן האַלז, מיט זיסע, זויערע, ביטערע, וווינענע, געזאַלצענע שמייכעלעך אויף די ליפּען... וועז וועט דאָס שוין האָבען אייז עק? וועז וועט קומען א שרפה אויף דער דאָזיגער שטאָדט? וועז וועט קומען א מפּלה אויף אַלע מאַנספּערזאָנען?...

פונקט אין דער דאָזיגער צייט האָט זיי באַרים פרידמאַן פאַרגעשטעלט זיינע צוויי געטרייע חברים — גאָלדענשטאַדט אין זילבערשטאַדט, אויף וועלכע די אויסגעטריקענטע שוועסטער זענען אָנגעפאַלען, ווי די הונגעריגע ביענען. מיט כעס און מיט פרייד צוזאַמען האָבען זיי זיך צוגעהאַפּט צו די דאָזיגע צוויי אומשולדיגע נפשות, וועלכע האָבען מעהר ניט געהאַט אין זינען נור דערטאַפּען זייער נדן... מיט וואָס פאַר א נקמה האָבען זיי געקוקט אויף דער מאַדאַם פרידמאַן מיט איהר פרינץ, שפּאַציערענדיג אין גאָרטען געאַרעמט מיט גאָלדענשטאַדט און מיט זילבערשטאַדט!

— פאַרלע וואו פראַנסע, מסיע גאָלדענשטאַדט? אך, פאַר וואָס זאָלט איהר ניט קאָנען קיין פראַנצויזיש, גאָלדענשטאַדט? א שאַד, א שאַד, וואָס איהר וועדט נישט קיין פראַנצויזיש!...

— לאָז ער זיך פריהער באקענען מיט'ן נעשעפט דא, אויפ'ן פֿאַרט, מלכה! לאָז ער זעהען, פון וואַנען דאָס עשירות צאַפּט זיך, און נאָכדעם, וועט ער וועט קאָנען איינברענגען א קערבל, וועט ער שוין ממילא קאָנען אויסברענגען אויך. דו פֿארשטעהסט צי נייו?...

— א? דו ווילסט איהם מאכען פֿאר א משרת? איך פֿאר־שטעה שוין דיין ציעל! מאָטעל, עס וועט זיך דיר ניט העלפֿען, מאָטעל! באַריס פֿאַהרט מאַרנען אוועק!...

* * *

מע פֿאקט און מע גרייט זיך אין וועג אריין. א גרויסע בע־וועגונג אויפ'ן אייזערנעם באלקאָן. די מאַדאָם פרידמאן איז שטאַרק צעטראָגען. אַליין, מיט איהרע אייגענע הענד, לענט זי צונויף דאָס נרעט, די מלבושים, דאָס עסענווארג. זי בייזערט זיך, קאָמאַנדעוועט און איז שטאַרק צעטראָגען. דערפֿאר אָבער זיצט זיך דער הערר פרידמאן אין קאַנטאָר און איז שטאַרק פערטיפֿט אין די חשבונות. ער רופט צו דעם קאַסיר און שמועסט מיט איהם גאנץ קאַלטבלוטיג וועגען די געשעפטען און מישט זיך ניט און פרעגט אפילו ניט, וואָס טהוט זיך דאָרט, אויפ'ן באלקאָן.

ביי'ם טיש זיצען שוין אַלע אונזערע בעקאַנטע און מע וואַרט אויפ'ן בעל־הבית. די מוטער איז פערטראָגען מיט'ן טואַלעט. דער זוהן איז אויך שטאַרק צעפלאַכטען. ער היט זיך עפּעס פֿאר אייז־זענשטאַדט'ס גרויסע אויגען, וואָס קוקען איהם גלייך אין הארצען אריין. ער שמועסט מיט נאַלדענשטאַדטען און מיט זילבערשטאַד־טען און מאַכט זיך, אז ער לאַכט, און וויל, אז זיי זאַלען אויך לא־כען. נאָר זיי לאַכען ניט. נאַלדענשטאַדט און זילבערשטאַדט זענען פערטראָגען אין זייערע אייגענע געשעפטען, און זייערע אוי־גען קוקען ערגיץ וויים, אהין, אין פענסטער אריין, אויף דעם נע־לען מויער, דאָרט וואו זיי האָבען נעכטען נעהאַט א לאַנגען שמועס מיט מאשא'ן און מיט פּאשא'ן, אזא שמועס, וואָס זיי קאָנען פון

דאָס זעכצעהנטע קאפיטעל.

אלע צעפאהרען זיך.

די מאראָם פרידמאן האָט שוין אָפגעשמועסט מיט'ן זוהן מכח זייער ווייטער נסיעה קיין אויסלאנד אויף קוראציע, כדי צו בעקענען זיך א ביסעל מיט דער וועלט.

— דו פארשטעהסט ציניין? — זאָגט צו איהר דער מאן. — איך זאָג דיר, מלכה, אז דו וועסט נאָכדעם אליין חרטה האָבען. אונזער ברוך איז א צעבאלעוועטער בן־יחיד, און דאָרטען קאָן פון איהם ווערען א שענער שארלאטאן. ער האָט פיינט האלטען געלט ביי זיך און האָט ליעב קויפען אלץ, וואָס דאָס אויג זעהט, און אז עס געהט איהם אוים געלט, חתמ'עט ער וועכסלען. מיר וועלען איהם דארפען אין צוויי חדשים ארום אויסקויפען פון א טורמע, אָדער זוכען ערגיץ גאנץ ווייט... אונזער בן־יחיד איז טאקי א וואוי־לער יונגאטש, נאָר ער איז נאָך צו יונג און מוז האָבען א גיאניע... ער האָט א צו ווייך הארץ און מיינט, אז ער איז רויטשילד'ס א יורש. דו פארשטעהסט צי ניין?...

— וואָס זשע ווילסט דו, מאָמע? פאר וואָס זאָלסט דו מיך אומזיסט מוטשען, וען דו ווייסט, אז עס וועט דיר ניט העל־פען? וואָס זשע דען זאָל ער טהון, א יונג קינד פון פארמענליכע עלטערען?

— אייזענשטאדט! מיט וואָס קאָן איך דיר אָפּדאָנקען פּאר דיין גוט הארץ, טייערער אייזענשטאדט?... אין קיעוו וועל איך שטעהן א טאָג דריי — שרייב מיר אהין א בריעף. זיי געזונט! גרעם ראָזען. זיי געזונט! זיי געזונט!
— פּאָהר געזונט! פּאָהר געזונט!

. . . . . .

— זיי געזונט, פּאפּאשא! — האָט זיך אונזער יונגער העלד נעוועגדט צום פּאָטער. — זיי געזונט!
— הא? הונדערט אכציג, צוויי טויזענד דרייהונדערט פּופּציג, אכט מיט פּערציג, פיער מיט א האלבע... א, דו פּאָהרסט שוין?... און זיבעציג, דריי טויזענד פיערהונדערט צוואנציג, איינס מיט זעכציג, זעכס מיט דריי פּערטל... נו, פּאָהר געזונט! און דרייסיג, נייען טויזענד מיט הונדערט, אכציג אכט מיט צוועלף דריי פערמעל... און זיי א מענטש, דו פּאַרשטעהסט צי ניין?... ניט מיר אָהער דעם חשבון פון אפריל מיט'ן באלאנס!...

* * *

— זייט געזונט! — זאָגט גאָלדענשטאדט, געזעגענענדיג זיך מיט מאשא רעגענבויגען, און קוקט אראָפּ צו זיך אויף די שפּיץ שטיוועל.
— פּאָהרט געזונט! — ענטפערט איהם מאשא רעגענבויגען, קוקענדיג אויף איהם מיט א געלעכטער. — פּאָהרט געזונט! איהר זאָלט דאָס אנדערע מאל זיין געהיט מיט א וואָרט און פריהער גוט באקלערען, וואָס איהר ווילט זאָגען!... איהר זאָלט ניט מיינען, אז מיר, פרויען, זענען אזא וואָלווע סחורה, וואָס יעדער קאָן זי קויפען, אבי עס לויגט זיך איהם... איך וויים, איהר וועט מיר זאָגען, אז איהר האָט מיך ליעב, איהר געהט אויס נאָך מיינע טריט... זאָגט דאָס ניט: איך וועל אייך ניט גלויבען; ניט מיך מיינט איהר — איהר מיינט עפּים אנדערש... איהר זאָלט מיך פּאָלגען,

איהם בשום אופן ניט פערשטעהן, צי זאָלען זיי לערנען דעם פשט אזוי, צי אַנדערש... דער טיש געהט־צו נאָענט שטיל; עס איז יע־דען עפּים אָננעזאָלצען אויפ'ן האַרצען. נאָר איין הערר פרידמאַן איז ניט צעטראָגען.

— דו פאַרשטעהסט צי ניין? — זאָג דער בעל־הבית נאָענט רוהיג, פערנעמענדיג זיין אָרט און ניט קוקענדיג אויף קיינעם. — דו פאַרשטעהסט צי ניין? ער פלעגט מיר תמיד אַראָפּוואַרפען פון טיי צוואַנציג פּראָצענט סקידקע, און איצט שרייבט ער, אז עס לוינט איהם ניט. איך האַנדעל שוין מעהר ניט מיט איהם פון היינט אָן! איך גיב איהם צו לייזען א יאָהר כמעט הונדערט און צוואַנציג טויזענד רובל, און אפשר נאָך מעהר. דו פאַרשטעהסט צי ניין?...

— די פערד זענען שוין גרייט! — זאָגט אליק נאָך דעם אָנ־בייסען און הויבט־אָן ארויסטראָגען די פולע טשעמאָדאַנעם. אלע קוקען זיך איבער. נאָר דער הערר פרידמאַן געהט־אַוועק אין קאַ־טאָר אַריין און זעצט זיך צו די חשבונות. די מאַדאַם פרידמאַן וויל זיך שוין אָנהויבען געזעגענען, איז דער זוהן ניטא. וואו איז ער? אין גאָרטען, מיט אייזענשטאַדטען...

— איך בעט דיך, אייזענשטאַדט, טייערסטער פרייַנד, איך פאַרלאָז זיך אויף דיר, ווי אויף אַיין אייגענעם ברודער. דו פאַר־שטעהסט?... זאָג איהר, אז נישט מעהר ווי אין דריי־פיער וואָ־כען אַרום קום איך צוריק, און דעמאָלט... איך וועל איהר שיקען פון וועג אָפּטע בריעף, אלע טאָג, צוויי מאָל, דריי מאָל א טאָג! אייזענשטאַדט, איך בעט דיך... אפשר דאַרף איך איהר אַצינד אויך איבערלאָזען א בריעף? הא? ווי מיינסט דו, אייזע־נשטאַדט?...

— צו וואָס? מע דאַרף ניט. איך וועל איהר שוין אלץ איבערגעבען.

טערשפּרינגענדיג אין ביידע׳ן און שלינגענדיג דעם געדיכטען שטויב, וואָם קריכט אין די אויגען, אין נאָז און אין האַרצען.

* * *

נאָר איין אייזענשטאַדט איז געבליבען נעכטיגען אין דער דאָזיגער שטאָדט און האָט אין דעם אָבענד לאַנג פערבראַכט מיט „בערטע דער גרושה", וואָם האָט ניט אויפגעהערט צו ווייגען, אָבקען און זיפצען.

ניט אומזיסט האָבען מיר אונזער העלד אייזענשטאַדטען גע־קרוינט מיט׳ן טיטעל „ריפלאָמאט". אייזענשטאַדט האָט ווירקליך פערטראַכט גרויסע וויכטיגע פּלענער, ווי מיר וועלען דאָס ארויס־זעהן בעשיינפּערליך פון די ווייטעריגע קאַפּיטלען פון אונזער אמת׳ען ניט־אויסגעטראַכטען ראָמאַן.

וואָלט איהר באָלד געגאַנגען זאָגען די דאָזיגע ווערטער אויך אייער חבר זילבערשטאַדט, בכדי ער זאָל זיך היטען און זאָל מיין שוועסטער אַזעלכעם נישט פּאַרלאָגען, מחמת פון איהר קאָן ער א סך ערגער אָפּשניידען, ווי איהר פון מיר! מיין שוועסטער איז ניט פון די פּריילינגס, וואָס האָבען מורא פּאַר א מאַנספּערזאָן און וואָס גלויבען איהם אויף נאַמנות, וועט ער זאָגט, אַז ער האָט ליעב, ער געהט אוים, ער שטאַרבט!

. . . . . .

עס קאָן זיין, אַז אונזערע צווויי פּיינע יונגעלייט, גאָלדענשטאַדט און זילבערשטאַדט, וויאָלטען אפשר ניט אזוי מיאוס בעהאַנדעלט געוואָרען פון די מאַמזעלען רעגענבויגען, וועט די דאָזיגע צווויי שוועסטער זאָלען ניט געווען זיין היינטיגען טאָג אזוי צעבייזערט און צערייצט דערמיט, וואָס בּאָרים פּרידמאַן, אויף וועלכען זיי האָבען ביידע ארויסגעקוקט אזוי לאַנג, איז אַוועקגעפאָהרען קיין אויסלאַנד און איז אפילו נישט געקומען מיט זיי זיך געזעגענען! דעם נאַנצען כעם מיט'ן פערדראָס האָבען זיי אויסגעלאָזט צו די צווויי אומשולדיגע העלדען, וואָס זענען אַוועקגעפאָהרען דעם זעלבען טאָג פון דאָנען מיט צעבראָכענע הערצער, מיט צעוואָלגערטע לופט־שלעסער און מיט פּוסטע לעריגע קעשענעס...

— פּאַר'שרפ'עט זאָל ווערען די דאָזיגע שטאָדט מיט'ן גאַנצען מויער און מיט די גאַלע אַלטע מוידען!... — האָט געבענשט גאָלדענשטאַדט, זיצענדיג אין א טרייסלענדיג ביידעל און ארומקוקענדיג זיך דאָס לעצטע מאָל אויף דער שטאָדט, וואָס האָט אַ פּנים געהאַט פון ווייטע, ווי א בערגעל, אויף וועלכען מע האָט אָנגעוואָרפען רויטע, גאַלע און שווארצע שטיינדלעך מיט מיסט און מיט שטרוי.

— א פּאָהיבעל זאָל קומען אויף אַלע אַלטע מוידען פון דער גאַנצער וועלט!... — האָט אונטערגעהאַלפען זילבערשטאַדט, אונ־

איז אריינגעלאָפען צו איהר מיט א גוואלד אויף רעם אנדערען טאָג נאָך איהר טאָכטער׳ס אנטלויפען און איז אָנגעפאלען אויף איהר מיט א געוויין:

— הולטייקע! געב מיר אָפּ מיין קינד! חצופה, וואו איז מיין ראָזע? נעב מיר אָפּ מיין טאָכטער, מיין אויג אין קאָפּ!...

שרעקליך איז געווען די דאָזיגע אומגליכליכע מוטער אין יענער מינוט! בערטע האָט אליין אויך אָנגעהויבען צו ווייגען, אויף איהר קוקענדיג. נאָך מעהר שרעקליך איז געווען מאיר פוהרמאן... נאָר לאָמיר אוועקווארפען די דאָזיגע פּאַרשוינען מיט די טרויעריגע סצענעס און לאָמיר בעסער נאָכקוקען נאָך אונזערע הויפט־העלדען, זעהען, וואו זענען זיי און וואָס טהוען זיי?

אז די אנטלאָפענע, אייזענשטאדט און ראָזע פוהרמאן, זענען אויף דעם צווייטען טאָג געקומען בשלום אין דער גרויסער שטאָדט, איז די ערשטע זאך געווען ביי אייזענשטאדטען אָפּצוזוכען פאר דער מיעדער און הונגעריגער ראָזע איין אָפּרוה. ער האָט אזוי לאַנג געזוכט, ביז ער האָט געדונגען א קליינע, נאָר זעהר א ליכטיגע און א ריינע קווארטיר, וואוהין ער האָט אריינגעפיהרט ראָזען און האָט בעפוילען, עס זאָל זיין דער סאמאָוואר, געבראכט אין איין אויגענבליק בייגעל, בולקעס, פוטער. און אליין האָט ער זיך געגומען קלייבען אין וועג אריין, קייענדיג און חצפענדיג עפּיס אין מויל אריין.

— אייזענשטאדט! — האָט זיך צו איהם ראָזע געוועגדט, קוקענדיג איהם אין די אויגען אריין. — אייזענשטאדט! איך ווייל אויך געהן מיט אייך.

— וואָס רעדט איהר, ראָזע? ניין! מיר האָבען איינמאָל אָפּגערעדט, דאכט זיך, אז איהר דארפט מיך פאָלגען?... איך דארף געהן אצינד אליין, און איהר רוהט זיך אויס א ביסעל פונ׳ם וועג: דער רענען האָט געמאכט פון אייך א תל... ביז איך וועל קומען מיט איהם צוריק, וועט איהר שוין האָבען זיך א ביסעל

דאָס זיעבעצעהנטע קאַפּיטעל.

אומגעריכטע בעגעגענישען.

„וואו זענען זיי אצינד? וואָס טהוען זיי? וואָס רעדען זיי? אך, ווי גליקליך זענען זיי אין דער פרעמד, אין דער גרויסער שטאָדט, ווייט פון זייערע עלטערען, די דעספּאָטען, ווייט פון דער דאָזיגער ווייסטער שטאָדט מיט איהרע אייביגע רכילות!... נאָר פּאַר וואָס האָב איך קיין בריף ניט פון זיי? זיי זענען מסתמא פערנומען מיט זייער אייגען גליק אזוי שטאַרק, אז זיי האָבען שוין פערגעסען אין זייער בערטען... פּאַר וואָס זשע שרייבט ניט אייזענשטאדט? ער האָט דאָך מיר צוגעזאָגט שיקען בריף, וויבאלד זיי וועלען נאָר קומען אויפ'ן אָרט און וועלען אָפּזוכען באָריסען. אפּנים, אייזענשטאַדט איז דער אייגענער, וואָס אלע מאנסביל'ען. ניט ערגער און ניט בעסער"...

אזוי טראכט זיך די מאדאם שימשעלביין און ברעכט זיך דעם קאָפּ וועגען אייזענשטאדטען מיט ראָזען, וואָס זענען אוועק־ געפאָהרען שוין אכט טאָג, און זי האָט נאָך פון זיי קיין שום ידיעה ניט, גלייך ווי זיי זענען אין וואסער אריין. קאַרג די שמערצען מיט די בזיונות, וואָס זי האָט דאָ פון די פוהרמאנס, דאַרף זי נאָך האָבען יסורים פון די העלדען אליין, וואָס צאָהלען איהר פּאַר איהר פרייַנדשאפט און ליעבע מיט אונדאנקבארקייט? וויפיעל איז זי אויסגעשטאנען פון דער מאדאם פוהרמאן, וואָס

אויף אַלע זייטען, חאַפּט־ארויס אַלע מינוט דאָס זייגערל, דאָס וויסטע אָפּגעריבענע זייגערל, און הויבט שוין אָן צו זיין ברוגז. נאָר שא!... אָן פּאָהרט, דאַכט זיך, אונזער יונגער העלד מיט דער מוטער אויף א פּאָר ריסאָקעס גלייך צו דעם דאָזיגען האָטעל? ער שפּרינגט־אַראָפּ מיט עטלעכע פּעקלעך סחורה און לויפט צו דער טיר — פּלוצים...

— אייזענשטאדט?!...

. . . . . .

צוויי שענע מעבלירטע נומערן. פּעק מיט סחורה אויף די טישען, אויף די בענקלעך, אויף דער ערד. צוויי לאָקייען שטעהען גרייט און ווארטען, מע זאָל מיט זיי עפּיס שאַפען. באַרים פרידמאַן היסט זיי ארויסגעהן און צומאַכען די טיר. ער איז עפּיס ווי צעמישט פון דעם, וואָס ער האָט פּלוצים, אומגעריכט, דערזעהען דאָ אייזענשטאדטען.

— מאַמא! איך וועל באַלד ארייגעהן, איך וועל א ביסעל שפּאַציערען מיט אייזענשטאדטען דאָ אין קאַרידאָר!

ביידע געהען־ארויס אין קאַרידאָר.

— ווי קומסט דו אהער, ברודער? וואָס מאַכסט דו עפּיס? וואָס מאַכען דאָרט אונזערע?... וואָס טהוט זיך דאָרטען?...

— אַלץ אין אָרדענונג. — ענטפערט איהם אייזענשטאדט, נישט אראָפּלאָזענדיג די אויגען פון איהם. באַרים זעצט זיך אַנידער אויף א בענקל. ער חאַפּט זיך אָבער באַלד אויף און לויפט ארום הין און צוריק, ווי א פערטשאדעטער, און קאָן זיך קיין אָרט נישט געפינען. ער שיט מיט ווערטער:

— אָך, ברודער! וואָס זאָל איך דיר זאָגען?... איך האָב געהאט אזא שווערען וועג, אז איך קאָן דיר גאָר אזוי פיעל ניט איבערגעבען! א שלאָקס־רעגען... א בלאָטע... א ווינט... קוים א לעבעדיגער געקומען אהער... א ביסעל זיך אָפּגערוהט... געווען אין עטליכע ערטער... געזעהען דאָס טהעאטער... די אָפּערע... אך,

דורכגעשלאָפען, אזוי אז בּאָריס וועט אייך טרעפען נאָך שָׁענער, ווי ער האָט אייך אַוועקגעווארפען...

ראָזע האָט זיך צעלאכט און איז רויט געוואָרען. אונזער חיטרער דיפּלאָמאט האָט, אפּנים, געוואוסט, ווי אזוי צו האַנדלען מיט דער פּריילין ראָזע און מיט וואָס צו ווירקען אויף איהר. זי איז מרוצה געוואָרען צו בלייבען דאָ אויף דער קוואַרטיר און וואַרטען, ביז זיי וועלען קומען צוזאמען, און אין דער צייט וועט זי זיך דערווייל אויסשלאָפען.

זיך אויסשלאָפען?... אצינד, וען זי האָט שוין אָפּגעטהאָן אַזא פערבּרעך: אַנטלאָפען פון דער היים בּיינאכט מיט א פּרעמדען יונגענמאן, אַוועקגעוואָרפען די אומגליקליכע מוטער, איהר איינציגען פּריינד פון איהרע יונגע יאָהר, — און אויף וועמען? אויף איהר פּאָטער דעם דעספּאָט, וואָס איז אזוי פיעל יאָהרען אָפּגעזעסען אויף אין אָרט — ביי'ם אייזערנעם קאַסטען, ווי א געטרייער הונד, און האָט געקליבען א גראָשען צו א גראָשען — פון וועמענ'ס וועגען, אז ניט פון איהרטוועגען, ווי ער אליין זאָגט אלע מאל? אצינד, וען זי איז שוין געקומען צו איהר ציעל, וואוהין זי האָט זיך דריי יאָהר געצויגען און געריסען, — וועט זי זיך אַוועקלעגען שלאָפען? ניין! זי וועט זיך אזוי צולעגען א ביסעל אויפ'ן בעטעל. און לייענענדיג צום הונדערטען מאל אייגע פון זיינע לעצטע בריעף, וועט זי וואַרטען אויף איהם...

אין דער זעלבער צייט, וואָס ראָזע ליגט אויפ'ן בעטעל מיט אזעלכע געדאַנקען, לויפט בּאָריס אַרום מיט דער מוטער דאָ, אין דער גרויסער שטאָדט, פון איין מאגאזין אין דעם אַנדערען. ער קלייבט זיך מאַרגען גאנץ פריה אַוועקפאָהרען פון דאַנען קיין אויסלאַנד און האָט זיך דאָ קוים צוגעקליבען עטליכע פיינע גאַרניטורען אין וועג אריין. אפּנים, ער הויבט ניט אָן צו וויסען, אז שוין גוטע דריי שעה וואַרט אויף איהם אונזער דיפּלאָמאט אייזענשטאַדט אין דעם האָטעל און קאָן זיך אויף איהם ניט דערוואַרטען. אייזענשטאַדט שפּאַנט־אום אויפ'ן טראָטואַר, קוקט

— אייזענשטאדט. דיינע תנועות קאָן איך שוין ניט איבער־טראָגן!... דו ווייסט נאָך גוט ווי אזוי איך געה אוים נאָך ראָזן... צו וואָס פרעגסט דו מיד אזעלכס? וואָס איז דיר פֿלוצים אריינגעפאלען אין קאָפּ אזא געדאנק, משוגענער אייזענשטאדט?...

— איך זאג דאָס נאָר אזוי, צום ביישפּיעל...

— משוגענער אייזענשטאדט! קום, מיר ווילען טרינקען טיי, און נאָכדעם ווילען מיר זיך א ביסעל דורכגעהן איבער דער שטאָדט. א פּיינע שטאָדט, מעגסט זי אָנקוקן... מאמע! נאָכ'ן טיי ווילען מיר זיך א ביסעל דורכגעהן, איך מיט מיין חבר!

און אונזערע צוויי יונגע העלדען נעמען זיך גאָנץ פיין פּאָר די הענד און געהען־ארויס אין גאָס נאָכ'ן טיי טרינקען.

— וואוהין פּאָהרען מיר? — פרעגט באָרים און רופט צו א איזוואָזטשיק.

— צו מיר אויף דער סטאנציע! — ענטפערט אייזענשטאדט גאָנץ פּעסט.

* * *

אונזער העלדין, ראָזע פּוהרמאן, וואָס האָט זיך געגעבען דאָס וואָרט ניט שלאָפען, האָט איבערגעלעבט פיער שוועכע אונענדליכע שעה! וואָס פּאָר א שלעכטע געדאנקען זענען איהר ניט ארויף אויף דער מחשבה? וואָס פּאָר א פּאָזע האָט זי ניט אָנגענומען, ארויסקוקענדיג פון איין מינוט אויף דער אנדערער? עס האָט זיך איהר געדאכט, אָט־אָט עפענט זיך די טיר — און ער קומט אריין... זי איז געלעגען, געזעסען, געשטאנען, געקוקט אין פענסטער אריין...

דאָס הארץ קלאָפט איהר. זי לעגט זיך וויעדער אויפ'ן בעטל און מאכט־צו די אויגען. אלערליי געדאנקען, גוטע און שלעכטע, ווערען צונויפגעמישט ביי איהר אין קאָפּ. עס שטעלט זיך איהר פּאָר א גילדענער רעגען מיט שווארצע, געלע, בלויע און גרינע פלעקען. דער גילדענער רעגען גיסט און גיסט, און די שווארצע, געלע, בלויע, גרינע פּינטעלעך ווערען אלע מאל גרעסער און גרע־

ברודער !... נאָר וואָס קאָן איך דיר זאָגען ? וועסט זיין — וועסט דו זעהען... היינט געהט „אפריקאנקא"... ווילסט ? וועלען מיר געהן צוזאמען... יאָ, מיר וועלען ביידע זיין היינט... איך וועל ד־ר וויזען... ביזט אויף לאנג געקומען אהער ? וואָס טהוסט דו דאָ ?...

— איך בין געקומען געוואָהר וועלען וועגען דעם היגען אוניווערזיטעט... איך רעכען האלטען דאָ עקזאמען... מע דאַרף זיך זוכען שטונדען...

— א ? זעהר רעכט ! שטונדען ? גאנץ רעכט ! א פיינע שטאָדט... זאלסט בלייבען א היגער...

— באָרים ! אייזענשטאדט ! קומט־אריין טיי טרינקען ! — שרייט די מאדאם פרידמאן פון איהר צימער.

— באלד ! באלד ! — ענטפערט איהר באָרים און חאפט אייזענשטאדטען אונטער א האנד און שפאנט מיט איהם ארום איבער דעם קאָרידאָר, און דערצעהלט איהם מיט גרויס ענטוזיאזם וועגען זיין נסיעה, וועגען דער היגער שטאָדט, וועגען די יונגע לייט, מיט וועלכע ער האָט זיך שוין בעקאנט, פיינע, זעהר פיינע יונגע לייט, רייכע, געבילדעטע... באָרים פערגעסט ניט אויספרעגען זיך ביי איהם וועגען ראָזען, וועגען בערטע שימשעלביין, וועגען זיין פאָטער, זיינע חברים גאָלדענשטאדט און זילבערשטאדט. אייזענשטאדט ענטפערט איהם פערטראכט, צעטראָגען : דער דאָזיגער דיפלאָמאט האָט זיך זיינס אין זינען, זיין קאָפ איז פערנומען מיט פערשיעדענע געדאנקען און פראָיעקטען. פלוצים שטעלט ער זיך אָפ און טהוט איהם א פרעג :

— וואָס וואלסט דו געטהאָן, באָרים, וען דו זאלסט, למשל, געהן און באגעגענען דאָ, אין דער דאָזיגער שטאָדט, די מאמזעל פוהרמאן ?...

באָרים בלייבט שטעהן א בלאָסער. דאָס הארץ הויבט איהם אָן צו קלאָפען, און ער ווייסט ניט וואָס צו ענטפערען. ענדליך זאגט ער מיט היץ :

דאָס אכצעהנטע קאַפּיטעל.

פּאַעזיע און פּראָזע.

אונזער בעגאַבטער דיפּלאָמאַט האָט. אייגענטלעך, שוין אָפּ־
געטהאָן וואָס ער האָט בעדאַרפט: צונויפּגעפּיהרט דאָס גליקליכע
פּאָרעל. ארומגעפּלויגען נאָכדעם א גאַנצען טאָג פּונ׳ם רב צום
ראַבינער און פּונ׳ם ראַבינער צום שמש מיט די עדות, בעדונגען
זיך מיט זיי אלע, צוגעגרייט די נויטיגע פּאַפּיערען (וועגען דעם
האָט ער זיך נאָך פּריהער בעוואָהרענט...), געשטעלט ביי׳ם רב אויפ׳ן
הויף א געמיינע, זעהר א געמיינע חופּה, וואָס האָט פון דעסטוועגען
אויסגעוויזען ביי די לייבעגדע אין די אויגען ווי די רייכסטע, די
שענסטע און די פּריוילעגירטסטע חתונה, אזוי, אז דעם רב׳ס הויף,
אין וועלכען קיין מענש האָט נישט געקאָנט אריינטרעטען מיט
ניט קיין פּערשטעלטער נאָז, האָט ביי זיי א פּנים געהאַט ווי א
פּראַכטפולער שמעקענדיגער גאָרטען, און די פּיער פּשוטע שטעקענס
מיט׳ן פּרוכט, וואָס די שמשים האָבען אונטערגעהאַלטען, האָבען
ביי זיי אויסגעוויזען ווי דער גן־עדן. מיט איינעם וואָרט, אייזענ־
שטאַדט האָט פון זיין זייט אָפּגעטהאָן אלץ, וואָס ער האָט בע־
דארפט און געקאָנט, און ער וואָלט שוין, דאַכט זיך, געמאָגט עפּים
אַנהויבען טראַכטען אויך וועגען זיך — נאָר ניין! זיין מיסיע איז
נאָך נישט געענדיגט. אויף מאָרגען, נאָך דער מערקווירדיגער
חופּה, האָט איהם עמיצער א קלאָפּ געטהאָן אין דער טיר; דאָס

סער און דרעהען זיך און טאנצען און שפרינגען פאר איהרע אויגען... עס זשומעט איהר אין די אויהערען... זי הערט, ווי עמיצער רעדט הינטער דער טיר... זי הערט א בעקאנטע שטימע, א זיסע שטימע... זי הערט, ווי די טיר עפענט זיך. זי עפענט אויף די אויגען און זעהט... זי האפט זיך אויף פוני׳ם בעטעל און לויפט אקעגען.

— באָרים !...

— ראָזע !...

זיי ליגען איינער ביי דעם אנדערען אין די אָרעמס. זייערע ליפען האָבען זיך צונויפגענאָסען אין איין לאנגען קוש.

און אייזענשטאדט? אייזענשטאדט איז ארויסגעלאָפען אין קאָרידאָר מיט טרערען אויף די אויגען...

דער דאָזיגער מינוט איז ער גרייט געווען צו לויפען אין עק וועלט, ווען זי זאָגט איהם נאָר „לויף!"...

און מיט וואָס פאר א פערגעניגען האָט ער געקוקט אויף דאָזען, ווי זי האָט געטאַנצט און געשפּרונגען פאר פרייד פון דעם נייעם שטיבעל, וואָס ער האָט זיי געדונגען, און אויפ'ן פּאַרטעפּיאַן, וואָס באָרים האָט געהאַנדעלט א מציאה און בעצאָהלט צוויי מאָל אזוי פיעל, ווי ער איז ווערטה! די פריהער־פערזאָרגטע ראָזע איז געוואָרען צוריק א פּרייליכע, א לעבעדיגע, ווי אין איהרע ערשטע קינדער־יאָהרען. קוקענדיג אויף איהר, איז אייזענשטאדט אויך געוואָרען מונטערער און לעבעדיגער. ער האָט אָבער קיין צייט נישט געהאט לאַנג אָנקוועלען פון דעם יונגען פּאַרפּאָלק: אייזענשטאדט האָט נאָך געהאט א סך ארבייט מיט זייער נייער קוואַרטיר; ער האָט בעדאַרפט דיננען א מיידעל אין שטוב אריין מיט א לאָקיי, אייגקויפען מעבעל, געפעס, כלים און נאָך אַנדערע קלייניגקייטען, וואָס זענען נויטיג אין יעדער וווירטשאפט — און מערקווירדיג! וואָס פאר א פעהיגקייטען און וויפיעל ענגיטשאפט האָט דער דאָזיגער יונגער מענש בעוויזען אין דעם פאך.

אין דער דאָזיגער צייט, וועו אייזענשטאדט פליהט־ארום ערגיץ אין מארק און דינגט זיך פאר שטובזאכען, וואָס ער קויפט איין, אָדער וועו ער שטעהט אין הויף און טענה'ט מיט דער דיענסט און לעהרענט זי וואָס צו טהון און ווי אזוי צו טהון, — פאָהרט זיך דאָס פּאַרפּאָלק דורך איבער דער שטאָדט אין א גלענצענדען פּאעטאָן מיט ברענענדיגע ריסאָקעס, אָדער זיי שיפען זיך אויפ'ן בריטען לאַנגען טייך אויף א שיפעל. ראָזע'ס קאָפּ ליגט ביי באָריסען אויף די פּלייצעס, זייערע אויגען בעגעגענען זיך, זייערע ליפען גיסען זיך צונויף, און דער פּליעסק פון די וועסלעס קלאָפּט־צו צום טאקט צו זייערע הייסע קושען. שפעט אויף דער נאכט קומען זיי אהיים, אויף א מינוט, עפּים איבערהאפען און זיך איבערטהון — און געהען־אוועק אין טהעאטער אָדער אין גאַרטען. אז זיי קומען אהיים, טרעפען זיי שוין אלץ וואָס זיי דארפען: טיי, קאָפע, א

איז געווען דער שווייצער פונ׳ם גאסטהויז, וואו דאָס פּאָרפּאָלק איז געשטאַנען: „אייזענשטאדט! קומט באלד — מיר דארפען אייך. ראָזע פרידמאן"...

עס ווייזט אוים, אז אונזער העלדין איז געווען אזוי גליקליך מיט איהר נייער פאמיליע „פרידמאן", אז זי האָט וועניג־וואָס אין זינען גהאַט דעם דאָזיגען יונגען מענשען, וואָס האָט ביי איהר געהייסען פּשוט: „אייזענשטאדט" — און נישט מעהר; קיין שטיקעל טיטל ניט, קיין וואָרט ניט!

ראָזע האָט בעגענעט אייזענשטאדטען אין קאָרידאָר מיט א גליקליך שמייכעל אויף די ליפּען.

— גוט מאָרגען, אייזענשטאדט! באָרים שלאָפט נאָך. איך ווייל איהם ניט וועקען.. עס איז ערשט עלף א זייגער. באָרים איז ניט געווען גהאַרעט צו אזא ליארעם, ווי אין דעם דאָזיגען גאסטהויז... ער קאָן ניט שלאָפען רוהיג... מען דארף דינגען א נייע קוואַרטיר אין א פּריוואַט הויז. איך בעט אייך, אייזענשטאדט, אויב עס איז מעגליך נאָך היינטיגען טאָג, וואָלט געווען אויסגעצייכענט... שפּעטער מיט א שעה צוויי אָדער דריי קומט צו אונז אויף אָנבייסען. זוכט־אָפּ א ליכטיגע און א פּרייליכע קוואַרטיר... אויף א גרויסער לעבעדיגער גאס... דריי אָדער פיער צימערען מיט א קיך.. אויב עס איז מעגליך — א גאַרטען... באָרים האָט ליעב א גאַרטען, בוימער, גראָז... אדיע, אייזענשטאדט, אויף וויעדערזעהען!

אונזער אייזענשטאדט איז געווען גליקליך, קוסענדיג אויף ראָזע׳ס צופריעדען און לעבעדיג געזיכט, אויף וועלכען עס איז שוין לאַנג־לאַנג קיין שמייכעל נישט געווען, אויף איהרע טיעפע, שווארצע גרויסע אויגען, פון וועלכע עס האָבען זיך אצינד געגאָסען ליכטיגע שטראהלען פון ליעבע און גליק. אין דער דאָזיגער מינוט האָט ער פערגעסען זיינע ביכער, דעם עקזאמען, די שטונדען, אפילו דעם אלטען קראנקען, בלינדען פּאָטער, דוד דעם שניידער. אין

און דאָס גליקליכע פּאָרעל, זיצענדיג אויפן ביי דעם אנ־דערען אויף די הענד, קאטשען זיך פּאר נעלעכטער.

— זעה־נאָר זעה, באָריס, די פּינקטליכקייט פּונ׳ם חשבון, אקוראט ווי אייער אלטער קאסיר, חא־חא־חא!

— חא־חא־חא! ער זאָגט, אז מיר דארפען סטעפּאנאָווסקי׳ס פערד־לעך אויף כּפּרות! וואָס זאָגסט דו, דערויף, ראָזע? א מבין אויף פערד־לעך, חא־חא־חא! האָסט זיך צוגעקוקט נעכטען, ווי סטעפּאנאָווסקי׳ס זוהן איז דורכגעפלויגען פּארבּיי אונז מיט די דאָזיגע פערד־לעך? פּייל אויס׳ן בויגען! א פּארגעניגען צו קוקען! — זאָגט ער, אז זיי זענען ניט ווערטה, חא־חא־חא!...

דער דאָזיגער גלעכטער, וואָס קאָן אויפּוועקען א טוידטען, ענדיגט זיך מיט עטליכע קלינגענדיגע, הייסע, פּייעריגע קושען.

* * *

מיר ברענגען דאָ א בריף, וואָס אייזענשטאדט האָט גע־שריבען אין יענער צייט צו בערטע שימשעלבּיין.

אָט וואָס אייזענשטאדט שרייבט צווישען אנדערע זאכען:

„. . . איך קאָן אייך שווערען, אז ווען איהר זאָלט איצט א קוק טהון אויף ראָזען, וואָלט איהר זי ניט דערקענט — אזוי גליקליך, אזוי צופריעדען איז זי! דאָס איז גאָר ניט די ראָזע, וואָס פריהער; זי זינגט און טאנצט, ווי א קליין קינד, און זעל־טען־זעלטען פרעגט זי מיך, וואָס שרייבט איהר מיר פון דער היים, וואָס טהוען איהרע עלטערען, וואָס מאכט איהר מוטער? דאָס טרעפט זיך נאָר דעמאָלט, ווען באָריס איז ניטא; קוים אָבער דערזעהט זי איהם — אזוי פערגעסט זי שוין אלץ אויף דער וועלט! זי איז אינגאנצען — „ליעבע". אז זי זעהט איהם ניט פאר א מינוט — איז זי שוין פערזאָרגט, בלאָס, פערטראכט, און הערט ניט, וואָס מע רעדט צו איהר... קוקענדיג אויף איהר, קאָן מען אייסדריקליך זאָגען, אז זי איז בעשאפען געוואָרען נאָר פון זיינט־וועגען... א וואונדערליכע זאך! כלעבען, א וואונדערליכע זאך!...

ווארעמע א שמעקענדינע וועטשערע, ווייכע אויסגעבעטע בעט־לעך — אלץ, וואס מע דארף... זיי זענען ווי אין א טשאד. קיין זאך קעהר זיך מיט זיי ניט אן. די מענשען דערלאנגען און נעמען־צו. אין אלע חדרים איז פריש און ליכטיג, און עס קומט זיי נאר ניט אויף אויף זייערע נעדאנקען א פרעג צו טהון, וואס פאר א צויבערליכע האנד גרייט זיי צו אט די אלע פערגעניגענס, וואס פאר איין אפען אויג ניט אכטונג אויף דער גאנצער שטוב?... אמאל מאכט זיך, אז זיי געפינען אויפ'ן טיש א צעטעל מיט א בעקאנטער האנדשריפט, קלייניע אותיות:

„דער קעכין בעצאהלט . . . . . 18 רובעל.
דעם קצב פאר פלייש . . . . . 2 „
דער וועשערין . . . . . 17.50 „
פאר געבעקס . . . . . 1.30 „
איזוואזטשיקעס . . . . . 1.75 „
דעם שפיענעל פערריכט . . . . . 2.20 „

סך־הכל . . . . . 42.75 רובעל.

„אויסגאב 7.25 רובעל האב איך איבערגעלאזט ביי דעם לאקיי. מיר דאכט, אז איהר נעמט ביי איהם קיינמאל קיין אויסגאב ניט?... די נייע וואזאנעס וועט מען אייך איבער־מארגען ברענגען. ביי סטעפאנאווסקי'ן בין איך געווען; ער וויל 700 רובעל פאר די זשרעבצעס. איהר זאלט מיך פאלגען, וואלט איהר זיי ניט געקויפט: ערשטענס, זענען זיי ניט ווערטה, און, צווייטענס, דארפט איהר זיי אויף כפרות... מארגען פריה וועל איך זיין. נעמט־אף ביי דעם לאקיי די 7.25 רובעל.

פ. אייזענשאדט."

— חא־חא־חא! ראזעטשקע! וואס זאגסט דו אויף איהם? חא־חא־חא!...

פון טויזענדער נאַרישקייטען, פון טהעאַטער, פון פערדלעך... אונ־
זער באַראָן איז געווָאָהנט געווָארען לעבען פון דער בריטער האַנד,
און ער וואַרפט מיט געלד אָהן א חשבון. איך וויים ניט, ווי
גרויס זענען ביי איהם די פאָנדען אַצינד, נאָר איך האָב מורא,
אז דער קוואל וועט זיך סוף כל סוף מוזען אויסשעפען ביז צום
גרונד! דעם דאָזיגען געדאַנק, וועלכען איך נעם אויפ'ן קאָפּ, בין
איך אויסער זיך! וואָס וועלען זיי טהון נאָכדעם אָהן מיטלעלן,
דא, אין א פרעמדער שטאָדט! מיט לעדיגע הענד און מיט אזעלכע
געווָאָהנהייטען, ווי ביי אונזער פרינץ? דער דאָזיגער געדאַנק
וואַרפט אויף מיר אָן אזא מרה־שחורה, אז איך וויל שוין נאָר ניט
קלערען, וואָס עם וועט זיין וווייטער, פונקט אזוי ווי אונזער גליק־
ליכע ראָזע, וואָס איז אזוי פערנומען מיט איהר „היינטיגען" גליק,
אז עס עקזיסטירט נאָר ניט ביי איהר קיין „מאָרגען"... איך זאָג
אייך נאָך א מאָל, בערטע, איהר זאָלט זיך ניט חאַפּען קומען
אהער: אייער אָפּפאָהרען פון דער היים וועט אַרויסגעבען אונזער
געהיימנים, און איהר וועט דערפון קיין פערגעניגען ניט האָבען.
האַלט זיך אויף נאָך א ביסעלע, מיין גוטע בערטע, איך גלויב
אייך, ווי איהר בענגט נאָך איהר, איהר דאַרפט מיר קיין סך ניט
זאָגען. שרייבט מיר אָפּטע בריפ, וואָס מאַכט אַצינד אונזער
ראָזע'ס מוטער? צי האָט זי זיך שוין פערראַכט פון דער שלאָפ־
קייט? און וואָס הערט זיך ביי די פרידמאַנס? זיי וווייסען נאָך
אלץ ניט, וואו זיי זענען? זיי מיינען נאָך אלץ, אז זיי זענען
אין אויסלאַנד? א וואונדערליכע זאַך, כלעבען!... איהר פרעגט,
וואָס הערט זיך עפּים מיט מיר? וואָס זאָל זיך הערען, מיין גוטע
בערטע? ניטא קיין אָסאָבענע נייעס. איך בין אין בעסטען גע־
זונד. איך האָב דא דרייי שטונדען, וועלכע ברענגען מיר אַכצעהן
רובעל א חודש. דעם עקזאַמען האָב איך קוים מיט צרות אויס־
געהאַלטען. נאָך אין א פאָר וואָכען ארום טרעט איך אריין אין
אוניווערזיטעט. איך האָב אויסגעשריבען אהער מיין קליין ברו־
דערעל — אין גימנאַזיע אריין; דאָס איז זעהר א וואויל קינד,

און באָרים... וואָס קאָן איך אייך זאָגען וועגען איהם? ער איז זעהר אַיין אייִדעלער, זעהר א גוטער מענש. נאָר איך פערשטעה ניט, ווי אזוי קאָן ער ביי אזא ברענענדיגער ליעבע, ווי ראָזע שענקט איהם, אוועקגעהן אמאל אויף דריי שעה אליין שפאציערען אין גאָרטען, אדער אָפּזיצען צוויי שעה אויף דער קאנאפּע א פער־זאָרגטער, אזוי, אז איהר וואָלט געקאָנט מיינען, אז דער דאָזיגער מענש בענגט נאָך עמיצען, אדער ער איז ניט גליקליך מיט זיין שיקזאל, וואָס אַיין אנדערען וואָלט זיך אזא גליק קיינמאל אפילו ניט גע'חלום'ט... איך רעכטן, אפשר בענגט ער נאָך זיינע עלטע־רען?... איך קאָן דאָס ניט פערשטעהן! מיר געפעלט ניט דאָס, וואָס ער טהוט קיין האָנר אין קאָלט וואסער ניט אריין און רעדט אזוי אָפּט וועגען זיין צעשלאָגענער נסיעה קיין אויסלאנד... איך זאָג אייך, אז דערמיט ברענגט ער איהר אזוי פיעל שמערצען, אז זי ווערד דערפון אוים מענש. איינמאל, בשעת באָרים איז ניט געווען אין דער היים, האָט מיט מיר ראָזע געמאכט א שמועס וועגען אויסלאנד.

„— איהר ווילט זיך דורכפאָהרען קיין אויסלאנד? — האָב איך זי א פרעג געטהאָן.

„— ניין... — האָט זי מיר געענטפערט פערטראכט. — ניין, ניט איך — באָרים וויל פאָהרען... ער דאַרף זיך א ביסעל דורכ־פאָהרען...

„— נו, און איהר?

„— וואָס איז דאָס פאר א פראגע? — האָט זי מיך איבער־געפרעגט מיט פערדראָס. — עס פערשטעהט זיך, אז איך וועל דאָ ניט איבערבלייבען אליין, אָהן איהם!... וואָס וועל איך דאָ טהון? וואָס האָב איך דאָ ניט געזעהן אזעלכס?... — אזוי לאנג, אזוי בריט — ביז זי האָט זיך צעווייגט... אך, בערטע, בערטע! ניטאָ וואָס צו רעדען!... מיט באָריסען האָב איך נאָך ניט גערעדט וועגען דעם; מיר זעהען זיך ניט אזוי אָפּט, ווי איהר מיינט, און וועז מיר קאָנען א מאל עפּים רעדען צווישען זיך, רעדט מען

„און נאָכדעם הויבט זי אָן צו שפּיעלען אַלײַ שטאַרקער און שטאַרקער, אַזוי, אַז דער פּאַרטנפּיאָן ציטערט און קרעכצט אונטער איהרע הענד, און נאָכדעם אַלײַ שטילער און נידעריגער, און וויינענדיגע, ריהרענדיגע מעלאָדיעס ניסען זיך אויס פון זיך אַליין און קריכען גלײַך אין האַרצען אַריין, און מיר ווייזט זיך דעמאָלט אויס, אַז זי קלאָגט זיך און בעדויערט איהר מזל און בעווײַנט איהר לײַבע, איהר מערקווירדיגע לײַבע... נאָר אָט קומט אַריין בּאָרים — און עס ווערד אַלײַ ווי פּריהער: זי פּאַלט איהם אויפֿ'ן האַלז. זי לאָכט זי זינגט, זי מאַכט זיך נאַריש, ווי א קליין קינד.

„א וואונדערליכע זאַך, בערטע, כלעבען, א וואונדערליכע זאַך!...

„פּ. אייזענשטאַדט."

אויפֿ מאָרגען נאָנץ פּריה נאָך דעם אויבענדערמאָנטען בריעף, בעת אונזער טאַלאָנטפּולער דיפּלאָמאַט האָט נאָר־וואָס נעקלערט איבערקהרען זיך אויפֿ דער אַנדערער זייט בײַ זיך אויפֿ'ן בעטל, וואָס איז פּול מיט וואַנצען, בכדי ער זאָל קאָנען געשמאַקער שלאָפֿען, האָט מען איהם אָנגעקלאָפּט אין פּענסטער אַריין מיט אזא כח, אַז ער האָט זיך באַלד אויפֿגעהאָפּט און געעפּענט די טיר. א נאָראָדאָווער האָט איהם איבערגענעבען א קוויטלע:

„אייזענשטאַדט! למען השם, די רגע! מע האָט אונז בענומען בײַ דעם לעצטען העמד! בע'גנב'עט בײַ דעם לעצטען פּאָדים! ניטאָ ניט די קעכין, ניט די פּאָקאָיאָווע, ניט דער לאָקיי! א גליק, וואָס מע האָט אונז געלאָזט לעבעדיגע! בּאָרים איז אויסער זיך!. קומט באַלד! די רגע!

„ראָזע פּרידמאַן."

עס פּערשטעהט זיך, אַז אייזענשטאַדט האָט זיך לאַנג נישט געלאָזט בעטען. ער האָט געטראָפּען זיינע פּרייַנד זעהר אין א טרויעריגער לאַגע: בּאָרים איז געלעגען א באָרוועסער אין זאָל אויפֿ'ן דיוואַן, איינגעוויקעלט אין א רויטער קאַלדרע, און ראָזע

און דאָרטען וועט ווערען פון איהם א תל אָהן מיר. פאר דער קוואַרטיר צאָהל איך זעכס רובל; פאר עסען אכט רובל. בלייבט אונז פיער רובל אויף קליניגקייטען. נאָר מיין שוועסטער שרייבט מיר, אז אין ניכען וועט זי מיר צושיקען א צווויי קינדער פון איהר „חברה". וואָס זאָל איך טהון מיט זיי?... איהר ווייסט, ווי טייער מיין שוועסטער איז ביי מיר. נאָר וואָס בין איך שולדיג, אז גאָט האָט זי געבענשט מיט א טוץ קינדער? טאָמער וועט גאָט צושיקען נאָך א צווויי שטונדען. מיינע חברים, אייערע גוטע בעקאַנטע, גאָלדענשטאַדט און זילבערשטאַדט, שרייבען מיר אויך, אז זיי זוכען שטונדען. זיי זענען אין פּעטערבורג אין אונ־ווער־זיטעט; איינער שטודירט אויף דאָקטאָר, דער אנדערער — אויף אַרווּאָקאט. איהר ווייסט ניט, בערטע, וואָס זענען זיי אזוי אין כעם אויף אייער שטאַדט, און נאָך מעהר — אויף דער גאַלער מאַראַם רעגענבויגען מיט איהרע גאַלע טעכטער?... איך האָב אייך פערגעסען זאָגען, אז בּאָרים האָט געקויפט פון ראָזע'ס וועגען א טיערען ראָיאָל, און איך בין ערשט ניט לאַנג געווּאָהר געוואָרען, אז ראָזע שפּיעלט פיאַנא אויסגעצייכענט; און ווער שמועסט, אז בּאָרים איז ניטא און זי שפּיעלט א ביסעל פערטראַכט־מאַלאַנכא־ליש, דאָן גיסען זיך אוים פון איהרע פינגער וואונדערליכע זיסע אקאָהדען מיט טרויעריגע געזאַנגען, אזוי, אז עס קלעהמט אמאָל שטאַרק דאָס האַרץ, און איך פערשטעה ניט, ווי אזוי קאָן בּאָרים אוועקווארפען אזא זאַלטענעם פערגעניגען און אוועקגעהן אויף דריי שעה שפּיעלען אין ביליאַרד מיט עטליכע לעדיגגעהערס און טונעיאדצעס?... וועו איך קום אמאָל צו זיי און טרעף זי ביי דעם פאַרטעפּיאַן און טהו זי א פרעג, וואו איז ערגיץ בּאָרים? — שטעלט זי אַנידער אויף מיר איהרע שווארצע טיעפּע אויגען און ענטפערט מיר צעריצט, מיט פערדראָס:

„— וואו זאָל ער זיין? ער איז זיך דורכגענאַנגען א ביסעל צו זיינע בעקאַנטע... צי איהר ווילט, אז ער זאָל זיצען שטענדיג אין דער היים, נאָר ניט אַרויסטרעטען פון שטוב?...

דאָס נייענצעהנטע קאַפּיטעל.

די מאדאם פרידמאן ווייזט זיך ערוים אלס די בעסטע דיפלאמאטין, אוז אונזער יונגער פרינץ האט חרטה אויף דער נאנצער מעשה.

די מאדאם פרידמאן, אז זי איז איבערגעבליבן אין דער גרויסער שטאָדט אליין. אָהן דעם זוהן, האָט זי נישט גע'חלש'ט אוז נישט נעווויינט אוז נישט נעליידיגט; זי האָט נאָר נענעבען א דעפעשע אהיים צום מאן אוז האָט בעקומען איין ענטפער פון איהם, אז מאיר פוהרמאנ'ס טאָכטער איז אויך אנטלאָפען, — האָט זי שוין פערשטאנען די נאנצע נעשיכטע אוז איז צוריקגע־קומען אהיים. זי האָט נעוואוסט, ווי ווייט נעבאלעוועט אוז נע־פיעסטעט איהר בן־יחיד איז. מלכה פרידמאן האָט באלד פער־שטאנען, אז זיין פייערינג ליעבע צו דער „שווארצער" ראָזע וועט נעווינם לאנג נישט דויערען; זי וועט איהם ניך נמאם ווערען, אזוי ווי עם פלעגט איהם נמאם ווערען יעדע זאך אין די קינדערשע יאָהרען.

אוז ווירקליך! לאנג האָט אונזער יונגער נעבאלעוועטער העלד נישט נעקאָנט אויסהאלטען מיט זיין ליעבע צו דער „שווארצער" ראָזע. נאכ'ן ערשטען טשאד איז זיין צעהיצטע פאנטאזיע באלד אָפּנעקיהלט נעוואָרען, אוז ער האָט פלוצים דערפיהלט אויף זיך א שווערע משא: ער האָט א ווייב... די פרייהייט האָט ער שוין אָנגעוואוירען אויף שטענדיג... פון דעם ראָזיגען נעדאנק

האָט זיך אַרומגעדרעהט אין קאַלאָשען אויף די קלייַנע וויסע פיסלעך, איינגעהילט אין א גרינער שאל, וואָס די גנבים האָבען אפנים, פאר רחמנות, איבערגעלאָזט. די שאפעס מיט די קאָמאָדען זענען געשטאַנען אָפען און אויסגעראַמט מיט א זעלטענער פינקטליכקייט; די טישען מיט די בענקלעך צעשטעלט און צעדרעהט; די דיוואַנעס מיט אַלע אַנטיקלעך צוגענומען; די שופלאָדען מיט די קעסטלעך אויסגעריינגט; אפילו די צווויי טייערע בראָנזענע שפיגלען אַראָפגענומען, אפילו די לאָמפען מיט די זילבערנע לייכטערלעך האָט מען בעוואָהרעכט. זעלטן־זעלטען האָט זיך דורכגעוואַרפען איין אַלט קוויטלע, א וויסע העמשקע, א טאַוועל פון א ביכעל...

— עס ווייזט אויס — האָט זיך אָנגערופען אונזער דיפלאָמאט מיט א שמייכעלע, בעטראַכטענדיג דעם דאָזיגען חורבן — עס ווייזט אויס, אז די גנבים האָבען צייט געהאט זיך איינפאַקעווען, ווי עס געהער צו זיין. א וואונדערליכע זאך, כלעבען, א וואונדערליכע זאך!...

מיר וויסען ניט פאר וואָס, — נאָר ביי די דאָזיגע לעצטע ווערטער פון אייזענשטאַרטען האָט זיך אונזער האלב־נאקעטע העלדין אָנגעהאפט ביי ביידע זייטען און האָט זיך אזוי שטארק, אזוי הילכיג צעלאַכט, אז באָרים איז אראָפגעשפרונגען פון דער קאנאפע און איז מיט דער רויטער קאַלדרע צונעלאָפען צו זיין יונג ווייבעל, וועלכע האָט ניט אויפגעהערט צו לאַכען אַלע מאָל העכער און שטאַרקער; קוקענדיג אויף איהר, האָט זיך אייזענשטאַדט ניט געקאָנט איינהאלטען און האָט זיך אויך צעלאַכט, ניט וויסענדיג אויף וואָס און אויף וועמען... פאר דעם דאָזיגען יונגען מענשען, וואָס האָט ליעב געקריגען ראָזען פונ'ם ערשטען מאָל, וואָס ער האָט זי דערזעהען ביי בערטען אין זאל, איז געווס געווען צו זעהען, ווי זי לאַכט, ער זאל זיך אויך צעלאַכען, אדער דאָס הארץ זאל איהם קלעמען, וועט ער דערזעהט טרערען אויף ראָזע'ס אויגען...

אויף זיין חבר׳ס קאָפּ; ער האָט איבערגענעבען ראָזען, אז ער האָט פיינט אייזענשטאדטען, אז אָט דער דאָזיגער בחור מיט די גלעזערנע באַנקעס פערגינט איהם נישט דאָס גליק און איז איהם א דם־שונא, אז אייזענשטאדט האָט ליעב זיך אומעטום אריינ־מישען, וואו מע בעט איהם נישט...

ראָזע זעהט, אז איהר באָרים איז עפּים צעפלאָכטען, אז עפּים פעהלט איהם, — נאָר זי ווייסט ניט וואָס. פרעגט זי איהם מיט דער גרעסטער צערטליכקייט:

— וואָס איז דיר, באָרים? וואָס פעהלט דיר? וואָס זאָל איך דיר טהון אזעלכס? דו ווייסט דאָך, אז איך בין גרייט אין פייער, אין וואַסער, אין עק וועלט, שטאַרבען צוליעב דיר, באָרים!

דערויף האָט איהר באָרים געענטפערט, אז מע מוז זיך אמאָל איבערבעטען מיט די עלטערען, אז אנדערש קאָן ניט זיין: מע מוז זיך אונטערגעבען. זיין מוטער האָט איהם אזוי ליעב, אז זי וועט איהם באַלד מוחל זיין; זי וועט איבערגעבען דעם פאָטער און וועט פוילען, אז ער זאָל אויך געבען זיין הסכמה...

— נו, באָרים, פאַר וואָס זשע דען ניט? נו, לאָמיר פאָהרען! פאָהרען מיר?...

— ניין, נאַרעלע. בויידע טאָרען מיר אַצינד נאָך נישט פאָה־רען. עס איז נאָך צו פריה. איך מוז פריהער אליין זיך דורכ־פאָהרען, און נאָכדעם... דו פאַרשטעהסט צי ניין?...

אויף א מינוט בלייבט זי זיצען טוידט; עס האָט זיך איהר אָפּגעריסען אין האַרצען. דער גראַנק, אז ער וועט אוועקפאָהרען און זי וועט דאָ בלייבען אליין, פערגליווערט איהר דאָס בלוט. נאָר זי זעהט, אז ער וויל אזוי, אז באָרים וויל אזוי, פאלט זי איהם אויפ׳ן האלז און זאָגט איהם מיט טרערען:

— ביזט געזעבט, באָרים, ביזט געזעבט: דו דארפסט פרי־הער אליין זיך דורכפאָהרען... אויף א קליינער צייט, איא, באָרים?

— אויף א וואָך אדער אויף צוויי, נישט מעהר!

— נישט מעהר, באָרים, נישט מעהר, מיין טייערער!

איז איהם קאלט געוואָרען אין אלע אברים: וואָס הייסט דאָס? ווי אזוי איז דאָס געשעהען? און וואָס וועט זיין ווייטער?...

אמת, עס זענען געווען מינוטען, בעת דאָזע פלעגט זיצען מיט איהם צוזאמען, און איהרע שענע געקרייזעלטע האָר זענען גלעגען צעווואָרפען אויף זיינע הענד, און איהרע פייעריגע אויגען האָבען אויף איהם געקוקט פול מיט ליעבע, — דעמאָלט איז איהם געווען ניט אזוי שלעכט; נאָר אז ער איז געבליבען אליין אויף א שעה און זיינע שוואַרצע גרדאנקען האָבען זיך איהם צוריק־געקעהרט, איז אונזער יונגער העלד געווען באמת איין אומגליק־ליכער מענש. ליגענדיג מיט'ן פנים ארויף אויף דער סאמעטענער סאָפע, אויסציהענדיג די פים אויפ'ן טיש און פייפענדיג פון ניט האָבען וואָס צו טהון, זענען איהם וויעדער ארויפגעקומען שלעכטע גרדאנקען און עס האָט זיך איהם פאַרגעשטעלט, אז ער האָט פער־שפּיעלט, לחלוטין פערשפּיעלט זיין לעבען אויף דער וועלט, — און דורך וועמען? דורך „איהר"! דורך אָט דער דאָזיגער שוואַר־צער דאָזע, וואָס וואַרפט זיך איהם אלע מינוט אויפ'ן האלז און קושט איהם און האלובעט איהם, — וואָס וויל זי פון איהם? וואָס האָט זי צו איהם? פאַר וואָס און פאַר וועז האָט זי איהם בעגרא־בען יונגערהייד דאָ, אין דעם דאָזיגען קליינעם שטיבעל?...

און בים־לעכווייז־בים־לעכווייז האָט אונזער העלד אָנגעהויבען פיהלען צו זיין גלייעבטער דאָזען עטוואָס פערדאָס, א מין שנאה. עס זענען געווען צווישען די „ליעבענדע" אזעלכע מינוטען, וואָס זי איז געהאָנגען ביי איהם אויפ'ן האלז און איז אויסגענאָנגען ווי א ליכט פאַר גרויס גליק, און ער האָט זי אין דער זעלבער מינוט נישט געקאָנט סובל זיין און איז געווען אויסער זיך פאַר כעס: „וואָס וויל זי פון מיין לעבען האָבען? פון וואָנען האָט זי זיך גענומען?"... נאָך מעהר האָט איהם געברענט אויף זיין חבר אייזענשטאדט: „וואָס האָט געוואָלט האָבען פון מיר אָט דער דאָזיגער שוטה מיט די גלעזערנע באַנקעס?" — און אונ־זער גלעזסטעטער פרינץ האָט אויסגעלאָזט זיין גאנץ ביטער האַרץ

— אַליין?

— אַליין.

דער צוג איז אָנגעקומען, און באָרים איז אַרויסגעשפּרונגען פּונ׳ם וואַגאָן א בלאָסער: ער האָט צוויי נעכט ניט געשלאָפען. ער האָט אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ און איז געבליבען שטעהן אויף איין אָרט, ווי א בעגראָבענער. מלכה איז צוגעגאַנגען צו איהם און האָט איהם אַרומגעהאַפּט קושען.

— באָרים!...

— מאַמע!...

. . . . . .

מלכה האָט צוגערופען דעם עקיפּאַזש און האָט זיך אַרײַנ־געזעצט מיט׳ן זוהן. זי האָט איהם נישט געשטראָפט, ניט גע־פרעגט גאָרנישט, כמעט גאָר ניט גערעדט: זי האָט שוין געוואוסט אַלסדינג — וואָס וועט זי ביי איהם פרעגען? וואָס וועט ער איהר דערצעהלען? ער האָט אַנידערגעלאָזט זיין קאָפּ ביי איהר אויף די הענד און האָט געמומען ווײַנען. זי האָט איהם געלאָזט זיך אויסווײַנען. זי האָט איהם געקרייזעלט זײַנע לאַנגע בלאָנדע האָר, און האָט נאָר געזאָגט: „מײַן קינד! מײַן קינד!" קומענדיג אַהיים, האָט זיך אונזער יונגער העלד אַרומגעוואַשען, אַרומגערא־זירט, אָנגעטהאָן, בעשפּריצט זיך מיט אָדעקאָלאָן און איז געוואָרען וויעדער דער זעלבער לעבעדיגער און פּרישער באָריס, וואָס פריהער. דעם פּאָטער האָט ער געטראָפען אין קאַבינעט איבער די חשבונות מיט א פּעדער אין די צייהן.

— וואָס מאַכסט דו, פּאָפּא?

— א־א־א?! — האָט איהם דער פּאָטער געענטפערט, קר־קענדיג אין די חשבונות, און האָט איהם אונטערגעשטעלט די לינקע באַק אויף א קוש טהון. נאָכדעם איז ער אַרײַנגענאַנגען וויעדער צו דער מוטער און איז איהר געפּאַלען אויפ׳ן האַלז. ער האָט

און וויעדער א לאנגער, א הייסער קוש דורך טרערן.

דאָס האָט איהם אזוי בענומען, אז ער האָט זי אין דער דאָזיגער מינוט ערנסט ליעב געהאט און איז איהר געווען דאנקבאר פאר די פרייהייט, וואָס זי שענקט איהם... זייער געזעגענען זיך איז געווען אזוי ריהרענד, אז אפילו אייזענשטאדט האָט שטילער־הייד, אן דער זייט, געלאזט א טרער...

צוויי טעג האָט ראָזע'ס פאַרטרעט בענליים באריסען, און איהם האָט זיך נעדאכט, אז אין וואגאן, וואו ער איז געזעסען, זענען געשטאנען קענען איהם איהרע שוואַרצע פייערינע אויגען. נאָר קוים איז ער געקומען אהיים און איז אריינגעפאלען צו מלכה'ן אין די הענד אריין, אזוי האָט ער אלץ פערגעסען.

אז די מאדאם פרידמאן האָט פלוצים בעקומען די פרייליכע דעפעשע פון איהר זוהן, איז זי געווען אזוי גלייכגילטיג, פונקט ווי זי האָט נאָך פריהער געוואוסט די שעה, וועו איהר באריס וועט קומען. דאָך האָבען איהר די הענד געציטערט אזוי שטארק, אז זי האָט זיך אליין נישט געקאָנט אנטהון און האָט געמוזט אריינרופען דאָס דינסטמיידעל, וועלכע האָט בעמערקט, אז די מאדאם איז עפיס שטארק צעטראָגען, און האָט דאָס באלד איבערגענעבען אליק'ן, און אליק האָט דאָס די רגע אפגעטראָגען צו בערטע דער גרושה און אין נאָך עטליכע ערטער, אזוי אז דעם זעלבען טאָג איז שוין ארויס א קלאנג אויף דער גאנצער שטאָדט, אז די מאדאם פרידמאן האָט דערהאלטען א דעפעש און איז ארויסגעפאָהרען צום וואקזאל אקעגען דעם זוהן מיט דער שנור... דאָס האָט אנגעמאכט אזא רעש, אז עם זענען באלד נאָך איהר נאכגעפאָהרען די מאדאם שפיענעלגלאָז, די מאדאם רענענבויגען און די מאדאם שטעבענהאלץ... מיט'ן מאן האָט זי וועגען דעם ניט גערעדט: מאָטעל האָט שוין פערשטאנען, וואָס דאָס בעטייט. ער האָט זי נאָר א פרעג געטהאן:

— מלכה! ער פאָהרט?

— ער פאָהרט.

ווייב ?... און מיין באָרים האָט שוין א ווייב ? און זועמען ? און אויף וואָסער איין אופן ? און איך זאָל דאָס אזוי איבערלאָזען ? — אָ, ניין !"...

נאָר דאָס איז געווען איהרע אינווענטיגסטע געפיהלען ; אויס־וועניג, אויפ'ן פּנים, איז זי געווען גאָנץ רוהיג, א ביסעל ווי פּרייליך, און אז באָרים האָט געענדיגט זיין ערצעהלונג מיט טרערען אויף די אויגען, האָט זי פּערשטאָנען, אז איהר זוהן הויבט שוין אָן חרטה האָבען אויף דער גאנצער מעשה, און אציגד איז דאָ צייט צו פּערחאָפּען, פּערריכטען. זי האָט איהם געלאָזט זיינע לאָנגע בלאָנדע האָר און האָט צו איהם געזאָגט :

— נו, מיין קינד, געגוג, גענוג. שוין צייט רוהען, שוין צייט שלאָפען...

— ניין, מאָמע, ניין ! איך וויל, אז דו זאָלסט מיר זאָגען, אז דו ביזט מיר מוחל... איך וויל, דו זאָלסט מיר צוזאָגען, אז דו וועסט מיך ניט פּערלאָזען, אז דו וועסט מיר העלפען ! דו ביזט אזא קלוגע, אזא גוטע !...

— קינד ! — האָט זי איהם געענטפערט, אָפּווישענדיג מיט איהרע ווייכע ווייסע הענד זיינע טרערען. — קינד ! פּאר וואָס זאָל איך דיר מוחל זיין ? וואָס האָסט דו אזעלכס פּארזינדיגט ? וואָס חיטרע מענשען האָבען דיך געוואָלט אריינלאָרען אין זאָק אריין ? וואָס אפּעריסטען האָבען געוואָלט זיך באָנוצען מיט דיין רייכטום ?... דאָנק און לויב גאָט, וואָס דו האָסט א מוטער, וועלכע וועט איהר לעבען אוועקגעבען צוליעב איהר קינד... דו האָסט גוט געטהאָן, וואָס דו האָסט מיר אלץ אנטדעקט און נישט פּאר־לייקענט קיין זאך. פון הייַנט אָן בין איך דיין איינציגער העלפער, און אויף מיר מעגסט דו זיך פּארלאָזען מעהר ווי אויף אלע דיינע גוטע פרייַנד, וואָס מיינען זייער אייגענע טובה און דיין קעשענע...

די גאנצע נאכט איז אונזער יונגער העלד אָפּגעשלאָפּען אויס־געצייכענט, און ווי נאָר ער האָט געעפּענט די אויגען, האָט ער זיך

איהר געוואלט אנהויבען דערצעהלען אלץ, אלץ; נאר זי האט איהם איבערגעשלאגען, זאגענדיג צו איהם מיט א געלעכטער:

— קינד! מיר וועלען נאך צייט האבען צו רעדען וועגען דעם אויך; איצט דארפסט דו גיהן צום טיש עפּיס איבערבייסען.

ביי'ם טיש האט באָרים נעגעסען מיט גרויס אפּעטיט, זיהר פיעל גערעדט, דערצעהלט חידושים פון דער גרויסער שטאָדט, און די מוטער האט איהם אויסגעהערט מיט א צופריעדען שמייכעלע אויף די ליפּען, גלייך ווי עס וואלט צווישען זיי גאָר נישט פאָרגעפאלען, גלייך ווי ער האט זיך זיהר פיין אויסגעשטעלט קעגען זיך, קעגען זיינע עלטערען, קעגען גאָט און לייט...

דער ווייַן, דאָס בעגעגעניש מיט דער מוטער, די שענע צימערען מיט'ן וווייכען גרויסארטיגען מעבעל האָבען אויפגעבונדען די צונג פון אונזער יונגען העלד, און ער האט איבערגעגעבען זיין מוטער א לאנגע געשיכטע, די גאנצע געשיכטע, וואָס מיט איהם האט פאסירט, מיט אלע קלייניגקייטען און מיט דער גאנצער עפענטליכקייט און תמימות.

אין דער ציט, וואָס באָרים האט דערצעהלט, איז די מאדאם פרידמאן געזעסען אין א וווייכען סאמעטענעם פאטעל און איהם אויסגעהערט מיט א זים שמייכעלע אויף איהר געזונד און פריש געזיכט, גלייך ווי באָרים וואלט איהר דערצעהלט א שענע מעשה פון א בוך. מלכה'ס צופריעדען געזיכט האט נישט אויסגעזאָגט וואָס עס האט זיך געטהאָן ביי איהר אין הארצען, וועו זי האט דערהערט, אז אט דאָס דאָזיגע קלייגע שווארצע מיידעלע, אט די דאָזיגע „קארלעטשקע" מיט איהר טיערען בן־יחיד האָבען דריי יאָהר כסדר געפיהרט צווישען זיך א שטילען ראָמאן, און זי, מלכה, האט נישט אננעהויבען צו ווייסען פון קיין „פּותר" און פון קיין „חלום"!

„א! — האט זיך מלכה געקלערט. — זי דארף זיין א גוטע סחורה! נאך א בעסערע, ווי די מאמע איהרע, די יאשטשערקע!... און די דאָזיגע „קארלעטשקע" איז היינט מיין שנור, מיין זוהנ'ס

צו רעדען מיט דער מוטער; ער האָט דאָס נעלאָזט אויף מאָרגען, אויף שפּעטער...

די גאַנצע נאכט האָט ער געזעהען שלעכטע חלומות, און ראָזע'ס גרויסע, שוואַרצע, טיעפּע אויגען, וועלכע ער האָט שוין כמעט פערגעסען, האָבען זיך איהם געפּלאָנטעט א גאַנצע נאכט פּאר זיינע אויגען. נאָר אויף מאָרגען, וועז ער איז געקומען צו דעם באַנקיר עסיגמאַכער מיט א וויזיט, און מע האָט איהם אייגעלאַדען אויף אָנבייסען און נאָכדעם אין טהעאַטער, איז ער גאַנץ וואָרען וויעדער מונטער און פריילעך, און דעם באַנקיר'ס עלטערע טאָכטער, די מאַמזעל עסיגמאַכער, מיט איהרע גרויע אויגען, מיט איהר הויך געשטאַלט און מיט איהרע אידעלע מאַניערען, האָט אויף איהם געמאַכט א היבשען איינדרוק. די מוטער האָט איהם געזאָגט, אז דער דאָזיגער מאַמזעל גיט דער באַנקיר עסיגמאַכער נדן ניט מעהר און ניט ווינציגער פון א האַלבען מיליאָן רובל.

„אָהאָ! — האָט זיך אונזער נאַיוואָר העלד געטראַכט. — אָהאָ! א האַלבען מיליאָן רובל נדן? נישקשה פון א נדן, כלעבען!"...

. . . . . .

נאָר געגוג! געגוג שוין אונז נאָכצוגעהן טריט ביי טריט אונזער יונגען העלד, וועלכער האָט עס געווים ביי אונז נישט פערדיענט. מיר וועלען זיך בעסער אומקעהרען צו אונזערע צוויי עהרליכע פריינד, פינחס אייזענשטאדט און בערטע שימשעלביין, און וועלען איבערגעבען א גאַנצע רייהע פון זייערע בריעף, וואָס זיי האָבען אין יענער צייט געשריבען אייגער צום אַנדערען.

אָנגעהויבען אַרומקוקען אויף אַלע זייטען. ער האָט פערגעסען, וואו איז ער און ווי קומט ער אהער? דער גילדענער שפּאַליר פון די הויכע וועגד, דער נרויסער סאָמעטענער קאָוויאָר ביי דעם בעט, די הויכע גלענצענדע קאָלאָנעס מיט די ליכטיגע פענסטער, דאָס טיערע מעבל מיט די גרויסע בראָנזענע שפּיגלען — דאָס אַלץ, פון וועלכען ער איז שוין א ביסל אָפּגעוואָהנט געוואָרען, האָט איהם אויסגעוויזען ווי א חלום. אין דער דאָזיגער מינוט איז אַריינגעקומען זיין מוטער מיט איהר זים שמייכעלע אויף די ליפּען. באָרים האָט זיך אין איין אויגענבליק דערמאָנט אין אַלץ.

— שטעה שוין אויף, קינד, שוין צייט פאָהרען.

— די רגע, מאָמע, די רגע, אָט טהו איך זיך אָן! — און באָרים האָט זיך נענומען אָנטהון; נאָר ווי איבערראָשט איז ער געווען, אז פאר זיינע אויגען איז געלעגען א שפּאָנעל־נייער קאָס־טיום, נאָר־וואָס פון דער נאָדעל ארוים! דאָס איז געווען א סור־פּריז פון זיין מוטער.

אין פערלויף פון דריי וואָכען האָבען זיי צווישען זיך קיין איינציג וואָרט ניט געררעדט וועגען דעם, וואָס באָרים האָט געוואָלט רעדען, און אזוי האָבען זיי זיך צוגעגרייט אין וועג ארויין — קיין אויסלאָנד פאָהרען אויף א גאנצען ווינטער. אז זיי זענען גע־קומען קיין וואַרשא, האָבען זיי זיך אָפּגעשטעלט אין דער דאָזיגער שטאָדט אויף עטליכע טעג, וואו די מאָדאָם פרידמאן האָט בע־דארפט איינקויפען א טראָנספּאָרט פערשידענע סחורות. זי האָט בעקאָנט געמאכט איהר זוהן אין עטליכע גאנץ רייכע הייזער, וואוהין מע האָט איהם געבעטען אויף אָבענד־ברויט אָדער אויף מיטאָג. זי האָט איהם אויך בעקאָנט געמאכט מיט דער רייכער פירמע „עסיגמאכער". און אזוי האָבען זיי פערבראכט אין דער גרויסער שטאָדט וואַרשא. אויף דער נאכט זענען זיי געווען אין טהעאָטער, און באָרים איז געקומען צוריק מיט א קאָפּווועהטיג. לויגענדיג אין בעט, האָט ער זיך דערמאָנט אָן דעם, וואָס ער האָט

געגאנגען איבער דער שטוב, ווי א שאָטען, פּינסטער ווי די ערד, ניט נערעטט קיין וואָרט, נאָר געזיפּצט און געגלעט זיך די האָר... אך, בערטע, בערטע! וואָס האָבען מיר געטהאָן? צו וואָס האָבען מיר זיך אזוי געחאפּט זיי צונויפּבינדען, נישט בעקלערט און נישט בעטראכט? מיר, נאָר מיר, זענען שולדיג אין דעם אלעם! די צייט וואָלט אלײן געטהאָן איהרם; וועט מיר זאָלען זיי נישט געווען מיטהעלפען. וואָלטען זיי אפשר נעווען בריידע גליקליכער. אצינד איז זי אומגליקליך, אזוי אומגליקליך, אז נאָר איך און איהר קאָנען זי פערשטעהן... זי איז נאָך מעהר אומגליקליך דערמיט, וואָס זי האָט ניט, פאר וועמען אויסצוערעדען איהר האַרץ, פאר וועמען אויסצוגיסען איהרע טרערען! ערשט היינט בין איך נעווען ביי איהר; זעהענדיג איהר טוידט פּנים, איהרע געשוואָלענע אויגען, בין איך געשטאָרבען פאר שרעק; זי האָט מיך אפּגעזידעלט, ווי תמיד:

„— איהר זענט, אפּנים, געקומען מיך בעווייגען? צי איהר זענט געקומען מיך טרייסטען, אויסרעדען דאָס האַרץ?... איהר זאָלט ניט מויגען, אייזענשטאדט, אז באָרים איז ביי מיר אזוי נידעריג געפאלען, ווי ביי אייך אין אייערע אויגען!... איך קען איהם בעסער, ווי איהר קענט איהם! וועט ער זאָל קאָנען, וואָלט ער שוין לאָנג געקומען. מסתמא קאָן ער ניט; מסתמא לאָזט מען איהם ניט... אָדער אפשר איז ער ניט געזונד... אפשר איז ער אזוי שלאָף, אז ער קאָן מיר אפילו ניט שרייבען... ער קעהר געווים זיין שלאָף! ער איז נעבאָך שלאָף! איהר ווייסט דערפון נאָנץ גוט, און ווילט מיר ניט אויסזאָגען! איהר בעהאלט פון מיר! איך וויים, איך וויים!... איך קען אייך, אייזענשטאדט, איך קען אייך! איהר האָט תמיד ליעב בעהאלטען! איהר ווילט מיך מוטשען! איהר מוטשעט מיך! וואָס האָט איהר צו מיר?!...

„איך האָב געבראכט דעם דאָקטאָר, וועלכער האָט געפונען, אז זי האָט היץ. דער דאָקטאָר זאָגט, אז זי איז ניט מיט אלעמען,

דאָס צוואנציגסטע קאפּיטעל.

קאַרעספּאָנדענץ.

א.

פון פ. אייזענשטאדט צו ב. שימשעלביין.

„מיין גוטע בערטע!

„א וואונדערליכע זאַך, כּלעבן, א וואונדערליכע זאַך! ווי אזוי האָבען מיר דאָס ניט אַרויסגעזוכט פריהער, אז סוף־כּל־סוף וועט אזוי זיין? און פּאַר וואָס האָב איך איהם געלאָזט אַוועק־פאָהרען אליין, אָהן איהר? אמת, זי האָט אליין געוואָלט בלייבען דאָ, וואַרטען ביז ער וועט זיך אביסעל דורכפּאָהרען אהיים און וועט זיך אומקעהרען; נאָר איך האָב דאָס ניט געטאָרט דערלאָזען. איך בין מעהר שולדיג פון באַריסען; איך האָב געהאַט ביד ניט אַרויסלאָזען איהם פון דאַנען... נאָר וואָס זאָג איך? עס איז נאָר אוממעגליך געווען איהם צו האַלטען; ער איז געווען אזוי אומגליקליך, אזוי פערזאָרגט, אז איך אליין האָב אויף איהם רחמנות געהאַט. איך האָב געזעהען, אז ער עקט זיך, אז ער וועט דאָס נישט אויסהאַלטען, ער וועט בייגאַכט אנטלויפען, ווי א גנב, און דאָס וואָלט פּאַר איהר נאָך ערגער געווען... די לעצטע עטליכע טעג האָט ער ניט געגעסען, ניט געטרונקען, ניט געשלאָפען; אַרומ־

ב.

פון ב. שימשעלביין צו פ. אייזענשטאדט.

„טייערער פרײנד אייזענשטאדט!

„זעהט, וואָס איהר האָט אָנגעמאכט! זעהט, ווי גאָט צאָהלט אײַך דערפאר, וואָס איהר האָלט אונז, פרויענצימער, פאר גאָר־נישט! איהר מיינט, אז נאָר איהר זענט קלוג, אז נאָר איהר האָט שכל!... איך פרעג אײַך, פאר וואָס האָט איהר מיך פריהער ניט געלאָזט קומען צו אײַך? איך וואָלט נישט דערלאָזט, אז באָרים זאָל אוועקפאָהרען און ראָזע זאָל איבערבלייבען אַליין, ביי אזא טרויעריגער לאגע! איך, וואָס האָב אַליין איבערגעלעבט כמעט דאָס זעלבע, וואָס ראָזע לעבט איבער אצינד, וואָלט שוין גע־וואוסט וואָס צו טהון!... נאָר, אייזענשטאדט, איהר זענט פון תמיד אַן א סקעפטיק. סטייטש, ווי אזוי קאָנט איהר נאָר רעכענען אזעלכס אויף אונזער ארענטלייכען באָריסען, וועלכער — דאָס איז ביי מיר זיכער ווי דער טאָג — וועט היינט־מאָרגען קומען צוריק צו ראָזען! גלויבט מיר, אז ער איז גלייך אומגליקליך ווי ראָזע, און זי איז געראכט, וואָס זי פערענטפערט איהם. דאָס, וואָס עס האָט זיך געטראָפען אצינד, האָט מען בעדאַרפט ערוואַר־טען פריהער; איך האָב אייך ניט איין מאָל געזאָגט, אז קיין גליקליכע לעבע איז נאָר אויף דער וועלט ניטא, אז יעדע לעבע מוז זיך ענדיגען טרויעריג, אז דאָס נאנצע לעבען איז א שרעק־ליכע טראגעדיע...

„דאָס, וואָס איך ווייל אייך אצינד שרייבען, איז זעהר־זעהר ניט פרייליך: די מאדאם פוהרמאן, ראָזע'ס מוטער, איז נעכטען געשטאָרבען... גאָט זאָל אייך אָפהיטען פון צו זאָגען דאָס ראָזען! די דאָזיגע אומגליקליכע פרוי, וואָס האָט אזוי ליעב געהאַט איהר אייניציג קינד, איז אויסגענאנגען מיט א קלאָפ אויף די ליפען... איהר דערפט זיך שטויסען, וועמען זי האָט געשאָלטען: זי האָט אייך נערעבענט פאר איהר מלאך־המות, און איהר דערפט איהר

אז מע דארף זי אפהיטען, ווייל זי איז... איהר פערשטעהט? איך בעט אייך, בערטע, גיט מיר איין עצה, וואס טהוט מען? איהר וווייסט בעסער; איך קאן אליין נאר ניט טהון!... איך האב שוין געשריבען באריסען עטליכע בריעף; ער ענטפערט מיר ניט. אפשר איז ער שוין ניט דארטען, אין אייער שטאדט? וואס טהוט מען? וואס טהוט מען? דאס ביסעל געלט, וואס ער האט איבערגעלאזט, הויבט שוין אן אויסגעהן. דער דאקטאר געהט צוויי מאל אין טאג. די אפטייק שלינגט איין א סך געלד. די הוצאות אין שטוב זענען גרויס, ווי פריהער, און איבערמאכען אנדערש לאזט זי ניט; זי זאגט, אז באריס וועט קומען און וועט זי טרעפען אין איין אנדער לאגע, וועט ער זיין אומצופריעדען... איהר פערשטעהט, וואס דאס הייסט? באריס, וואס האט זיך ניט געשעמט צונעמען די הונדערט רובעל, וועלכע איך האב אפגעלייזט פאר'ן עקיפאזש מיט די פערד, וועט זיין אומצופריעדען דערמיט, וואס זיין אומגליקליכע ראזע וועט ניט זיצען אין פיער צימערען מיט וויים מעבעל, ווי א גרעפין!... נעכטען האב איך זי פון דער זייט א פרעג געטהאן, צי האט זי נאך עפעס געלד, צי דארף זי געלד? וואלט איהר בעדארפט הערען, וואס פאר א תשובה זי האט מיר געגעבען, ווי אזוי זי האט זיך געפיהלט בעלעדיגט פון דער פראגע!

„אך, גוטע בערטע! גיט מיר אין עצה, וואס טהוט מען? ווי אזוי ראטעווירט מען אף דאס ארעמע קינד, וועלכעס מיר אליין האבען אין אזא אומגליק אריינגעפיהרט. שרייבט מיר, טאמער וווייסט איהר עפעס פון באריסען? וואו איז ער? וואס טהוט ער? וואס פלאנט ער? טאמער קאנט איהר איהם זעהען און מיט איהם איבערשמועסען? יא, יא, א וואונדערליכע זאך, כלעבען, א וואונדערליכע זאך! ווי בלינד מיר זענען ביידע געווארטען!

„מיט דער גרעסטער אונגעדולד ערווארט איך פון אייך א תשובה.

„אייער בעסטער פריינד פ. אייזענשטאדט."

פּאר א האנד און האָט מיך צוגעפּיהרט צום בעטעל, וואו זיין אומגליקליך ווייב איז געלעגען ביי די לעצטע גראדען.

„— דו זעהסט, טייבעלע? — האָט ער איהר געזאגט, אייניגע בויגענדיג זיך צום בעטעל. — דו זעהסט, טייבעלע? דאָס האָב איך דיר געבראכט בערטען. דו זעהסט, טייבעלע? אָט דאָס איז בערטע...

„טייבעלע האָט שוין ניט געזעהען און ניט געהערט. אין צוויי שעה ארום איז זי שוין געווען אויף דער אמת'ער וועלט.

„נאָר דער דאָזיגער אומגליקליכער פרוי איז אָנגעצייכענט געווען נישט אזוי גרינג צו קומען אהין, וואו זי האָט בעדארפט געפינען איהר רוה... מאיר פוהרמאן, וואָס האָט א שעה פּאר זיין ווייב'ס טויט געוואָרפען מיט א סך טויזענדער — אבי מע זאָל איהם לעבעדיג מאכען זיין טייבעלען, האָט זיך נאָך איהר טוידט איינגעשפּארט און האָט מעהר ניט געוואָלט געבען דער חברה־קדישא, ווי דרייסיג רובל. א גאנץ מעת־לעת האָט ער זיך געדונגען, ווי מע דינגט זיך פּאר איין אָכס, — ביז מע האָט קוים אויסגעריסען ביי איהם הונדערט רובעל. איך בין נאָר ניט אים שטאנד צו בעשרייבען אייך די בזיונות, מיט די קללות, מיט'ן גאנצען רעש, וואָס עס האָט זיך דאָ געטהאָן אין דעם מעת־לעת, וואָס זיין ווייב איז נעלעגען אויף דער ערד און ער האָט זיך ארומגעטראָגען מיט די שלימעלעך און געטאפט דעם אייזערנעם קאסטען!

„נאָר איין זאך קאָן איך ניט פערשטעהן: הייניט פארנאכט האָב איך געזעהען אריינגעהן צו פוהרמאנען אין הויף אריין דעם הערר מאָטעל פרידמאן! וואָס קאָן דאָס בעטייטען? אפשר איז ער אזוי אריינגענאנגען. מנחם־אָבל זיין זיין אלטען חבר?... איך קאָן דאָס ניט פערשטעהן! איך האָב נאָר־וואָס געשיקט אהין מיין מיידעל, זי זאָל א קוק טהון, וואָס איז דאָרטען און וואָס טהוט זיך ביי פוהרמאנען?... דאָס מיידעל איז געקומען און זאָגט, אז

מוחל זיין — זי איז געגנג אָפּגעקומען אויף דער וועלט!... איך קאָן זיך אָהן טרערען ניט דערמאָנען, וואָס זי האָט איבערגעטראָגען פון איהר מאן דעם דעספּאָט די לעצטע צייט. זי האָט שוין ביי איהם לאָנג פון קיין וועלט ניט געוואוסט; נאָר זינט די טאָכטער איז אָנטלאָפען, איז מאיר פוהרמאן געוואָרען ערגער, ווי א ווילדע חיה. ער האָט איהר אלע מינוט געשטאָכען די אויגען מיט דער אויסגעלאָסענער טאָכטער, וואָס איז אָנטלאָפען מיט איין אַרעמען סטודענט (איהר פערשטעהט חאטש, אייזענשטאָדט, וועמען מע מיינט דאָ?...). און צייטענווייז, אז זי האָט שוין נישט געקאָנט איבערטראָגען און האָט איהם געענטפערט מיט א וואָרט אָדער צוויי, האָט ער זי געטריבען פון שטוב און האָט איהר געשריען:

„— געה דיר צו דיין טאָכטער, צו דער מופקרת!... איהר מיינט, איהר וועט מיך ירש'ענען לעבעדיגערהייד?...

„אז זי איז שלאָף געוואָרען, האָט ער נישט געוואָלט רופען דעם דאָקטאָר... די דאָזיגע אומגליקליכע פרוי האָט געצאָנקט, ווי א ליכט. ער האָט נישט צוגעלאָזט צו איהר קיינעם; ער האָט פערטריבען אלע קרובים. איך האָב זיך ניט געטאָרט ווייזען פאר זיינע אויגען; ער האָט כסדר געזאָגט, אז ער וועט מיך פערשיקען אין סיביר... נאָר צום סוף, אז ער האָט דערזעהען, אז זיין ווייב געהט שוין אויס, האָט ער אראָפּגעבראָכט אלע דאָקטוירים פון דער שטאָדט. ער איז ארומגעלאָפען, ווי א משוגענער. ער האָט געוואָרפען די שליסעלעך. ער האָט געעפענט דעם קאסטען און האָט געשריען:

„— ראָטעוועט! ראָטעוועט! נעמט וויפיעל איהר ווילט — און ראָטעוועט!

„ער האָט מיך געשיקט רופען. איך האָב נישט געגלויבט מיינע אויגען: ער איז געווען פערווייניגט, צעפלאָכטען, און האָט ניט געקאָנט איינזיצען אויף אין אָרט. ער האָט מיך געחאפט

חושך, חושך! אין יעדען הויז, אויף יעדער נאַס, אין אַלע ווינ־קעלעך האָט מען נאָר געריידט פון מאיר פּוהרמאַנ׳ס טאַכטער, וואָס איז אַנטלאָפען מיט איין אָרעמען סטודענט, פּרידמאַנ׳ס א חבר. און מרקווירדיג! איהר זענט דאָך מיט קיינעם ניט גע־וען בעקאַנט אין דער דאָזיגער שטאָדט, — און פון דעסטוועגען זאָלט איהר הערען, וואָס פאַר מיינונגען יעדער זאָגט זיך וועגען אייך; דער זאָגט, אז מע האָט געזעהען ביי אייך אויפ׳ן פּנים אָננעצייכענט, אז איהר זענט א גנב, א רוצח, א מענשענפרעסער; דער זאָגט, אז איהר זענט נאָר ניט קיין סטודענט, נאָר א „ליט־וואק", וועלכער האָט ערגיץ אין דער ליטא נאָך דריי וווייבער; און דער דריטער זאָגט, אז איהר זענט גאָר איין אַנטלאָפענער סאָלדאַט!... הכלל, עס איז גאָר ניט איבערצוגעבען די אַלע הים־טאַריעס, וואָס יעדער דערצעהלט זיך דאָ אָן וועגען אייך. און שטעלט אייך פאָר זייער איבערראַשונג, וועז זיי האָבען דערהערט, אז ניט איהר, נאָר דער יונגער פרידמאַן האָט חתונה געהאַט פאַר דער אַנטלאָפענער! דאָ איז געווארען אזא גוואַלד אין שטאָדט, אז וועז איך זאָל ניט געווען מורא האָבען אַרויסצוגעבען דעם סוד, וואָלט איך שוין לאַנג אַנטלאָפען פון דאַנען. איך וויים נאָך עד היום ניט, פון וואַנען און ווי אַרום איז מען דאָ געוואָהר געוואָרען וועגען דער חתונה, נאָר מע וווייסט שוין אַלץ, ניט קוקענדיג דע־רויף, וואָס די פרידמאַנס האָבען ניט בעוויזען קיין שום מינע, אז עס קעהר זיך אָן מיט זייער זוהן. שטעלט אייך פאָר, ווי אזוי איז געווען דער מאַראַם פרידמאַן צו קומען צוריק אַליין, אָהן באַריסען, און נאָך מאכען יעדען א פרייליכע מינע, רעדען גלייך מיט אַלע וועגען אייער ראַמאַן מיט ראָזע פוהרמאַן... און נאָך דעם, אז מען איז אין גיכען געוואָהר געוואָרען דעם אמת, האָט יעדער איהר געקוקט אין פּנים אַריין און האָט געוואָלט איבער־לייענען ביי איהר אויפ׳ן שטערן די מעשה מיט איהר זוהן און מיט דער אַנטלאָפענער — און זי, די מאַראַם פרידמאַן, זאָל דאָס אפילו מיט איין אויג א פּינטעל טהון! נאָרניט, לעבעדיג, פרייליך,

דאָרט איז שוין קיינער ניטאָ אַציגט; נאָר דער הערר פּוהרמאַן איז אזוי בייז, אזוי צערייצט! ער שרייט אויף דער דיענסט (ער האַלט איצט ניט מעהר ווי איין דיענסט — איין אַלטע אידינע, א קאַרגע, ווי ער אַליין), אז טאָמער וועט זי דאָס צווייטע מאָל אַריינלאָזען אָט דעם קעשענק, אָט דעם גנב, — וועט זי האָבען ביי אירם דעם טוידט! איך קאָן דאָס נאָר ניט פערשטעהן, וואָס דאָס בעטייט!...

„אך, אייזענשטאַדט, אייזענשטאַדט! איך בין אייך מקנא אויף אייער פלעגמאַטישען כאַראַקטער. איהר קאָנט אַלץ איבערטראָגען קאַלטבלוטיג. איהר זענט קיינמאָל ניט געווען קיין אומגליקליכע פרויענצימער, און אייער האַרץ, ווי איך זעה־ַארויס, איז נאָך גאַנץ פריי פון דעם הייליגען געפיהל, וואָס ווערד אָנגערופען „ליעבע"... איהר ווילט נישט גלויבען, אז באַרים איז מיט זיין גאַנץ לעבען איבערגענעבען ראָזען. איהר קאָנט דאָס ניט פערשטעהן, איאָ? — זאָג איך אייך, אז עס איז געווים אזוי!... אמת, איך האָב דאָס פון באַריסען נישט געהערט, מחמת זעהען זיך מיט איהם ביז אַהער איז מיר נישט געווען מעגליך בשום אופן ואופן. און איצט... איצט איז ער ניטאָ; ער איז מיט זיין מוטער ערגיץ אוועקגעפאָהרען. מע זאָגט, אז קיין אויסלאַנד; נאָר עס איז ניט אמת: מיין דיענסטמיידעל האָט געהערט פון אליק דעם משרת, אז די ברויף שיקט מען זיי קיין וואַרשאָ, ניט קיין אויסלאַנד. איך רעכנען, אז צוליעב דעם זענען זיי זיך דורכגעפאָהרען קיין וואַרשאָ צו זייערען א פרייַנד אַדער א בעקאַנטען, בכדי די מיילער פון אונזערע רכילות'ניקעס (איהר געדענקט די מאַדאַם רעגענבויגען, שטעכענהאָלץ, שפּיעגעלגלאָז א. ד. ג.?) זאָלען פערשטאָפט ווערען אויף א קלייַנער צייט... און איך זאָג אויך, אז עס איז נאָר קיין עולה ניט פון זייער זייט, מחמת פון דעם ערשטען טאָג נאָך אייער אוועקפאָהרען פון דאָנען האָבען זיך דאָ די מיילער נאָך ניט צוגעמאַכט ביז היינטיגען טאָג. עס איז געווען אזא גערודער אין שטאַדט, אז עס האָט זיך געטהאָן

לייבע צו ראָזען איז פּיעל גרעסער און שטאַרקער, ווי איהר קאָנט זיך פֿאָרשטעלען מיט אייער שכל...

„כדי איהר זאָלט מיך בעסער פערשטעהן, וועל איך אייך דאָ איבערגעבען אַלץ, וואָס איז פֿאָרגעקומען צווישען מיר און באָריסען זינט ער איז געקומען צוריק מיט זיין מוטער.

„אז באָרים איז געקומען, האָב איך מיך דערוואוסט באַלד פון אַליק דעם משרת, וועלכען איך האָב אונטערגעקויפט שוין פון לאַנג, ער זאָל מיר אָפּטראָגען יעדע קלייניגקייט, וואָס עם קומט פֿאָר ביי די פרידמאַנס אין הויז. איך האָב איהם פיין בעלוינט און געהייסען, ער זאָל איבערגעבען באָריסען פון מיר א בריעף. איך דאַרף אייך ניט דערצעהלען, וואָס איך האָב איהם געשריבען; איהר קאָנט זיך אַליין פֿאָרשטעלען, ווי איבערראַשט איך בין געוואָן, אז איך האָב דערהערט, אז באָרים איז געקומען אַליין, אָהן איהר! אויף דעם צווייטען טאָג האָט מיר אַליק איבערגעגעבען, אז מיין בריעף האָט ער איהם אָפּגעגעבען מיט גרויס מיה, נאָר קיין ענטפער קאָן אזוי גיך ניט זיין, מחמת די מאַסע פּריוואַטע מאַן טרעט נישט אָפּ אויף קיין רגע פון איהר זוהן. זי זיצט מיט איהם, זי גיבט מיט איהם, זי לאָזט פון איהם קיין אויג נישט אַראָפּ; אפילו אז ער לעגט זיך שלאָפען ביינאַכט ביי זיך אין צימער, שטעהט זי לאַנג הינטער דער טיהר, אַדער זי דרעהט זיך אזוי אַרום אין דעם צווייטען צימער, בכדי זי זאָל קאָנען זעהן, זואָס ער טהוט, און הערען, וואָס ער רעדט דאַרט מיט אַליק'ען אַדער מיט איין אַנדער בעדיענער. זי האָט שטרענג פערבאָטען, אז קיינער זאָל זיך ניט דערוועגען ברענגען אַדער אָפּטראָגען א בריעף פון באָריסען אָהן איהר וויסען, אזוי אז יעדער בריעף, וואָס ער שיקט־אָפּ אויף דער פּאָסט, פאַלט אַריין גלייך צו איהר אין די הענד אַריין... הוינט פערשטעהט איהר שוין, לייבער אייזענשטאַדט, ווי אומגליקליך אונזער יונגער העלד איז ביי אָט אזעלכע פאַנאַטישע עלטערן, ביי אָט אזעלכע דעספּאָטען? ערשט אויף דער אַנדערער וואָך האָט מיר אַליק געבראַכט אויף אַלע

ווי תמיד!... כמעט יערען מאָג זענען נעקומען צו איהר די גוטע פרוינד, די מאדאם רעגענבויגען מיט די נעלע טעכטער, די מאדאם שפיגעלגלאָז און די מאדאם שטעכענהאלץ, און די גאנצע צייט האָבען זיי מיט איהר גערעדט נאָר וועגען „דער אנטלאָפענער", און הונדערט מאל א מינוט איבערגעפרעגט, וואו איז אצינד איהר באָריס? וואָם מאכט ער אין געזונד? פאר וואָם זאל מען איהם ניט אָפזוכען קיין רעכטע פארטיע? אליק דער משרת האָט מיר איבערגעגעבען, אז אויף די אלע פראגען האָט זי געענטפערט פרייליך, גלייך ווי תמיד. דערפאר אבער האָט זי זיך מיט זיי אָפגערעכענט אָט דא, אז באָריס איז געקומען! זי איז מיט איהם די גאנצע צייט געזעסען אויפ'ן באלקאָן, בכדי מע זאל איהם זעהען, אלע זאלען איהם זעהען — און דערמיט פערשטאָפען די בייזע מיילער. זי איז געגאנגען און געפאָהרען מיט איהם עטליכע מאל אין מאָג שפאציערען און האָט איהם אויסגעפיהרט אין אלע גאסען, אין אלע געסלעך, — אלע זאלען זעהען, אז איהר באָריס איז דאָ, אז ער איז ניט אנטלאָפען מיט קיינעם, ובפרט נאָך מיט דער שווארצער ראָזע פוהרמאן פונ'ם קלייניעם שטיבעל מיט די „רויטע לאדען". מע האָט מיר דערצעהלט פון דער זעלינער מאדאם פוהרמאן, אז בשעת מלכה פרידמאן מיט'ן זוהן זענען דורכגעגאנגען פערביי איהר פענסטער, איז זי געפאלען אויפ'ן בעט, און מע האָט זי קוים אָפגעראטעוועט... נאָר די מאדאם פרידמאן האָט שוין מעהר נישט געקאָנט איבערטראָגען אויף זיך דעם גיפט פון די לאנגע צונגען און האָט געמוזט אָפטרעטען אויף א קלייניער צייט מיט באָריסען פון דאנען — און זיי האָבען געטהאָן זעהר קלוג! אך, וועז איהר זאלט געווינען זעהען, ווי אזוי אונזער יונגער העלד האָט אויף מיר געקוקט מיט זיינע שענע אויגען פונ'ם אייזערנעם באלקאָן, בעת איך בין פערבייגעגאנגען א האלבע שעה פאר זיין אָפרייזען פון דאנען מיט דער מוטער! וועז איהר זאלט געווינען אין דער דאזיגער מינוט א קוק טהון באָריסען אין די אויגען אריין, וואלט איהר שוין מעהר ניט געצווייפעלט, אז זיין

היום, וואָס און ווי אזוי ער האָט מיט זיי געהערט און צו וואָס פּאַר א רעזולטאַט זיי זענען געקומען, מחמת פון באַריסען האָב איך שוין מעהר קיין ברירה ניט געקאָנט בעקומען; נאָר וועלעך ווי אלעס האָט מיר איבערגעגעבען אייניגע קלייניגקייטען, פערשטעה איך, אז אונזער מיה וועט ניט זיין אומזיסט, און אונזער אומגלעליך פּאַר־פאַלק וועט ענדליך וויעדער צוזאַמען זיין אויף אימער און אייביג. דערהויפּט בעט איך אייך, ליעבסטער אייזענשטאַדט, אכטונג געבען אויף אונזער טייערסטער ראָזעטשקע און — חיות ניט זיכער! — ניט ארויסחאפּען זיך פּאַר איהר מיט אזעלכע וועהרטער, ווי איהר שרייבט צו מיר. היט־אָפּ, אייזענשטאַדט, דאָס דאָזיגע יונגע בלימעל, עס זאָל אויף דעם קיין שטויב ניט פּאַלען. דאָס איז אייער פליכט אלס מענש און מאַנספּערזאָן. אדיע! אונזער ראָזעטשקען שיק איך בעזונדער א בריוף.

„אייער בעסטער פרייַנד, וואָס פערבליבט צו אייך מיט גרויס אכטונג, ניט קוקענדיג דערויף, וואָס איהר זענט אזא קאַלטער ענאַיסט...

„בערטע שימשעלביין".

ג.

פון פ. אייזענשטאַדט צו בערטע שימשעלביין.

„בערטע! קומט צו פאָהרען. אפשר וועט איהר בעסער קאָנען אויסקומען מיט איהר... זי איז זעהר־זעהר אומגליקליך און דערף האָבען הילף. זי נויטיגט זיך, מע זאָל זי היטען — און איך קאָן דאָס ניט, איך טויג ניט דערצו. איך זעה, אז איך פערשאַפ איהר נאָר שמערצען — און מעהר נישט! פּאַר אייער ארויס־פאָהרען שרייבט מיר א בריוף. איך ערוואַרט אייך, איך קוק־ארויס אויף אייך. למען השם, קומט צו פאָהרען!

„פ. אייזענשטאַדט".

מיינע בריף (מעהר אלס צוהן) איין ענטפער פון באָריסען. איך געב אייך דאָ איבער, ליעבער אייזענשטאדט, בוכשטעבליך זיין קוויטעלע, פון וועלכען איהר וועט זיך געווים קאָנען אראָפנעמען א מוסר, וואָס הייסט ליעב האָבען און זיין אומגליקליך. אָט וואָס באָריס שרייבט מיר:

„טייערסטער פרייגד בערטע! איין גאָט איז מיין עדות, אז איך האָב אייך ביז היינטיגען טאָג ניט געקאָנט שרייבען. איך שרייב יעדען טאָג בריף צו מיין טייערער ראָזעטשקען, און האָב ביז היינט קיין שום ענטפער. איהר פרענט מיך, וואָס האָב איך געפּוּעלט מיט מיין קומען אהיים? אָ, איך פערהאָף, אז איך וועל געווים מיין ציעל דערגרייכען! גיך־גיך וועלען מיר זיין גליקליך צוזאמען מיט מיין טייערער ראָזען, וועלכע שטעהט מיר שטענדיג פאר מיינע אויגען (איהר הערט, אייזענשטאדט?). איך וועל אין מאָל פאר אלע מאָל לעגען א פעסטען פונדאמענט, אויף וועלכען אונזער ליעבע וועט זיין געבויט עפענטליך פאר אלעמען, אזוי אז אלע זאָלען וויסען און זעהען, אז ראָזע איז מיינע, מיינע אויף אייביג!... איך בעט אייך, ליעבע בערטע, שרייבט צו מיין ראָזען און ניט איהר איבער מיין ביטערע לאָגע, אין וועלכער איך געפין זיך אצינד, און טרייסט זי מיט דער האָפענונג, אז מיר וועלען גיך וויעדער לעבען צוזאמען, און אונזער ליעבע, אונזער גליק וועט שוין מעהר קיינער ניט שטעהרען, און עס וועט שוין אלע זיין גוט, אזוי ווי עס בעגעהרט אייער איבערגעבענער

„באָריס פרידמאן".

„עס פערשטעהט זיך, אז אויף דעם דאָזיגען בריף האָב איך איהם אָפּגעענטפערט פּינקטליך, אויף יעדער זאַך בעזונדער, און האָב איהם געגעבען אונטערריכט, ווי אזוי ער זאָל צוטרעטען צום פאָטער און צו דער מוטער וועגען דער הויפּטפראָגע, און ווי אזוי ער זאָל ווירקען אויף זייערע הערצער — ער איז דאָך פּאָרט זייער איין־און־אייניציג קינד, איין אויג אין קאָפּ! איך וויים ניט ער

מערקווירדיג — וואָס פֿאַר אַ קלוגער מענש, וואָס פֿאַר אַ פֿראַק־טישער מענש דאָס איז! איך האָב איהם גאָר ביז יעצט אַזוי פּיעל ניט געקענט. איך האָב קיין צייט ניט געהאַט צו אויסרעדען עט־ליכע ווערטער, האָט ער מיך שוין איבערגעשלאָגען און האָט מיר פֿאַרגעלגט אַזעלכע פּראַגען, אַז איך בין געבליבען אָהן לשון. איך האָב אייך געפּאָלגט, בערטע, און האָב איהם אָנגעהויבען אויס־צומאָהלען מיט שרעקליכע פֿאַרבען די ביטערע לאָגע פון זיין אומ־גליקליכען זוהן. האָט ער מיך אַזוי אויסגעלאַכט, אַז איך האָב שוין ווייטער ניט געהאַט, וואָס צו זאָגען.

„— ע, ברודער! — האָט ער מיר געזאָגט דערוויִל מיט א קלאָפּ אין די פּליצעס אַריין. — ע, ברודער! איהר לאַכט מיך אוים, איהר מאַכט פון מיר חוזק, אַפּנים, יונגערמאַן! נישקשה, איהר וואָלט זיך געמעגט ווינשען חאַטש האַלב אַזוי אַפּלעבען ווי אייער אומגליקליכער „העלד" לעבט זיך אָפּ אַצינד אין אויסלאַנד! אך, ווי טרויעריג זיין לאָגע איז! ווי „אומגליקליך" ער איז אַצינד ערגיץ אין א טהעאַטער נעבאַך, אַדער אין א שענעם רעסטאָראַן נעבאַך, וואו ער זיצט נעבאַך איבער א שענעם מאָלצייט נעבאַך מיט א גוטען גלאָז וויין, און מיט אַיין אַראָמאַטישען צינאָר נעבאַך! איהר פֿארשטעהט צי ניין?...

„גלויבט מיר, בערטע, אַז ער קען זיין זוהן א סך מעהר, ווי איך מיט אייך קענען איהם. צום לעצט האָט ער מיר ערנסט גע־זאָגט, אַז ער האָט רחמנות אויף דער אומגליקליכער ראָזע און פֿער־שטעהט, ווי שלעכט עס איז איהר אַצינד און ווי טרויעריג איהר לאָגע וועט נאָך זיין שפּעטער... ווי א גוטער פֿרייגד, האָט ער מיר אַיין עצה געגעבען, אַז מיר זאָלען ביסלעכווייז אויפֿרעקען פֿאַר איהר, ווער איהר אָפּגאָט איז און וואָס ער איז... ער האָט מיך אויס־געפֿרעגט, ווי אַזוי זי פֿערברענגט די צייט, און פון וואָס לעבט זי, און צי נויטיגט זי זיך אַצינד אין געלד, וועט ער איהר שיקען, וויפֿיעל זי דארף... אך, בערטע, בערטע, איך זאָג אייך נאָך א מאָל און נאָך א מאָל, און וועל אייך שטענדיג זאָגען דאָס וועלבע, אַז

ד.

פון בערטע שימשעלביין צו פ. אייזענשטאדט.

„לִיעבסטער פרײַנד! איהר האָט מיך מיט אײַער לעצטען בריף אזוי פיעל איבערגעשראָקען, אז איך בין אוים מענש. איך פאָהר באלד ארויס און וועל שוין זיין אלײן ביי ראָזעטשקען, און איהר זאָלט די רגע ארויספאָהרען אהער און קומען גלײַך צום הערר פרידמאן. איהר וועט איהם טרעפען דאָ אלײן, וויל אונזער אומגלִיקלִיכער באָרים מיט דער מוטער זענען אצינד אין אויסלאנד. איך גלויב, אז ביי דער מוטער האָט באָרים שוין לאנג גע'פועל'ט; מע דארף נאָר איבערערדען מיט'ן פאָטער. מיין איך, אז איהר, לִיעבער אייזענשטאדט, זענט דערצו מעהר פעהיג, ווי איין אנדערער. איהר זאָלט אויסנוצען אלע מיטלען און אויסמאָהלען פאר איהם מיט אלערלײַ פארבען די טרויעריגע לאגע פון זיין בן־יחיד און פון זיין יונגער אומשולדיגער פרוי ראָזע, וואָס האָט שוין נענוג־נענוג נעלִיטען, נענוג איבערגעטראָגען, נענוג אפּגעקומען פאר די זינד פון די עלטערען, וועלכע זענען אזוי אייגנעשפּאָרט אין זייער פאנאטיזם!... איך דארף אייך נישט לערנען, ווי אזוי צו רערען. רערען קאָנט איהר; הלואי וואָלט איהר אזוי געקאָנט פיהלען, ווי איהר קאָנט רערען... גריסט ראָזען און זאָגט איהר, אז איך פאָהר צו איהר די מינוט, די רגע!

„אייער בעסטער פרײַנד בערטע שימשעלביין".

ה.

פון פ. אייזענשטאדט צו בערטע ש·משעלביין.

„בערטע! בערטע! צו וואָס האָט איהר מיך נעשיקט אהער? קאָרג נעווען פאר מיר דאָס, וואָס איך האָב איבערגעטראָגען דאָרט? אך, וואָס פאר א האַרטער מענש דער הערר פרידמאן איז! און

עפילאָג.

וואו דער פערפאסער זאגט נאך עטליכע ווערטער און נעפינט, אז עס איז שוין צייט צו געזעגענען זיך מיט'ן לעזער און מאכען א סוף מיט דער דאזיגער ווירקליכער געשיכטע.

געזעגענעדיג זיך מיט'ן לעזער, מוזען מיר, ווי עס פיהרען זיך אויף דער וועלט די אלע ראָמאַניסטען, שענקען איהם איין עפילאָג און איבערגעבען אלץ, וואָס עס האָט זיך אויסגעלאָזט מיט אונזערע העלדען, וועלכע ווערען דערמאנט אין דער דאָזיגער ריכטיגער, ניט אויסגעטראכטער געשיכטע.

אלע אונזערע בעקאנטע פּארשוינען זענען געזונד און שטאַרק, אויסער די צוויי אומגליקליכע פרויען: טייבעלע פוהרמאן און ראָזע פרידמאן. אפילו דער אלטער מאיר פוהרמאן לעבט נאָך! נאָר זיין לעבען איז טרויעריגער, ווי דער טוידט: צו וואָס און פון וועמענסוועגען לעבט אזא אומגליקליך נפש אויף דער וועלט? פון וועמענסוועגען האלט ער דעם אייזערנעם קאסטען מיט געלד? צו וואָס פערשליסט ער די רויטע לאָדען אלע נאכט, און אז ער דערהערט א שאָרך פון א מויז, ווערד ער פערציטערט און חאפט זיך צו די שליסעלעך? צוליעב וועמען טרייבט ער איין אָרעמאן פון שטוב? פאר וועמען און פאר וואָס קוילעט ער זיך אלע טאָג מיט דער אידינע פאר די אָפּגעלעקטע ביינער, וואָס זי ווארפט ארויס פאר די הינד? אז עס וועט א קלאָפּ טהון זיין לעצטע שעה, וועט ער שיקען רופען דעם רב מיט די דיינים און וועט מאכען א „צוואה": כך וכך רובעל אויף „עולמות"; כך וכך רובעל אויף א מרחץ; כך וכך אויף דעם הקדש; כך וכך קיין ליבאוויטש דעם רבי'ן אויף א סוכה (וואָס ווייטער ווערד ער אלץ פרימער); כך וכך אויף „חברה־קדישא", אויף „הזכרת־נשמות", אויף „חברה תהלים", אויף „חברה משניות", אויף „עשרה בטלנים"... אויף דעם דאָזיגען געלד וועט ער מאכען עטליכע אָפּעקונעם, גבירים, שענע אידען, וואָס וועלען זיך נאָכדעם צווישען זיך צעטיילען אחת ואחת, און די אָרעמע לייט פון דער שטאָדט וועלען ארומגעהן

מיר, נאָר מיר, זענען שולדיג אין איהר אומגליק, און גאָט ווייסט, מיט וואָס עס וועט זיך נאָך ענדיגען !...

„איך האָב דאָ שוין מעהר ניט וואָס צו טהון, און אויף זיין מוטער זאָלט איהר אויך קיין האָפענונג ניט האָבען. דער הערר פרידמאַן האָט מיר אויסדריקליך געזאָגט, אז „פריהער וועט דער הימעל קומען צו דער ערד, אידער מיין מלכה וועט דערלאָזען, אז איהר באָרים זאָל זיין פוהרמאַנ׳ס איידעם, און וועל איהר זאָלט קענען מיין מלכה׳ן, וואָלט איהר געזעסען בערוהט אין דער היים, וואָרום מיין מלכה — דאָס איז שטאָל און אייזען: זי וועט זיך ניכער צעברעכען, אידער איינבויגען. איהר פערשטעהט צי ניין ?" — און מיט די וועהרטער האָט מיך דער הערר פרידמאַן אָפגעלאָזט. איך בלייב דאָ נאָך אויף א צוויי טעג און וואָרט אויף אייער ענטפער. שרייבט מיר, איך בעט אייך, וואָס מאַכט ראָזע ? גאָט זאָל העלפען, זי זאָל איבערקומען, ווי עס געהר צו זיין... איך זאָלט איהר איבערגעבען א גרוס, נאָר איך וויים, אז זי געהט ניט אזוי שטאַרק אוים נאָך מיין גרוס... א וואונדערליכע זאַך, כלעבען !...

„אייער פרייגד, וואָס קוקט ארוים אויף אייער גיכען בריעף,

„פ. אייזענשטאדט".

ו.

פון בערטע שימשעלביין צו פ. אייזענשטאדט.

(טעלעגראַמע).

„העררן אייזענשטאדט. היינט אבענד האָט ראָזע געהאַט א מיידעל און איז געשטאַרבען. דאָס קינד לעבט. קומט צו פאָהרען.

„בערטע".

אמאל געווען א חבר און א גוטער ברודער מיט מ א י ר־ק ו ו א־ש ע ? אדער ער האָט געוואלט מיט זיין וויזיט פונ׳ם „אייזערנעם באלקאן" צו די „רויטע לאדען" אויסקויפען זיינע אלטע זינד אקע־גען זיין געוועזענעם שותף ?...

מזל־טוב ! אונזערע הארציגע שוועסטער מאשא און פאשא רעגענבויגען האבען שוין חתונה געהאט פאר גאנץ רייכע קאמער־סאנטען. די מאדאם רעגענבויגען איז גליקליך. אלע יאהר קומען איהר צו א פאר אייניקלעך.

אליק דער משרת איז ביי די יונגע פרידמאנס א לאקיי. ער טראגט א ווייסען זשילעט מיט א זילבערנעם זייגער און זאגט : „ביי אונז אין ווארשא".

גאלדענשטאדט און זילבערשטאדט האבען שוין דיפלאמען אין די הענד. דער ערשטער איז א דאקטאר און קוקט־ארויס אויף פאציענטען, וואס וויזען זיך עפּיס ניט. און דער אנדערער איז איין ארווקאקאט, וואס האט נאך ניט געהאט די עהרע צו זעהען א קליענט אין די אויגען. זיי זוכען רייכע פּארטיעס און ארבייטען אויף אלע כלים.

אייזענשטאדט האט זיך נישט שטארק פערענדערט פון יענער צייט. עס האט זיך איהם נאר אויסגעשאטען א קליין שפּיצעביג בעהדעל, וועלכס ניט איהם צו דעם זיעבעטען חן. ער איז זעהר בעליעבט ביי אלע זיינע חברים־סטודענטען, און אויף יעדער אסיפה איז ער תמיד דער ערשטער, הגם ער קריכט ניט צום אויבענאן און רייסט זיך ניט אויף די וועגד.

ראזע׳ס קינד — זי הייסט נאך דער מוטער : ראזעטשקע — געפינט זיך ביי בערטע שימשעלביין.

„בערטע די גרושה" איז נאך ער היום א גרושה. זי איז געראכט, וואס זי זאגט, אז אונזער לעבען איז א לאנגע טראגעדיע און מיר, מאנסביליען, זענען די העלדען — גוטע און שלעכטע

פון איינעם צום אנדערן און וועלען שרייען: „גנבים! רוצחים! הולטייעם! וואו איז ערגיץ דאָס געלד, וואָס רב מאיר פוהרמאן האָט איבערגעלאָזט? די נגידים האָבען זיך צעטיילט — און מיר וועלען שווייגען?! גיט אונז אָפּ פוהרמאנ'ס געלד — עס איז אונזער געלד!"...

אָט אזוי זענען, הייסט עס, די „רויטע לאָדען" שוין פערמאכט פאר אונז אויף תמיד... אבער דער „אייזערנער באלקאָן"?

דער „אייזערנער באלקאָן" איז תמיד יונג, תמיד פרייליך, תמיד בעלויכטען און פול מיט געסט, פונקט ווי פריהער, קיין שום פערענדערונג! דאָס געשעפט פון דער גלענצענדער פירמא „פרידמאן" איז זעהר א גרויס געשעפט. די קלייטען וואכסען. די קאנטאָר ארבייט. מאטעל פרידמאן איז שטענדיג פערנומען מיט זיינע חשבונות. ער איז שטענדיג פערטראָגען. ער איז אייגעטונקט פון קאָפּ ביז פיס אין ציפער... אז זיין זוהן איז דאָס ערשטע מאל געקומען אהיים צו־גאסט מיט זיין גרויסארטיגער פרוי „יאדוויגא", די מאָכטער פונ'ם וואַרשעווער באנקיר לודוויג עסיגמאכער, איז מלכה געווען אזוי גליקליך, אז זי האָט ארומגעחאפט דעם מאן קושען.

— וואָס זאגסט דו עפּים, מאטעל, אויף אונזער בארישען און אויף זיין פרוי, אויף יאדוויגא'ן?...

— יאָ, אויב אונזער פויגעל וועט אוועקווארפען די שארלאָטאנסקע שטיק, קאָן פון איהם וועלען מיט דער צייט א שטיקעל מענטש, דו פארשטעהסט צי ניין?... איך האָב געהאט א דעפּעש פון זימעלשטיין. פארקויפט דרייסיג טויזענד פוד צוקער אויף חודש מאי — בין איך צופריעדען. דו פארשטעהסט צי ניין?...

וואָס האָט געטהאָן מאטעל פרידמאן ביי מאיר פוהרמאן, בעת יענער איז געבליבען איין אלמן? עס ווייזט אוים, אז אין פרידמאנען האָט פלוצים אנגעהויבען צו רעדען זיין געוויסען. צי אפשר האָט ער זיך דערמאנט, אז ער, מאטעל־מזיק, איז

העלדען, עהרליכע און פערדאַרבענע. זי זאָגט נאָך עד היום: „א, מענער, מענער!"...

* * *

אָט אזוי נישט־פרייליך האָט זיך אויסגעלאָזט אונזער ראָמאן — א ראָמאן, אין וועלכען די הויפט־ראָלען האָבען געשפיעלט נישט קיין העלדען, נאָר קינדער.

ענדע.